BIBL. NAZIONALE
XLIX
A
58

D. IOANNIS MOLANI,
S. THEOLOGIÆ LOVANII PROFESSORIS, PONTIFICII ET REGII LIBRORVM CENSORIS,

De Hiſtoria

SS. IMAGINVM ET PICTVRARVM PRO VERO EARVM VSV CONTRA ABVSVS.

LIBRI IIII.

ANTVERPIÆ,
Apud GASPAREM BELLERVM,
ſub Aquila aurea. Anno 1617.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

XLIX
A
58

SVMMARIVM LIBRORVM.

LIBER primus eſt oratio contra Iconomachos, dicta Louanij in Scholis Artium, Anno 1568.

Liber II. eſt inſtructio quædam Catholicorum de vitandis abuſibus, vbi ſignificationes etiam obſcuriores explicantur.

Libro III. idem particulatim agitur, diſcurrendo per XII. anni menſes, & natales Sanctorum.

Libro IIII. quædam notantur circa feſta mobilia, & communia Sanctorum.

INDEX CAPITVM LIBRI PRIMI.

Præfatio. Cap. 1.

Quàm in Oriente apertam originem habuerit, quemque progreſſum, ſacrarum Imaginum deuaſtatio. cap. 2.

Qua diligentia à Romanæ Eccleſię Pontificibus Iconomachia ſit refutata, ac tandem in Oriente exſtincta. cap. 3.

Quàm multos habuerit Romana & Catholica Eccleſia filios, qui zelum ſuum pro Catholico dogmate poſteritati plurimum commendauerunt. cap. 4.

Quàm multa ſint quę nos in ſacrarum Imaginum legitimo vſu, hactenus ab Eccleſia Catholica vſurpato, meritò contineant. cap. 5.

CAPITA LIBRI II.

Præfatio. Cap. 1.

Quod in libris prohibetur, prohibendum etiam eſſe in picturis, quæ ſunt idiotarum libri. cap. 2.

Defenduntur & explicantur Imagines ſacroſanctæ Trinitatis. cap. 3.
Reijciuntur quædam Imagines ſuperbenedictæ Trinitatis. cap. 4.
Picturæ quas nobis veneranda antiquitas commendat omni honore ſunt ſuſcipiendæ cap. 5.
Recenſentur exempla vetuſtatis de Imaginibus Chriſti. cap. 6.
Exempla Imaginum S. Crucis. cap. 7.
Exempla antiquitatis Imaginum Spiritus ſancti. cap. 8.
Imagines Deiparæ Virginis MARIAE. cap. 9.
Imagines Angelorum ex vetuſtate obſeruatæ. cap. 10.
Veteres picturæ Ioannis Baptiſtæ. cap. 11.
Antiquæ picturæ Patriarcharum & Prophetarum. cap. 12.
Exempla antiquitatis de Imaginibus Apoſtolorum. cap. 13.
Martyrum vetuſtæ aliquot Imagines commendantur. cap. 14.
De Confeſſorum picturis. cap. 15.
De artificioſiſſima pictura Euphemiæ. cap. 16.
Inter antiquas picturas eas potiſſimum obſeruandas eſſe, quæ nos ad peccatorum deteſtationem ipſo viſu mouent. cap. 17.
Eas Imagines amplectendas eſſe quæ ſolidæ innituntur hiſtoriæ. cap. 18.
Non eſt reprehendendum ſi quid conuenienter in pictura exprimatur, quod in hiſtorica narratione deeſt. cap. 19.
Sicut in parabolis, ſic neque in picturis omnium quærendam eſſe ſignificationem. cap. 20.
In Imaginibus, tametſi ſint idiotarum libri, multa tamen metaphoricè & allegoricè rectè pingi. cap. 21.
Dæmonũ metaphorica pictura explicatur. ca. 22.

Non eſſe ſtatuendas Imagines quæ periculoſi erroris occaſionem rudibus præbent. cap. 23.
In corrigendis Imaginum abuſibus nihil priuata auctoritate attentandum, ſed zelus diſcretione condiendus eſt. cap. 24.
Nullam periculoſi erroris Imaginem haberi in Eccleſia. cap. 25.
De Imagine duodecim ſignorum quæ ante ephemerides ponitur. cap. 26.
Puerperium B. Virginis decumbentis & ægrotantis, non eſſe pingendum. cap. 27.
Circa Imagines quæ errorem continent non periculoſum, quid tolerandum cauendumque ſit. cap. 28.
In picturis corrigendas aliquando eſſe non picturas ipſas, ſed earum ſignificationes. cap. 29.
Multa in picturis & Imaginibus eſſe toleranda, quæ probabilia ſunt apud doctos quoſdam aut vulgum. cap. 30.
De eodem argumento agitur capitibus. 31. 32.
Superſtitionem omnem tollendam eſſe in Imaginum ſacrarum circumgeſtatione. cap. 33.
Imaginum in ſupplicationibus circumgeſtatio à ſuperſtitione contra hæreticos defenditur. cap. 34.
De ſuperſtitionibus cauendis vlterius diſſeritur. cap. 35.
Citra ſuperſtitionem vnam Sancti Imaginem præ alia eiuſdem celebriorem eſſe, neque audiendos hic eſſe hæreticos. cap. 36.
Laſciuiam omnem vitandam eſſe in ſacris Imaginibus. cap. 37.
Prophana non eſſe ſacris Imaginibus admiſcēda, nec in templis, nec in monaſterijs. cap. 38.
Sanctorum Imaginibus non profanè & ethnicè, ſed religiosè altaria exornari. cap. 39.
Imagines Sanctorum rectè auro & argento tegi, & co-

& coronis vel pretioſis veſtibus exornari. cap. 40.

Quædam per ſe vilia, fides efficit pretioſa : inter quæ eſt luminarium vſus. cap. 41.

In picturis cauendum eſſe quidquid ad libidinem prouocat. cap. 42.

Imagines à nimia vetuſtate, ſitu ac ſordibus conſeruandas eſſe. cap. 43.

In imaginibus collocandis habendam eſſe rationem loci. cap. 44.

De ſacris Imaginibus in vijs publicis, nauibus, libris & poculis. cap. 45.

Non anxiè laborandum eſſe quo ordine ſanctorum Imagines collocentur, & quod Paulus rectè ponatur à dextris D. Petri. cap. 46.

Nouitas omnis diligenter eſt in picturis examinanda, antequam approbetur. cap. 47.

Quàm latè ſe extendat ſacrarum Imaginum appellatio. cap. 48.

Habendam eſſe rationem eorum quæ ad ſacras Imagines reducuntur. cap. 49.

Donaria & Imagines brachiorũ, pedũ, & ſimilium, in memoriam reſtitutę ſanitatis, rectè & peruetuſto more in Eccleſijs ſuſpẽdi. cap. 50.

De ſtatua vxoris Loth, obſidione Ieruſalem ab Ezechiele depicta, & peccati Imagine quam Zacharias vidit. cap. 51.

Multitudinem ſacrarum Imaginum non eſſe referendam inter abuſus. cap. 52.

Nomina vtiliter adſcribi in Sanctorum Imaginibus minus notis. cap. 53.

Refutantur quædam ab Eraſmo Rotterodamo ſcripta de ſacris Imaginibus. cap. 54.

Contra eundem. cap. 55.

Veteres Chriſtum, Deiparam, ac alios ſanctos depinxiſſe in ea effigie quam videntes habuerunt. cap. 56.

Quod

Quod ethnicæ picturæ non debeant Chriſtianis placere. cap. 57.
Hæreticorum effigies non eſſe conſeruandas. cap. 58.
De falſorum Deorum & Philoſophorum picturis qui ſcripſerint. cap. 59.
Imagines ethicas quas Pagani habuerunt, vtiliter à nobis conſeruari. cap. 60.
Eccleſiam non conuertiſſe ſchemata virtutum in fictitios ſanctos. cap. 61.
De ijs qui parentum & maiorum, vel ſuas etiam Imagines exprimi cupiunt. cap. 62.
De inſcriptione nummorum. cap. 63.
De ſtatuis principum, potiſſimum Conſtantini Magni. cap. 64.
De clementia piorum Imperatorum in eos qui ſtatuas eorum euerterunt, aut læſerunt. cap. 65.
Pictura coronationis Lotharij 3. malè intellecta. cap. 66.
Romæ rariores eſſe ſanctorum ſtatuas, quæ apud Belgas ſunt celebriores, quodque hæc diuerſitas non ſit reprehendenda. cap. 67.
Quod ſacræ ſtatuæ nec ſculptilia appellandæ ſint, nec ſimulacra. cap. 68.
Qui de arte pictoria ſcripſerint. cap. 69.
Contra blaſphemas hæreticorũ picturas. cap. 70.
Admonitio ad pictores de non pingendo diebus ſacris. cap. 71.

LIBRI III. CAPITA.

Menſe Ianuario.

Nomen Iesv rectè pingi in radijs ſolaribus. cap. 1.
Pictura S. Genouefæ. cap. 2.
De picturis trium magorum in Epiphania Domini. cap. 3.

De buxea veſte Pauli primi Eremitæ. cap. 4.
De picturis D. Anthonij. cap. 5.
De pictura Fabiani, Sebaſtiani & Agnetis cap. 6.

Menſe Februario.

De Imagine Ignatij. cap. 7.

Menſe Martio.

De pictura Thomæ Aquinatis. cap. 8.
Explicatio picturarum Gregorij Pôtificis. cap. 9.
Patritius cur pingatur ſerpêtes conculcâs cap. 10.
Gertrudis quare cum muribus pingatur. cap. 11.
De picturis Ioſeph. cap. 12.
Obſeruatio circa hiſtoriam Annunciationis Dominicæ. cap. 13.

Menſe Aprili.

De armatura equeſtri B Georgij. cap. 14.
Marcus cur cum leone pingatur. cap 15.

Maio Menſe.

Iacobum non eſſe pingendum facie Chriſto ſimillimum. cap. 16.
De forma crucis Dominicæ. cap. 17.
Bernardinus cur in manu geſtet Solem cum nomine IESV. cap. 18.
Vrbanus Pont. quare cum vite pingatur. cap. 19.

Menſe Iunio.

Ioannis Baptiſtæ picturæ cum exuuijs & agno. cap. 20.
Picturæ quædam principum Apoſtolorum Petri & Pauli. cap. 21.
Annotatio in crucifixionem Petri principis Apoſtolorum. cap. 22.
Annotatio ad Decollationem Pauli Doctoris Gentium. cap. 23.
Paulus quibus de cauſſis à dextris Petri ſæpe pingatur. cap. 24.

Menſe Iulio.

Mariam Magdalenam abſque veſtium pompa pingendam. cap. 25.

De pi-

De pictura Iacobi Zebedæi. cap. 26.
Chryſtophori pictura multipliciter diſcuritur. cap. 27.
De familia S. Annæ depicta. cap. 28.
Martha cur cum aſpergillo ponatur. cap. 29.
Menſe Auguſto.
Laurentii Imago quàm conuenienter nummis imprimatur. cap. 30.
Pictura Claræ cum S. Euchariſtia. cap. 31.
Aſſumptio B. MARIAE vt pingatur. cap. 32.
Cur Maria cum ſerpente ſub pedibus pingatur. cap. 33.
De pictura S. Helenæ. cap. 34.
De imaginibus S. Bartholomæi. cap. 35.
De picturis S. Auguſtini. cap. 36.
In Septembri.
Pictura B. Ægydij examinatur. cap. 37.
Imagines D. Adriani. cap. 38.
Imagines S. Michaëlis Archangeli. cap. 39.
De pictura Angelorum, & cur ſtatuæ eorum altaribus apponantur. cap. 40.
De eadem. cap. 41.
De picturis B. Hieronymi. cap. 42.
Menſe Octobri.
De ſtigmatibus B. Franciſci. cap. 43.
Cur Dionyſius Areop. caput manu geſtet. cap. 44.
De pictura Quinctini & Wolfangi. cap. 45.
In Nouembri.
De numero coronatorum martyrum. cap. 46.
Pictura B. Martini veſtem ſuā ſcindentis. cap. 47.
Pictura Elizabeth cum tribus coronis. cap. 48.
In præſentationis B. Mariæ picturam. cap. 49.
De B. Catharinæ Imagine. cap. 50.
De cruce S. Andreæ. cap. 51.
Menſe Decembri.
De malleo S. Eligij & calice S. Barbaræ. cap. 52.
De picturis S. Nicolai. cap. 53.

Cur Ambroſius cum flagello pingatur. cap. 54.
De pictura Conceptionis B. MARIAE. cap. 55.
De ſitu S. Thomæ inter Apoſtolos. cap. 56.
In picturam Natiuitatis Chriſti. cap. 57.
De picturis Ioannis Euangeliſtæ. cap. 58.
De pictura Sabini Epiſcopi Spoletini. cap. 59.

LIBRI IIII. CAPITA.

De vultu Chriſti. cap. 1.
De vultu Chriſti ſancto qui Romæ aſſeruatur. cap. 2.
Annotatio ad hiſtoriam Chriſti in horto exiſtentis. cap. 3.
In picturam crucifixionis Chriſti. cap. 4.
De forma crucis Chriſti. cap. 5.
De numero clauorum. cap. 6.
De corona Chriſti in cruce pendentis. cap. 7.
De lapſu B. Virginis ſub cruce. cap. 8.
Latronem bonum à dextris Chriſti ponendum. cap. 9.
De clauis latronum. cap. 10.
Cur nonnulli pingant ſub cruce Adæ caluariam. cap. 11.
In Chriſtum de cruce depoſitum obſeruationes, vbi de errore Ferehtinatum. cap. 12.
Annotatio in picturas Reſurrectionis Chriſti. cap. 13.
De pictura Aſcenſionis Chriſti. cap. 14.
Annotatio in Pentecoſtes ſeu Spiritus ſancti feſtum. cap. 15.
De pictura ſacroſanctæ Trinitatis. cap. 16.
In feſtum corporis Chriſti picturarum obſeruatio. cap. 17.
De ludis qui ſpeciem quandam Imaginum habent. cap. 18.
Annotatio in picturas fugæ Chriſti in Ægyptum. cap. 19.

In nup-

54. In nuptijs Canæ, nec Ioannem pingendum ſponſum, nec Magdalenam ſponſam. cap. 20.

55. De diabolo Chriſtum tentante. cap. 21.

56. De Imagine myſteriorum Paſſionis Domini. cap. 22.

57. In hiſtoriam Lazari & diuitis epulonis depictam, obſeruatio. cap. 23.

58. De pictura extremi iudicij. cap. 24.

59. In picturam Moſi & decalogi. cap. 25.

De communi Sanctorum pictura. cap. 26.

De communi Apoſtolorum pictura. cap. 27.

Iacobum fratrem Domini non eſſe pingendum extra numerum duodecim. cap. 28.

De communi Epiſcoporum pictura. cap. 29.

De cõmuni Doctorum & Confeſſorum. cap. 30.

De corona Virginum. cap. 31.

Concluſio operis. cap. 32.

SACRARVM IMAGINVM VTILITATES.

Vtilis eſt ſacrum Imaginum vſus.

1. *Doctrinæ* } *cauſa.*
2. *Memoriæ* } *cauſa.*
3. *Confeſſionis fidei cauſa.*
4. *Quia ſigna ſunt charitatis erga Chriſtum.*
5. *Imitationis* } *cauſa.*
6. *Inuocationis* } *cauſa.*
7. *Honoris Dei* } *cauſa.*
8. *Ob hereſes ipſo facto reprimendas.*
9. *Ob fidelium dum in templis ſunt exercitationem.*
10. *Ob futuræ vitæ repræsẽtationẽ.*

Has decem vtilitates explicat Dn. Sanderus lib. 1. de honoraria Imaginum adoratione. Cap. 8. *Epipha-*

Epiphanius in Actis ſecunda Synodi Nicenæ.

Non ſolùm Paſſiones Martyrum nos inſtituunt, ſed & contextus, & ſcriptum de illorum Paſſionibus: PICTVRAQVE idem indicans. Simili modo & annua illorum memoria.

APPROBATIONES.

Eximij & Clariſſimi Viri Dn. & M. N. Ioannis Molani de picturis & Imaginibus opuſculum prælo dignum cenſeo.

Henricus Cuyckius Pontificius & Regius librorum Cenſor.

Idem & ego cenſeo, hac 17. Aug. 1616. Bartholomæus Petrus S. Th. Doct. & in Acad. Duac. Prof.

DE HI-

DE

HISTORIA

SS. IMAGINVM ET PICTVRARVM.

LIBER PRIMVS,

Qui eſt

atio contra Iconomachos, habita in Scholis Artium Louanij, Anno 1568.

PRÆFATIO.

CAPVT I.

QVOD olim, vt Irenæus refert, dicere ſolet S. Martyr Polycarpus: Deus bone, in quæ me tempora reſeruaſti! id, Auditores humaniſſimi, pariterq; doctiſſimi, multò tiùs nos ad noſtra tempora referamus. nc enim multorum charitas refrigeſ-, bonorum morum corruptela viget, & *Apud Euſeb. lib.* 5. *cap.* 19. 20. *Rufini.*

indies magis magiſque vires accipit, fidei integritas perfidia profanatur: imò contra omnia pœnè religionis & fidei noſtrę myſteria, quantumcunque manifeſta, à diſſectis etiã inter ſeſe Sectarijs bellum indicitur. Atqui nonne prædicta Martyris verba iuſtiſſimè à nobis repeterentur, etiã ſi vel ſola nos contriſtaret rabida noſtræ ætatis Iconomachorum barbaries? Neque enim audimus tantùm, quid in adiacentibus regnis, populoſiſſimiſque ditionibus egerint: ſed eorundem furibundam rabiem, nos etiam Belgæ, ſub Catholico potentiſſimoque Principe, in patrijs locis ferre coacti ſumus; & intueri, non in ſacras tantùm picturas, venerandaſq; Imagines; ſed in Dei quoque altaria & monaſteria; in Sanctorum reliquias & pignora, atque in auguſtiſſimum & tremendum noſtræ religionis Sacramentum.

Quod autem attinet ad quæſtionem præſentem, vtrum ſacrarum Imaginum vſus legitimus ſit retinendus, multa in eius deciſionem adferenda forent, ſi pro amplitudine ſua abſoluenda eſſet. Complectitur enim duas partes: quarum neutra, ſi quæ dicenda forent adferrentur, vnius orationis ſpatio abſolueretur. Vna eſt contra Iconomachorum perfidiã, De legitimo ſacrarum Imaginum vſu retinendo. Altera verò, eſt contra Catholico-

rum quorundam imperitiam aut negligentiam, De vitando abuſu, ſiue illegitimo vſu, earundem. Vtriuſque enim curam diligentem haberi voluit ſacroſancta Synodus Tridentina. Vnde cùm præmiſiſſet *Seſſ. 25.* decreta de Imaginum debita veneratione contra earum oppugnatores, ſubiecit: In has ſanctas & ſalutares obſeruationes, ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri ſancta Synodus vehementer cupit, ita vt nullæ falſi dogmatis imagines, & rudibus periculoſi erroris occaſionem præbentes, ſtatuantur.

Cùm itaq; contra Iconoclaſtas ſacrarum Imaginum vſum multi doctiſſimi viri abſolutiſſimis ſuis lucubrationibus defenderint: de abuſibus verò, nullius, quod ſciam, exſtet, aut liber, aut iuſtus tractatus, maluiſſem pro poſterioris partis dilucidatione, tractare, An imagines quæ ſuis prototypis non reſpondent, tollendæ ſint, aut mutandæ? Sed quia libentius, & fortaſſis vtiliùs, ea audiuntur, quæ præſenti tempori magis ſunt accommodata, putaui me omnium veſtrûm exſpectationi non facturum ſatis, ſi contra præſentium temporum Iconomachiam, nihil in medium adferrem. Cùm igitur vtriuſq; partis tractationem vna Oratio non admittat, nos poſteriorem ſeponentes, vt tépori ſeruiamus, de priori quędã, conciſè tamẽ & ſuc-

cinctè, dicturi ſumus. Et primùm quidem, Quàm in Oriente apertam habuerit originem, quemque progreſſum, ſacrarum imaginum deuaſtatio, quam Græco, ſed vſitato vocabulo iconomachiam dicimus. Deinde, Qua diligentia à Romana Eccleſia eadem ſit refutata, ac tandem in Oriente exſtincta. Tertiò verò ac poſtremò, ex ijs quæ dicta aut indicata erunt, colligam, Quàm multa ſint, quæ nos in ſacrarum imaginum vſu legitimo, hactenus ab Eccleſia Catholica vſurpato, continere debeant.

Quàm in Oriente apertam originem habuerit, quemq́; progreſſum, ſacrarum imaginum deuaſtatio.

Capvt II.

Iconomachia originem ſuam habet ab ampliſſimo & florentiſſimo Orientis imperio. Id enim, cùm ad ſupremum dignitatis faſtigium deueniſſet, non diu permanſit in eo quem habebat fulgore, ſed ſenſim inclinatum eſt diuturna illa ambitione, qua ſe contra Romanam Eccleſiam, aliarum omnium matrem, erexit. Voluit enim Patriarcham ſuum Conſtantinopolis (quæ tunc noua quoque Roma dicebatur) vniuerſalis Patriarchæ titulo inſigniri:

gniti: voluit nouæ Romæ Patriarcham eiuſdem omnino poteſtatis eſſe cum veteris Romæ Pontifice maximo. Quam ob rem cùm moneretur, & doceretur à Leone ter ſancto, Gregorio Magno, alijſque plurimis clariſſimis vrbis Romæ Pontificibus, nec manifeſtiſſimæ veritati cæcum ſuum ſuperbumque iudicium, atque typhum ſubmitteret, ex pertinaciſſimæ ambitionis malo natus eſt error Monothelitarum: quem ſexta Synodus œcumenica refutauit. Atque ex hiſce initijs mox prodijt Iconoclaſtarum furor in ſacras imagines. Qui non ſolùm fidem imperij, ſed (quod filij huius ſæculi maius iudicant) ipſum quoque tam vaſtum imperium, ambitione inclinatũ & fractũ, nõ modò perdidit, nõ modò exſtinxit, ſed etiã ex Chriſti regno quondã Chriſtianiſſimo, regnũ fecit Antichriſti, regnum Saracenorum & Turcarũ, qui in feritate ſua aduerſus Chriſti nomen cõfidunt, & pro capite habent capitalem & iuratum omnium noſtrûm hoſtem. Quomodo autem Iconomachia Orientem inuaſerit, breuiter dicamus. Scribit in Chronicis Sigebertus, Philippicum, anno 712. iugulaſſe Iuſtinianum Imperatorem, & imperium ipſius occupaſſe. Occupato autem imperio, cùm Monothelita eſſet, noluit ſextam Synodum recipere: ſed, vt habet Paulus Diaconus, ad

Conſtantinum Papam praui dogmatis litteras direxit. Hac quoque occaſione picturam ſanctarum ſex Synodorum vniuerſalium, quæ in Vrbe regia habebatur, iuſſit deleri, & Sanctorum ſtatuas & imagines ex omnibus tēplis eradi: Cyrum Catholicum Patriarcham ex vrbe eijcit, ſurrogatque ei Ioannem, Monothelitam & Iconomachum. Videtis vt error errorem trahat. Philippicum, cùm biennio imperium geſſiſſet, Anaſtaſius, fautor Catholicæ fidei & ſancti ſexti Concilij prædicator, regno expulit, oculiſque priuauit. Hic verò, cùm primo imperij ſui euoluto anno, claſſem in Alexandriam contra Saracenos dirigeret, medio itinere ab exercitu deponitur, & ab eodem Theodoſius in imperio coactus ſucceſſor confirmatur. Mox verò vt regnum accepit, picturam ſex Synodorum à Philippico deiectam, priſtinum in locum erexit. Refert iſta Paulus Warnefridus Diaconus Aquileienſis (quem Caroli Magni ætate floruiſſe notum eſt) libro ſexto, de geſtis Langobardorum cap. 10. 11. & 12. & Beda Angliſaxo, libro de temporibus. At non diu durauit reſtituta religio. Octauo enim poſt menſe Imperium cogitur abdicare: & Leo tertius, qui patriam habuit Iſauriam, dignitatem imperij, ait Zonaras, præter dignitatem conſequitur. Cùm Deo enim

pugnat, & contra venerandas imagines inſanit. Terribili rugitu venerandas imagines inuadit, grauiſſimamq; perſecutionem excitat, multos deteſtandæ ſuæ voluntati aduerſos punit, & martyres facit.

Paulus quoque Diaconus lib. 6. hiſtoriæ Langobardicæ dicit, Leonem omnes Conſtantinopoli habitantes compuliſſe, vt imagines Saluatoris noſtri, ſanctæ Genitricis & omnium Sanctorum, vbicunq; haberentur, deponerent, eaſque in medio vrbis incendio concremandas adferrent. Et quia plerique tale ſcelus fieri præpediebant, aliquot ex eis capite truncatos, alios alia parte corporis multatos eſſe. Nec minora de eius ſæuitie ſcribit Ioannes Hieroſolymitanus Patriarcha, in vita Ioannis Damaſceni: Vir ille, inquit, vt ſic dicam, manu fines orbis complectens, aduerſus Imagines & orthodoxæ Eccleſiæ multitudinem Leonem agebat rapientem & rugientem. Et imagines quidem furibundus exurebat; ipſarum verò cultores, partim rapiens & perdens, tyrannicæ impietatis dentibus miſerabiliter dilacerabat, verè tam animo, quàm corpore Leo, partim in diuerſa ſuo rugitu fugabat. Atq; adeo ſæuiebat, vt fideliũ pleriq; in ſubterraneis ſpeluncis ſeſe occulerent: nonnulli etiam metu exterriti vſq; in extremos orbis terminos procurrebant. Addamus his teſti-

Cap.14.

Tom. 2. Aloyſij.

teſtimonium Nicephori, qui ante annos 700. ſub Carolo Magno, fuit Catholicus regiæ vrbis Patriarcha: Is enim in Annalibus Conſtantinopolitanis, ſiue rerum Romanarum lib. 21. paucis quidem verbis, ſed quorum quodque ſuum pondus habet, eandem perſecutionem Catholicorum exprimit. Adeo, inquit, vt multi eorum pro veritate punirentur, membrorum detruncationibus, & flagris, & exilijs, & rerum iacturis; maximeque illi qui nobilitate ac verbo clari eſſe videbantur: ita vt etiam eruditionum ſcholas, & piam eruditionem, à ſanctæ memoriæ Conſtantino magno huc vſque ſeruatam, exſtingueret.

Adiunguntur Eutropio.

Nec reticendum eſt id quod inter alia ſcribit Iuo Carnotenſis Epiſcopus: Per illud, ait, tempus, Lipſanus Thracenſium Prętor, ſicubi in tota ſubdita ſibi Prouincia aliquid ſanctarum comperit reliquiarum, igni combuſſit. Venundedit etiam omnes ſanctos libros, & omnia ſacra vaſa, & eorum pretia Imperatori tranſmiſit. Multos denique monachorum interfecit, & quorundam orthodoxorum oculos eruit, & quorundam barbas oleo & cera perungens, ad oſtentationem ſuccendit, quoſdam autem exilio relegauit. Quod cùm Imperator didiciſſet, ſcripſit ei: Inueni te virum ſecundum cor meum. Hæc apud

apud Thomam Waldenſem refert Iuo Carnotenſis, in Chronicorum libro; qui, quod ſciam, nondum excuſus eſt, quamuis à Centurionibus Magdeburgenſibus frequenter citetur. Aduertitis ex allatis teſtimonijs, Christiani Auditores, quorum patrum Iconoclaſtæ noſtri menſuras adimpleant, & magis quoque adimplerent, niſi Catholicorum ad Dominum gemitus eos impediret.

In doctrinali sacramentalium tit. 19. c. 150

Ab iſto Leone, filius Conſtantinus Copronymus, quia paternæ impietatis æmulus erat, imperij collega aſſumitur: & cum patre imperat annis viginti & vno: poſt patrem verò, annis 35. Horum errori Germanus Patriarcha non conſentiens, à propria ſede depulſus eſt: & in eius locum Anaſtaſius Iconomachus intruſus. Qui totidem annis ſedit Patriarcha, quot Leo Imperator: hoc eſt, annis 24. Propter peccata enim populi, (diu) regnare facit Dominus hypocritas ſuper terram. Quis verò ſub huiuſmodi capitibus fuerit plebis ſtatus, facilè colligitur ex eo quod Sapiens ait, Secundum iudicem populi, ſic & miniſtri eius. Et qualis Rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Rex inſipiens perdet populum ſuum.

Iob 34.

Eccl 10.

Moriente Leone, Romanum imperium vnà cum paterna impietate ignominioſus eius filius Conſtantinus ſuſcepit. qui Co-

pronymus dictus eſt, quia cùm in ſacroſancta aqua mergeretur, excreuit. Hic patris improbitatem longo interuallo ſuperare ſtuduit. Delectatus eſt enim magicis maleficijs, & luxurijs, cruentiſque ſacrificijs; & dæmonum inuocationibus, ſimilibuſque ſceleribus. Nec imagines tantùm igni tradidit, ſed Sanctorum quoque reliquias; & Sancti titulum, neque Deiparæ, neque vlli eorum qui Deo placuere, tribui iuſſit: ſed dici voluit, Apoſtolus Petrus, Martyr Theodorus, & ſic in cęteris. Anno 13. imperij ſui, contra ſanctas ac venerabiles Imagines Concilium iniquum cōgregauit, multis Epiſcopis ſibi ſuffragantibus conuocatis, & per eos quicquid libuit decreuit, nemine vel ex veteri Roma, vel ex alijs Patriarchis, aut ex Catholicis ſedibus præſente. Eumque concurſum profanorum hominum, Synodum œcumenicam appellare non dubitauit. Sūſtulit multa orthodoxorum millia, præſertim monachorum, quorum manſiones partim incendit, partim deſtruxit, partim profanauit. Sed & Diuis Martyribus, alijſque Deo gratis, inſultare non deſtitit, quos nihil poſſe aſſerebat, eorumque interceſſiones ficulnum præſidium appellabat. Narrationis huius authores ſunt, Ioannes Zonaras tom. 3. & Nicephorus Patriarcha, Rerum Romanarum lib. 22.

Poſt Conſtantinum imperio potitus eſt filius eius Leo quartus, eodem impietatis morbo laborans, quo pater, & auus. Qui, teſte Zonara, cùm Proceres quoſdam Aulicos diuinas Imagines adorantes deprehendiſſet, eos crudeliſſimè excruciatos, ignominioſoque ſpectaculo per forum circumductos, cùm prius pilis nudaſſet, in prætorium incluſit: vbi eorum quidam animas ſuas in manu Domini depoſuerunt. Huius quoque horrendum ſacrilegium apud hiſtoricos celebre eſt, Byzantij enim è Sophiæ templo abſtulit gemmis onuſtam coronam à Mauritio principe olim Deo dicatam: cauillo vſus, Chriſtum cuius templum illud eſſet, pauperiem non gemmas probaſſe.

Si cuipiam iſta de hactenus nominatis Iconomachis non ſufficiãt, audiat quid de eiſdem habeat Synodi Nicenæ ſecundæ Actio ſexta. Continuam crudelitatem & ipſi principes, duces, & falſi Epiſcopi, exercuerunt. Sed quænam lingua calamitatem iſtam poterit exprimere? Nam quot terrores, perſecutiones per omnes Ciuitates, cuſtodiæ, monachorum flagellationes, carceres, multis his annis extitere? Taceo pedicas, catenis ligatos pedes, ſacrorũ vaſorum ablationem, librorum exuſtionem, ſanctorũ templorũ profanationes, ſanctorum monaſteriorũ in mundana

pronymus dictus eſt, quia cùm in ſacroſancta aqua mergeretur, excreuit. Hic patris improbitatem longo interuallo ſuperare ſtuduit. Delectatus eſt enim magicis maleficijs, & luxurijs, cruentiſque ſacrificijs, & dæmonum inuocationibus, ſimilibuſque ſceleribus. Nec imagines tantùm igni tradidit, ſed Sanctorum quoque reliquias; & Sancti titulum, neque Deiparæ, neque vlli eorum qui Deo placuere, tribui iuſſit: ſed dici voluit, Apoſtolus Petrus, Martyr Theodorus, & ſic in cęteris. Anno 13. imperij ſui, contra ſanctas ac venerabiles Imagines Concilium iniquum cōgregauit, multis Epiſcopis ſibi ſuffragantibus conuocatis, & per eos quicquid libuit decreuit, nemine vel ex veteri Roma, vel ex alijs Patriarchis, aut ex Catholicis ſedibus præſente. Eumque concurſum profanorum hominum, Synodum œcumenicam appellare non dubitauit. Suſtulit multa orthodoxorum millia, præſertim monachorum, quorum manſiones partim incendit, partim deſtruxit, partim profanauit. Sed & Diuis Martyribus, alijſque Deo gratis, inſultare non deſtitit, quos nihil poſſe aſſerebat, eorumque interceſſiones ficulnum præſidium appellabat. Narrationis huius authores ſunt, Ioannes Zonaras tom. 3. & Nicephorus Patriarcha, Rerum Romanarum lib. 22.

Poſt Conſtantinum imperio potitus eſt filius eius Leo quartus, eodem impietatis morbo laborans, quo pater, & auus. Qui, teſte Zonara, cùm Proceres quoſdam Aulicos diuinas Imagines adorantes deprehendiſſet, eos crudeliſſimè excruciatos, ignominioſoque ſpectaculo per forum circumductos, cùm prius pilis nudaſſet, in prætorium incluſit: vbi eorum quidam animas ſuas in manu Domini depoſuerunt. Huius quoque horrendum ſacrilegium apud hiſtoricos celebre eſt, Byzantij enim è Sophiæ templo abſtulit gemmis onuſtam coronam à Mauritio principe olim Deo dicatam: cauillo vſus, Chriſtum cuius templum illud eſſet, pauperiem non gemmas probaſſe.

Si cuipiam iſta de hactenus nominatis Iconomachis non ſufficiat, audiat quid de eiſdem habeat Synodi Nicenæ ſecundæ Actio ſexta. Continuam crudelitatem & ipſi principes, duces, & falſi Epiſcopi, exercuerunt. Sed quænam lingua calamitatem iſtam poterit exprimere? Nam quot terrores; perſecutiones per omnes Ciuitates, cuſtodiæ, monachorum flagellationes, carceres, multis his annis exſtitere? Taceo pedicas, catenis ligatos pedes, ſacrorũ vaſorum ablationem, librorum exuſtionem, ſanctorũ templorũ profanationes, ſanctorum monaſteriorũ in mundana

hoſpitia & habitacula tranſlationes, quòd ſcilicet in ijs pietatis & religionis ſtudioſi viri habitarent. Poſt raptum ſubſtantiæ & bonorum, tranſmigrationes in barbaras nationes, exiſtimantium ſe poſſe Apoſtolicè, meliorem vitam inter gentes, quàm apud ſuos, ducere. Et, quod omnium grauiſſimum eſt, in hunc vſque diem prophanatio iſta miniſteriorum apud quoſdam adhuc manet. Et pro ſacris hymnis & voce lætitiæ, in tabernaculis iuſtorum cantica meretricia, & Satanicæ melodiæ audiuntur: & pro geniculationibus ſaltationes theatrales celebrantur. His adijce, pericula, turbationes, vexationes, verbera, pœnas, oculorum extritiones, narium amputationes, linguarum abſciſſiones, inhoneſtas fugas, & exilia piorum, qui per omnem terram diſperſi ſunt: ſanctarum facierum aduſtiones, barbæ vellicationes aduſtioneſque, Virginum, poſtquam Chriſto dedicatæ fuerant, impias & violentas nuptias; & quod vehementiſſimum eſt malorum, cædes. Hi ſunt fructus horum hominum, qui contra veritatem inſurgunt. Hactenus Synodus.

Leone quarto poſt quadriennium moriente, Catholici nonnihil reſpirarunt ſub vidua eius Irene, muliere pientiſſima: & filio eius Conſtantino. Quorum imperij anno nono, Nicææ celebrata eſt Septima Syno-

Synodus. Poſt hos, id quod de imperio in Oriente reliquum fuit, ex ordine rexerunt paucis orthodoxis interuenientibus, Nicephorus, Stauratius, Leo quintus, Michaël Balbus, & Theophilus, omnes Iconomachi, portenta potius quàm principes.

Qua diligentia à Romanæ Eccleſiæ Pontificibus Iconomachia ſit refutata, ac tandem in Oriente exſtincta.

Caput III.

Sed nunc ex Oriente in Occidentem redeuntes, paululum intueamur, quomodo contra iſtorum barbariem, Romanæ Eccleſiæ firma & ſolida petra fratres ſuos confirmauerit. Philippico primo Iconomacho imperante, Romanæ Eccleſiæ præfuit Conſtantinus, qui pro imaginibus primam celebrauit Synodum Romanam. Litteras enim, Diacono teſte, falſi dogmatis à Philippico directas, Apoſtolicæ Sedis iudicio reſpuit. Picturam quoque ſex Synodorum, quam Philippicus iuſſerat deleri, ipſe Romæ in porticu Sancti Petri iuſſit fieri. Vetuit poſtremò Romano populo aſſentiente, hæretici Imperatoris nomen in publicis Miſſæ myſterijs recitari, & in publica moneta excudi, effigiemq; *Lib. 6. hiſt. Lang. cap. 13.*

eius de more in Eccleſiam introduci. Conſtantino Pontifici ſucceſſerunt Gregorius ſecundus iunior & Gregorius tertius. Qui non minora pro ſacris imaginibus auſi ſunt. Hac enim de cauſa, vt Adrianus Papa Conſtantino Auguſto ſcribit, vterque Gregorius Romani Pontifices per ea tempora Sanctiſſimi, in magnam tribulationem cōiecti ſunt. Sæpius etiam, addit, proauum veſtrę ſerenitatis (Leonem videlicet) admonuerunt, ne ſineret venerādas Imagines de ſtatu ſuo deiici. Verùm illius ſalutiferæ preces ne quidquam fuſæ ſunt, animumque illius haud quidquam commouerunt. Idem quoque Adrianus, in ſcripto de Imaginibus, dicit Dn̄. Gregorium ſecundum, in Concilio 79. Epiſcoporum præſediſſe, ante Confeſſionem B. Petri, & in eorum Concilio multorum ſanctorum Patrum teſtimonijs allatis, ſancitum eſſe, venerandas & adorandas eſſe ſacras Imagines. Anaſtaſius verò Bibliothecarius ſcribit in Pontificali, Gregorium hunc, cùm Leo profanas ſuas iuſſiones in Italiam dirigeret, ſcripſiſſe vbiq; Chriſtianis, vt exortam impietatem & hæreſim cauerent. Præterea, vt Nicephorus teſtatur, ſcripſit ad Leonem dogmatica epiſtola, non oportere Imperatorem de fide verbum facere; & nouitate violare antiqua dogmata Eccleſiæ Catholicæ,

In 7. ſyn. Act. 2.

Rerum Rō. lib. 21.

quæ

quæ à ſanctis Patribus ſunt tradita. Addit deinde, ſanctiſſimum hunc & Apoſtolicum virum, verbo & actu coruſcum, remouiſſe Romam & Italiam ab obedientia Leonis & imperij ſub ipſo conſtituti. Nec tamē facilis fuit Pontifex ad iſtam exemptionem. Refert enim Zonaras, Gregorium, antequam Imperatorem cum ſequacibus Synodico-anathemate obſtringeret; & vectigalia, quæ ad id vſq; tempus imperio pendebantur, inhiberet; prius ſæpe dediſſe operam, vt Leonem per litteras ab odio Dei reuocaret, atque ad cultum ſacrarum Imaginum reduceret. Sed id, ait Zonaras, planè erat Æthiopē lauare. De Gregorio tertio, quo fidei ardore permotus Synodico Conſtituto decreuit, & Leoni ac Conſtantino Auguſtis ſæpius comminatoria ſcripta miſerit pro erigendis Imaginibus, habet in Pontificali Anaſtaſius Bibliothecarius. Breuitatis cauſa nihil addo de icto per eum cum Francis fœdere Succeſſores habuit vterque Gregorius, Zachariam, Stephanum, Paulum, & alterum Stephanum: qui, vt proximus eorum ſucceſſor Adrianus Conſtantino ſcribit, auum patremque ſerenitatis ipſius pro reſtitutione ſanctarum Imaginum ſæpe interpellarunt, & vt in ſcripto de imaginibus aſſerit, pro ſacrarum imaginum erectione in Spiritu ſancto feruētes, rectæ fidei

fidei zelum habuerunt. Porrò Stephanus poſtremus cum epiſcopis partium Franciç & Italiæ, venerabile Concilium prædeceſſoris, ſanctorum patrum teſtimonijs adhærendo, confirmauit.

Poſt hos Hadrianus primus, qui in tempora noui Conſtantini & nouæ Helenæ incidit, ſcripſit binas litteras pro ſanctis
Act. 2. imaginibus, vnas Auguſtis, alteras Patriarchæ Tharaſio. Ad quarum lectionem à ſeptima tota Synodo acclamatum eſt. Vniuerſa ſancta Synodus ſic credit & ſic docet. Sanctiſſimi Papæ veteris Romæ litteras ſequimur, recipimus, approbamus. Eiuſdem authoritate apud Nyceam Bithyniæ vrbem, celebrata eſt ſecunda Nicena Synodus, quæ fuit anno 789. ſeptima œcumenica, in qua catholicum dogma roboratum eſt multis patrum teſtimonijs, & omnium quæ obijciebantur diſſolutione, atque ſaluberrima plenarij Concilij authoritate. Concilij ipſius definitio & concluſio eſt in ſeptima Actione, Fatemur vnanimiter nos eccleſiaſticas traditiones, ſiue ſcripto, ſiue conſuetudine valentes & decretas retinere velle: quarum de numero eſt imaginum effiguratio. Et inferius, Regia via incedentes, & ſanctorum ac diuinorum patrum doctrinæ inſiſtentes, & catholicæ Eccleſiæ in qua Spirituſſanctus inhabitat traditionem obſeruantes

uantes definimus, omni diligentia & cura venerandas & ſanctas imagines in templis ſanctis Dei collocandas, habendaſque, &c. Huic fidei confeſſioni ſubſcripſerunt vicarij Romani Pontificis, & Epiſcopi 350. qui ex Græcia, Orientiſque tractu congregati aderant. Poſt ſubſignationem autem ſancta Synodus inter reliqua exclamauit, Omnes ſic credimus, omnes idem ſapuimus, omnes approbantes ſubſcripſimus, Hæc eſt fides Apoſtolorum, hæc eſt fides patrum, hæc eſt fides orthodoxorum, hęc fides orbem terrarum confirmauit. Qui venerandas imagines idola appellant, anáthema. Qui dicunt quòd imagines Chriſtiani vt Deos adorent, anáthema. Rugienti conciliabulo contra venerandas imagines, anáthema. Si quis has non ſalutauerit in nomine Domini & Sanctorum eius, anáthema. Si quis traditiones Eccleſiæ, ſiue ſcripto, ſiue conſuetudine valentes, non curauerit, anáthema. Eiuſmodi anathemata in Iconomachos habet quoque finis quintæ Actionis: quibus ibidem ſubiungitur, Exſtirpatores nuperæ opinionis Domine conſerua. Piam illis vitam Domine tribue. Idem Adrianus cùm hanc Nicenam Synodum obſcuri quidam homines calumnijs potius, quàm veris obiectionibus oppugnarent, ijs ad ſingula reſpondendo librum conſcripſit, cui titulus eſt,

lus eſt, Scriptum de imaginibus ad Carolum Magnum. Qui ab Iuone Carnotenſi Epiſcopo frequentiſſimè citatur parte quarta decreti, & anno ſuperiori typis excuſus eſt Conciliorum tomo 3. Vnum porrò ex ſcripti huius antepenultimo folio reticendum non eſt. Interrogant illi, Vbi in ſex Synodalibus Concilijs iubeamur imagines facere, vel factas adorare? Reſpondet Adrianus, Illi nobis dicere debebant, in quali de ipſis ſex Synodalibus Concilijs reprehenſæ ſint ſacræ Imagines. Enimverò, in primo Sancto Concilio ſæpius oſtenſum eſt, quia ſanctus Syluester Papa, & Conſtantinus Chriſtianiſſimus Imperator venerati ſunt ſacras Imagines, & palam coram omnibus eas oſtenderũt. Et à tunc vſq; hactenus ſanctorum Pontificum, Sylueſtri, Marci & Iulij, miræ magnitudinis ſanctæ Eccleſiæ apud nos ſunt depictæ, tam in muſiuo, quàm in cæteris hiſtorijs, cum ſacris Imaginibus. Refert deinde, quas Eccleſias quibus picturis ornauerint, Damaſus, Celeſtinus, Leo & Vigilius, quorum auctoritate cõfirmata ſunt generalia Concilia, 2, 3, 4. & 5. Addit deinde ex ſexto Concilio teſtimonium pro imaginibus. Anne hoc ſanctiſſimi Pontificis claro teſtimonio docemur, non tãtùm ſeptimæ œcumenicæ Synodo, ſed & omnibus eam antecedentibus, placuiſſe Catholi-

Cap. 83. 86. 127. 128. 141. & 19.

tholicum de ſacris imaginibus dogma?

Hoc Pontifice moriẽte, ſedem eius excepit Leo tertius, qui vt Dn̄. Onuphrius, piæ memoriæ, in chronico Eccleſiaſtico annotauit, anno 800. cùm Imperij Romani maieſtas, Barbaris ſibi omnia vendicãtibus, obſoleſceret, nec in fœmina Eirene, Cõſtantinopoli rerũ potiente, quãuis altæ indolis, multum præſidij ineſſe videretur, Carolũ Francorũ & Langobardorũ regẽ, ob egregia in Chriſtianum nomen & Romanam ſedem merita, Romanorum Imperatorem primus appellauit, inunctumq; Auguſtum conſecrauit. Subſecutaq; mox fuit S.P.Q.R. acclamatio, Carolo Magno Imperatori Cæſari Auguſto, pijſſimo & pacifico, à Deo creato, vita & victoria.

Poſt tot autem tantorum Pontificum labores, qui eos ſecuti ſunt, non putauérunt à ſe prædeceſſorum diligentiæ nihil addendum eſſe: ſed ipſi quoque pro ſacris imaginibus ſtrenuè decertarunt. Nam, vt intermedios omittam, Nicolaus primus, qui nono loco Leoni ſucceſſit, hanc ob rem laudatur à Leone nono, in epiſtola aduerſus præſumptiones Michaëlis. Iconomachis, ait, quamuis reſtiterit Romanorum authoritas, præ cunctis tamẽ ſanctiſſimi Papç Nicolai vbiuis laudãda libertas; qui per Legatos ſuos tã pro ſacris imaginibus, quã pro depoſitione beati Antiſtitis Cap. 22.

Ignatij,

Ignatij, & ſubſtitutione Photij neophyti, Eccleſiã hagiæ Sophiæ clauſit, donec Sedis Apoſtolicæ acquieſcerent decretis. Nicolao in Cathedra Romana ſucceſſit Adrianus ſecundus, qui in octaua generali ſynodo pro ſacris imaginibus Canones emiſit, tertium & ſeptimum. Porrò tantùm in hac ſynodo pro ſacris imaginibus laboratum eſt, vt ab eius tempore nullus ex Conſtantinopolitanis principibus imagines oppugnaſſe tradatur. Exſtant verò Photij, Pſelli, Metaphraſtæ, Zonaræ, Balſamonis, Euthymij, Niceti, Pachymeri, Nicephori, aliorumque Græcorum ſcripta: è quibus quid illi, quidque reliqui Græci, à temporibus octauæ ſynodi de imagi-
Seſſ. 5. nibus ſenſerint, facilè æſtimabitur. His adde quòd in Florentina Synodo, Græcis ipſis conſentientibus, iterum approbata & confirmata ſit ſeptima Synodus.

Porrò ad prædicta hæc œcumenica Concilia reſpexerunt Tridentini patres, dum decretum ſuum de imaginibus, Conciliorum, præſertim verò ſecundæ Nicenę Synodi decretis, contra imaginum oppugnatores, ſancitum eſſe aſſerunt. Et hæc hactenus, qua potuimus breuitate perſtrinximus de Romanis Pontificibus, & Concilijs per eoſdem conuocatis.

Quàm multos habuerit Romana & catholica Eccleſia filios, qui zelum ſuum pro catholico dogmate poſteritati plurimùm commendauerunt.

CAPVT IIII.

HAbuit verò eadem Romana & Catholica Eccleſia multos filios, qui zelum ſuum prò catholico dogmate plurimùm poſteritati commendauerunt. Inter quos fuit Ioannes Manzur Damaſcenus: qui tempore Leonis tertij contra eum, & alios, qui in Græcia ſanctas imagines traducebant & criminabantur, tres ſcripſit libros in Arabia habitans, inter Saracenos & Barbaros homines. Quos Godefridus Tilmannus anno 55. in Latinam tranſtulit linguam. Propter hos autem libros in pſeudoſynodo contra eum clamatum fuit; Manzuri ignominioſo & Saracenico, anáthema, Iconolatræ & falſigrapho Manzuri, anáthema, Doctori impietatis & peruerſo interpreti diuinæ ſcripturæ Manzuri, anáthema. Addit verò Ioannes patriarcha Hieroſolymitanus, in Damaſceni vita, Leonem Iſaurium Imperatorem, quia ægrè ferebat impietatem ſuam traduci per ſcripta Ioannis, inuenta epiſtolâ quam Ioannes manu ſua ſcripſerat,

Act. 6. ſyn. 7.

rat, quæſiuiſſe notarios, qui ſcripturæ characterem tam verbis quàm ſententijs imitaretur, ac effinxiſſe litteras quaſi à Ioanne miſſas de Damaſco ſibi per eum prodenda, eaſque ad Saracenorum Principem cui Damaſcus ſuberat, tranſmiſiſſe. Receptis litteris, iratus barbarus Rex, nec vllã ferens Damaſceni reſponſionem, dexteram manum ei abſcindi iubet. Itaque abſecatur dextera quæ inter Orthodoxos ſcriptione ſua tantas virtutes eſt operata, & pro atramento, cui prius intingebatur ſcribendo libros de adorandis Imaginibus, nunc proprio ſanguine tingitur. Hæc verò eadem manus poſtea diuinitus ei eſt reſtituta, maximo Saracenorum ſtupore, cùm ante imaginem genitricis Dei è profundo pectore oraret, & inter reliqua diceret, Domina & ſanctiſſima mater, amputata eſt dextera mea ob ſanctas & diuinas imagines. Zelum quoque ſuum pro Imaginibus declarauit Italus populus. *Lib. 6. cap. 14.* Omnis, inquit Diaconus, Rauennenſis exercitus & Venetiarum, Leonis iuſſis vno animo reſtitêre, & niſi eos Pontifex prohibuiſſet, Imperatorem ſuper ſe conſtituere aggreſſi fuiſſent. Nunquam, ait Anaſtaſius, ſe Pontificis neci condeſcendere dicebant, ſed quòd pro eius defenſione viriliter decertarent. Et paulò poſt; Cognita ergo Imperatoris nequitia, omnis

nis Italia conſilium inijt vt ſibi eligerent Imperatorem & ducerent Conſtantinopolim, ſed compeſcuit tale conſilium Pontifex, ſperans conuerſionem principis.

De Gallorum pietate pro ſacris Imaginibus, videre licet Walafridum Strabonem de rebus Eccleſiaſticis ca. 8. Longum verò eſſet ſi prædictis adderem eos, qui ſub tot Iconomachis, tyrannis potius quàm principibus, fortiſſimi Martyres extiterunt, aut multa perpetiendo clariſſimi Confeſſores. Quorum ſi quis celebriores ex vetuſtis Scriptoribus ſimul collectos videre velit, legat quintum Dñ. Alani Copi dialogum, cap. 25. Nos cis Hildebertum Gandauenſem Abbatem apponimus, patrium noſtrum martyrem. Is enim, vt in Commentarijs rerum Flandriæ ſcribit Iacobus Meyerus Baliolanus, Gādaui ciuili motū excitato propter ſanctorum Imagines, quas nonnulli ſeu idololatriæ inſtrumenta execrabantur, interfectus eſt, quia contra fautores Cæſaris, decretis Pontificum de habendis ſtatuis adhæſit. Eamque ob rem inter beatos martyres relatus eſſe dicitur. Commendatur autem Hildeberti martyrium, quòd inciderit in annum 752. quo nondum ſacræ imagines œcumenica Synodo confirmatæ erant.

Quàm

Quàm multa ſint, quæ nos in ſacrarum Imaginum legitimo vſu, hactenus ab Eccleſia Catholica vſurpato, meritò contineant.

Caput V.

Sed nunc tempus vrget, vt ad tertiam ſiue poſtremam orationis noſtræ partem tranſeuntes, ſummatim ex ijs quæ hactenus dicta ſunt indicemus, quàm multa nos in ſacrarum imaginum legitimo vſu, hactenus ab Eccleſia Catholica vſurpato, continere debeant.

Primùm quidem quòd earum impugnatores fuerint, ſecluſa etiam hæreſi, corruptiſſimæ vitæ homines, & humani generis peſtes, vt mirum ſit tam deformatæ vitæ homines agnoſci potuiſſe religionis Chriſtianæ reformatores. Iſtud autem à poſterioribus ſcriptoribus ex antiquitatis monumentis non abs re diligenter eſt annotatum, quod dum Saluator docet nos, attendendum eſſe à falſis prophetis, ſubiecit; A fructibus eorum cognoſcetis
Matt.7. eos. Hanc ſanè rationem attendit quoque ſeptima Synodus. Nam & ſexta Actione valde horrenda Iconoclaſtis attribuuntur, nempe, monachorum flagellationes, ſacrorum vaſorum ablatio, librorum exuſtio,

ſtio, ſanctorum templorum prophanatio, Monaſteriorum in mundana hoſpitia tranſlationes, raptus ſubſtantiæ & bonorum, pro ſacris hymnis cantica meretricea, pro geniculationibus ſaltationes theatrales. His addit oculorum extritiones, narium amputationes, linguarum abſciſſiones, exilia piorum, facierum & barbæ aduſtiones, virginum Chriſto dedicatarum violentas nuptias, & ſimilia. Quibus recenſitis meritò pro epiphonemate ſubijcitur: Hi ſunt fructus horum hominum, qui contra veritatem inſurgunt.

Secundò. Omnes Principes qui vel clàm vel palam ſacras Imagines afflixerunt diram horrendamque mortem oppetierunt, ac diuina vltione correpti ſunt. Quod certum ſignum fuit Iconomachiam Deo diſplicere. Non enim iraſcitur Deus, niſi in eos qui ipſius Maieſtatem offendunt. Quali autem vltione Dominus vindicauerit Iconomachiam in Iuliano Apoſtata, in Philippico, Leone, Conſtantino, altero Leone, & omnibus penè alijs principibus qui Iconoclaſtis fauerunt, longum foret recenſere. Qui volet hac de re conſulat 20. cap. libri de Imaginum vſu, quem ſuperiori anno emiſit Fredericus Scinckius Vltraiectenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus. Et ſi cui ea

non ſufficiant, addat quæ in eandem rem habet ſeptima Synodus Actionibus 4.
Fol.137. & 5. His addo multò vetuſtius exemplum
111. tom regis Nabuchodonozor. Cyrillus enim
3. Côcil. Hieroſolymitanus epiſcopus in ſecunda catecheſi, inter præcipua peccata ob quæ Nabuchodonozor regno eiectus eſt, & ſeptem annis inſtar bouis in deſertis herbas vorauit, enumerat, quod Cherubim rapuerit, non inquit intellectilia illa & cœleſtia, verum ea quæ in templo erant collocata, obumbrantia propitiatorium, è quorum medio Deus loquebatur. Quæ
Fol.127 verba cùm è Cyrillo legerentur in 7. Synodo, Patriarcha dixit, Animaduertamus quomodo accuſetur Nabuchodonozor, quòd Cherubim ſubuerterit, quantúmque ob eam rem increpatus ſit & paſſus fuerit. Sancta verò Synodus reſpondit, Magnum ſanè caſum & condemnationem. Quod ſi qui aut illo ſæculo aut noſtro, irati Dei vindicta non percellantur, non ob hoc ſibi blandiantur: ad eos enim pertinet quod
Lib. 1. Hieronymus Caſtrutio ſcripſit: Magna
epiſt. 38. ira eſt, quando peccantibus non iraſcitur Deus. Item & illud Domini apud Ezechielem, cap. 16. Requieſcet indignatio mea in te, & auferetur zelus meus à te, & quieſcam nec iraſcar amplius, eò quòd non fueris recordata

dierum

dierum adoleſcentiæ tuæ, & peccaſti in omnibus his.

Tertiò, pro ſacris Imaginibus ſūt apertiſſima ſacræ ſcripturæ teſtimonia, de Cherubim propitiatorium obumbrantibus. Exod. 25. Nume. 7. Ezech. 41. & ad Hebr. 9. Quæ loca lecta ſunt in Actione quarta ſeptimæ Synodi. Vnde Adrianus pontifex in litteris ab eadem ſynodo approbatis; Quemadmodum ait, ſacra Scriptura imagines in memoriam venerationis habet, ſic & nos eas habeamus, ſeruantes perpetuò fidei noſtræ puritatem. Et infra, Ad errantium caſtigationem adijciendnm eſt, non fruſtrà Moyſi famulo ſuo, quemadmodum in libro Numerorum legitur, propter peſtem in populum graſſantem Dominum præcepiſſe: Fac ſerpentem & pone illum in ſignum, & qui tactus fuerit, illumque inſpexerit, viuet. O inſaniam infrementium aduerſus cultum ſacrum Chriſtianorum! Si Iſraëliticum populum per inſpectionem æneì ſerpentis à ſua peſte credimus ſeruatum; Chriſti Dei & ſaluatoris noſtri, omniumque ſanctorum figuras contemplantes & venerantes, dubitamus nos ſeruari? Salomon etiam in eo templo; quod Domino ædeficauit, Cherubim in gloriam Dei fecit, & diuerſis coloribus illud adornauit.

Num. 21, 6.

3 Reg. 6

Quartò, multùm nos etiam in ſacrarum Imaginum vſu confirmat traditio Eccleſiaſtica,& Apoſtolica. Neque enim nos recedimus ab ea ſententia Apoſtoli,
2. Theſſ. 2. Fratres ſtate, & tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Neque ab eo quod in eundem locum dixit Ioannes Chryſoſtomus, Traditio eſt, nihil quæras amplius. Eſſe verò traditionem, & Eccleſiæ, & Apoſtolorum, & omnium Doctorum & Sanctorum, non ſolùm in ſuis anathematiſmis concluſit Nicenum Concilium, ſed idem quoque clariſſimè probauit & confirmauit per multas proliximas Actiones. E quibus nonnulla hic eſſent referenda, quædam etiam eis addenda, niſi temporis ratio aliud poſtularet.

Quintò. Pro Imaginibus non parum faciunt Romanorum Pontificum decreta. Nos enim, qui cathedrę Petri communione ſociamur, prærogatiuã eius agnoſcimus, quòd fides eius non poſſit ſentire defectum. Vnde nec miramur Oecumenica concilia huius ſedis decreta religioſiſſimè ſuſcipere,& venerari.

Quid ſextò de Concilijs addam? Omnibus Catholicis certiſſimum eſt plenarij Concilij ſententiam, totius Eccleſię conſenſionem eſſe, imo ipſius Spirituſſancti ipſiſſimam eſſe ſententiam. Atqui non

vnius tantum Niceni Oecumenici Concilij ſaluberrima authoritate ſacrum de Imaginibus dogma roboratum eſt; ſed idem quoque ab alijs generalibus Synodis eſt confirmatum. Cùm tamen vnius Niceni Concilij authoritas nobis abundè ſufficere deberet. Religioſiſſima eſt enim Valentiniani & Martiniani Auguſtorum ſententia; Verè impius eſt atque ſacrilegus, qui poſt tot ſacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ tractandum aliquid relinquit. Extremæ quippe dementiæ eſt, in medio & perſpicuo die commentitium lumen inquirere. Nam iniuriam facit iudicio religioſiſſimæ Synodi, ſi quis ſemel iudicata ac rectè diſpoſita reuoluere, & publicè diſputare contendat. *Act. 3. Concil. Chal. fol. 133.*

Septimò. Apoſtolicam de Imaginibus traditionem confirmant etiam Martyria & Confeſſiones innumerabilium Sanctorum: quorum permultos ob ſolam Imaginum defenſionem conſtat Martyrij & Confeſſionis coronas fortiter ſuſcepiſſe: omnes verò id de ſacris Imaginibus tenuiſſe, quod vbique, quod ſemper, quod non tantùm ab omnibus Catholicis, ſed & ab hæreticis, integris 700. annis ante Iconomachorum tempora creditum eſt. Quare, quod olim Vincentius Lirinenſis 7. capite libelli ſui tractauit, id ex eo repetimus, Tot videlicet Confeſſo-

rum & Martyrum fidem nos denegare non poſſe, quorũ victorias prædicamus, & à quibus non partis, ſed vniuerſitatis, ſuſcepta eſt defenſio. Quomodo, inquit Ambroſius, fidem eorum poſſumus denegare, quorum victorias prædicamus? Quæ Ambroſiana ſententia, quia valde acriter pungit omnes fidei noſtræ aduerſarios, contra eoſdem adfertur à Vincentio Lirinis presbytero, & ab Adriano vrbis Romæ Pontifice.

Lib. 3. ad Gratianum cap. 7.

Octauò. Accedat tandem dictis miraculorum fulgor, quorum pauca tantùm in Nicena Synodo recenſentur. Omnia enim, quæ vel ad ſolam Crucem, aut ad B. Virginis imagines contigerũt, integris voluminibus comprehendi non poſſent. Sicut igitur Chriſtus Iudęis dixit, Si mihi non vultis credere, operibus credite; ſic nos iconomachis dicimus, Si nobis non vultis credere, qui ſacras imagines honorandas defendimus, miraculis credite quæ circa eas diuinitus exhibentur, Signa enim eos qui crediderint ſequuntur, Hoc eſt, Verorum miraculorum multitudo & fulgor erit in congregatione & eccleſia eorum qui crediderint. Apud eos verò qui non credunt, paucitas eſt, & non fulgor in exhibendis miraculis, non veris, ſed mendacibus. Inter quæ beſtia regnãte maximum erit, quòd faciet ignem deſcẽ-

Ioan. 10.

Marc. 16

dere

dere in terram. Multa igitur eſſe aduerti- *Apocal.*
tis Auditores humaniſſimi, quæ nos in 13.
catholico dogmate & eccleſiæ gremio iuſtiſſimè contineant. Imò puto me prima Orationis parte tam clarè iconomachorum hæreſim aperuiſſe, vt in eam meritò competat quod dici ſolet, Hæreſim aperuiſſe, eſt eam refutaſſe.

Nunc reliquum foret prædictis addere, in quo conſiſtat ſacrarum imaginum legitimus vſus. Reſpondendum quoque eſſet eorum obiectionibus, quibus Catholicos veriùs fatigant, quàm oppugnant. Sed quia elapſum tempus orationis finem poſtulat, hæc ex aliorum doctiſſimis operibus petantur: nos ijs inhærendo, quæ à Catholica Eccleſia didicimus, expectemus cum Tobia eam vi- *Tob. 2. 4.*
tam, quam daturus eſt Deus his qui nunquam fidem ſuam mutant. Quam nobis omnibus concedat, qui eſt in ſæcula benedictus. Amen.

DE SACRARVM IMAGINVM HISTORIA.

Liber Secundus.

PRÆFATIO.

CAPVT I.

DE ſacris Imaginibus atque pictuuris duo potiſſimum tractanda eſſe, primo libro præfati ſumus. Earum enim legitimus vſus contra Iconomachorum, ſiue Iconoclaſtarum perfidiam, defendendus eſt & retinendus. Earundem quoque vſus illegitimus, ſiue abuſus, contra Catholicorum quorundam negligentiam, vel ignorantiam, corrigendus eſt & vitandus. Vtriuſque enim curam diligentem haberi voluit ſacroſancta Synodus Tridentina. Quare cùm Iconoclaſtas ſacrarum Imaginum vſum quem primo libro attigi, multi doctiſſimi viri * abſolutiſſimis ſuis lucubrationibus defenderint, de abuſibus

Seſſ. 25.

* *Nicolaus Sanderus &*

ſibus verò nullius, quod ſciam, exſtet aut liber, aut iuſtus tractatus, priore parte breuiter vnico libro explicata, conabor, aſſiſtente infirmitati meæ diuinæ gratiæ adiutorio, pro poſterioris dilucidatione duos deinceps libellos conſcribere. Quæcunque verò dicturus ſum, lubens ſubijcio iudicio ac correctioni Epiſcoporum, ac omnium quorum eſt errantes in viam veritatis reducere. In primis verò cenſuræ & iudicio S. Sedis Apoſtolicæ. Iudicium mihi non arrogo: quòd iuxta Concilij Tridentini vigeſimam quintam ſeſſionem, ab Epiſcopis, ac potiſſimùm à ſanctiſſimo Romano Pontifice, requirendum eſſe agnoſco. Sed quid mihi videatur, deliberando dicam, & ſcribam. Neque cupio deliberationem meam maioris fieri, quam ſint ipſa argumenta quæ adfero aut quæ adferri poſſent; breuitatis autem cauſa omiſſa ſunt. Spero tamen me nihil dicturum, quòd non doctorum & magnorum virorum ſuffragio, & calculo, ſit approbandum. Si qui autem diffuſius aut etiam aliter eadem iſta tractare velint, non eis reſiſto. Imò meliora, quantumuis diuerſa vel aduerſa, adferentibus, maximas agam gratias. Non ſum enim contradictionis impatiens, nec in me agnoſco Comicum illud, Veritas odium parit: Neque poſtremò alios errare volo, vt error

Alanus Copus, Angl. Louanij: & alij alibi.

Terēt. in Andr. de quo August. epiſt. 19.

Aug. 3. de Trin. cap. 1. tom. 3. ror meus lateat. Spiritum tamen lenitatis & charitatis tàm in meis quã in aliorum contradictionibus, plurimùm opto. Quare, ſicut in omnibus ſcriptis meis, ſic & in hoc libro, non ſolum pium Lectorem, ſed etiam liberum correctorem deſidero. Veruntamen ſicut Lectorem meum nolo mihi eſſe deditum, ita correctorem nolo ſibi. Nolo meas litteras ex eius opinione vel contentione, ſed ex diuina lectione, vel inconcuſſa ratione, corrigi. Si quid in eis veri comprehenderit, exiſtendo non eſt meum: at intelligendo & amando, eius ſit & meũ. Si quid autem falſi conuicerit, errando fuerit meum: ſed iam cauendo, nec eius ſit nec meum.

Idem. 1. de Trin. cap. 3. Qui verò hæc legens dicit, Intelligo quidem quid dictum ſit, ſed non verè dictum eſt; afferat ſi placet ſententiam ſuã, & redarguat meã ſi poteſt. Quòd ſi cum charitate & veritate fecerit, mihi etiam, ſi in hac vita maneo, cognoſcendum facere curauerit, vberrimum fructum huius laboris mei cepero. Quòd ſi mihi non potuerit, quibus id potuerit me volẽte ac libente præſtiterit: ego tamen meditationes meas, ne obliuione fugiant, ſtylo alligo; ſperans de miſericordia Dei, quod in omnibus veris, quæ certa mihi ſunt, perſeuerantem me faciet. Si quid *Philip. 3*

autem

autem aliter ſapio, id quoque mihi ipſe reuelabit, ſiue per occultas inſpirationes atque admonitiones, ſiue per manifeſta eloquia ſua, ſiue per fraternas ſermocinationes. Vtinam autem de omnibus nobis dici poſſit, quòd Hieronymus Auguſtino ſcripſit, Te quoque ipſum orare non dubito, vt inter nos contendentes veritas vincat, non enim tuam quæris gloriam, ſed Chriſti. Cumq́; tu viceris, & ego vincam, ſi meum errorem intellexero: & è contrario me vincente, tu ſuperas. *Epiſt. 11. tomo 2. Auguſt.*

Quod in libris prohibetur, prohibendum etiam eſſe in picturis, quæ ſunt idiotarum libri.

CAPVT II.

IN has ſanctas igitur & ſalutares obſeruationes ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri ſancta Synodus vehementer cupit: ita vt nullæ falſi dogmatis imagines & rudibus periculoſi erroris occaſionem præbentes, ſtatuantur. *Tridentina ſeſſ. 25. in initio.* Non eſt autem mirandum quòd ſanctum Concilium dicat ſe vehementer cupere abuſus iſtos imaginum prorſus aboleri, præſertim ſi attendimus, quanta

Aug. 3. de Trin. cap. 1. tom. 3. ror meus lateat. Spiritum tamen lenitatis & charitatis tàm in meis quã in aliorum contradictionibus, plurimùm opto. Quare, ſicut in omnibus ſcriptis meis, ſic & in hoc libro, non ſolum pium Lectorem, ſed etiam liberum correctorem deſidero. Veruntamen ſicut Lectorem meum nolo mihi eſſe deditum, ita correctorem nolo ſibi. Nolo meas litteras ex eius opinione vel contentione, ſed ex diuina lectione, vel inconcuſſa ratione, corrigi. Si quid in eis veri comprehenderit, exiſtendo non eſt meum: at intelligendo & amando, eius ſit & meũ. Si quid autem falſi conuicerit, errando fuerit meum: ſed iam cauendo, nec eius ſit nec meum.

Idem 1. de Trin. cap. 3. Qui verò hæc legens dicit, Intelligo quidem quid dictum ſit, ſed non verè dictum eſt; aſſerat ſi placet ſententiam ſuã, & redarguat meã ſi poteſt. Quòd ſi cum charitate & veritate fecerit, mihi etiam, ſi in hac vita maneo, cognoſcendum facere curauerit, vberrimum fructum huius laboris mei cepero. Quòd ſi mihi non potuerit, quibus id potuerit me volẽte ac libente præſtiterit: ego tamen meditationes meas, ne obliuione fugiant, ſtylo alligo; ſperans de miſericordia Dei, quod in omnibus veris, quæ certa mihi *Philip. 3* ſunt, perſeuerantem me faciet. Si quid

autem aliter ſapio, id quoque mihi ipſe reuelabit, ſiue per occultas inſpirationes atque admonitiones, ſiue per manifeſta eloquia ſua, ſiue per fraternas ſermocinationes. Vtinam autem de omnibus nobis dici poſſit, quòd Hieronymus Auguſtino ſcripſit, Te quoque ipſum orare non dubito, vt inter nos contendentes veritas vincat, non enim tuam quæris gloriam, ſed Chriſti. Cumq́; tu viceris, & ego vincam, ſi meum errorem intellexero: & è contrario me vincente, tu ſuperas. *Epiſt. 11. tomo 2. Auguſt.*

Quod in libris prohibetur, prohibendum etiam eſſe in picturis, quæ ſunt idiotarum libri.

CAPVT II.

IN has ſanctas igitur & ſalutares obſeruationes ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri ſancta Synodus vehementer cupit: ita vt nullæ falſi dogmatis imagines & rudibus periculoſi erroris occaſionem præbentes, ſtatuantur. *Tridentina ſeſſ. 25. in initio.* Non eſt autem mirandum quòd ſanctum Concilium dicat ſe vehementer cupere abuſus iſtos imaginum prorſus aboleri, præſertim ſi attendimus, quanta

diligentia mater noſtra Eccleſia omnes malos libros è filiorum ſuorum manibus eripere conetur. Quid enim differunt picturæ à ſcripturis? Quid eſt aliud pictura quam picta ſcriptura? quàm picta hiſtoria? Vnde etiam Græcè ζωγραφία, hoc eſt, viua ſcriptura, vocatur, ſicut annotat Beda in libro de templo Salomonis.

Cap. 19. tomo 8.

Picturæ dicuntur laicorum & idiotarum libri: quòd doctis ſunt libri, hoc legere non valentibus ſunt picturæ. Quod legentibus ſcriptura, hoc idiotis præſtat pictura cernentibus, quia in ipſa etiam ignorantes vident, quod ſequi debeant, in ipſa legunt qui litteras neſciunt. Quod igitur in libris prohibetur in picturis quoque eſt prohibendum: cùm ea quæ pinguntur, ſæpe non minus etiam doctos afficiant, quàm ea quæ leguntur. Neque ad ſacras Imagines extendendum eſt quod gentilis Poëta dixit:

Gregor. Lib. 9. cap. 9. regeſti.

—— Pictoribus, atque Poëtis,
Quidlibet audẽdi sẽper fuit æqua poteſtas.

Horat. init. art. Poët.

Imò, ne in prophanis quidem picturis quidlibet audendum eſt à pictoribus. Quis enim neſciat obſcœnas imagines iure naturæ perinde prohibitas eſſe atque libros, ſiue hæreticos ſiue obſcœnos? Quare eiuſcemodi Imagines & ſculpturę venum propoſitæ, rectiſſimè per ſæcula-

rem

rem magiſtratum omnes auferuntur & abolentur, dignæ quæ cum libris obſcœnis pereant: de quibus Patres à Synodo Tridentina deputati dixerunt, Libri qui res laſciuas, ſeu obſcœnas ex profeſſo tractant, narrant, aut docent (cùm non ſolùm fidei, ſed & morum, qui huiuſmodi librorum lectione facilè corrumpi ſolent, ratio habenda ſit) omnino prohibentur; &, qui eos habuerint, ſeuerè ab Epiſcopis puniantur. Hoc præterea adijcio, non mihi videri nimium fore diſciplinæ Eccleſiaſticæ rigorem, ſi etiam effigies hæreſiarcharum, vt, Lutheri, Melanchthonis ac ſimilium, haberi prohibeantur. Sic enim proximè accederetur ad id, quod deputatio Tridentinę Synodi habet, Hæreſiarcharum libri, tam eorum qui poſt annum Domini M. D. XV. hæreſes inuenerunt, vel ſuſcitarunt, quàm qui hæreticorum capita aut duces ſunt vel fuerunt, cuiuſcunque nominis, tituli aut argumenti exiſtant, omnino prohibentur. Et ad id quod Dominus mandauerat in veteri Teſtamento, Sculptilia eorum igne combures: non concupiſces argentum & aurum de quibus facta ſunt, neq; aſſumes ex eis tibi quidquam, ne offendas: propterea quia abominatio eſt Domini Dei tui. Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias ana-

Regula 7.

Regula 2.

Deut. 7.

diligentia mater noſtra Eccleſia omnes malos libros è filiorum ſuorum manibus eripere conetur. Quid enim differunt picturæ à ſcripturis? Quid eſt aliud pictura quam picta ſcriptura? quàm picta hiſtoria? Vnde etiam Græcè ζωγραφία, hoc eſt, viua ſcriptura, vocatur, ſicut annotat Beda in libro de templo Salomonis.

Cap. 19. tomo 8.

Picturæ dicuntur laicorum & idiotarum libri: quòd doctis ſunt libri, hoc legere non valentibus ſunt picturæ. Quod legentibus ſcriptura, hoc idiotis præſtat pictura cernentibus, quia in ipſa etiam ignorantes vident, quod ſequi debeant, in ipſa legunt qui litteras neſciunt. Quod igitur in libris prohibetur in picturis quoque eſt prohibendum: cùm ea quæ pinguntur, ſæpe non minus etiam doctos afficiant, quàm ea quæ leguntur. Neque ad ſacras Imagines extendendum eſt quod gentilis Poëta dixit:

Gregor. Lib. 9. cap. 9. regeſti.

—— *Pictoribus, atque Poëtis,*
Quidlibet audēdi sēper fuit æqua poteſtas.

Horat. init art. Poët.

Imò, ne in prophanis quidem picturis quidlibet audendum eſt à pictoribus. Quis enim neſciat obſcœnas imagines iure naturæ perinde prohibitas eſſe atque libros, ſiue hæreticos ſiue obſcœnos? Quare eiuſcemodi Imagines & ſculpturę venum propoſitæ, rectiſſimè per ſæcularem

rem magiſtratum omnes auferuntur & abolentur, dignæ quæ cum libris obſcœnis pereant: de quibus Patres à Synodo Tridentina deputati dixerunt, Libri qui res laſciuas, ſeu obſcœnas ex profeſſo tractant, narrant, aut docent (cùm non ſolùm fidei, ſed & morum, qui huiuſmodi librorum lectione facilè corrumpi ſolent, ratio habenda ſit) omnino prohibentur; &, qui eos habuerint, ſeuerè ab Epiſcopis puniantur. Hoc præterea adijcio, non mihi videri nimium fore diſciplinæ Eccleſiaſticæ rigorem, ſi etiam effigies hæreſiarcharum, vt, Lutheri, Melanchthonis ac ſimilium, haberi prohibeantur. Sic enim proximè accederetur ad id, quod deputatio Tridentinę Synodi habet, Hæreſiarcharum libri, tam eorum qui poſt annum Domini M.D.XV. hæreſes inuenerunt, vel ſuſcitarunt, quàm qui hæreticorum capita aut duces ſunt vel fuerunt, cuiuſcunque nominis, tituli aut argumenti exiſtant, omnino prohibentur. Et ad id quod Dominus mandauerat in veteri Teſtamento, Sculptilia eorum igne combures: non concupiſces argentum & aurum de quibus facta ſunt, neq; aſſumes ex eis tibi quidquam, ne offendas: propterea quia abominatio eſt Domini Dei tui. Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias ana-

Regula 7.

Regula 2.

Deut. 7.

anáthema ſicut & illud eſt. Quaſi ſpurcitiam deteſtaberis, & velut inquinamentũ ac ſordes, abominationi habebis, quia anáthema eſt.

Defenduntur & explicantur imagines ſacroſanctæ ac ſuperbenedictæ Trinitatis.

Capvt III.

Priuſquam verò de Sanctorum ſãctis imaginibus dicere aggrediar, ad honorem ſacroſanctæ Trinitatis, quod de eius imaginibus dicendum eſt, abſoluam: ſequens hac in re magiſtram ducem, Synodum videlicet Tridentinam, Seſſ. 25. quæ ſic habet, Quod ſi aliquando hiſtorias & narrationes ſacræ ſcripturæ, cũ id indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit, doceatur populus non propterea diuinitatẽ figurari, quaſi corporeis oculis conſpici, vel coloribus aut figuris exprimi poſſit, &c.

E quibus Synodi verbis in primis colligitur, Diuinitatem non poſſe figura aliqua, aut imagine exprimi, iuxta illud Domini apud Eſaiam, Cui ſimilem feciſtis Deum, aut quam imaginẽ ponetis ei? Eſa. 40. d. & rurſus iſtud Pauli apud Lucam: Non debemus exiſtimare auro aut argento, aut lapidi ſculpturæ artis, & cogita- Act. 17. f.

tionis

tionis hominis, diuinum eſſe ſimile. Secundò, ſubinſinuant hæc Synodi verba inter Catholicos Doctores diſputari, an rudi populo expediat Dei Patris imaginem eo modo figurare, quo aliquando apparuit? Danieli enim & Ioanni in ſpecie humana apparuit antiquus dierum. Huius quæſtionis affirmatiuam partem tuetur Thomas Waldenſis in volumine tertio, quod eſt de Sacramentalibus, titulo 19. vbi inter cetera, ait, Quod ſcriptura facit verbis, cur artifex non faciet ſignis? An magis peccatum circa hanc rem incurrit penicillus quàm penna? imago quàm littera? Alijs verò, quorum quidam ab eo recenſentur, quidam *verò poſt eum vixerunt, probabilior viſa eſt ſententia diuerſa & contraria (ſi modò ſit contraria dicenda) Concilium enim Tridenti celebratum ſic inter duas has ſententias mediam ingreditur viam, vt vtramque ſententiam ſi non ex toto, ſaltem ex magna parte amplectatur. Non enim abſolutè, ſed ſub conditione ait, Si, cùm id indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit hiſtorias ſacræ ſcripturæ, Deinde cùm hiſtoriam apparitionis Dei Patris figurari contingit, vt ruditas omnis auferatur ſubdit,

Daniel. 7. Apoc. 4.

Cap 155

Durandus in 3. ſent. diſtin 9.

** Pereſius. 2. de traditionibus. Nauſea, lib. 4. catechiſmi, & alij.*

Doceatur populus non propterea diuinitatem figurari. Non itaque expedit rudi populo proponere talem Imaginem, ſed expedit populum rudem erudire, vt hac in parte rudis eſſe deſinat. Quanquam facilius crediderim neminem tam rudem eſſe, vt tali Imagine diuinitatem credat exprimi. Nemo igitur contra religionem Deique legem quidquam committi putet, cùm ſanctiſſimæ Trinitatis aliqua perſona quibuſdam ſignis exprimitur, quæ tam in veteri quàm in nouo Teſtamento apparuerunt. Sed illis declarari doceat Paſtor proprietates aliquas aut actiones, quæ Deo tribuuntur: veluti cùm ex Daniele pingitur antiquus dierum in throno ſedere, ante quem libri aperti ſunt, Dei æternitas & infinita ſapientia ſignificatur, qua omnes hominum & cogitationes & actiones, vt de ijs iudicium ferat, intuetur.

Catechiſmus ad Parochos.

Daniel. 7.

Scio Nicephorum Caliſtum græcum ſcriptorem inter Iacobitarum hæreſes numerare, quod Imagines Patris & Spiritusſancti effigient, idque perquam abſurdum eſſe aſſerit, Imagines enim corporum eorum ſunt, ait, quæ videri & circumſcribi poſſunt. Quibus verbis, ſi tantùm damnet eſſentiam Patris & Spiritus ſancti effigiari, omnes conuenimus: ſed ſi non admittat Patrem aut Spiritum ſan-

Lib. 18. cap. 53.

ctum aliquibus ſignis exprimi, in eo vehementer aberrat; id non modò damus, ſed inter Iacobitarum hæreſes recenſemus. Neque verò multum in cauſſa religionis Nicephoro eſt tribuendam, quem conſtat, cùm in præfatione, tum alibi malè de capite Catholicæ Eccleſiæ & de alijs religionis articulis ſentire, tametſi titulum hactenus verè Catholici ſcriptoris à typographis acceperit. Porrò terſanctæ Trinitatis Imaginem, ſiue effigiem, eruditiſſimè tuetur eodem loco Thomas Waldenſis, dum ſubdit: *Vt item fundamento authoritatis non careant, qui ſpeciebus trium hominum Trinitatem effigiant. Deus enim Trinitatis viſus creditur Abrahæ, in ſimilitudinem trium virorum. Vnde lib. 2. de Trinitate cap.* * 14. *Auguſtinus. Si vnus vir apparuiſſet Abrahæ, idemque Dei filius crederetur. Cùm verò tres viſi ſunt, nec quiſquam in eis vel forma vel ætate maior cæteris dictus eſt, cur non hic accipiamus viſibiliter inſinuatam per creaturam viſibilem Trinitatis æqualitatem, atque in tribus perſonis vnam eandemque ſubſtantiam?*

Geneſ. 18.

** in impreſſis cap. 11. tom. 3.*

Myſticam verò ſignificationem membrorum Dei, aliorumque quæ ad humanam formam pertinentia Deo in ſcripturis ſacris tribuuntur, habet apud Auguſtinum libellus de eſſentia Trinitatis, qui

Tom. 4. in app.

qui non eſt Auguſtini, ſed duo prima capita libri quem S. Eucherius Lugdunenſis Epiſcopus ſcripſit de formulis ſpiritualis intelligentiæ : vt annotauit Dñ. Conradus Brunus de imaginibus c. 4. Scripſit eruditè de imagine Sanctiſſ. Trinitatis Dñ. Nicolaus Sanderus in lib. 1. de honoraria imaginum adoratione, cap. 4. Conſulatur etiam S. Thomæ commentator Thomas Caietanus, in tertiæ partis quæſtionem 25. ſcribens. Verùm vt concluſionem ex vetuſtate aliquam ſubijciam, habuit Nolenſis eccleſia, ante annos 1000. & amplius, ſanctæ Trinitatis imaginem, cum adſcriptis à S. Paullino verſibus.

Pleno coruſcat Trinitas myſterio,
Stat Chriſtus amne, Vox Patris cælo tonat,
Et per columbam ſpiritus ſanctus fluit.

Reijciuntur quædam imagines ſacroſanctæ Trinitatis.

Capvt IV.

Inueniũtur verò & duæ aliæ Trinitatis imagines, ſed quæ à clariſſimis viris improbatæ sũt, quia nec ex ſacra ſcriptura deſumptæ, nec ſanctis patribus noſtris notæ fuerunt. Vnde earum vnam improbat Ioannes Gerſon, in ſermone

Tom. 4. fol. 47. a

mone quem Pariſijs habuit de Natiuitate Domini, Cauendum eſt, ait, ne aliqua falſa pingatur hiſtoria. Hoc dico, partim propter quandam Imaginem quæ eſt in Carmelitis & ſimiles, quæ in ventribus earum vnam habent Trinitatem, veluti ſi tota Trinitas in Virgine Maria Carnem aſſumpſiſſet humanam. Mea ſententia, nulla eſt in eis pulchritudo nec deuotio. Et poſſunt eſſe cauſa erroris, & indeuotionis, Hæc Gerſon. Vidi huiuſmodi Imaginem in Carthuſia Diſtenſi, quę, quantùm memini, eò allata dicebatur ex Francia tempore bellorũ. Quòd ideo moneo, quia huius Imaginis inſpectio multum iuuit me, alioſq; iuuare poterit, ad plenè intelligendum Gerſonis citata verba. Altera verò Imaginis ratio paulò notior eſt, Nam typographi quidam, in Sacramentarijs, ſiue vt nunc vſitatius loquimur, in Miſſalibus libris, eam præpoſuerunt officio de ſancta Trinitate: pingentes videlicet Trinitatem ac ſi eſſet vnus homo, ſed tribus capitibus, aut ſaltem tribus faciebus. Quam pingendi rationem in ſuis libris refutarunt celebres Theologi Louanienſes pientiſſimæ memoriæ Dñ, Iacobus Latomus Cambronenſis, & Ioannes Heſſelius Louanienſis, ante vtrumque verò ſanctus Antonius, Florentinus Archie-

Lato. de cultu Imaginũ. Heſſ. in decalogum cap. 66.

Ant. pa. 3. tit. 8. c. 4. § 11 Archiepiſcopus in Summa: vbi huiuſmodi imaginem vocat monſtrum in rerum natura.

Addo picturam hanc figmentum eſſe diabolicum. Sic enim ſcribit Robertus Abbas Montis, qui Chronicon Sigeberti Gemblacenſis ſuppleuit, anno 1221. in Præmonſtratenſi Eccleſia cuidam fratri altiùs de ineffabili Trinitate quæ Deus eſt cogitanti in Matutinis dæmon aſtitit, & ei tria capita geſtans apparuit, Trinitatem ſe eſſe conteſtans, & ob fidei meritum, Trinitatis viſione eum dignum eſſe affirmans: ſed frater inimici dolum agnoſcens, conuiciando ei, recedere à ſe compulit. Hæc Robertus, eademque habet *Tom. 3. Surij.* fuſiùs vita Norberti, cap. 19. Legitur quoq; apud Damianũ à Goës de Æthiopum moribus ſcribẽtem, Orator Æthiopiæ referre: Nos dicimus Patrem & Filium & Spiritum ſanctum eſſe tres vultus in vna ſimilitudine & diuinitate. Porrò Hæretici & Ethnici habuerũt alias quaſdam Dei picturas, ſed quas Eccleſia nunquam agnouit: inter quas ea eſt de qua *In 22. Exodi.* Rupertus Tuitienſis, Cui ſimilem, inquit Propheta, feciſtis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Hoc aduerſus * Humaniformios valet, qui Deum humanis putant eſſe compactum membris. Nimirum hoc pacto grande ſibi fingunt ſimulacrum,

** Anthropomorphitas.*

ſacrum, quod in cœlo ſedeat & terram pedibus contingat: docente ipſo, Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. *Eſai. 40.*

Nunquam item Eccleſia approbauit Ægyptiorum morem, qui pro Deo pingebant oculum in ſceptro: de quo Cyrillus libro 9. contra Iulianum, ſic ait: Aiunt fuiſſe inter Ægyptios, quoſdam ænigmatum artifices qui idolis ſeruiebant, & ad hoc magna induſtria, & grauitate præditos, quos illi nominare ſolent hieroglyphos: qui volentes ſignificare Deum, hoc eſt, ſummam & quæ ſuper omnia eſt naturam, pingebant oculum cui baculum ſubſtituebant, vt per hoc intelligatur quod omnia videat, & ſit ei regia dignitas. Nam ſceptrum ferè ſemper regis intelligitur Symbolum, quamuis etiam per ſtantem baculum, quod nullo modo diuina natura labefactari poſſit, ſed quaſi ſemper ſtare, & quodammodo ſuſtinere, & fundare omnia, diſcatur. *Reſp. 2.*

Pictura

Picturæ quas nobis veneranda antiquitas commendat, omni honore ſunt ſuſcipiendæ.

Capvt V.

Nvnc verò, vt de ſanctorũ Imaginibus certo cõuenientiq; ordine diſſeratur. Primò dicendum eſt, omni honore ſuſcipiendas eſſe eas Imagines quas veneranda antiquitas commendat. Ad cuius explicationẽ non eſt neceſſe multa præter exempla adferre. Nam cùm picturæ in ſeptima Synodo ſæpiuſcule dicantur hoc eſſe quod ſcripturæ, par eſt vt de picturis ſacris, quas maiores noſtri ſtatuerunt, approbarunt & honorarunt, hoc ſentiamus, hoc teneamus, quod de eorum ſcriptis ſentimus & tenemus. Quemadmodum itaque ob venerandam antiquitatem multum tribuitur & defertur libris, homilijs, & in vniuerſum quibuſcunque ſcriptis ſanctorum Patrum, qui prioribus ſæculis ad ædificationem Eccleſiæ dati ſunt, ſic parem quoque authoritatem agnoſcimus & reueremur in eorundem temporum picturis & Imaginibus, quas ijdem patres approbarunt. Digrediamur itaque nonnihil ad contemplandas

priorum

priorum ſæculorum venerandas & illuſtres Imagines, quas paucas tantùm allegare poſſemus, niſi Leones aliquot & *Ioan.*
eorum filij, ſeu mauis catuli, terribili *Patriar-*
rugitu venerandas Imagines inuaſiſſent, *cha in*
grauiſſimamque perſecutionem excitaſ- *vita*
ſent tam aduerſus eas, quàm aduer- *Damaſc.*
ſus Orthodoxæ eccleſiæ multitudinem. *Zonaras & alij.*
Nam Imagines quidem furibundi exurebant: earum verò cultores, partim tyrannicæ impietatis dentibus miſerabiliter dilacerabant, & martyres faciebant, verè tam animo quàm nomine Leones, partim in diuerſa ſuo rugitu fugabant: adeo vt fidelium plerique in ſubterraneis ſpeluncis ſeſe occulerent, nonnulli etiam metu exterriti vſque in extremos orbis terminos procurrerent. Sed, dum ita inſaniunt, intendunt illi quidem ſacras omnes Imagines ad vnam vſque in perpetuum delére. Verùm diuina prouidentia non permittit per vllam hæreſim vllum fidei Catholicæ dogma obſcurari. Quin potius vt ferũ dum acuitur nouum accipit fulgorem, ita Eccleſia per ſingulas hæreſes nouo fulgore illuſtratur. Quare ad ſingularem Dei prouidentiam referendum eſt, quod in Nicena ſecunda Synodo, alijſque contra iconomachos ſcriptis, tam multa nobis ſuperſint pro ſanctis Imagi-

Imaginibus Patrum fragmenta, quæ procul dubio ſicut libri vnde deſumpta ſunt, intercidiſſent, niſi Iconomachorum barbaries Catholicorum diligentiam contra ſe excitaſſet: nunc verò (quod ad fulgorem Eccleſiæ pertinet) ea non modò reſeruata ſunt, ſed plenarij quoque & Oecumenici ſeptimi Concilij ſaluberrima authoritate comprobata. Igitur vetuſtas nonnullas Imagines ob oculos ponamus, ordinem Litaniarum Eccleſiæ ſequentes. Et primùm quidem Chriſti.

Recenſentur exempla vetuſtatis de Imaginibus Chriſti.

Capvt VI.

Refertur actione quarta ſeptimæ Synodi, imo eiuſdem congregationis compunctione ac lachrymis comprobatur ſermo Athanaſij Alexandrini, quo continetur, Chriſtianum hominem Beryti habuiſſe ex aduerſo lectuli Imaginé Iesv Christi Domini noſtri, quæ integram Chriſti Domini proportionem exprimebat, quamque à Nicodemo, qui nocte ad Iesvm veniebat, proprijs manibus compoſitam eſſe aſſerebat. In hac Imagine iterum Dominus noſter à Iudæis conſpuitur, colaphis in faciem cæditur,

Athanaſ. tom. 4.

ditur, clauis ferreis crucifigitur, aceto & felle potatur, ac tandem lancea latus eius aperitur. Ex quo emanare cœperunt riuuli aquæ & ſanguinis, qui miraculis clariſſimi in ampullis vitreis diſtributi ſunt per Aſiam, Africam & Europam.

Eadem actione ex Antipatro Boſtrorum Epiſcopo & Euſebio Pamphili, dicitur mulier, quæ ſanguinis fluore laborans tacta fimbria Saluatoris ſanata eſt, Chriſto ſtatuam erexiſſe ex ære fuſam, quæ ipſius effigiem repræſentaret: & ex aduerſo ex eadem materia ſtatuam mulieris genibus prouolutæ palmaſque ſupplicitet tendentis: ſub pedibus autẽ ſtatuę Dominicæ herbam excreſcere, quæ omnium morborum curationes exhibet. Hanc Iulianus apoſtata deturbauit, ſuamque in eius loco poſuit. Quo facto ignis violentus de cœlo delapſus, ſtatuam illam Iuliani circiter pectus perſecuit. Pagani verò id temporis ſtatuam Chriſti à Iuliano deiectam confringebant. At Chriſtiani poſtea eius fragmẽta cùm collegiſſent, in Eccleſia poſuerunt. Vbi etiam adhuc hodie cuſtoditur, ait Sozomenus lib. 5. hiſt. Eccl. cap. 20. Chryſoſtomus in Liturgia quam Eraſmus Latinã fecit, meminit Imaginis Chriſti, ad quam conuerſus ſacerdos caput inflectit,

Euſeb. l. 7. Cap. 14. Meminit & Theophil in 9. Matt.

6. trip. cap. 41.

C portans

portans Euangeliũ præcedente miniſtro cum lucerna. Sophronius epiſcopus Hieroſolymorum in commentario de ſãctis Cyro & Ioanne miraculo 306. Ecce Imaginem maximam & mirificam vidimus, repræſentãtem in medio quidem pictura Domini noſtri Ieſu Chriſti, Chriſti autem matrem & dominam noſtram deiparam ſemper Virginem Mariam à ſiniſtris, à dextris verò Baptiſtam Saluatoris noſtri præcurſorem: Præterea Prophetarum & Apoſtolorum choros aliquot & Martyrum cœtus, qui ante Imaginem collocati genibus flexis & capitibus inclinatis in ſolum ante Dominũ procidebant. Imago Chriſti Abagaro (vt * fertur) à Chriſto miſſa, ingens edidit miraculum, quod narratur à Procopio & & Euagrio, & ex Euagrio, in 5. actione ſynodi Nicenæ contra iconoclaſtas; ac ab Adriano Papa 1. in ſcripto de Imaginibus ad Carolum magnum fol. 203. Habuerunt & hæretici Carpocritæ, & Marcellina ſectæ iſtius ſocia, quæ Romæ degens, perniciẽ doctrinæ ipſius Carpocræ euomebat, Imagines Ieſu & Pauli: quamuis grauiſſimè eis abuſi ſint collocando cum Imaginibus Philoſophorum, Pythagoræ, Platonis, Ariſtotelis, & reliquorum: gentium quoque mores & myſteria circa eas perficiendo. Habebant autem

Tom. 3. conc. fol. 107.

** Damaſc. l. 4. ca. 17. Euag. lib. 4. cap. 26.*

Aug. de hær. cap. 7. Epiph. hær. 27.

inter

inter iſtas Ieſu Imagines, quaſdam coloribus depictas, quaſdam etiam ex argento & auro, ac reliqua materia: eaſque tam antiquas, vt dicerent ſub Pontio Pilato factas eſſe, quando cum hominibus verſabatur. Saluatoris in ſella ſedentis duas Imagines ex argento puriſſimo poſuiſſe Conſtantinum, in Eccleſia Lateranenſi, teſtis eſt Damaſus Papa. Tempore Tertulliani, in ſacris calicibus pingebatur Chriſtus vt paſtor, ad ſe vocans peccatores tanquam oues erraticas, vt ipſe teſtatur in libro de pudicitia. Zacharias Papa fecit veſtem ſuper altare Beati Petri Apoſtoli ex auro textam, habentem natiuitatem Domini Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Nicolaus primus Apoſtolorum Principi poliq́ue ianitori obtulit miræ pulchritudinis veſtẽ, aureo intextam opere, decoreque fulgentem, almã annunciationis habentem hiſtoriã & * hypapantem, qualiterque ipſe vnigenitus filius Dei templum ingreſſus in Doctorum medio reſidebat.

In vita Silueſtri. Multò ante memoriã. Ex libro Põtificiali.

** Id eſt, occurſũ, ſic Græci vocant purificationis feſtum.*

Imaginum S. Crucis exempla.

Capvt VII.

Cæterum ſicut Chriſti Saluatoris, ſic & Crucis eius ſignum atque tro-

Lib. 11. *c.* 19. pæũ ſẽper in Eccleſia celebre fuit. Quod Alexandriæ, vt habet Rufinus, vnuſquiſq; in poſtibus, in ingreſſibus, in feneſtris, in parietibus columniſque depingebat. *Lib.* 1. *c.* 8. Sozomenus addit, Conſtantini mandato crucis figuram nummis impreſſam eſſe Hieronymus ad Lætam, Vexilla, inquit, militum, Crucis inſignia ſunt: regum purpuras, atque ardentes diadematum coronas patibuli Saluatoris pictura condecorat. Crucis ſignum ex lucis fulgore figuratum oranti Conſtantino apparuit, cum inſcriptione, In hoc vinces. Vnde ad illius effigiem vexillum ſuum, quod Romani labarum appellant, fabricari curauit. qua de re Euſebius in *Cap.* 22. *& ſeq.* vitæ Conſtantini libro 1. Apud Minutiũ Felicẽ in eo libro ſeu Dialogo qui Octauius inſcribitur apud Veteres (ac proinde falsò eſt in editis libris octauus Arnobij contra Gentes) in eo inquam Dialogo Catholicis obijcitur, quòd ad ſignum crucis habeant pendẽtem hominem. *Lact. lib.* 1. *inſt. cap.* 11. *Hier. de vir. ill. cap.* 68. Nam & ſigna ipſa, & cantabra, & vexilla caſtrorum, quid aliud quàm inauratæ cruces ſunt & ornatæ? tropæa veſtra victricia, non tantùm ſimplicis crucis faciem, verùm & affixi hominis imitantur. Eiuſdem ſanctæ crucis ſignum atramento in frontibus Turcorum pictũ, eos (quantumuis infideles) à peſtis contagio

tagio

ragio præſeruauit, vt eſt apud Nicephorum Calliſtum. Alcuinus in libro de diuinis officijs, dicit in die Paraſceues, in omnibus Eccleſijs pręparari crucem ante altare, & adoratam deoſculari Pontificem; deinde presbyteros, & diaconos, cæteroſque per ordinem; inde populum. Chryſoſtomus hom. 55. in Matthæum hortatur, vt & in penetralibus, & in parietibus, & in feneſtris, & in fronte quoque ac mente, magno ſtudio crucem inſeramus. Domino ſupplicabant, Beda teſte, Auguſtinus & ſocij, more ſuo crucem pro vexillo ferentes argenteam, & Imaginem Domini Saluatoris in tabula depictam, litaniaſque canentes pro ſua ſimul & eorum propter quos & ad quos venerant, ſalute æterna. Crucifixi Imaginem in medio templi poni ſolere indicant Lanctantio aſſcripta carmina de Paſſione Domini.

Lib. 8. hiſt. c. 20. Fol. 58.

Libr. 1 hiſt. c. 25

Quiſquis ades, mediiq; ſubis in limina templi,
Siſte parum, inſontemque tuo pro crimine paſſum
Reſpice me, me conde animo, me in pectore ſerua.

Quo etiam ſpectat quod concionatus eſt Ambroſius, veluti malum in naui crucem erectā eſſe in Eccleſia, qua inter ſæculi naufragia ſeruatur incolumis. Solet etiam in altari poni. Vnde eius in

Serm 55.

Lib. 2. cap. 2. in 1. trip. c. 29. altari poſiti adoratione Probianum à podagræ doloribus liberatum eſſe refert Sozomenus. Conſtat item ex Tertulliano primos fideles non ſolum frontem ſignaculo Crucis triuiſſe, vt habet in libro de Corona militis, recenſens hoc inter traditiones non ſcriptas: ſed etiam, vt in Apologetico refert, Chriſtianos, dum orarent, manibus expanſis, vtique ad ſimilitudinẽ crucifixi, in cœlũ ſuſpexiſſe: ipſumque habitum orantis ad ſupplicium omne paratum fuiſſe. Rursũ Chryſoſtomus in homilia, Quod Chriſtus ſit Deus, Crucem vbique celebrari videre licet, in domibus, in foro (& poſt pauca) in murorum picturis, in corporibus brutis male affectis, in corporibus à dæmonijs obſeſſis. Tu igitur, vt habet Cyrillus Hieroſolymitanus, manifeſtè ſigna te Cruce in fronte, vt dæmones ſignum regis videntes, trementes procul fugiant. Huc pertinent & illa Prudẽtij in hymno ante ſomnum:

Tom. 5.

Cathe-ceſi 4.

Cathemerinῶn Hym. 6.

Fac, cùm vocante ſomno
Caſtum petis cubile,
Frontem locumq́; cordis
Crucis figura ſignet:
Crux pellit omne crimen. &c.

Sed hæc de Crucis Imagine ex multis pauca ſufficiant. Quare ordine litaniarũ à Chriſto ad Spiritum ſanctum trãſeamus.

Exempla

Exempla antiquitatis Imaginum Spiritus ſancti.

CAPVT VIII.

COlumbas aureas & argenteas in formam Spiritus ſancti ſuper diuina lauacra & altaria appenſas, Seuerus hæreſiarcha ſibi appropriare præſumſit. Quod clerici & monachi Antiochiæ ſcribunt ad 5. Synodum Conſtantinopolitanam, & inde repetitur in 7. Synodo contra iconomachos. In eiuſmodi columba Euchariſtiam aſſeruauit Baſilius magnus, teſte Amphilochio in vita ſancti Baſilij. Meminit eiuſdem picturæ ſemel ac iterum S. Paulinus, in carminibus duodecimæ epiſtolæ. Tom. 2. fol. 436.

Imagines Deiparæ virginis.

CAPVT IX.

TRinitati proxima eſt deipara virgo Maria, ſuper omnes Angelos exaltata, cuius Imaginem à Luca depictam eſſe non eſt à Nicephoro aut Simeone metaphraſte natum, ſed ante mille annos hanc Imaginem à Luca effectam eſſe,

tradit Theodorus lector, dum ait in initio collectaneorum: Pulcheriæ Eudocia Imaginem matris Chriſti, quam Lucas Apoſtolus pinxerat, Hieroſolymis miſit. Habet Pontificale, Gregorium tertium in Imagine ſanctæ Dei genitricis diadema aureum & collare aureum de gemmis feciſſe: & in oratorio ſancto quod ad præſepe dicitur, feciſſe Imaginem auream Dei genitricis, amplectentem Saluatorem Dominum noſtrum.

Tom. 3. conc. Scribit Germanus Epiſcopus Conſtantinopolis, Imaginem virginis matris intemeratæ in Zoſopoli Piſſidiæ ciuitate, ex picta manu ſua vnguentorum ſcaturiginem effundere. Narrat *Act. 5. Syn. 7.* Theodorus Æliotes, incluſo cuidam dixiſſe demonem, Imaginem iſtam, ſi noles me tecum luctari, caue amplius adores. Habuit autem Imago figuram Dominæ noſtræ Deiparę virginis Marię, geſtantis Ieſum Chriſtum. Gregorius (ſecundus vel tertius) Germano, Sancta omniũ Dominæ caſtæ Dei matris Imago, cuius faciem diuites populi adorant, ſine dubio magna retribuit.

Imagi-

Imagines Angelorum ex vetuſtate obſeruatæ.

CAPVT X.

SEd poſt Deiparã dicamus de Angelis: Martyrium Procopij habet in ſummitate alarum Michaëlis & Gabrielis ſcriptum fuiſſe, Michaël & Gabriel. Ioannes verò Gabalôn epiſcopus in vitam & politiam Seueri hæreſiarchæ, Neque etiam Sanctorum, ait, Angelorum honorem illæſum eſſe ſiuit. Frequenter enim ſermonem in gradibus ſtans hac de re habebat, populumque ſæpe perſuadere conabatur, etiam in ipſo templo ſanctiſſimi Michaëlis; non decere Angelos purpureas veſtes ſed albas: non ignorans ſanctis poteſtatibus non eſſe curæ quo veſtitu vtantur. Huc adde illud Chryſoſtomi ex oratione, Quod veteris & noui teſtamenti vnus ſit legiſlator. Ego ex cera fuſilem picturam, pietate plenam amaui: Vidi enim Angelum in Imagine Barbarorum nubes propulſantem; Vidi Barbarorum cohortes conculcatas, & Dauidem verè dicentem, Domine in ciuitate tua Imaginem eorum ad nihilum rediges. Quæ verba cùm Niceæ in 7. Synodo recitarentur, dixit initio quartæ actionis Ioannes locum tenens Orientalium diœceſiũ:

*Fol.*113. *Act.* 4. & *in Meta.* *Act* 5. *fol.*133.

Pſal 72.

 Quis

4 Reg.19 Quis autem eſt iſte Angelus, niſi de quo
Eſa.37.f ſcriptum eſt, Quia Angelus Domini centum octoginta quinque milia Aſſyriorũ in vna nocte percuſſit qui ante Ieruſalem caſtra metati fuerant? Conſtantinus magnus: vti Damaſus in Pontificali teſtatur. In Baſilica Conſtantiana (quæ hodie Lateranenſis dicitur) poſuit cum alijs Imaginibus, Angelos quatuor ex argento quinis pedibus: qui appendebant ſinguli libras 105. cum gemmis Alabandenis. In Lege autem, quis neſcit Deum ipſum iuſ-
Exod.25 ſiſſe ſanctorum Angelorum Imagines & fieri, & in ipſo templi ſacrario aſſeruari?
3.Reg.6. Duos, inquit, Cherubim aureos & productiles facies ex vtraque parte oraculi, reſpiciantque ſe mutuo verſis vultibus in propiciatorium: ac de medio duorũ Cherubim qui erunt ſuper arcam teſtimonij, cuncta mandabo per te filijs Iſraël. Sed & Salomon poſtea fecit in oraculo duos Cherubim de lignis oliuarum, poſuitque Cherubim in medio templi interioris, texitque eos auro.

Veteres picturæ Ioannis Baptiſtæ.

Capvt XI.

Angelis ſubiungendus eſt Ioannes præcurſor Domini, qui Agnũ Dei tollen-

tollentem peccata, noſtra digito monſtrauit. Quod & vetuſtas in ſuis picturis expreſſit. Epiphanius in ſeptima Synodo refert delicatis & mollibus veſtimentis induto, oſtendi ſolere Imaginem Ioannis pilis camelorum induti, edentis ſylueſtre mel, & digito monſtrantis Chriſtum qui ſuffert peccata mundi. Conſtantinus Auguſtus, teſte Damaſo, fontem ſanctũ conſtruxit, in quo & baptizatus eſt, in labio autem fontis agnum ex auro puriſſimo fundentem aquam, appendentem libras triginta; ad dextram agni Saluatorem ex argento puriſſimo; In læua agni, B. Ioannem Baptiſtam, ex argento, adſcripto hoc titulo, Ecce Agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi: grauem libras centum. Canon 82. Syn. in Trullo, Inter nonnullas venerabilium Imaginum picturas, Agnus qui digito præcurſoris mõſtratur, depingitur. Tharaſius in confeſſione fidei ſuæ; Sextæ Synodi omnia tum rectè & diuinè decreta edita traditoſque Canones, recipio: præcipuè tamen in quo aſſignatur quibuſdam in picturis agnum digito Præcurſoris demonſtratu feliciter effigiari. Adrianus Papa Tharaſio; Inuenimus in ſynodica veſtra epiſtola etiam clarè expreſſum, quod in ſextæ Synodi diuinè & legaliter prædicatis Canonibus recipitur, pictura illa veneranda,

In fine Act. 6.

In ſylueſtro.

Act. 3. Syn. 7.

Act. 2.

in qua agnus digito Præcurſoris demonſtratus, graphicè eſt inſculptus: qui verum nobis agnum nempe Chriſtum Deū indicat.

Antiqua pictura Patriarcharum & Prophetarum.

Capvt XII.

Depinxerunt & maiores noſtri ſanctos Patriarchas & Prophetas. Adā & Eua tempore Auguſtini pingebantur. Iulianus enim obijcit ei, quod à pictoribus didicerit Adam & Euam pudenda contexiſſe ficulneorum tegmine foliorum.

Lib 5. contra Iul. ca. 2

Adrianus Papa in 1. Actione ſeptimæ Synodi, aut potius B. Stephanus Boſtrorum Epiſcopus ab eo citatus, Nos verò in memoriam ſanctorum, Imagines facimus. Quorum ais? Abrahæ, Moyſis, Eliæ, Eſaiæ, Zachariæ, reliquorumque Prophetarum, Apoſtolorum, & ſanctorum Martyrum. Teſtatur Auguſtinus tot locis pictam fuiſſe immolationem Iſaac, vt oculos diſſimulantes feriret. Vbi, inquit Nicol. Sanderus, aliquanto plus tribuit Imaginibus quàm litteris: eò quòd litteræ non niſi Doctorum oculos eis legendis deditos feriunt, cùm imagines interim tam rudium quàm

Act. 4. Syn. 7.

Lib. 22. cō. Fauſtū c. 73.

Doctorum oculos etiam diſſimulantes, feriant; hoc eſt, quaſi vi quadam excitant occurrentem ad rei conſiderationem, etiamſi alioqui non magni eam æſtimaret. De hac imagine dicit quoque Gregorius Niſſæ epiſcopus in oratione de deitate filij & ſpiritus. Vidi ſæpius inſcriptionis imaginem, & ſine lachrymis tranſire non potui, cùm tam efficaciter pictura ob oculos poneret hiſtoriã. Laudat verò Cyrillus Alexandrinus eandem hiſtoriam per partes pulcherrimè depictam, ſic vt non fuerit alius atque alius Abraham, ſed picturâ ſæpe viſa, pictoris artificio eandem repræſentauerit facti rationem. Præterea ſanctus Paulinus Epiſcopus, ſub initium natalis decimi, meminit imaginum SS. Iob vulneribus tentati & Tobiæ lumine orbati, ex vna parte; ex altera verò, imaginis inclytæ Iudith.

In Epiſt. ad Acacium epiſcopum, eadē Act. Syn. 7.

Quà ſimul & Regina potens depingitur Eſther.

Euſebius in vita Conſtantini dicit videri Conſtantinopoli apud fontes in medio fori Danielem, cum leonibus ex ære inciſum, aurique laminis ſplendeſcentem.

Lib. 3. cap. 48.

Exempla

Exempla antiquitatis de Apoſtolorum picturis.

Capvt XIII.

Nec minus celebres fuerunt apud veteres Apoſtolorum picturæ. Damaſus ſcribit in Syluestro, Conſtantinum poſuiſſe in baſilica Conſtantiniana cum Saluatore ſedente in ſella, duodecim Apoſtolos, quorum ſinguli qui nos pedes longi grauesque libras nonaginta, cum coronis ex argento puriſſimo. Idem Euſebio referente, in vrbe ei * cognomine Apoſtolorum templum, ſiue martyrium ædificauit, & in eo conditorium ſuum, quod vtrimque ſeni claudebant Apoſtoli, vt defunctus quoque precationũ quæ ibidem eſſent ad Apoſtolorum gloriã offerendæ, particeps efficeretur. Gregorius ſecundus oratoriũ in patriarchîo, in nomine Beati Petri Apoſtoli, diuerſis ornatum metallis, à nouo fecit, & circũquaque altaris parietes deargentauit, ac depinxit duodecim Apoſtolos, quorum pondus erat librarum centum octoginta. De Sergio primo ſcribit Platina quòd ſtatuas Apoſtolorum vetuſtate exoletas renouauerit. Beda in libro de locis ſãctis, meminit etiam lintei cui inerat pictura vetuſtiſſima duodecim Apoſtolorum & ipſius Domini. Paulinus inter picturas Baſilicæ

Lib. 4. vitæ Conſtãt. cap. 60.

** Conſtãtinopoli.*

Põtifica. le tom. 3. eone.

Cap. 5.

Baſilicæ ad Dominedium, ponit quod crux Chriſti fuerit cincta corona Apoſtolorum. Petrus & Paulus Apoſtolorum Principes ſæpius apparuerunt in ea ſpecie qua pingi ſolent: vt patet ex Conſtantino in edicto donationis ſuæ,& Ambroſio de inuentione Geruaſij & Protaſij. Germanus Patriarcha in ſeptima Synodo Act. 4. In ſeptimo, ait, Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro ſcripſit Euſebius, ſe Apoſtolorum Petri & Pauli, item ipſius Domini noſtri Ieſu Chriſti ex coloribus depictas imagines vidiſſe. Aſſerit autem ea ſpecie qua putantur fuiſſe. Auguſtinus lib. 1. de conſenſu Euangeliſtarum, cap. 10. dicit Petrum & Paulum pluribus locis ſimul cũ Chriſto pictos eſſe, quia merita Petri & Pauli etiam propter eundem paſſionis diem,celebrius & ſolenniter Roma commendat. Platina ſcribit, ex pontificali vt opinor, Adrianum primum altare ſancti Petri pallio exornaſſe,in quo depicta Hiſtoria inerat,quemadmodum Angelus B. Petrum è vinculis liberauit. Damaſcenus verò in tertio contra imaginũ oppugnatores,dicit,Ioãni (Chryſoſtomo) fuiſſe in imagine effigiem,quæ ipſum Paulũ Apoſtolum ſpirantem exprimebat. Metaphraſtes addit, quod Pauli imago perpetuò ſtabat ante Ioannem, & quòd eam ſoleat perpetuò intueri. Gregorius verò

Epigr. 10
Epiſt. 12
Tom. 1. concil.
Cap. 14.
Act. 12.
Act. 9.
tom. 1. Surij pag. 653
Libr. 7. epiſt. 53.

ſic

ſic ſcribit Secundino ſeruo Dei incluſo, Direximus tibi ſurtarias duas, imaginem Dei Saluatoris & ſanctæ Dei genitricis Mariæ, beatorumque Apoſtolorum Petri & Pauli continentes & vnam crucem: clauem etiam pro benedictione à ſanctiſſimo corpore Petri Apoſtolorum Principis, vt per ipſum à malignoſis defenſus per cuius ſignum munitum te eſſe credis. Gregorius tertius dedit ad ſanctum Petrum imaginem auream in gemmis, ſancti Andreæ Apoſtoli. Hadrianus primus, fecit imaginem Mariæ & à dextris eius Andreę, à ſiniſtris verò Ioannis Euangeliſtæ.

Pontificale.

Martyrum vetuſtæ aliquot imagines cōmendantur.

Capvt XIV.

HActenus de Apoſtolis, nunc de Chriſti martyribus dicamus. Sancti Stephani primi martyris imaginis, diuinitus allatæ, pulcherrimè meminit Euodius Vzalenſis epiſcopus, qui claruit tēpore Auguſtini, libro ſecundo de miraculis ſancti Stephani. Cùm enim immenſæ magnitudinis draco in die nundinarū Vzali è nubibus propenderet, relicta omni terrena negotiatione erat magnus multitudinis concurſus ad gremium Eccleſiæ

tom. 10. Auguſtini in appēdice

cleſiæ matris. Ad ipſam amici Dei ſacratam memoriam in facie proſtrata iacebat diuerſa ætas, diſpar quoque ſexus: donec, Stephani prece fuſa, clementia Dei draconem illum ſubtraheret. Sequenti die negotiator nunquam cognitus, aut verius Angelus, Sennodo Vzalenſis eccleſiæ ſubdiacono attulit velum varijs pictũ coloribus, in quo in erat pictura hæc. In dextra veli parte, ipſe ſanctus Stephanus videbatur aſtare, & glorioſam ciuitatem proprijs repoſitam humeris baiulat & crucis cuſpide portam ciuitatis videbatur pulſare, ex quo profugiens draco tetterrimus cernebatur exire, amico Dei velut aduentante. Verùm ille ſerpens noxius, nec in fuga quidem ipſa tutus, ſub triumphali pede Martyris Chriſti contritus aſpiciebatur & preſſus. Talis itaq; pictura veli à ſubdiacono ſuſpenſa eſt ante memoriam tanti patroni: & omnis ætas omniſque ſexus intueri cœpit & mirari tanquam grande ſpectaculum; quo ſcilicet authore, quòue liberatore, draco ille extinctus eſt, hoſtiſque deuictus. Nam reuerà Dei fuit ad homines quædã allocutio, in velo tacitè dicentis: O miſeri mortales, quale heſterna die draconis euaſeritis incendium, vel cuius pro vobis aduocati fuerit acceptum ſuffragium, iſtius veli figuratione intelligite

atque

atque gaudete. Ecce draconem de veſtra ciuitate cernitis fugatum & expulſum. Ecce conterentem caput eius primum martyrem meum. Ecce crucis trophæum per quod viciſtis inimicum. Gregorius Nyſſenus laudes Theodori martyris explicans, optimè declarat quomodo templa paſſim ornari ſolent apud Græcos, per fabros, latomos & pictores: & de
Sub initium. Theodoro ſubiungit, Induxit etiam pictor flores artis in imagine depictos, fortia facta martyris, repugnantias, cruciatus, efferatas & immanes tyrannorum formas, impetus violentos, flammeum illum fornacem, beatiſſimam conſummationem athlethæ, certaminum præſidis Chriſti humanæ formæ effigiem. Omnia tanquam in libro quodam qui linguarum interpretationes contineat, coloribus artificiosè depingens, certamina atque labores Martyris nobis expreſſit, ac tanquam pratum amœnum & floridum, templum exornauit. Solet enim etiam pictura tacens
Dije.22. Aprilis. in pariete loqui, maximeque prodeſſe: lapillorum item concinnator per opus quod in pauimento pedibus calcatur idē effecit. Fuit & Theodorus archimandrita Siceorum, de quo Georgius eius diſcipulus refert, quod ſanatus ſit per miraculis illuſtres ſanctos, Coſmam & Da-

mianum

mianum qui tales ſe illi obtulerunt, quales pictura exprimebat. Cui ſimile eſt quod actione 4. Niceæ legit Theodoſius ex libro miraculorum Coſmæ & Damiani, de vxore Conſtantini Laodicẽſis, quæ vidit tremendos & magnos medicos Coſmam & Damianum, ea qua pinguntur figura lecto ſuo aſſiſtentes: ac rurſus de alia muliere, quæ torminibus agitata, omnibus ædium ſuarum parietibus imagines Coſmæ & Damiani depinxit: & iterum de viro admodum manſueto, qui fiſtula in iunctura coxæ laborauerat quindecim annis. Hic in porticu templi ſanctorũ Coſmæ & Damiani, vidẽs imaginẽ Seruatoris noſtri, cui appicta erat Deipara, beatique Coſmâ & Damianus, & quidam ex magnatibus qui tabulam ſuſpenderat: amarè illachrymans, rogat ſanctos vt voti fiat compos. Digreſſus autem domum, vidit noctu ſanctos Dei viros ad ſe venientes, in medio autem Virginem matrem dicentem ad illos, En hic eſt, ſuppetias illi quamprimùm ferte. Itẽ ex miraculis martyris Anaſtaſij, Arete mulier eminus conſpicata in ſancti Anaſtaſij templo, ſancti imaginem, cum lachrymis cœpit exclamare, Hic eſt qui in ſomno verè à me viſus, inſtruxit me de malis quæ me habent. Deinde ſe ipſa in ſolum proſternens, ſanctumque orationi-

Fol. 108 tom. 3. concil.

Fol. 96.

orationibus flebilibus martyrem placãs, ſana firmaque ſurrexit quæ paulò ante alienis pedibus incedebat extremaque patiebatur.

Fol.100. Beatus Nilus in epiſtola ad Heliodorum ſilentiarium refert, ad honoré Platonis patrij ſui martyris, quòd Galata quidam ſenex & filius eius captiui, per præcognitam imaginem martyris ipſum adeo martyrem præſentem cognouerint cùm liberarentur. Eodem modo Georgius ſicut pictus cernebatur apparuit Elpidiæ, adoleſcens valde formoſus, ſplendidis veſtimentis ornatus, aureaque fulgens coma; prout in Theodori historia

22. Apr. diſcipulus eius Georgius presbyter ſcriptum reliquit. Magnus verò Baſilius in

Fol.111. tom.3. conc. & Baſil. hom.18. oratione de Barlaam, O clari ait athleticorum rectè factorum pictores, exſurgite! obſcurus à me corona dignum virum deſcriptum, coloribus artis veſtræ lucidũ & ſplendentem facite! In oſtendendis præclaris facinoribus martyris victrix abeat pictura! Gaudeo in hoc certaminis genere me vobis eſſe inferiorem. Videam manus exactiſſimum opus quo certamen pingitur! Videam clariorem pictum in veſtra imagine pugilem! Lugeant dæmones, claris martyris facinoribus per nos oſtenſis attoniti! Inſcribatur etiam tabulæ qui certaminibus præſidet Chriſtus, cui gloria in ſæcula ſæculorum. Apud

Damaſce-

Damaſcenum lib. 3. de imaginibus dicit Helladius Baſilij ſucceſſor & diſcipulus, Baſilium fixius ſe obtuliſſe perſpiciendæ imagini Domini noſtri & Mercurij martyris. Caſſiani verò & Hippolyti depicta martyria, & pulchrè & libenter in ſuam poëſim retulit Aurelius Prudentius. Nec mirum, Simile enim gaudet ſimili: quamobrem picturis delectatus eſt poëta, cùm picturam poëſim eſſe tacentem dixerint Græci: quemadmodum ſcribit Gregorius iunior Romano patriarchæ. *Peri Steph. him. 9. 11.* *In. 7. ſyn act. 4*

De Confeſſorum picturis.

CAPVT XV.

PRopter tantam picturæ & poëſis affinitatem, ob quam hæc quidem à Simonide dicta eſt pictura loquens, illa verò poëſis tacẽs; ſanctus ille Paulinus Nolanus epiſcopus non fuit contentus ſua ſacra poëſi, ſed præterea ſacris imaginibus multum eſt delectatus. Vnde cùm Seuerus nouam Eccleſiã imagine ſancti Martini (vt ad Confeſſores tranſeamus) alijsque picturis exornaſſet, peteretque de ijs per ſuum Victorem verſus quosdã à Paulino, libenter eos tranſmiſit: imò vrgente Victore miſit præterea picturas & verſus quibus ipſe duas baſilicas exornarat, *Epiſt. 12*

narat, Nolanam videlicet ſuam & Fundanam, Theodorus Myrorum epiſcopus refert diacono ſuo apparuiſſe Nicolaum facie rubicunda, capite cano, eodem planè modo quo imago eius circumfertur paſſim expreſſa. Diſcipuli Epiphanij ædificauerunt templum quod eius nomine appellauerunt, in quo cum multis alijs picturis, illius quoque imaginem collocarũt, vt habet actio ſexta Nicena & Ioan. Damaſcenus. Chryſoſtomus in encomio magni Meletij, In annulis, in poculis, in phialis, in thalami parietibus & vbique, ſanctam illam (Meletij) imaginem multi pinxerunt, vt non tantùm ſanctam illam appellationem audirent, ſed & vbique corporis formam inſpicientes, duplicem haberent peregrinationis conſolationem. Quod autem ad annulum attinet, hoc propter antiquitatem interijcio, quamuis parergõs, quod B. Auguſtinus Victorino epiſcopo epiſtolam miſerit ſignatam annulo qui exprimebat faciem hominis attendentis in latus. Sabbatius Conſtantius cùm vocem amiſiſſet, magni patris Gregorij Theologi ſtatuam continenter accedens loquendi facultatẽ recipit: ſcribit Zonaras in vita Michaëlis Balbi. Theodoretus epiſcopus Cyri in vita Simeonis adhuc viuentis: Aiunt, inquit, Simeonem in Roma, maxima ſcilicet

Tom. 3. conc fol. 100.

Tom. 5.

Dam. lib. de Imag. Chryſoſt apud Metaph. & 7. ſynodũ.

Epiſt. 15 in fine 2. tomi.

In hiſt. ſanct. c. 26. ante med. & Act. 4. ſyn. 7.

licet illa, tam fuiſſe fama nobilem, vt in omnibus etiam officinarum veſtibulis, exiguas eius imagines collocarint, cuſtodiam quandam, & ſecuritatem rebus ſuis illinc promittentes. Rurſus, Theodoſij abbæ adhuc viuentis imago illuſtris miraculo Apameæ claruit: quod refertur in quinta Actione ſeptimæ Synodi. Tempore præterea Petri archidiaconi, Saturninus monachus dextra læuaque beati Gregorij, effigies Sanctorum Apoſtolorum quemadmodum videntur depinxit, vt ſcribit Ioannes Diaconus libro quarto vitæ S. Gregorij. *Cap. 85.*

De artificioſiſſima pictura Euphemiæ.

Capvt XVI.

Sed deſcẽdamus ad virgines, Gregorius tertius ſicut in eccleſia beati Petri Apoſtoli ab vno latere poſuit effigies Saluatoris & Apoſtolorum, ita ab alio latere expreſſit effigies Dei genitricis & ſanctarum virginũ. Aſterius verò Amaſiæ Epiſcopus, contemplatus Imaginem paſſionis Euphemiæ martyris, hiſce encomijs vſus eſt, Pictor quoque ſecundum vires per artem pius eſt, qui omnem Hiſtoriam in ſindone pinxit. Habet ſe autem ad hunc modum ſuauitas artis. In alto throno iudex ſedet, amarè & horribili-

Pontificalis liberto 3. Conc. In 7. fin. Act. 6. fol 164.

horribiliter in virginem videns (iraſcitur enim etiam in ipſis inanimatis rebus, cùm vult, ars) ſatellites verò imperij & multi milites, Commentarienſes, tabulas & ſtylos manibus geſtantes adſtant: quorum vnus manum à cera auferens, diligenter ad condemnatam aſpicit, quaſi iubeat clarius virginem loqui ne in ſcribendo à ſe error committatur. Stat autem virgo in pulla tunica & pallio philoſophiam ſignificante, vti pictori viſum fuit, vultu verò ſatis vrbano; meo autem iudicio, animo virtutibus omnibus egregiè ſplẽdente. Ducunt autem eam ad principem milites duo, quorum alter horſum, alter illorſum virginem trahunt, vultus autem virginis pudore & conſtantia mixtus eſt, annuit enim in terram veluti virorum erubeſcat aſpectum. Stat autem imperterrita, nihili omnino faciens miſerum certamen. Quemadmodum autem aliquando alios pictores contemplatus ſum in *Medea.* pictura mulierculæ Colchidos, quomodo ſit affecta in iugulatione prolium, dum gladium illis intentat (miſericordia enim & furore vultum habet diuiſum, quia alter oculorum iram exhibet, alter verò maternum affectum, horrens & parcenti ſimilis) Ita quoque hic mihi cõtigit, nam admirationem meam ab illa cogitatione ad hanc picturam tranſtuli. Valde autem

miror

miror pictorem, qui affectus naturæ pugnantes, pudorem ſcilicet & virilitatem commiſcuerit. Imitatione autem artis procedente ad hiſtoriam. Ecce adſunt duo vulgares homines in tuniculis nudi, quorum alter caput virginis arripiens, & in eum flectens, ad pœnam alteri commodè exhibere videtur: ille verò adſtans dentes virginis excutit. Inſtrumenta autẽ pœnæ malleus & terebra ſunt. Hic lachrymas amplius continere nequeo, dolorque ſermonem aufert. Nam ita manifeſtè & euidenter ſanguinis guttas pictor decolorauit, vt iuraueris à labijs effluere, & cum fletu diſcedere cogaris. De hinc carcer & iterum in pullis veſtibus, decenter virgo ad cœlum manus eleuans, Deũ in malis auxiliatorem inuocat. Hac verò ſic precante apparet à capite ſignum illud, quod conſuetudo eſt Chriſtianis adorare & depingere; Symbolum autem arbitror paſſionis quam illa ſuſcepit. Statim autem pictor alibi ignem huc illucq; ſe ſpargentem rubro coloris depinxit, & hic quoque noua arte flammam faciens corpoream. Stat autem ipſa in illo media, manus ad cælum complicans, dolorem autem nullum vultu præfert, ſed magis gaudenti ſimilis eſt, quòd ad vitam incorpoream & beatam iter faciat. Huc vſque pictor manum ſuam extendit &

ego orationem. Tempus autem eſt vt & tu picturam perficias, ne nimiùm extra narrationem veniamus. Hactenus Aſterius. Cui etiam ſubijciendum eſt quod Conſtantinus Tius epiſcopus refert dum inuentionem reliquiarum Euphemiæ narrat, ipſius videlicet ſacram imaginem vbique habere chartam in manu, eo quòd decretum Chalcedonenſis Synodi, dum aduerſarij quidam reliquijs Euphemiæ admouere vellent, vt ab ea dijudicaretur, ipſa magno miraculo mortuam manum extendit, & receptam chartam in fidei corroborationem miniſtris rectæ fidei reddidit.

Die 11. Iulij.

Inter antiquas picturas eas potiſſimum obſeruandas eſſe, quæ nos ad peccatorum deteſtationem ipſo viſu mouent.

Capvt XVII.

Hoc inſuper ex veneranda antiquitate adijcio, tunc temporis frequẽtes fuiſſe eas imagines, quæ ſui inſpectione noſtras affectiones à peccatis abſtrahunt: imo Eccleſiam ſolere eas indicare laborantibus, auaritia, turpi amore, faſtu, aut alia peccati ſpecie; vt ex earum iugi

iugi contemplatione, ſe à peccatis ſuis abſtraherent. Quod & nunc faciendũ eſt, dicente Parochorum catechiſmo: Sanctorum quoque imagines in templis demonſtrabit (Parochus) vt & colantur, & exemplo moniti ad eorum vitam & mores nos ipſos conformemus. Sunt enim picturæ viuæ ſcripturæ, quomodo Græci nominant: & non tantum laicorum & idiotarum libri, ſed doctiſſimorum quoque & ſanctiſſimorum virorum, qui earum inſpectionem fatentur ſibi magnam vtilitatem, imo & lachrymas peperiſſe. Hac ſanè de cauſa ſancta Eccleſia ſolet antiquitus ſanctarum huiuſmodi imaginum inſpectionem eis cōmēdare, qui aut in peccata quædam inciderant, aut ab eis impugnabantur. *Beda de templo Salom. c. 18.*

Quod pulchrè habet ſeptima Synodus ſub finem ſextæ actionis his ferè verbis: Sancta & Dei Catholica Eccleſia ad pœnitentiam & cognitionem obſeruationis mandatorum Dei omnes noſtros ſenſus trahit, & ad gloriam Dei agnoſcendam ſtudet nos deducere non modò per auditum, ſed & per viſum morum correctionem moliri cupiens. Quare cùm ex auaritia & habendi ſtudio aliquis rapitur, Matthæum ex telône Apoſtolum illi indicat, qui relicta auaritiæ inſania Chriſtum ſecutus eſt. Eodem *Matt 9.*

modò Zachæum aſcendentem in ſyco-
Luc. 19. morum arborem & Chriſtum deſiderantem videre, & comparantem ſeſe vt dimidietatem bonorum ſuorum det pauperibus, & ſi quem defraudarit vt reddat illi quadruplum. Ita Imaginum pictarum iugis contemplatio continuò memoriam exercet, ne iterum recurratur ad proprium vomitum. Si quis
Gen. 39. autem amore meretriceo detinetur, caſti Ioſeph Imaginem proponit, qui adulterium execratur & temperantia vicit. Atque hoc ipſum factum in Imagine repræſentatum, amatores huius
Dan. 13. virtutis multùm confirmat. Rurſus alibi beatam Suſannam continentia exornatam exhibet, extenſis manibus auxilium ex alto inuocantem, Daniëlemque præſidentem Iudicem, eruentem eam è manibus impiorum ſeniorum. Ipſa autem pictura ad recordationem temperantis & continentis vitæ facit. Luxurioſo quoque mollibuſque veſtimentis induto & non eroganti in pauperes quæ poſſet ab iſtis precioſis veſtibus ſumere & à ſua delicata vita, exhibet
Matt. 3. Ioannem pilis Camelorum indutum,
Marc. 1. eum qui ſuffert peccata mundi indicantem. His adiungit Baſilium magnum & cum eo ſolitariorum ieiunantiumque, corporibus in terram ſtratis, multitudinem.

dinem. Sed ſatis ſit horum paucorum mentionem feciſſe: reliqua auditoribus inueſtiganda relinquo.

Eas Imagines amplectandas eſſe, quæ ſolidæ innituntur hiſtoriæ.

CAPVT XVIII.

CONſequenter dicendum eſt, eas quoque picturas & Imagines quæ ſolidis hiſtorijs innituntur, reuerenter ab omnibus agnoſcendas eſſe. Quod multa probatione non eget. Siquidem vt Baſilius magnus habet ſermone in 40. Martyres, ea quæ hiſtoria oratione exprimit, hæc tacens pictura per imitationem oſtẽdit. Quare ſicut ſãctorum omnium martyrum agones & vitas patrum ſolidè ſcriptas, omni deuotione Eccleſia veneratur; ſic pari pietate eadem ipſa picturis expreſſa omni veneratione ſuſcipit. Inter quæ primo loco recenſentur hiſtoriæ ſacræ ſcripturæ, tam noui quàm veteris Teſtamenti: quas etiam vetuſtas accuratiſſimè depinxit. Scribit enim B. Nilus ad Olympiodorum Procos. Noui & veteris Teſtamenti hiſtorijs hinc inde parietes templi repleri doctiſſimi pictoris opera velim, quò ſcilicet hi qui litteras non norunt neque ſacram ſcripturam legere,

In 7. ſyn act 5. & hom 20

queunt, contemplatione picturæ in memoriam reducant, quinam germanè vero illi Deo per fortia facta ſeruierunt. Quibus verbis Niceæ in quarta actione lectis ſubiecerunt vicarij Adriani Papæ, Tale etiam qui nunc in Deo quieſcit Ioannes, olim fecit. Nam cùm templum Romæ Saluatoris extrueret, in vtroque pariete templi hiſtoriam veteris & noui Teſtamenti inſcripſit: Hinc quidem Adam exeuntem paradiſum, illinc verò latronem paradiſum ingredientem,&c. reliqua. Paulinus quoque in natali nono, ſancti Felicis, ita canit.

Nunc volo picturas fucatis agmine longo
Porticibus videas, paulumq; ſupina fatiges
Colla, reclinato dum perlegis omnia vultu.
Omnia namque tenet ſerie pictura fideli.
Quæ ſenior ſcripſit per quinq; volumina Moſes:
Io ſue. *Quæ geſſit, Domini ſignatus nomine, Ieſus.*

& rurſus natali decimo,

—— *Sanctaſq; feramur in aulas,*
Miremúrque ſacras veterum monumenta figuras:
Et tribus in ſpacijs duo Teſtamenta legamus.

Ad huiuſmodi picturas pertinet quod Saluator noſter pingatur manu tenens orbem terrarũ, ſuperpoſito crucis ſigno. Ipſi enim competit quod Eſaias ait, Quis menſus eſt pugillo aquas, & cœlos palmo
Eſai, 40 ponderàuit? Quis appendit tribus digitis molem

molem terræ? Et illud Pauli, Per eum complacuit reconciliare omnia in ipſum, pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis. Et ahbi, Saluator noſter omnes homines vult ſaluos fieri & ad agnitionem veritatis venire. Vnus enim Deus, vnus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, qui dedit redemtionem ſemetipſum pro omnibus. Huc pertinet Deiparæ virginis & Dominæ noſtræ pictura, qua exprimitur diabolum habens ſub pedibus. Qua ſignificatur beatiſſimam Virginem maxima gloria diabolum viciſſe. Omnem enim vitam ſuam ſpeciali Dei priuilegio duxit immunem ab omni peccato, non modò mortali, ſed etiam veniali: id quod Eccleſiam ſentire declarat ſacroſancta Synodus Tridentina.

Gloſſ. i.
47
1. Tim. 2

Angelos præterea in columnis altariũ libenter ſtatuit Eccleſia ad ſignificandum quod tremendis illis Miſſæ ſacrificijs Angelici ſpiritus coràm & præſentes aſſiſtãt, iuxta illud Ambroſij: Non enim dubites aſſiſtere Angelum, quando Chriſtus aſſiſtit, Chriſtus immolatur. Sed hæc poſtmodum commodius proſequemur.

Seſſ. 6. can. 23.
In Luc. i
Lib. 3. c. 40.

Non eſt reprehendendum, ſi quid conuenienter pictura exprimatur, quod in hiſtorica narratione deeſt.

Capvt XIX.

ET iſta quidem hactenus de Imaginibus deſumptis ex hiſtorijs aut rationibus ſolidis. Quia verò nullis incertis ac proinde nec falſis Eccleſia delectatur, nemo arbitretur pictores in eo reprehendendos eſſe, quòd quædam in picturis exprimant quæ in hiſtorijs non habentur. Hoc enim non ſolum probabiliter & conuenienter, ſed & neceſſariò quandoque faciunt & communi quodã totius Eccleſiæ ſenſu atque conſenſu approbatur. Exempli gratia. In hiſtoria incarnationis Dominicæ, Euangelia non exprimunt quid egerit beatiſſima Virgo cùm Archangelus Gabriel intraret, eam ſalutans: ſteteritne an ſederit, an verò flexis genibus meditationibus fuerit intenta. Quia verò aliquid horum dum hiſtoria pingitur neceſſariò eſt ſuperaddendum, communi quodam pictorum conſenſu & aliorum approbatione receptum eſt id quod maximam habet probabilitatem. Probabile verò eſt, quod flexis genibus ſuperbenedicta Virgo eo tempore ſe occupa-

Luc. 1. c.

cupa-

cupauerit in redemptionis noſtræ medi- *Daniel.*
tatione. Si enim nec Danieli viro deſide- *10.*
riorum tempus natalis Chriſti nuntiatur
à Gabriele, nec Zachariæ ſacerdoti præ- *Luc. 1.*
curſor Meſſiæ, niſi intenſiſſimè oranti-
bus: án ne exiſtimandum eſt Gabrie-
lem ad hanc virginem veniſſe Deo
non intentam? Rurſum, In fuga Chriſti *Matt. 2.*
ad Ægyptum depingenda, quod Euange-
liſta tacuit, pictor ex probabili conie-
ctura ſupplere debuit. Probabile verò eſt
quod tenera virgo puerum Ieſum baiu-
lans, vaſtum illud itineris ſpatium ambu-
lando non potuerit abſoluere. itaque pi-
ctores dant ei iumentum quo pauperio-
res vti ſolent, quodque nec ſe nec ſeſſo-
rem ſuum aut ſaltando aut feſtinando fa-
tigare ſolet. Ioſephum autem, qui ex
mandato Angeli dux erat itineris & la-
boribus fabrilibus aſſuetus, ideo pede-
ſtrem pingunt, quia magna illa Dei pa-
rentum paupertas quæ nobis in hiſtorijs
natiuitatis & præſentationis Domini de-
claratur, non videtur admittere potuiſſe
duorum iumentorum ſumtus.

Tentator dixit Saluatori noſtro, Si *Matt. 4.*
filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiãt: *Marc. 5.*
neſcimus autem an demonſtrauerit lapi-
des humi iacentes, an verò, vt picturæ
ferè exprimunt, lapides quos in manibus
habebat. Poſterius videtur probabilius,

Matth. 17. veriſimile enim eſt quod Domino noſtro lapides mutandos porrexerit. Vter latro-
Luca 23 num à dextris Chriſti fuerit crucifixus, nullus Euangeliſtarum expreſſit: in picturis tamen bonus ſeu pœnitens latro dextero loco collocatur. Saulus adhuc ſpirãs
Act 9. minarum cum appropinquaret Damaſco cadit in terram, habet Lucas: pictores addunt ei equum. Non enim veriſimile eſt peditem fuiſſe Saulum, quando commiſſione accepta à Principibus ſacerdotum, in Damaſcum iter faciebat, vt ſi quos ibi inueniret Chriſtianæ viæ viros ac mulieres, eos vinctos perduceret in Ieruſalem. Quid igitur ad hæc & ſimilia multa dicemus? quod Eccleſia multa habeat incerta in ſuis picturis? Abſit. Quantumuis enim admitteretur incertum eſſe, an Maria genibus flexis meditationibus intenta fuerit cùm angelus ei incarnationis myſterium annunciaret; an aſinum habuerit fugiens in Ægyptum; an diabolus Chriſtum tentans monſtrauerit lapides, quos in manu habebat; an à dextro Chriſti latere bonus latro ſit crucifixus; poſtremò an è caballo in terram ceciderit Paulus: ex his tamen non conſequeretur incertas eſſe ſuperius indicatas picturas. Eæ enim non ſignificant hæc certa eſſe, ſed tantùm ſignificant etiam pictorum iudicio hæc probabiliter dici. Non igitur picturæ hac

in parte incertum aliquid ſignificant, ſed quod certum eſt. Certum eſt enim hæc ſuam probabilitatem habere: atque, vt dixi, nihil amplius ſignificant. De ſitu tamen & ſignificatione latronum paulò pleniùs poſteà dicendum erit. *b 4. Cap. 9.*

Sicut in parabolis, ſic neque in picturis, omnium quærendam eſſe ſignificationem.

CAPVT XX.

IMò verò non eſt inquirenda ſignificatio omnium eorum quæ ex pictura colligi poſſent, inde enim multa ſequerentur abſurda. Quæ enim ſimilitudinum & parabolarum, eadem & picturarum, quæ ſunt pictæ ſimilitudines, eſt ratio. Quare ſicut Ioannes Chryſoſtomus de parabolis ſæpius dixit, non ad verbum eas exponendas eſſe ne multa ſequantur abſurda; itidem & nos de picturis dicamus, non per ſingula eas exponendas eſſe ne multa ſequantur abſurda. Et quod idem doctor alibi præclarè ſcripſit de parabolis, hoc ad picturas quoque referamus. In parabolis, ait, non oportet nimia in ſingulis verbis cura perangi, ſed *Tom. 48 8. Matt.* *Hom. 65 in Matt.*

ſed cùm quid per parabolam intendatur didicerimus, inde vtilitate collecta nihil vlterius anxio eſt conatu inueſtigandum. Sicut ergo in parabolis quædam adijciuntur non ad ſignificationem, ſed tantùm ad ornatum & perfectionem ipſius parabolæ: ſic in picturis multa rectiſſimè apponuntur, non ſignificandi quidem cauſa, ſed ad complementum & debitum ornatum ipſius Imaginis. Quis enim neſciat quod pictores dum certa forma martyrum facies exprimunt & ſtaturam & veſtitum, rariſſimè, imò nunquam niſi hoc ex hiſtoria aut traditione habeant, ſignificare velint huiuſmodi fuiſſe martyris effigiem, ſtaturam aut veſtitum: ſed Imago ipſa martyrem repræſentat, reliqua iuxta exigentiam artis debitè & conuenienter appinguntur, neque ſunt anxio conatu per ſingula inueſtiganda. Hieronymum pictores pingunt habitu Cardinalitio, quo nunc vtuntur Ill.mi DD. Cardinales, non ad ſignificandũ quod eodem habitu vſus ipſe fuerit (Galerum enim rubrum dedit eis Innocentius quartus An. 1244. reliqua eius ordinis inſignia poſteriores Pontifices excogitarunt, vt habet D. Onuphrius.) Quare hæc pictura non plus ſignificat, quàm Hieronymum Presbyterum fuiſſe Cardinalem Romanæ Ec-

In Platinam.

clesiæ

cleſiæ. De quo nonnihil poſtmodum dicturi ſumus.

In Imaginibus, tametſi ſint idiotarum libri, multa tamen metaphoricè & allegoricè rectè depingi.

CAPVT XXI.

VT autem de picturarum metaphoris & figuris nonnihil ſubiungamus. Si quis arbitraretur in Imaginbus nullas metaphoras aut figuras admittendas eſſe, eò quòd rudes propter quos præcipuè Imagines ponuntur, non perinde eas intelligant atque eruditi: is mihi venerandæ Vetuſtatis Imagines nunquã obſeruaſſe videatur. Ea ſanè tales adhibuit frequenter, Vt, Spiritus ſancti ſub ſpecie columbæ, Angelorum cum corporibus & alis: item & eas quas in Baſilicis Nolæ & Fundis poſitas ſuis carminibus celebrat Paulinus, aliaſque permultas. Nec vetuſtarum tantum Imaginum ignorantia laborat: ſed & à cõmuni ſenſu atque iudicio alieniſſimus, nimium proculdubio in proprio ſenſu abundat. Neque enim tam rudis eſt populus vt nullas in picturis metaphoras & tranſlationes aſſequatur: imo verò multas etiam aſſequitur, quarũ tamen ſignificationẽ à nullo

Paulinus epi. 12.

nullo doctore acceperit. Quod ſi quæ ſint, quas non aſſequitur; nec alio etiam docente commodè aſſequi poſſet, de ijs ſtatuendum hoc eſt, quod de libris. Libri quidam ſcribuntur pro rudioribus, quidã pro doctioribus. In vno quoque & eodem libro, quædam tantum doctioribus & capacioribus ſubſeruiũt, quædam verò & plebi. Sic & imagines pleræque ſtatuuntur, vt quod in eis principaliter ſignificatur, facile rudis populus aut aſſequatur aut aſſequi poſſit, ita tamen vt multa magis propter doctos & capaciores addantur, quàm propter rudiores. Sunt etiam imagines, ſed perpaucæ, quarum principalis ſignificatio & repræſentatio à ſolis doctis intelligitur. Inter quas ſunt reuelationes à beato Ioanne in Apocalypſi deſcriptæ. Ex ijs enim lectis parum intelligit ſimplex plebecula, ac proindé multo minus ex ijs depictis.

Dæmonum metaphorica pictura explicatur.

Capvt XXII.

Clarum eſt eius rei in picturis diabolorum exemplum: facilè cuilibet eſt è depicto cognoſcere diabolum, tametſi pauci

pauci conſiderent quid ſibi velint appoſita cornua, caudæ, vngulæ, & ſimilia. Doctiores verò per cornua ſciunt phraſi ſacræ ſcripturæ ſignificari poteſtatem regiam ac potentiam; non ignorant cornutum eum pingi, quia non eſt ſuper terram poteſtas quæ comparetur ei qui factus eſt vt nullum timeret, quique omne ſublime videt & eſt rex ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ. Caudam autem ſignificare fraudem ſciunt qui intelligunt Illud Iob, Ecce Behemoth ſtringit caudam ſuam quaſi cedrum, & illa Apocalypſis verba, Habebant caudas ſimiles ſcorpionum, & aculei erant in caudis eorum. Et paulò poſt: Cauda draconis magni rufi trahebat tertiam partem ſtellarum cœli. Ac poſtremò illud magni Concilij Lateranenſis, Condemnantes vniuerſos, quibuſcunque nominibus cenſeantur, facies quidem habentes diuerſas; ſed caudas adinuicem colligatas, quia de vanitate conueniunt in idipſum. Vngulas rapacitatem ſignificare, vtcunque notum eſt. Ignis quem eijcit, deſumptus eſt ex 41. cap. Iob. vbi ſic ait Dominus ad Iob, Sternutatio eius ſplendor ignis, & oculi eius vt palpebræ diluculi. De ore eius lampades procedunt ſicut tedæ ignis accenſæ. De naribus eius procedit fumus ſicut ollæ

Iob 41.
Iob. 40.
Apoc. 9.
Apoc. 12.
Cap. 3.
Iob 41. b

ollæ ſuccenſæ atque feruentis. Halitus eius prunas ardere facit & flamma de ore eius egreditur. Hæc atque hiſce ſimilia, qui volet, diligentiùs perſcrutetur.

Non eſſe ſtatuendas Imagines quæ periculoſi erroris occaſionem rudibus præbent.

Capvt XXIII.

Seſſ. 25. REdeamus nunc ad verba Concilij Tridentini, nonnihil ea obſeruantes. In has, ait, ſanctas & ſalutares obſeruationes ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri ſancta Synodus vehementer cupit: ita vt nullæ falſi dogmatis Imagines & rudibus periculoſi erroris occaſionem præbentes ſtatuantur. Quibus verbis certum eſt prohiberi eas Imagines, quæ rudibus præbent occaſionem errandi contra definitionem Eccleſiæ in aliquo dogmate fidei aut morum. Tales enim picturæ etiam naturali lege vetantur. Sed quæſtio eſt; An huiuſmodi picturæ in Eccleſia habeatur? Puto omnino ne vnam haberi, tametſi quædam tales eſſe videantur aut ſaltem videri poſſent. Pingitur enim quibuſdam locis, in hiſtoria Annunciationis & Incarnationis Dominicæ.

minicæ, corpuſculum quoddam humanũ inter radios quos Spiritus ſanctus diffundit deſcendens ad vterum beatiſſimę Virginis: quæ pictura videtur præbere occaſionem erroris non ſolum periculoſi, ſed etiam hæretici.

Valentinus enim ab antiquo hæreticus eſt habitus ab Eccleſia, quia docuit Chriſtũ corpus de cœlo attuliſſe & per Mariã tantum tanquam per fiſtulam tranſijſſe. Vnde ſanctus Antonius, hanc picturam acriter reprehendit. Reprehenſibiles, inquit, ſunt etiã pictores, cùm pingunt ea quæ ſunt contra fidem: cùm faciunt Trinitatis Imaginem vnã perſonam cum tribus capitibus, quod monſtrum eſt in rerum natura: vel in annunciatione Virginis paruulum puerum formatum ſcilicet Ieſum, mitti in vterum Virginis, quaſi non eſſet de ſubſtantia Virginis, corpus eius aſſumptum: vel paruulum Ieſum cum tabula litterarum, cum non didicerit ab homine. Item extremo iudicio aliqui apponunt B. Virginem & Baptiſtam orantes, quæ pingendi ratio videtur ſapere damnatum ab Auguſtino dogma de damnandorum ſaluatione per preces & interceſſionem ſanctorum, & directè repugnare illi quod ex Hieronymo citare ſe dicit Gratianus, in præſenti ſæculo ſcimus orationibus inuicem nos

3. part. Tit. 8. cap. 4. §. 11.

Ioã. 8. b.

21. de ciuit. Dei cap. 18. & 24.

13 quæſt. 2. ex Hier. lib. 3. in 6. Gala.

Ezec. 14.

nos poſſe iuuari: cùm autem ante tribunal Chriſti venerimus, nec Iob nec Daniël nec Noë rogare poſſe pro quoquam, ſed vnumquemque portare onus ſuum. Rurſus Michaëlem Archangelum pingunt nonnulli cum librâ, ponderantē in vna ſtatera animā, in altera verò eius virtutes. ad ſtateram in qua eſt anima, appingūt diabolū qui eam conatur deprimere, quantum poteſt. In altera verò ſtatera, Michaël ſigno ſuo crucis impedit conatum diaboli, & ex merito paſſionis & crucis Chriſti videtur aliquid illi ſtateræ ſuperaddere. Ex hac autem pictura facilè nonnulli colligerent, quod ij conſequantur vitam æternam, in quibus bona opera præponderant malis, illi verò diabolo relinquantur in quibus mala bonis præponderant. Quale quid habere videtur apud Auguſtinū recentioris cuiuſdam hominis ſermo qui eſt primus in vigilia Pentecoſtes, Sic enim habet, Erit ibi ſine dubio compenſatio bonorū malorumque & velut in ſtatera poſita vtraq; pars: quæ demerſerit illa ſibi eorum quò momentum vergitur operarium vendicabit. Si ergo malorum multitudo ſuperauerit, operarium ſuum pertrahit ad gehennam; ſi verò maiora fuerint opera bonorū, ſumma vi obſiſtent & repugnabunt malis, atque operatorem ſuum

Cap. 16. ſub fine.

ad regionem viuorum ex ipſo etiam gehennæ confinio, conuocabunt.

Præterea pingunt aliqui Ioannem Euangeliſtam ſponſum in Cana Galilææ: cùm tamen, vt Catharinus habet, minimè putandũ ſit quod Ioannes ſponſus fuerit in eis nuptijs ad quas vocatus eſt Ieſus: ſic enim Dominus ſoluiſſet nuptias quas tamen venit honoratum & comprobatum, vt ſancti expoſitores rectè docent. Si autem ſoluiſſet, reprobationis nuptiarum potius argumentum dediſſet hæreticis. Huc etiam referri poteſt quod mater Zebedæorum Salôme cum filijs ſuis Iacobo & Ioanne Apoſtolis accedens ad Chriſtum, ſic pingatur acſi filios ſuos velut pueros ad Chriſtum duceret. Ex hac enim pictura videtur bona deſumi argumentatio, Ecce Chriſtus pueros elegit in Apoſtolos, Hi enim erant duo Apoſtoli contra quos decem indignabantur. Quare ergo pueris non liceret dare beneficia? Ac poſtremò, quod Carolus Martellus magnus ille Brabantiæ Dux, Caroli Magni Imperatoris auus, pingatur à ſancto Ægidio manus impoſitionem ſiue abſolutionem accipiens: aut vt alia habet pictura, quod Angelus nunciet Carolo remiſſionem peccati ſui, adiecto carmine.

Ioan. 2. *Lib 5. annot. in Caiet.* *Matth. 20.* *Marc. 10*

Ægidij

Ægidij merito Caroli peccata dimitto.

Iſtud videtur reſpondere hiſtoriæ ſancti Ægidij. In qua habetur quod Angelo reuelante ad preces S. Ægidij dimiſſum ſit Regi Francorum (qui quidem nõ erat Rex Franciæ, ſed protector tantum & tutor, filius autem eius Pipinus regium nomen eſt conſecutus) facinus magnum quod nulli auſus fuerit confiteri, ſi tamen deinceps ab illo deſiſteret. Adiunctumque fuiſſe in fine quod quiſquis ſanctum Ægidium pro quolibet commiſſo inuocaret, ſi ab illa perpetratione ceſſaret, dimiſſum ſibi proculdubio à Domino crederet. Sed cùm hiſtoria hæc in parte aduerſetur Scripturæ ſacræ & traditioni Eccleſiæ, quæ exigunt ſacramentalem abſolutionem; videtur etiam imago prædictam hiſtoriæ narrationem exprimens referenda inter eas quæ periculoſi erroris occaſionem rudibus præbent.

In corrigendis imaginum abuſibus nihil priuata authoritate attentandum, ſed zelus diſcretione eſt condiendus.

Capvt XXIV.

SI quis autem parochus hæc attendendo, picturas & imagines prædictas in ſua Eccleſia abolere vellet, exemplo Eze-

chiæ

chiæ Regis, qui ſerpentem æneum quem Moſes fecerat, confregit: is zelum quidem haberet, ſed non ſecundum ſcientiam. Hæc enim priuata authoritate & illegitimè & periculosè fierent. Nam inquiſitores fidei metas ſuas tranſiliunt, inuadendo Apoſtolicæ ſedis fines, cùm putant ſibi licere de quæſtionibns dubijs & obſcuris iudicium ferre, & pronunciare quod altera pars ad fidei regulam pertineat. Solius enim Apoſtolicæ ſedis eſt ambigua definire, & minus aperta declarare & toti Eccleſiæ præſcribere, ſic vt *nullus* hæreticus aut de hæreſi ſuſpectus pronunciari debeat, niſi ob dogma priùs clarè definitum non àb inquiſitoribus aut doctis ſcriptoribus aut celebribus Vniuerſitatibus, niſi forſitan Sedi Apoſtolicæ cooperantibus, ſed ab ipſa ſede Apoſtolica. Quanto itaque magis priuatus homo alienos limites inuaderet ſi huiuſmodi quid circa imagines attẽtaret? Præſertim cùm tam clarè ſcriptum reliquerit Synodus Tridentina, Quod ſi aliquis dubius aut difficilis abuſus exſtirpandus ſit, vel omninò aliqua de ijs rebus grauior quæſtio incidat, Epiſcopus antequam controuerſiam dirimat Metropolitani & comprouincialium Epiſcoporũ in Concilio Prouinciali ſententiam expectet: ita tamen, vt nihil inconſulto ſāctiſſimo

4. Reg. 18.

Rõ. 10.

Seſſ. 25.

ſimo Romano Pontifice nouum aut in Eccleſia hactenus inuſitatum decernatur. Diligenter etiam animaduertenda eſt Gregorij admonitio, quam ſcripſit Sereno Epiſcopo Maſſilienſi, Perlatum ait, ad nos fuerat, quod in conſiderato zelo ſuccenſus, Sanctorum Imagines ſub hãc quaſi excuſatione ne adorari debuiſſent, confregeris. Et quidẽ quia eas adorari vetuiſſes, omninò laudauimus; fregiſſe verò reprehendimus. Dic frater, à quo factũ ſacerdote aliquando auditũ eſt quod feciſti? Si non aliud, vel illud te debuit reuocare, ne deſpectis alijs fratribus ſolum te ſanctum & eſſe crederes ſapientem. Magnopere à te qui inter gentes habitas attendi debuerat, ne recto zelo incautè ſuccenſus ferocibus animis ſcandalum generares. Si zelum diſcretione condijſſes, ſine dubio & ea quæ intendebas ſalubriter obtinere & collectum gregem non diſpergere, ſed potius diſperſum poteras congregare: vt paſtoris in te meritũ nomen excelleret, non culpa diſperſoris incumberet. Hinc autem dum in hoc animi tui motus incautè nimis exſequeris, ita tuos ſcandalizaſſe filios perhiberis, vt maxima eorum pars à tua ſe communione ſuſpenderit. Quod ſi igitur prædictæ picturæ in prouinciali Synodo examinarentur, puto quod nulla earum:

Lib. 9. epiſt. 9.

quan-

quantumuis ſint raræ & incelebres, abolenda iudicaretur: tametſi in ponendis forsaſſis aliquid caſtigaretur. Omnibus enim modis cauēdum eſt ſcandalum puſillorum & infirmorum, quorum infirmitas facilè hac abolitione turbaretur & læderetur, præſertim ſi accederet maledicentia hæreticorum qui cum Iuda vigilant. Hi enim, vt Iudas habet, non ille Scharioth, dominationem ſpernunt, maieſtatē & quæcunq; ignorant, blaſphemāt. Hi ſunt murmuratores, queruloſi, & nouiſſimi temporis illuſores. *Iude epiſt.*

Nullam periculoſi erroris imaginem haberi in Eccleſia.

Capvt XXV.

Atque vt ad rem propius veniam arbitror nullam prædictarum imaginum rudibus periculoſi erroris occaſionem præbere. Imò ne vnum quidem ex rudi populo ex prædictis imaginibus, occaſionem erroris in fide aut moribus accepiſſe. Et vt quàm maximè accepiſſet, nondum conſequeretur imaginem, eam præbuiſſe, ſed errorem eum ſalutari doctrina caſtigandum eſſe. Ceterum particulatim motas exemplorum difficultates in ſequentibus libris conuenientiori *Cap. 16.*

vt

vt arbitror ordine, dilucidabimus. Atque ex ijs animaduerti poterit quàm aliena ſit Eccleſia à periculoſi erroris imaginibus. Hoc igitur inculco, quod putem nullam imaginem periculoſi erroris in Eccleſia haberi: atque ob id Concilium Tridentinum nullam mētionem de imaginibus quæ iam habentur feciſſe vbi de ſtatuendis dicit, Ita vt nullæ falſi dogmatis imagines & rudibus periculoſi erroris occaſionem præbentes ſtatuantur. Alioqui facilè adieciſſet, Quæ autem ſtatutę ſunt, aboleantur.

Dico autem, in Eccleſia nullam haberi periculoſi erroris imaginem, quia apud hæreticas, vt eas quæ duo aut tria tantùm complectuntur ſacramenta, blaſphemas etiam in Catholicos, vt vbi monachos pingunt intrantes in ouile non per oſtiū, & vbi Romanum Pontificem orbis Chri-
[illegible] put picturis faciunt aut meretri-
[illegible] lonicam aut Antichriſtum. Pa-
[illegible] m auſi fuerunt Deum noſtrum
[illegible] auribus aſininis, altero pede vn-
[illegible], librum geſtantem & togatum,
[illegible] ſcriptione, Deus Chriſtianorum
[illegible] chitis, vt refert Tertullianus. Sed
[illegible] ra Eccleſiam. Interim ſi quæ pe-
[illegible] erroris imago in Eccleſia alicubi
[illegible] ur, ad eam pertineret quod præ-
[illegible] In has ſanctas & ſalutares obſer-
uationes

uationes ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri ſancta Synodus vehementer cupit.

De Imagine duodecim ſignorum quæ ante Ephemerides ponitur.

Capvt XXVI.

PEnè exciderat mihi ea imago quam Medici noſtri ponere conſueuerunt ante Ephemerides ſuas, quæ vulgò Arabica voce Almanack dicuntur, niſi eam ad memoriam reuocaſſet generalis illa negatio quæ eſt in verbis Concilij, Ita vt nullæ falſi dogmatis & periculoſi erroris ſtatuantur. Quare cùm B. Auguſtinus hanc ſuperſtitionis arguere videatur, libenter de ipſa aliquid dicam, ob honorem quem Medicis debeo, quamuis non ſit de numero ſacrarum imaginum. Verba itaque B. Auguſtini in libro de hæreſibus ad Quod-vult-Deum ſunt hæc: Aſtruunt etiam [Priſcillianiſtæ] fatalibus ſtellis homines colligatos, ipſumq; corpus noſtrũ ſecũdum duodecim ſigna cœli eſſe compoſitum, ſicut hi qui Mathematici vulgò appellantur, conſtituentes in capite Arietem, Taurum in ceruice, Geminos in humeris, Cancrum in pectore, & cætera nominatim ſigna percurrentes, ad

Eccl.38.

Hær.70.

plantas vſque perueniunt quas piſcibus tribuunt; quod vltimũ ſignum ab Aſtrologis nuncupatur. Hæc & alia fabuloſa, vana, ſacrilega, quæ perſequi longum eſt, hæreſis iſta contexit. De eodem Priſcillianiſtarum errore ſcribit Leo Magnus, ad S. Turibium Aſtoricenſem in Hiſpania Epiſcopum, & Synodus Bracharenſis 1. Canone 9. & 10. Sed in iſtorũ Patrũ verbis notandũ eſt, quod agant contra Mathematicos qui fatalibus ſtellis homines colligatos aſſerunt. Fatum damnant, non autẽ ſobriam matheſim, aut illud Manilij:

Epiſt. 93 cap. 14.

Lib. 2. Aſtronomicõn. ca. 1.

Ad Lunæ motum variant animalia corpus.

Nihil itaque prædicti Patres peccauerunt contra eam ſentẽtiam, qua Quinctiliano teſte Fabius Pictor ait, Felices futuras artes, ſi ſoli artifices de ijs iudicarẽt. Omnes non dubito Fabij Pictoris ſententiam multùm approbauerint: ſed aliud eſt iudicare de arte Mathematica aut Pictoria, aliud verò de ijs quæ aliunde ad has artes adiunguntur. De fato enim, de ſuperſtitione, de hæreſi & ſcandalo morum, non eſt proprium iudicium penes Mathematicos aut pictores; ſed Theologorum eſt huiuſmodi abuſibus aut impietatibus, aliunde in bonam alioqui artem acceſſitis reſiſtere, ac de eis iudicium ferre. Si quis autem nunquam in matheſi aut pingendi arte verſatus, de ijs iudicare

Apud Eraſ. Adag. cẽturia 6 cap. 16.

vellet quæ his artibus propria ſunt & peculiaria, et meritò obijceretur quod celeberrimus pictor Apelles ſutori, Ne vltra crepidam ſutor iudicaret. Quod ab eo in prouerbium veniſſe, ſcribit Plinius Secũdus in naturali Hiſtoria, libro 39, cap. 10.

Puerperium beatæ Virginis decũbentis & ægrotantis, non eſſe pingendum.

CAPVT XXVII.

SEd dum trãſire cupio ad eas imagines, quæ errorem quidem continent ſed non periculoſum, impedior nonnihil per picturam beatiſſimæ Deiparæ in puerperio decumbẽtis. Dum enim eam exactiùs intueor, parum diſtare videtur à periculoſi erroris Imaginibus. Pallet e doloribus Virgo, ſorbitiunculam puerperæ parant obſtetrices. Ad quid iſta? Cũ Deipara Virgo Maria, ſicut ſine dolore benedictũ ſuum filium peperit, ita nullos ex partu dolores reſeruauerit. Et quod ad obſtetrices attinet, quæ ex apocrypho libro, de infantia Saluatoris, deſumptæ ſunt, Nulla, ait Hieronymus obſtetrix, nulla muliercularũ ſedulitas interceſſit: ipſa & mater & obſtetrix fuit. Pãnis (inquit Euangeliſta) inuoluit infantem, & collocauit eum in præſepio. Quare *Contra Heluidium.* *Lucæ 1.*

 docti

docti etiam viri vehementer hanc improbant picturam. Inter quos Ambroſius Catharinus & Henricus Luitenius. Catharinus certè ſic ait: Vidi ego in nonnullis locis picturam B. Virginis, qua procumbens in lecto oſtenditur quaſi puerpera, quæ paſſa dolores ex ipſo partu inualida & imbecillis reddita, corpus ſuum ſuſtinere non queat. At hoc eſt iniuria in Chriſtum & matrem. Quanquã aduerſus hanc Catholicam perſuaſionem Eraſmus quæpiam effutiuerit, de quibus alibi ſcripſimus. Henricus verò Luitenius Mechlinienſis Homil. in Natiuitatem Domini, ad illud, Et inclinauit eum in præſepio. Hoc, ait, mater non Ioſeph præſtitit, vt poſteris Virginem peperiſſe certum ſit. Quapropter ridendi ſunt, qui Mariam Virginem, dum ipſius puerperiũ depingunt aut ſculpunt, lecto decumbentem effingunt, quaſi more ægrotantium pueperarum, quæ cum dolore pariunt, obſtetrice, lecto, culcitris, fomentis, & plurimis ſubſidijs indiguerit. Nam eo quid ſtultius? quid delirum magis? Verùm admodum probandæ ſunt illæ picturæ Chriſti Natiuitatem repræſentantes, in quibus ipſa beata Virgo Maria complicatis manibus & flexis genibus ante paruulum ſuum filium, quaſi iam in lucem editum, depin-

In lib. de cultu Imaginum.

De Sanctorum gloria, lib. 2.

depingitur. Ipſum enim quem genuit, vt Eccleſia canit, adorauit. Inter Græcos quoque Theodorus Balſamon, dum exponit 82. canonem ſextæ in Trullo Synodi, Eos inquit, malè facere arbitror, qui arcanam & ſalutarẽ Domini & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti generationem thoro ſtratam exprimũt. Eadẽ verò ſexta Synodus partum Virginis abſque vllo dolore confitens, acri correctioni ſubijcit eos qui poſtmodum reperirentur in Natalitijs Chriſti coquentes ſimilam & ſe hac mutuo donãtes, prætextu ſcilicet honoris ſecundinarum impollutæ Virginis matris. Nec docti tantum hanc puerperij imaginem improbant, ſed multis quoque plebeis ea diſplicet; quos non vno ſed pluribus locis approbare ſcio, quod Paſtores ſui puerperio iſto ſublato, aliam imaginẽ pro ea in altaribus collocarint. Et quid dicã de multis illis puluinaribus, quæ in celebris cuiuſdam ciuitatis annua ſupplicatione, capiti ſupponuntur beatiſſimæ Virginis in puerperio decumbentis? niſi quod rude illud & imperitum ſpectaculum, quod multis Catholicis riſum excitat, hæreticis verò ad blaſphemandum ora aperit, authoritate Epiſcopi eo loco nunc reſidentis ita emendãdum ſperẽ, vt poſteris nullũ relinquatur eius imperitiæ veſtigiũ. Quod igitur ad puerperiũ iſtud

In die Purificationis.

Can. 79.

docti etiam viri vehementer hanc improbant picturam. Inter quos Ambroſius Catharinus & Henricus Luitenius. Catharinus certè ſic ait: Vidi ego in nonnullis locis picturam B. Virginis, qua procumbens in lecto oſtenditur quaſi puerpera, quæ paſſa dolores ex ipſo partu inualida & imbecillis reddita, corpus ſuum ſuſtinere non queat. At hoc eſt iniuria in Chriſtum & matrem. Quanquā aduerſus hanc Catholicam perſuaſionem Eraſmus quæpiam effutiuerit, de quibus alibi ſcripſimus. Henricus verò Luitenius Mechlinienſis Homil. in Natiuitatem Domini, ad illud, Et inclinauit eum in præſepio. Hoc, ait, mater non Ioſeph præſtitit, vt poſteris Virginem peperiſſe certum ſit. Quapropter ridendi ſunt, qui Mariam Virginem, dum ipſius puerperiū depingunt aut ſculpunt, lecto decumbentem effingunt, quaſi more ægrotantium pueperarum, quæ cum dolore pariunt, obſtetrice, lecto, culcitris, fomentis, & plurimis ſubſidijs indiguerit. Nam eo quid ſtultius? quid delirum magis? Verùm admodum probandæ ſunt illæ picturæ Chriſti Natiuitatem repræſentantes, in quibus ipſa beata Virgo Maria complicatis manibus & flexis genibus ante paruulum ſuum filium, quaſi iam in lucem editum, depin-

In lib. de cultu Imaginum.

De Sanctorum gloria, lib. 2.

depingitur. Ipſum enim quem genuit, vt Eccleſia canit, adorauit. Inter Græcos quoque Theodorus Balſamon, dum exponit 82. canonem ſextæ in Trullo Synodi, Eos inquit, malè facere arbitror, qui arcanam & ſalutarẽ Domini & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti generationem thoro ſtratam exprimũt. Eadẽ verò ſexta Synodus partum Virginis abſque vllo dolore confitens, acri correctioni ſubijcit eos qui poſtmodum reperirentur in Natalitijs Chriſti coquentes ſimilam & ſe hac mutuo donãtes, prætextu ſcilicet honoris ſecundinarum impollutæ Virginis matris. Nec docti tantum hanc puerperij imaginem improbant, ſed multis quoque plebeis ea diſplicet; quos non vno ſed pluribus locis approbare ſcio, quod Paſtores ſui puerperio iſto ſublato; aliam imaginẽ pro ea in altaribus collocarint. Et quid dicã de multis illis puluinaribus, quæ in celebris cuiuſdam ciuitatis annua ſupplicatione, capiti ſupponuntur beatiſſimæ Virginis in puerperio decumbentis? niſi quod rude illud & imperitum ſpectaculum, quod multis Catholicis riſum excitat, hæreticis verò ad blaſphemandum ora aperit, authoritate Epiſcopi eo loco nunc reſidentis ita emendãdum ſpero, vt poſteris nullũ relinquatur eius imperitiæ veſtigiũ. Quod igitur ad puerperiũ iſtud

In die Purificationis.

Can. 79.

 attinet;

ollæ ſuccenſæ atque feruentis. Halitus eius prunas ardere facit & flamma de ore eius egreditur. Hæc atque hiſce ſimilia, qui volet, diligentiùs perſcrutetur.

Non eſſe ſtatuendas Imagines quæ periculoſi erroris occaſionem rudibus præbent.

Capvt XXIII.

Seſſ. 25. Redeamus nunc ad verba Concilij Tridentini, nonnihil ea obſeruantes. In has, ait, ſanctas & ſalutares obſeruationes ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri ſancta Synodus vehementer cupit: ita vt nullæ falſi dogmatis Imagines & rudibus periculoſi erroris occaſionem præbentes ſtatuantur. Quibus verbis certum eſt prohiberi eas Imagines, quæ rudibus præbent occaſionem errandi contra definitionem Eccleſiæ in aliquo dogmate fidei aut morum. Tales enim picturæ etiam naturali lege vetantur. Sed quæſtio eſt, An huiuſmodi picturæ in Eccleſia habeātur? Puto omnino ne vnam haberi, tametſi quædam tales eſſe videantur aut ſaltem videri poſſent; Pingitur enim quibuſdam locis, in hiſtoria Annunciationis & Incarnationis Do-

minicæ.

minicæ, corpuſculum quoddam humanũ inter radios quos Spiritus ſanctus diffundit deſcendens ad vterum beatiſſimę Virginis: quæ pictura videtur præbere occaſionem erroris non ſolum periculoſi, ſed etiam hæretici.

Valentinus enim ab antiquo hæreticus eſt habitus ab Eccleſia, quia docuit Chriſtũ corpus de cœlo attuliſſe & per Mariã tantum tanquam per fiſtulam tranſijſſe. Vnde ſanctus Antonius, hanc picturam acriter reprehendit. Reprehenſibiles, inquit, ſunt etiã pictores, cùm pingunt ea quæ ſunt contra fidem: cùm faciunt Trinitatis Imaginem vnã perſonam cum tribus capitibus, quod monſtrum eſt in rerum natura: vel in annunciatione Virginis paruulum puerum formatum ſcilicet Ieſum, mitti in vterum Virginis, quaſi non eſſet de ſubſtantia Virginis, corpus eius aſſumptum: vel paruulum Ieſum cum tabula litterarum, cum non didicerit ab homine. Item extremo iudicio aliqui apponunt B. Virginem & Baptiſtam orantes, quæ pingendi ratio videtur ſapere damnatum ab Auguſtino dogma de damnandorum ſaluatione per preces & interceſſionem ſanctorum, & directè repugnare illi quod ex Hieronymo citare ſe dicit Gratianus, in præſenti ſæculo ſcimus orationibus inuicem nos

3. part. Tit. 8. cap. 4. §. 11.

Ioã. 8. b.

21. de ciuit. Dei cap. 18. & 24.

13 quæſt. 2. ex Hie. lib. 3. in 6. Gala. Ezec. 14.

nos poſſe iuuari:cùm autem ante tribunal Chriſti venerimus, nec Iob nec Daniël nec Noë rogare poſſe pro quoquam, ſed vnumquemque portare onus ſuum. Rurſus Michaëlem Archangelum pingunt nonnulli cum librâ, ponderanté in vna ſtatera animã, in altera verò eius virtutes.ad ſtateram in qua eſt anima,appingũt diabolũ qui eam conatur deprimere, quantum poteſt. In altera verò ſtatera, Michaël ſigno ſuo crucis impedit conatum diaboli, & ex merito paſſionis & crucis Chriſti videtur aliquid illi ſtateræ ſuperaddere. Ex hac autem pictura facilè nonnulli colligerent, quod ij conſequantur vitam æternam, in quibus bona opera præponderant malis, illi verò diabolo relinquantur in quibus mala bonis præponderant. Quale quid habere videtur apud Auguſtinũ recentioris cuiuſdam hominis ſermo qui eſt primus in vigilia Pentecoſtes, Sic enim habet, Erit ibi ſine dubio compenſatio bonorũ malorumque & velut in ſtatera poſita vtraq; pars: quæ demerſerit illa ſibi eorum quò momentum vergitur operarium vendicabit. Si ergo malorum multitudo ſuperauerit, operarium ſuum pertrahit ad gehennam; ſi verò maiora fuerint opera bonorũ, ſumma vi obſiſtent & repugnabunt malis, atque operatorem ſuum

Cap. 16. ſub fine.

ad

ad regionem viuorum ex ipſo etiam gehennæ confinio, conuocabunt.

Præterea pingunt aliqui Ioannem Euangeliſtam ſponſum in Cana Galilææ: cùm tamen, vt Catharinus habet, minimè putandũ ſit quod Ioannes ſponſus fuerit in eis nuptijs ad quas vocatus eſt Ieſus: ſic enim Dominus ſoluiſſet nuptias quas tamen venit honoratum & comprobatum, vt ſancti expoſitores rectè docent. Si autem ſoluiſſet, reprobationis nuptiarum potius argumentum dediſſet hæreticis. Huc etiam referri poteſt quod mater Zebedæorum Salôme cum filijs ſuis Iacobo & Ioanne Apoſtolis accedens ad Chriſtum, ſic pingatur acſi filios ſuos velut puerulos ad Chriſtum duceret. Ex hac enim pictura videtur bona deſumi argumentatio, Ecce Chriſtus pueros elegit in Apoſtolos, Hi enim erant duo Apoſtoli contra quos decem indignabantur. Quare ergo pueris non liceret dare beneficia? Ac poſtremò, quod Carolus Martellus magnus ille Brabantiæ Dux, Caroli Magni Imperatoris auus, pingatur à ſancto Ægidio manus impoſitionem ſiue abſolutionem accipiens: aut vt alia habet pictura, quod Angelus nunciet Carolo remiſſionem peccati ſui, adiecto carmine.

Ioan. 2. *Lib 5. annot. in Caiet.* *Matth. 20.* *Marc. 10*

Ægidij merito Caroli peccata dimitto.

Iſtud videtur reſpondere hiſtoriæ ſancti Ægidij. In qua habetur quod Angelo reuelante ad preces S. Ægidij dimiſſum ſit Regi Francorum (qui quidem nō erat Rex Franciæ, ſed protector tantum & tutor, filius autem eius Pipinus regium nomen eſt conſecutus) facinus magnum quod nulli auſus fuerit confiteri, ſi tamen deinceps ab illo deſiſteret. Adiunctumque fuiſſe in fine quod quiſquis ſanctum Ægidium pro quolibet commiſſo inuocaret, ſi ab illa perpetratione ceſſaret, dimiſſum ſibi proculdubio à Domino crederet. Sed cùm hiſtoria hac in parte aduerſetur Scripturæ ſacræ & traditioni Eccleſiæ, quæ exigunt ſacramentalem abſolutionem, videtur etiam imago prædictam hiſtoriæ narrationem exprimens referenda inter eas quæ periculoſi erroris occaſionem rudibus præbent.

In corrigendis imaginum abuſibus nihil priuata authoritate attentandum, ſed zelus diſcretione eſt condiendus.

CAPVT XXIV.

SI quis autem parochus hæc attendendo, picturas & imagines prædictas in ſua Eccleſia abolere vellet, exemplo Eze-

chiæ

chiæ Regis, qui ſerpentem æneum quem Moſes fecerat, confregit: is zelum qui- 4. *Reg.* dem haberet, ſed non ſecundum ſcien- 18. tiam. Hæc enim priuata authoritate & illegitimè & periculosè fierent. Nam in- *Rō.* 10. quiſitores fidei metas ſuas tranſiliunt, inuadendo Apoſtolicæ ſedis fines, cùm putant ſibi licere de quæſtionibns dubijs & obſcuris iudicium ferre, & pronunciare quod altera pars ad fidei regulam pertineat. Solius enim Apoſtolicæ ſedis eſt ambigua definire, & minus aperta declarare & toti Eccleſiæ præſcribere, ſic vt nullus hæreticus aut de hæreſi ſuſpectus pronunciari debeat, niſi ob dogma priùs clarè definitum non ab inquiſitoribus aut doctis ſcriptoribus aut celebribus Vniuerſitatibus, niſi forſitan Sedi Apoſtolicæ cooperantibus, ſed ab ipſa ſede Apoſtolica. Quanto itaque magis priuatus homo alienos limites inuaderet ſi huiuſmodi quid circa imagines attētaret? Præſertim cùm tam clarè ſcriptum reliquerit Synodus Tridentina, Quod ſi aliquis *Seſſ.* 25. dubius aut difficilis abuſus exſtirpandus ſit, vel omninò aliqua de ijs rebus grauior quæſtio incidat, Epiſcopus antequam controuerſiam dirimat Metropolitani & comprouincialium Epiſcoporū in Concilio Prouinciali ſententiam expectet: ita tamen, vt nihil inconſulto ſāctiſ-

ſimo

ſimo Romano Pontifice nouum aut in Eccleſia hactenus inuſitatum decernatur. Diligenter etiam animaduertenda eſt Gregorij admonitio, quam ſcripſit Sereno Epiſcopo Maſſilienſi, Perlatum ait, ad nos fuerat, quod in conſiderato zelo ſuccenſus, Sanctorum Imagines ſub hâc quaſi excuſatione ne adorari debuiſſent, confregeris. Et quidẽ quia eas adorari vetuiſſes, omninò laudauimus; fregiſſe verò reprehendimus. Dic frater, à quo factũ ſacerdote aliquando auditũ eſt quod feciſti? Si non aliud, vel illud te debuit reuocare, ne deſpectis alijs fratribus ſolum te ſanctum & eſſe crederes ſapientem. Magnopere à te qui inter gentes habitas attendi debuerat, ne recto zelo incautè ſuccenſus ferocibus animis ſcandalum generares. Si zelum diſcretione condijſſes, ſine dubio & ea quæ intendebas ſalubriter obtinere & collectum gregem non diſpergere, ſed potius diſperſum poteras congregare: vt paſtoris in te meritũ nomen excelleret, non culpa diſperſoris incumberet. Hinc autem dum in hoc animi tui motus incautè nimis exſequeris, ita tuos ſcandalizaſſe filios perhiberis, vt maxima eorum pars à tua ſe communione ſuſpenderit. Quod ſi igitur prædictæ picturæ in prouinciali Synodo examinarentur, puto quod nulla earum:

Lib. 9. epiſt. 9.

quan-

quantumuis ſint raræ & incelebres, abolenda iudicaretur: tametſi in ponendis fortaſſis aliquid caſtigaretur. Omnibus enim modis cauẽdum eſt ſcandalum puſillorum & infirmorum, quorum infirmitas facilè hac abolitione turbaretur & lædcretur, præſertim ſi accederet maledicentia hæreticorum qui cum Iuda vigilant. Hi enim, vt Iudas habet, non ille Scharioth, dominationem ſpernunt, maieſtatẽ & quæcunq; ignorant, blaſphemãt. Hi ſunt múrmuratores, queruloſi, & nouiſſimi temporis illuſores. *Iudæ epiſt.*

Nullam periculoſi erroris imaginem haberi in Eccleſia.

CAPVT XXV.

ATque vt ad rem propius veniam arbitror nullam prædictarum imaginum rudibus periculoſi erroris occaſionem præbere. Imò ne vnum quidem ex rudi populo ex prædictis imaginibus, occaſionem erroris in fide aut moribus accepiſſe. Et vt quàm maximè accepiſſet, nondum conſequeretur imaginem, eam præbuiſſe, ſed errorem eum ſalutari doctrina caſtigandum eſſe. Ceterum particulatim motas exemplorum difficultates in ſequentibus libris conuenientiori *Cap. 16.*

vt arbitror ordine, dilucidabimus. Atque ex ijs animaduerti poterit quàm aliena ſit Eccleſia à periculoſi erroris imaginibus. Hoc igitur inculco, quod putem nullam imaginem periculoſi erroris in Eccleſia haberi: atque ob id Concilium Tridentinum nullam mētionem de imaginibus quæ iam habentur feciſſe vbi de ſtatuendis dicit, Ita vt nullæ falſi dogmatis imagines & rudibus periculoſi erroris occaſionem præbentes ſtatuantur. Alioqui facilè adieciſſet, Quæ autem ſtaturę ſunt, aboleantur.

Dico autem, in Eccleſia nullam haberi periculoſi erroris imaginem, quia apud hæreticas, vt eas quæ duo aut tria tantùm complectuntur ſacramenta, blaſphemas etiam in Catholicos, vt vbi monachos pingunt intrantes in ouile non per oſtiū, & vbi Romanum Pontificem orbis Chriſtiani caput picturis faciunt aut meretricem Babylonicam aut Antichriſtum. Pagani etiam auſi fuerunt Deum noſtrum pingere auribus aſininis, altero pede vngulatum, librum geſtantem & togatum, cum ſubſcriptione, Deus Chriſtianorum ononychitis, vt refert Tertullianus. Sed hæc extra Eccleſiam. Interim ſi quæ periculoſi erroris imago in Eccleſia alicubi haberetur, ad eam pertineret quod præcedit, In has ſanctas & ſalutares obſer-

In Apologetico, cap. 16.

uationes

uationes ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri ſancta Synodus vehementer cupit.

De Imagine duodecim ſignorum quæ ante Ephemerides ponitur.

Capvt XXVI.

PEnè exciderat mihi ea imago quam Medici noſtri ponere conſueuerunt ante Ephemerides ſuas, quæ vulgò Arabica voce Almanack dicuntur, niſi eam ad memoriam reuocaſſet generalis illa negatio quæ eſt in verbis Concilij, Ita vt nullæ falſi dogmatis & periculoſi erroris ſtatuantur. Quare cùm B. Auguſtinus hanc ſuperſtitionis arguere videatur, libenter de ipſa aliquid dicam, ob honorem quem Medicis debeo, quamuis non ſit de *Eccl.38.* numero ſacrarum imaginum. Verba itaque B. Auguſtini in libro de hæreſibus *Har.70.* ad Quod-vult-Deum ſunt hæc: Aſtruunt etiam [Priſcillianiſtæ] fatalibus ſtellis homines colligatos, ipſumq́; corpus noſtrũ ſecũdum duodecim ſigna cœli eſſe compoſitum, ſicut hi qui Mathematici vulgò appellantur, conſtituentes in capite Arietem, Taurum in ceruice, Geminos in humeris, Cancrum in pectore, & cætera nominatim ſigna percurrentes, ad

plantas vſque perueniunt quas piſcibus tribuunt; quod vltimũ ſignum ab Aſtrologis nuncupatur. Hæc & alia fabuloſa, vana, ſacrilega, quæ perſequi longum eſt, hæreſis iſta contexit. De eodem Priſcillianiſtarum errore ſcribit Leo Magnus, ad S. Turibium Aſtoricenſem in Hiſpania Epiſcopum, & Synodus Bracharenſis 1. Canone 9. & 10. Sed in iſtorũ Patrũ verbis notandũ eſt, quod agant contra Mathematicos qui fatalibus ſtellis homines colligatos aſſerunt. Fatum damnant, non autẽ ſobriam matheſim, aut illud Manilij: *Ad Lunæ motum variant animalia corpus.*

Epiſt. 93 cap. 14.

Lib. 2. Aſtronomicõn. *ca 1.*

Nihil itaque prædicti Patres peccauerunt contra eam ſentẽtiam, qua Quinctiliano teſte Fabius Pictor ait, Felices futuras artes, ſi ſoli artifices de ijs iudicarẽt. Omnes non dubito Fabij Pictoris ſententiam multùm approbauerint: ſed aliud eſt iudicare de arte Mathematica aut Pictoria, aliud verò de ijs quæ aliunde ad has artes adiunguntur. De fato enim, de ſuperſtitione, de hæreſi & ſcandalo motum, non eſt proprium iudicium penes Mathematicos aut pictores; ſed Theologorum eſt huiuſmodi abuſibus aut impietatibus, aliunde in bonam alioqui artem accerſitis reſiſtere, ac de eis iudicium ferre. Si quis autem nunquam in matheſi aut pingendi arte verſatus, de ijs iudicare vellet

Apud Eraſ. Adag. cẽturia 6 cap. 16.

vellet quæ his artibus propria ſunt & peculiaria, ei meritò obijceretur quod celeberrimus pictor Apelles ſutori, Ne vltra crepidam ſutor iudicaret. Quod ab eo in prouerbium veniſſe, ſcribit Plinius Secũdus in naturali Hiſtoria, libro 39. cap. 10.

Puerperium beatæ Virginis decũbentis & ægrotántis, non eſſe pingendum.

Capvt XXVII.

SEd dum trãſire cupio ad eas imagines, quæ errorem quidem continent ſed non periculoſum, impedior nonnihil per picturam beatiſſimæ Deiparæ in puerperio decumbẽtis. Dum enim eam exactiùs intueor, parum diſtare videtur à periculoſi erroris Imaginibus. Pallet e doloribus Virgo, ſorbitiunculam puerperæ parant obſtetrices. Ad quid iſta? Cũ Deipara Virgo Maria, ſicut ſine dolore benedictũ ſuum filium peperit, ita nullos ex partu dolores reſeruauerit. Et quod ad obſtetrices attinet, quæ ex apocrypho libro, de infantia Saluatoris, deſumptæ ſunt, Nulla, ait Hieronymus obſtetrix, nulla muliercularũ ſedulitas interceſſit: ipſa & mater & obſtetrix fuit. Pãnis (inquit Euangeliſta) inuoluit infantem, & collocauit eum in præſepio. Quare *Contra Heluidium.* *Lucæ 1.*

docti etiam viri vehementer hanc improbant picturam. Inter quos Ambroſius Catharinus & Henricus Luitenius. Catharinus certè ſic ait: Vidi ego in nonnullis locis picturam B. Virginis, qua procumbens in lecto oſtenditur quaſi puerpera, quæ paſſa dolores ex ipſo partu inualida & imbecillis reddita, corpus ſuum ſuſtinere non queat. At hoc eſt iniuria in Chriſtum & matrem. Quanquã aduerſus hanc Catholicam perſuaſionem Eraſmus quæpiam effutiuerit, de quibus alibi ſcripſimus. Henricus verò Luitenius Mechlinienſis Homil. in Natiuitatem Domini, ad illud, Et inclinauit eum in præſepio. Hoc, ait, mater non Ioſeph præſtitit, vt poſteris Virginem peperiſſe certum ſit. Quapropter ridendi ſunt, qui Mariam Virginem, dum ipſius puerperiũ depingunt aut ſculpunt, lecto decumbentem effingunt, quaſi more ægrotantium pueperarum, quæ cum dolore pariunt, obſtetrice, lecto, culcitris, fomentis, & plurimis ſubſidijs indiguerit. Nam eo quid ſtultius? quid delirum magis? Verùm admodum probandæ ſunt illæ picturæ Chriſti Natiuitatem repræſentantes, in quibus ipſa beata Virgo Maria complicatis manibus & flexis genibus ante paruulum ſuum filium, quaſi iam in lucem editum, depin-

In lib. de cultu Imaginum.

De Sanctorum gloria, lib. 2.

depingitur. Ipſum enim quem genuit, vt Eccleſia canit, adorauit. Inter Græcos quoque Theodorus Balſamon, dum exponit 82. canonem ſextæ in Trullo Synodi, Eos inquit, malè facere arbitror, qui arcanam & ſalutaré Domini & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti generationem thoro ſtratam exprimũt. Eadẽ verò ſexta Synodus partum Virginis abſque vllo dolore confitens, acri correctioni ſubijcit eos qui poſtmodum reperirentur in Natalitijs Chriſti coquentes ſimilam & ſe hac mutuo donãtes, prætextu ſcilicet honoris ſecundinarum impollutæ Virginis matris. Nec docti tantum hanc puerperij imaginem improbant, ſed multis quoque plebeis ea diſplicet; quos non vno ſed pluribus locis approbare ſcio, quod Paſtores ſui puerperio iſto ſublato, aliam imaginẽ pro ea in altaribus collocarint. Et quid dicã de multis illis puluinaribus, quæ in celebris cuiuſdam ciuitatis annua ſupplicatione, capiti ſupponuntur beatiſſimæ Virginis in puerperio decumbentis? niſi quod rude illud & imperitum ſpectaculum, quod multis Catholicis riſum excitat, hæreticis verò ad blaſphemandum ora aperit, authoritate Epiſcopi eo loco nunc reſidentis ita emendãdum ſperẽ, vt poſteris nullũ relinquatur eius imperitiæ veſtigiũ. Quod igitur ad puerperiũ iſtud

In die Purificationis.

Can. 79.

attinet: vbi conſuetudo permittit, intra Natalē Domini & Purificationē B. Mariæ ſabbato eſum carniū, diligenter docendū eſt illud permitti ob lætitiam de nato Saluatore, nō autē ob partum Virginis, quaſi eā inſtar aliarum ex partu languens delicatioribus indiguerit cibis. Quemadmodum etiam, ſi quando hiſtorias & narrationes ſacræ ſcripturæ figurari cōtigerit, docendus eſt populus non propterea diuinitatem figurari: ſic vbi puerperiū iſtud decumbentis Virginis adhuc relinquitur, inſtruatur populus, quod hæc imago non ſignificet B. Virginem ex partu dolores aliquos puerperarum habuiſſe aut reſeruaſſe, cui contrarium doceat Euangelium ſancti Lucæ, Iſaiæ Prophetia, & pleræque aliæ picturæ, ſed quod ſignificet tantum beatā Virginem, quaſi cum alijs mulieribus ei eſſet in hoc opere ratio ſimilis, diebus deſignatis domi ſe continuiſſe. Quod pulchrè expreſſum eſt apud Martyrem Cyprianum in ſermone de natiuitate Domini. Sacra Virgo genitrix eſt inquit, & obſtetrix, & deuotam dilectæ ſoboli exhibet clientelam: attrectat, ampleċtitur, iungit oſcula, porrigit mammam; totum negotium plenum gaudio, nullus dolor, nulla naturæ contumelia in puerperio. Pediſſequas ſubſtantia familiaris non patitur; mancipiorum obſequia

Heſſel. in 3 præceptū c. 15. Syn. Trid. Seſſ. 25.

Lucæ 2. Iſaiæ 35 & 66.

Cap: 2. 1. Tom. 3

ſumptus

ſumptus tenuis & inops menſa excludit. Nec locus ibi erat lauacris, quæ ſolent puerperis præparari, quippe nec aliqua naturæ iniuria matrem Domini læſerat: quoniam ſine tormento peperit, quæ in conceptione caruit voluptate; & tamen conſuetudinem ſequens, vt legi ſatisfaceret, quaſi cum alijs mulieribus eſſet ei in hoc opere ratio ſimilis, diebus deſignatis recubuit, & depoſiti oneris laſſitudinem profeſſa, oblatæ quieti paruit, & in diebus ſeparationis non ſe à thoro Ioſeph qui eam nunquam tetigit, ſed ab ingreſſu templi & cæteris quæ lex prohibebat, continuit.

Circa imagines & picturas, quæ errorem continent non periculoſum, quid tolerandum, cauendumq́ ſit.

Capvt XXVIII.

Errores porrò nonnullos eſſe in imaginibus qui tamẽ periculoſi nõ ſunt, nec negare poſſum; nec etiam miror. Cùm enim diabolus intelligat quantum ipſe perdat per ſacrarum imaginum vtiliſſimam inſpectionem & venerationem, non mirum eſt eum omnibus modis iiſdem inſidiari. Vnde, per negligentiam quæ mater eſt ſeu potius nouerca

imperitiæ & ignorantiæ, facilè quædã irrepſerunt. Appinguntur in recentioribus aliquot picturis Saluatori noſtro crucem baiulanti aſſeres duo clauati, qui pedes eius ante & retro inter procedendũ offẽdunt & vulnerant. Quod velut recens figmentũ à doctis omnibus ignoratur. Latrones cum Chriſto crucifixos, clauis affixos fuiſſe patibulis eiuſdẽ omnino formæ cũ Saluatoris noſtri patibulo, ex Ruffino notum eſt & alijs qui de ſanctæ Crucis inuentione ſcribunt. Pictores tamen funibus eos in diuerſæ formæ patibulis ligant; ſed hoc parum eſt. Maius verò quod quidam pingunt Chriſtum aperto ſepulchro reſurrexiſſe; cùm eo clauſo & obſerato reſurrexerit, ſicut antea clauſo matris vtero in hunc mundum venerat. Item quod quidam pingant ſanctam Deiparam Mariam inter eas quæ ibant ad vngendum Chriſtum. Erronea item pictura eſt, & quidem nimis craſsè, quæ exprimit Saluatorem coram patre ſuo orantem genibus flexis ſuper patibulum crucis. Contra quam Gregorius Nazianzenus ait lib. 4. de Theologia. Paracletus Ieſus non ſupplicantium ſeruorum more ante pedes patris pronus voluitur, eiuſque genibus accidit. Apage hanc verè ſeruilẽ & ſpiritu indignam cogitationem, Neque enim hoc depoſcere

Vltra medium.

patris eſt, neque filij in ſe admittere. Orat quidē Chriſtus Patrem, ſed neque humiliando ſe, neque ſupplicando. Verùm introiuit in cœlum tanquā Pontifex in Sancta Sāctorum per proprium ſanguinem, vt appareat vultui Dei pro nobis. Ibi ſui corporis oſtenſione flagitat, intercedit, interpellat, ſiue poſtulat pro nobis. Tres amici Iob, Eliphaz, Baldat, & Sophar, fuerunt Reges, vt eſt Tobiæ 2. non autē ſcurræ, aut viles aliqui homines, qui vt dolorem lenirent inſtrumentis muſicis coram ipſo pſallebant, vt abſurdè pictores pingunt. Fuerūt viri ſapientiſſimi, vt ex eorum diſputatione cōſtat. Rurſum aliquæ picturę videntur originem ſuam habere ex Apocrypho libro de infantia Saluatoris, qui proteuangeliū ſancti Iacobi inſcribitur, & incipit: In hiſtorijs duodecim tribuum Iſraël erat Ioachim diues valde; offerebatque Deo munera dupla. Habet enim iſtud figmentū, Ruben dixiſſe ad Ioachim, Nō licet tibi offerre munus tuum quia ſemē in Iſraël nō feciſti. Et ecce Ioachim venit cum gregibus ſuis, & ſtabat Anna in porta; viditque Ioachim venientem cum gregibus ſuis, & accurrens appenſa eſt collo eius dicens, Nunc cognoſco quod Dominus Deus benedixit mihi vehementer, quia quæ eram ſterilis in vtero

Heſſel. de inuoc. Sanctorum cap. 15.

habebo. De beata quoque virgine Maria habet, quod triennis abducta ſit in templũ Dei, in quo accepta purpura & cocco filauit: quod dixerit, Depone me ab aſina, quia quod in me eſt me vrget vt progrediatur. Ad Ioſeph verò pertinent iſta, Ioſeph abiecta ſecuri exijt. Et contradixit Ioſeph, Filios habeo, & ſum ſenex: ipſa autem eſt iuuencula. Item, Perquirebat obſtetricem. Similia leguntur in tractatu de natiuitate B. Mariæ apud Hieronymũ. Rurſus in dialogo de paſſione Domini, qui titulũ Anſelmi habet, quędam leguntur vulgò nota, quæ difficulter ex probatis authoribus confirmari poſſent. Qualia ſunt, Iacobus ſimillimus ſibi [Chriſto] erat. Deoſculabatur Maria brachium cum deponeretur. Exanimis facta fuit. Crux habuit quindecim pedes in longitudine. Petrus currens abſcondit ſe in lapide, qui vocatur Gallicantus. Quid igitur de huiuſmodi picturis eſt dicendum? An poſthac non ſunt ſtatuẽdæ quia erroneæ ſunt? Dixit enim Conciliũ Tridentinum? Nullas falſi dogmatis imagines ſtatuendas: verum dum non ſimpliciter dixit falſi dogmatis, ſed adiecit, & periculoſi erroris, ſatis clarè indicauit quid per falſum dogma intelligat, & quod ijs verbis nihil agat de imaginibus erroneis quidem, ſed non periculoſé

erroneis.

erroneis. De quibus tamen nunc aliquid dicendũ eſt. Mihi itaque videtur (ſubijcio tamen ſententiam meam aliorum correctioni) quod huiuſmodi picturas non expediat tollere aut mutare, ſi quorundam infirmitas inde turbaretur, quamdiu authoritate prouincialis Synodi in particulari aliud non ſtatuitur. Propter infirmos quædam toleremus & permittamus, ſicut mater noſtra Eccleſia quædã tolerat & permittit. In libris editis quàm multas opiniones tolerat Eccleſia? Tolerat Vitas patrum quas olim cum Concilio Gelaſius reprobauit. Tolerat *Diſt. 15.* Legendam auream Iacobi de voragine, quam alij * plumbeam vocant. Hanc *L. Villauincẽtio de ſtud. Theol.* enim ait Melchior Canus, homo ſcripſit ferrei cordis, plumbei oris, animi certè parum ſeueri, & prudentis. Quæ verba *Lib. 11. de locis c. 20.* ſumpſit ex Ludouico Viue, lib. 1. de corruptis diſciplinis. Multa tolerat in diuer- *Sub finẽ.* ſis hiſtorijs iam edita, quę ſunt incerta, fabuloſa, apocrypha, & nullam veri ſimilitudinem habentia: cauens tamen ne ea in eccleſijs legantur. Dãnauerat Romana & vniuerſalis inquiſitio anno 59. ſub Paulo 3. quicquid erat Eraſmi Roterodami, Librum item inſcriptum Abdiã, de vitis duodecim Apoſtolorum, Opus imperfectum in D. Matthæi Euangelium D. Chryſoſtomo falsò attributum, Nicolai

de Tudiſco abbatis Panormitani tractatū pro Cōcilio Baſilienſi, Iacobi Almain librū cōtra Thomā à Vio,& ſimilia quædā. Hæc tamen omnia, exceptis quibuſdā libris Eraſmi, permittit Index à deputatis Synodi Tridentinæ cōfectus, & à Pio 4. comprobatus, vbi zelus prior eccleſiaſtica diſcretione conditur. Quare quod Eccleſia tolerat in libris, hoc etiam cum ea toleremus in picturis, quæ meritò à Patribus dictæ ſunt ſimplicium ſcripturæ. Interim doceantur ſimplices quid ex huiuſmodi imaginibus ſit diſcendum, quid non diſcendum. Doceantur pictores & ſculptores, vt ſaltem notabiliores & maioris momenti errores in ſtatuendis euitent. Quod vtcunque facilè factu eſt, cùm notabiliores errores vix ſint, niſi in imaginibus vtcunque raris. Docti verò & Eccleſiaſtici eas picturas non extendant, quas ipſi in alijs reprehendunt aut tolerant.

In picturis corrigendas aliquando eſſe non picturas quidem ipſas, ſed earum ſignificationes.

Capvt XXIX.

INterim diligenter caueant ex priuato ſenſu aut iudicio aliquid erroris

arguant

arguant quod non eſt manifeſtè erroneum.

Exemplum eſt in Ioſepho. Is quod cũ ſecuri pingatur facilè crediderim ſumptũ eſſe ex libro de infantia Saluatoris: ſolent enim concionatores, vt ſanctus Vincentius & alij, eum in ſuis ſacris concionibus citare. Sed habeat ſanè originem ſuã ex Apocrypho ſcripto quod hoc potius fabrile inſtrumentum elegerint quam aliud ad ſignificandum Ioſephum fuiſſe fabrum: non tamen inde ſequitur picturam hanc manifeſtè erroneam eſſe, aut etiam apocrypham. Securis etiam meminit Ambroſius dum explicat Ioſeph fabrũ, fuiſſe typum patris cœleſtis qui etiam faber eſt, & quod non plus hic ſignificetur quàm Ioſephum fuiſſe fabrum iuxta Euangelium, & fabrum quidem lignarium iuxta communiorem ſententiam. Aliquando verò in picturis corrigendæ ſunt non ipſæ picturæ, ſed earum ſignificatio. Sic quod idem S. Ioſephus pingatur quandoque cum virente ramuſculo in manu, ſumpſerunt pictores ex tractatu de natiuitate B. Mariæ, qui eſt in operibus Hieronymi, ex quo & alia quædam habent. Sed cùm docti ſciant fabuloſum eſſe hũc tractatum, & Hieronymo indignum, prout ſcriptores quidam eruditiſſimè annotarunt, & res ipſa loquitur: dici poteſt per

Initio libri 3. in Lucan.

Matth. 13.

Marc. 6.

Luc. 4.

Canus l. 11. cap. 6 reg. 1.

Sixtus l. 2. Bibliotheca ſacra.

per hunc ramuſculum non eſſe intelligẽdum id quod pictores ex prædicta fabula intenderunt; ſed referendum eum eſſe vt ſignificet virginitatem Ioſeph: nam vt ex virginali cõiugio virgo filius naſceretur, etiam ipſum Ioſeph ſemper virginem fuiſſe, veriſimile eſt. De quo beatiſſimus Hieronymus contra Heluidium. Neque ego vnquam aliter intellexi hunc ramũ, iuxta illud quod de ſancta Brigida ſcribit

Kalẽdis Febr. Beda, Cùm lignum altaris in teſtimonium virginitatis tetigiſſet, viride factum eſt. Poſtea tamen animaduerti ex tractatu allegato, quod pictores aliud intenderint.

Serm. de natiuit. Mar. Gerſon Cancellarius etſi fateatur ſenium Ioſephi deſumptum eſſe ex apocrypho libro de infantia Saluatoris, idque multum improbet: alibi tamen hanc picturam benignè interpretando aliò refert dum ait,

In Ioſep. diſt. 5. *Ergo Ioſeph reputaſſe ſenem, fecere ſeniles*
In ſe virtutes, vel neu carnalis haberet
Suſpicio de te quicquam carnale Maria.

Non igitur quæcunque picturæ ex apocryphis libris ſuam habẽt originem, manifeſtè erroneæ ſunt cenſendæ. Nam quarundam ſignificatio aliò referri poteſt, vt iam dictum eſt. Nihil autem mirũ eſt Gerſonem ſenium Ioſephi, quem conſtat ante mortẽ Saluatoris noſtri aut paullò poſt obijſſe, non ad annos referre, ſed ad mores de-

res detorquere, cùm in natali huius Cōfeſſoris ab Eccleſia legatur, Senectus venerabilis eſt non diuturna, neque annorum numero computata. Cani autem ſũt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis, vita immaculata. Sap. 4. Neque verò & hoc admirationem habet, ſignificationem picturarũ mutari, cùm etiam vocum interpretatio aliquando caſtigetur. Vnde cum Dñicum diem * barbaries ſolis diem vocitare cōſueuerat, Chriſtiani Imperatores non omnino refugerunt hanc locutioné. Theodoſius enim & Arcadius inter ferias nominant ſolis dies, quos maiores, Dominicos ritè dixere: ſed ſolis dié dicédo reſpexerunt ad ſolem iuſtitiæ. *Gre. Turo. lib. 3. hiſt. c. 15 Cod. de ferijs.* Monuerat enim Conſtantinus Magnus, ſicut eſt apud Euſebium, vt diem Dominicam precibus conuenientem, & maximè ſalutarem, ab eo nomen duxiſſe exiſtimarent qui eſt lucis, vitæ, immortalitatis & omnis boni auctor. *De laudibus Cōſtant.* Rurſus non eſt neceſſe ſemper ſignificationem mutare; nam quædam ex apocryphis ſumpta aliũde habent probabilitatem.

Multa in picturis & imaginibus eſſe tolerãda, quæ probabilia ſunt apud doctos quoſdam aut vulgum.

Capvt XXX.

QVòd ſi errores quidam minus periculoſi & minoris momenti rectè tolerentur in imaginibus; ſatis ex eo conſtare poteſt non facilè contradicendum eſſe ijs picturis, quæ communi quodam conſenſu receptæ ſunt, aut ex populari & ſimplici deuotione pinguntur, etiamſi probabiliter tantùm à doctis quibuſdã defendantur aut à ſimplici populo plauſibiliter acceptatæ ſunt.

De modo orandi. Nimio enim & planè erroneo impetu ſcripſit Eraſmus, Nunc in templis videmus tot fabulas, ac nænias depictas, vt, Septem lapſus Domini Ieſu, ſeptem gladios Virginis, aut eiuſdem tria vota, aliaque id genus inania commenta. Vbi turpiter à ſeipſo diſſentit. Alibi enim agens de picturis, & earum crebritate, ſcribit Iacobo Sadoleto Epiſcopo Carpentoractenſi, quod prudenter ab eo admonitus ſit, ne nimis acriter obſiſteret popularibus ſtudijs in his quæ licet non ſint abſolutæ pietatis, tamen non ſunt cum impietate coniuncta. Sed quod diximus exem- *Epiſtolarum lib. 25.*

plis

plis declaremus.

Adam primus omnium parens qualem fructum ligni comederit non eſt certum. Iſidorus Peluſiota dicit in epiſtola; A maioribus noſtris nobis traditum eſt arborē tranſgreſſionis Adami ficum fuiſſe. Idemque putant Gennadius & Theodoretus ab Aloyſio in catena citati. Verum cùm alij iſtam traditionem ignorent, malunt non minori probabilitate pulchram malum appingere arbori ſcientiæ boni & mali: non quòd aſſerere velint huiuſmodi fuiſſe fructum de quo comedit Adam, ſed quia æquè incertum eſt an ficum comederit, ideo malunt appingere fructum & delectabiliorem & communiorem, ac in genere magis quàm in ſpecie: vt nihil aliud ſignificare velint, quàm quod Adā comederit de fructu ligni qui ſecundum probabiliorem nobis coniecturam fuit pulchrum & delectabile pomum vel malum. Et vt à primo Adam ad ſecundum tranſeamus. Habet Dominicæ paſſionis Hiſtoria, Impoſuerunt Simoni cuidam Cyrenenſi crucem portare poſt Ieſum: non eſt autem omnino certum, an hic ſignificetur Simonem cum Chriſto tuliſſe crucem retro eundo; an verò ſignificetur poſt Ieſum fatigatum, ablatam ab humeris eius crucem portaſſe. Poſteriorem hanc ſententiam amplexi ſunt Hieronymus in

Super Geneſin.

Lucæ 23.

mus in 27. Matt. Leo ſermone 8. de Paſſione, & Theophylactus in Euangeliſtas. Prioré verò expoſitionem videtur Ambroſius habere in 23. Luc. & quibuſdã recentioribus magis arridet. Vnde inter eos Franciſcus Polygranus ait; Ne ergo deficeret, hũc hominem adegerunt ferre crucem poſt ipſum: non quod omnino exonerarint ipſum, ſed quia facilius duo portant quod vni fuerat graue. Neutiquam certè perſuaſum habeo Chriſtũ hãc crucem, cui noſtra adiũxerat crimina, vel vnquam depoſuiſſe. Cùm ergo neutra ſententia ſit reprehendenda, vtraq; verò probabilis aut vero nõ abſimilis, cõſequitur nec antiquas eas picturas reprehendẽdas eſſe in quibus Chriſtus pingitur crucẽ baiulare ante ferẽs caudam crucis. Nec etiã eas quę nunc frequẽtiores ſunt, vbi Chriſtus inuerſó modo crucẽ fert, caudã crucis portãte Simone Cyreneo.

De eodem argumento.

Capvt XXXI.

SEd quod noſtri eſt inſtituti pluribus exemplis proſequiamur. Imago Chriſti ſuper petram ſedentis quæ vtcunque frequens eſt in Eccleſijs, non habet teſtimonium in Scriptura ſacra: non dubito tamen quin alicunde* & piè, & probabiliter ſit deſumpta.

Vide Hẽric Herpiũ ſer, 52.

Chriſtus

Chriſtus in quibuſdam antiquis pictu-ris pendet in crucem languidus; languidi ſunt enim morientes; in poſterioribus tamẽ imaginibus non minori probabilitate expanſus pingitur dicente pſalmiſta, Dinumerauerunt omnia oſſa mea. *Pſal. 21.*

Imago Deiparæ oſtendentis filio ſuo vbera, deſumpta eſt ex verbis S. Bernardi quæ ex ſermonibus eius frequẽter citari ſolẽt, O homo ſecurũ habes acceſſum ad Deũ, vbi mater ante filium, filius ante patrem. Mater oſtendit filio pectus & vbera; filius oſtẽdit patri latus & vulnera: Ibi non poteſt eſſe vlla repulſa vbi tot ſunt charitatis inſignia. Verùm ſicut figuratè intelligo verba Bernardi, ſic imaginem ex eis verbis deſumptam intelligendam arbitror.

Rurſus de beata Virgine Deipara omni laude venerãda quædã magis ex populari & ſimplici deuotione pingũtur, quàm ex ſolidis vel Scripturis vel Patrum teſtimonijs: vt, quod ceciderit ſub cruce, quod Chriſtũ cõſpiciẽs baiulãtẽ crucẽ, deliquiũ paſſa ſit, quod eũ de cruce poſitum in ſinũ & brachia ſuſceperit, quod ſepulturã eius diligenter obſeruauerit, deniq; quod Chriſtus ei primò apparuerit. Sic etiam ex ſimplici & populari deuotione pingũtur ſeptem dolores & ſeptem gaudia Mariæ Virginis.

Item vulnera Chriſti per figuras pedũ, manuum & cordis abſciſſorum: non quidem contra ſcripturam, Os non comminuetis in eo (nam pictura hæc non ſignificat Chriſto os eſſe comminutum aut abſciſſum) ſed popularis & Deo non ingrata ſimplicitas, ita ſibi proponit ſingularem meditationem ergà quinque benedicta Chriſti vulnera.

Ioã. 19. Exod. 12.

De eadem re.

Capvt XXXII.

SVnt præterea & aliæ picturæ de beata Maria, de Ioſeph, de Anna & Ioachim, quæ deſumptæ ſunt ex libro apocrypho, de ortu Mariæ, aut de infantia Saluatoris: & tamen, vt Dionyſius Carthuſianus annotauit, multa ſunt in illo libello quæ probabiliter vera cenſentur, quia à viris ſanctis & eruditis, vt Epiphanio & alijs, recitantur, & vera feruntur. Sunt item & hiſtoriæ quædam Sanctorum, quæ potius recenſeri debēt inter eas quæ probabiles ſunt aut vero non abſimiles, quàm inter eas quæ certam irrefragabilem aut grauē habent auctoritatem: & tamen cum ex eis quædam cum veneratione in Eccleſia vbique legantur, ſatis ſuperque manifeſtum eſt eadē etiam in picturis & imaginibus

De Maria lib. 1. tract. 8. & 12. to. 1.

ginibus venerabiliter relinquenda eſſe. Ac poſtremò quidem non improbabiliter ad imaginem hominis morientis, alicubi diabolus appingitur habens iram magnam, ſciens quòd modicum tempus habet. Nam etſi aduerſarius noſter occaſiones per omnem vitã quærat & captet, vt deuorare animas noſtras quoquo modo poſſit: nullum tamen tempus eſt quo vehementiùs ille omnes ſuæ verſutię neruos intendat ad perdendos nos penitus, & à fiducia etiam ſi poſſit diuinæ miſericordiæ deturbandos, quàm cùm impendere nobis exitum vitæ proſpicit. Hinc Gregorius, Ait Chriſtus, Venit enim princeps huius mundi & in me non habet quicquam. Vnde curandum nobis eſt, & magnis quotidie fletibus cogitandum, quàm rabidus, quàm terribilis, ſua in nobis opera requirẽs in die noſtri exitus princeps huius mundi veniat, ſi etiam ad Deum carne morientem venit; & in illo aliquid quæſiuit in quo ſuum inuenire nihil potuit.

Apoc 12
Concil. Trident. ſeſſ. 14. de vnctione.
Hom 39 in Euãg. Ioã. 14.

Seuerus quoque Sulpicius refert de S. Martino, quod moriens diabolo dixerit, quem videbat prope aſſiſtere, Quid hic aſtas cruenta beſtia? Nihil in me funeſtè reperies, Abrahæ me ſinus recipiet. Ex quo inferebat S. Seuerinus Colonienſis ciuitatis Epiſcopus, Quid ergo de nobis pecca-

peccatoribus erit, ſi tantum ſacerdotem voluit pars iniqua nocere? Lege de his Bernardi ſermonem 7. in Pſal. 90. & Io. Chryſoſtomi homiliam 25. in Mathæum.

Superſtitionem omnem tollendam eſſe in ſacrarum imaginum circumgeſtatione.

Capvt XXXIII.

Porrò ſuperſtitionẽ vt omni in re, ſic & in ſacrarum imaginum vſu vitandã eſſe, nemo negare poteſt. Eſt enim ſuperſtitio periculoſus error, & clara ſunt verba ſynodi Tridentinæ; Omnis ſuperſtitio in Sanctorum inuocatione, reliquiarum veneratione, & imaginum ſacro vſu tollatur. Vnde liquet Catholicam Chriſti Eccleſiam legitimum duntaxat imaginum vſum probare; impium abuſũ improbare: non vanam ſuperſtitionẽ, aut immodicum cultum laudare, ſed corrigere: atque cum D. Auguſtino malos incautoſque filios hac in parte vel leuiſſimè peccantes reprehendere & caſtigare. Quemadmodum præclaro exemplo Reuerendiſs. DDñ. & Illuſtres Principes, Maximilianus à Bergis Archiepiſcopus Cameracenſis & Gerardus à Groesbeeck Epiſcopus

Dn Lindanus apologetici to. 2. cap. 8.

Lib. de religio.

Epiſcopus Leodienſis, Theologorũ Louanien. conſilio, peregrinationem illam (& proceſſionem) D. Virginis ad Waufriã inſtaurarunt: ſuperſtitioſisque reſectis, legitimo ſuo vſui iam dudum vindicarũt. Sic ante multa ſæcula Collyridianas mulieres damnauit Eccleſia, quæ currum ſiue ſellam quadratam ornantes, expanſo ſuper ipsũ linteo, in illuſtri die quadã anni panem proponebant & offerebãt Mariæ coram eius imagine. Contra quod ſimulacrificij ſtudium ſcripſit Epiphanius Conſtantienſis Epiſcopus in libri ſecundi tomo 2. contra hæreſes. Igitur abolendus eſt abuſus ille ter execrandus tametſi nondum locis quibuſdam abolitus, vt ſcilicet D. Pauli ac ſancti Vrbani imagines in profluentem conijciantur, ſi forſan eorum dies feſtiui inciderint in pluuium cœlum aut fœdam tempeſtatem, maximè ſi in die conuerſionis Pauli hoc accidat. Scripſit in regno Nauarræ, librum de ſuperſtitionibus, Martinus de Arles Archidiaconus Pãpilonenſis, qui in Oceano Iuris & alibi exſtat. Cuius operis, Doct. Nauarrus cum laude meminit, contra eos qui tempore ſiccitatis imaginem ſancti Petri aut corpus ſanctæ Feliciæ (ſiue Felicianæ) Labiani, ad oram fluminis proceſſionaliter ducunt, & ſubmergunt vel ſubmergere attentant, inde ſperantes ſortiri ſuum

Hær 73.

Dñ Fre. S. ẽkius Archiepiſcopus Vltra de imag. c. 13. De orat & hor. c. 6.

ſuum ſperatum effectum intra 24. horas. Et, ne quis pro his obijciat hiſtoriam E-
L. 4. c. uagrij: Imaginem quidem Chriſti aqua
26. aſperſerunt Edeſſeni, ſed ex magna fide procul ab omni ſuperſtitione. Eam enim aquam contactu ſanctificatam proijciebant in ſtruem lignorum ab hoſtibus poſitam, ſperantes ita diuinitus liberari. Quod & factum eſt, Deo tunc in ſtruem illam ignem immittente. Simili pietate patres monaſterij in ſcopulo, cùm puteũ in magnam altitudinem effodiſſent nec aquam inuenirent, imaginem abbatis Theodoſij in puteum demiſerunt, vt per ipſum Deus aquam daret: & mox aqua
Cap. 18. dimidium putei impleuit. Teſtis eſt Ioan-
Fred. i- nes Ebiratus, in prato ſpirituali. Eſt &
bidem. alicubi mos, vt agricolæ ſtatis diebus Diuorum imagines inconditis clamoribus ruſticoque ſtrepitu per agros, arua, ſata, prataque baiulantes & circumferentes, hinc magnum ſibi ſpõdeant prouentum, credantque ſolum illud malignius reſpõſurum, quòd huiuſmodi non exceperit Diuorum geſtationem. Quos igitur imagines circumferre iuuat, vtantur modeſtia & religione Chriſtiana citra ſuperſtitionis & inſolentiæ notam. Nos enim non dubitamus quin Deus inter ſanctos ſuos habeat peculiares pro pluuia impetranda patronos. Qualis eſt Brunduſij S.

Theodo-

68

Thodorus martyr, cuius aduſtum corpus, vt ſcribit Robertus de Licio Epiſcopus Aquinas, cum proceſſionibus & Litanijs honoratur & ſæpe eodem die pluuia de cœlo deſcendit. Sed ſi quid admiſceatur falſæ religionis, id Epiſcopi auctoritate corrigendum eſt. *De laudibus ſanctorum ſermone 40.*

Imaginum in ſupplicatione circumgeſtatio à ſuperſtitione contra hæreticos defenditur.

Capvt XXXIV.

Qvod autem maiores noſtri in ſupplicationibus ſuis omni pietate pleniſſimis ſacras imagines circũgeſtauerint, patet ex Beda in hiſtoria Gentis ſuæ, qui in libro 1. ſcribit Auguſtinum & ſocios eius, viros (vt fertur) ferme quadraginta *Cap. 25.* veniſſe ad Edilbertum regem Cantiorum (ſiue Cantuariorum) non dæmoniaca, ſed diuina virtute præditos, crucem pro vexillo ferentes argenteam & imaginem Domini Saluatoris in tabula depictam: litaniasque canentes pro ſua, ſimul & eorũ propter quos & ad quos venerant ſalute æterna. Rurſus, ſcribit eos Dorouernenſi ciuitati appropinquantes, more ſuo cum cruce ſancta & imagine magni regis Domini noſtri Ieſu Chriſti litaniam con-

ſona voce modulatos eſſe. Apparet etiam ex Chryſoſtomo, dum meminit lætiſſimæ apud Antiochenos proceſſionis, quod aliqua martyris memoria circumferebatur quam omnes in proceſſione ſequebātur, ſiue ea imago fuerit ſiue reliquiæ eius.
Hom.19 ad Antioch, in initio. Dicit enim, In omnem partem ciuitatis hoc honeſto duce vos circumagente, nos inuitos infirmitas domi manere cogebat. His accedat, quod in circum-
Ioſ.3.6. 1.Reg. 4.56. 2.Reg. 6.6. geſtatione arcæ Dei (ad cuius portationem mirabilia operatus eſt Dominus) circumferebantur etiam imagines Angelorum, Surrexit enim Dauid & abijt, & vniuerſus populus qui erant cum eo de viris Iuda vt adducerent arcam Dei: ſuper quam inuocatum eſt nomen Domini exercituum ſedentis in Cherubin ſuper eam. Dauid autem & omnis Iſraël ludebant coram Domino in omnibus lignis fabrefactis & cytharis & lyris & tympanis & ſiſtris & cymbalis. Quare de-
Baruc.6 ſinant hæretici nobis obijcere ex Baruch, Sine pedibus in humeris portantur: cum id de idolis, ſiue falſis dijs ab eo dictum ſit. De modo agendi Proceſſiones ſcripſit opuſculum Dionyſius Carthuſia-
Tom. 1. nus.

De ſuperſtitionibus cauendis vlterius diſſeritur.

CAPVT XXXV.

CÆterùm ait Gregorius decimus, deteſtabilem abuſum horrendæ indeuotionis illorum qui crucis Beatæ Mariæ Virginis, aliorumque Sanctorũ imagines ſeu ſtatuas irreuerenti auſu tractantes eas in aggrauationem ceſſationis à diuinis, proſternunt in terram, & vrticis ſpiniſq; ſupponunt, penitus reprobantes, aliquid tale fieri de cætero diſtrictiùs prohibemus: ſtatuentes vt in eos qui contra fecerint, vltrix procedat dura ſententia, quæ delinquentes ſic puniat grauiter, quòd alios à ſimiliũ præſumptione compeſcat. Sed omnium ſceleratiſſimè peccãt malefici, venefici & ſagæ, ad incantationes, veneficia & alia id genus horrenda, ſacris imaginibus abutentes. Sed quæ legalibus canoniciſq; pęnis fuerint expiãda. Neque minus peccauit, qui imaginem (quãuis nõ ſacrã) carbone in tegula pictã baptizauit, ſub nomine puellæ quam in ſui amorem illicere volebat. Cõtra quẽ ſcripſit ad Officialem Tornacenſem Egidius Carlerius Decanus Cameracenſis. Poſtremò ſicut Synodus Cameracenſis ſub Maximiliano

In 6. de officio ordinarij cap. 2.

Fr. Sotc. de imag cap. 13.

In ſperta fragmēt

De ſãctis cap. 6.

Archiepiſcopo primo celebrata, abominandam dicit eſſe vanitatem & ſuperſtitionem eorum qui certò pollicentur non ex hac vita migraturos ſine pœnitentia & ſacramentis, qui hunc illúmve ex diuis coluerint: ſic etiam vaniſſimæ ſuperſtitionis arguendum eſt, ſi quid tale ſacris imaginibus alicubi ſubſcriptum habeatur. Valeant igitur de Chriſtophoro carmina:

Chriſtophore ſancte virtutes ſunt tibi tantæ,
Qui te manè vident, nocturno tempore vident.

Et,

Chriſtophori ſancti ſpeciem quicunque tuetur.
Iſta nempe die non morte mala morietur.

Item,

Chriſtophorum videas, poſtea tutus eas.

Citra ſuperſtitionem vnam Sancti imaginem præ alia eiuſdem celebriorē eſſe: neque hîc audiendos eſſe hæreticos.

Capvt XXXVI.

Verùm quòd memoria Sanctorum quibuſdã locis in ſolenniori habeatur honore quàm alibi, non debuit à ſectarijs quibuſdam trahi in argumentum idololatriæ & ſuperſtitionis, ſed potius diuinæ beneficentiæ, quæ (ſicut experientia abundè teſtatur) magis vno loco mirabilem

mirabilem ſe oſtendit in ſanctis, quam alio. Cuius ſi rationem quæras, dico verbis Auguſtini, Vbique quidem Deus eſt & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia: & eum à veris adoratoribus in ſpiritu & veritate oportet adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iuſtificet & coronet. Veruntamen ad iſta quæ hominibus viſibiliter nota ſunt, quis poteſt eius conſilium perſcrutari, quare in alijs locis hæc miracula fiant, in alijs non fiant. Et poſtea: Non in omnibus memorijs Sanctorum iſtà fieri voluit ille, qui diuidit propria vnicuique prout vult. Refert iſtud Auguſt. ad inſcrutabile Dei iudicium, qui ſicut non in omnibus Sanctis dedit eandem gratiam, ita non in omnibus locis per eundem Sanctum pariformiter operari decreuit, Sicut cùm in terris videretur, in Capharnaum multa miracula fecit quæ in Nazareth operari noluit, ipſe qui non propter locum gentem, ſed propter gentem locũ elegit. Igitur loca locis præponuntur, vt ex ipſorum locorum admonitione maior affectus exſurgat ad acuendam charitatẽ, & in illos quos imitari poſcimus & in illum quo adiuuante poſſumus. Vt meritò Synodus Gangrenſis dixerit, Si quis ſuperbiæ vſus affectu, conuentus abominatur qui ad confeſſiones martyrum celebrantur,

Epiſt. 137. *Ioan. 4.* *1. Cor. 12.* *Luca 4.* *2. Mach. 5.* *Aug. 20 contra Fauſtũ c. 21.* *Can. 20.*

brantur, & miniſteria quæ in eis fiunt ſimul cum eorum memorijs execratur, anáthema ſit. Plura contra impietatem huius, & ſimilium aſſertionum, afferenda eſſent, ſed dixi in initio libri ſecundi me de imaginibus non ſcripturũ contra hæreticos. Vbi tamen quòd nec iſta prorſus intacta reliquerint; particularia quædã ab eis notata, in quibus Catholici ſimpliciores facilè decepti laberentur, non præteribo: quòd hæc ſpeciátim ad noſtrum inſtitutum pertineant. Cæterum blaſphemias eorum contra omnes ſacras imagines earumq; multiplicem honorem prætereo: quòd à multis præſentis Eccleſiæ Doctoribus, vt antiquiores prætercam, ſint refutatæ, quodque iam ante præfatus ſum me de abuſibus & ſignificationibus non ad hæreticos, ſed rudes catholicos ſcripturum. Alioquin quis finis foret, ſi nobis contra impura hæreticorum ora clamandum foret, pro legitimo imaginum vſu. Deinde nimis longa foret iſta tractatio. Nam in permultis nos circa earum vſum ſuperſtitionis & Idololatriæ accuſare non verentur: imò verò eò malitia quorundam proceſſit, vt etiam rideant circumgeſtationẽ ſacroſanctæ Euchariſtiæ, & honorem quem Catholici tremendo Sacramento impendimus dum circumfertur. Sic non ſolum imitantur

Lege Apologeticum Lindani & ſ.

2. Reg. 6
1. Par. 15

tur Michol quæ Dauidem deridebat ſaltantem ante arcam Dei, ſed impietate multum ſuperant. Ipſa enim Dauidem lino indutum & arcam deducentem cum iubilo & ſaltu deſpexit in corde ſuo: hi verò etiam ſannis & mendacijs impetunt in ſupplicatione honorantes Dominum Deum ſuum. Sed qui iam nolunt flectere genua Euchariſtiæ, vel inuiti ea flectent in die iudicij, iuxta Apoſtolum: Omnes *Rom.14* ſtabimus ante tribunal Chriſti: ſcriptum *Eſa.45.* eſt enim, Viuo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu. Ex his nonnulli ob vigeſimum caput Exodi, damnant omnem vſum Imaginum: at *1.Reg.19* Michol ne in veteri quidem lege eas damnauit, ſed ſtatuam cum pilis capratũ ad caput pro Dauide in lecto poſuit, vt eum à Saule ſaluaret.

Laſciuiam omnem vitandam eſſe in ſacris Imaginibus.

Capvt XXXVII.

QVod ad laſciuiam attinet picturarũ: ſic de ea ſtatuit noſtri temporis OEcumenica Synodus, Omnis denique laſciuia vitetur, ita vt procaci venuſtate Imagines non pingantur nec ornentur. Tanta circa hæc diligentia & cura adhibeatur,

vt nihil inordinatum aut præpoſterè & tumultuariè accommodatum, nihil prophanum nihilque inhoneſtum appareat; cùm domum Dei deceat ſanctitudo. Vt ergo ſacris Diuorum imaginibus honor & veneratio maior impendatur, oportet eas ſic depingi, ſculpi & effigiari, vt quoſdam velut igniculos in hominum pectoribus ſuccendant: omni leuitatis atque laſciuiæ, quod contuentium oculos offendere queat, offendiculo ſublato. Viſæ quandoque ſunt in locis vbi non decuit Diuorum imagines, viuentium adhuc hominum ora vultusque referre, vt hoc vmbraico velamento illorum quos amabant effigie paſcerent oculos. Hic fucus eliminari prohiberique debet, velut peſtiferum illecebroſæ cogitationis irritamentum. Nam adhunc modum imaginibus abuti nefarium eſt.

Pſal. 92. *Fred. Sinc. de imag ca.* 12, 13.

Orat. ad Gentes. Hac ſanè de cauſa etiam gentes irriſit Clemens Alexādrinus. Praxiteles, iuquit, vt declarat Poſidippus in libro de Cnidio, Veneris Cnidiæ conſtruens imaginē, fecit eam formæ ſimilem Cratinæ quam amabat, vt adorarent miſeri amicam Praxitelis. Cùm floreret autem Phryne meretrix Theſpiaca, pictores omnes imitabātur Veneris imaginem ad Phrynes pulchritudinem. Sicut rurſus lapicidæ quoq; Mercurios effingebant Athenis ad Alcibiadem.

biadem. Reſtat nunc tuum adhiberi iudicium, ſi velis etiam adorare meretrices? Arnobius Afer, qui anno 300. vixit, (ſcribit enim libro 1. Trecenti ſunt anni ferme, minus vel plus aliquid, ex quo cœpimus eſſe Chriſtiani & terrarum in orbe cenſeri) is non minori elegantia idem annotat. Quid ego, inquit, dijs datas falces & fuſcinas rideo? quid cornua, malleos & galeros? cùm ſimulachra quædam ſciam certorum eſſe hominum formas & infamium lineamenta meretricum. Deinde idem proſequitur ijſdem fere exemplis quibus Clemens presbyter.

Libro 6. aduerſus Gentes.

Dedit autem non immeritò olim laſciuiæ ſuæ pœnas pictor quidam quòd Saluatorem ad ſimilitudinem Iouis pingere præſumſiſſet. Arefacta eſt enim manus eius. Quem tamen poſtea peccatum ſuũ confeſſum ſanauit Gennadius Patriarcha, vt refert Nicephorus hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro vnico An. 463. Summa itaque diligentia adlaborandum eſt ab ijs qui populo præſunt, ne ea figura, habitu atq; ornatu imagines oculis ingerantur, vt non ad pietatem homines informent ſed potius ad libidinem, ſuperbiam, curioſitatem, aliaque vitia nos prouocent: ſicque calumniæ & blaſphemiæ locus relinquatur hæreticis, qui vndequaque quærunt calumniæ & blaſphemiæ occaſiones. Pul-

Et Theodorus lector li. 1.

crè ſanè ſcribit Quinctinus Heduus ad canonem 20. Synodi Gangrenſis, Infames & voluptuoſæ picturæ, nullo debent in Chriſtianorũ loco videri, qualibus tamen nunc Principum priuatorumque putant hortos & ædes ornari: ne templis quidem noſtris ab hac turpitudine liberis. Quodque deteſtabilius eſt, in figurandis ipſis diuorum Imaginibus laſciuire non verentur pictores: vt in ſacerrima Θεοτόκῳ virgine pingenda, in lugente vel pœnitente Magdalena, ſanctiſque cæteris mulieribus, aut virginibus efformandis. Et quod omnibus eſt execrabilius blaſphemijs; ineffabile cœnæ Dominicę myſteriũ graphidè plerumque ſic redditur, vt ab azotorum ſympoſio diſtare non videatur. Eadem eſt admonitio Franciſci Horantij in locis Catholicis contra Caluinũ ſcriptis, l. 2. c. 27. Imagines, ait, Chriſti meminerimus completæ honeſtatis ac religionis, non perditi luxus exemplaria eſſe. Quare omni pudore & verecundia adſperſas eſſe magnopere conuenit. Quid commune Virgini ſanctiſſimæ, pudicitiæ numeris omnibus perfectæ atque expletæ, cum ornatu illo penè dixerim meretriceo? quid ſanctis martyribus, Chriſtique Confeſſoribus, cum plus quàm profano apparatu?

Prophana non eſſe ſacris Imaginibus admiſcenda, nec in templis, nec in monaſterijs.

CAPVT XXXVIII.

IAm verò & hoc notatu dignũ eſt, quod Tridentina Synodus ſubiungit: Nihil prophanum, nihilque inhoneſtum appareat, cùm domum Dei deceat ſanctitudo: contra eos qui in Eccleſijs prophana ſacris admiſcent. Quorum etiam temerarios auſus retundit Septima Synodus, citans beati patris Nili ad Olympiodorum proconſulem epiſtolam, in qua ſic ſcribitur. Scribis mihi num decorum putem, cùm in animo habeas fani ædificationem in honorem ſanctorum Martyrũ, eiuſque qui per eorum teſtata certamina, labores & ſudores prædicatus eſt Chriſtus, vt Imagines in ſacro loco omnigenarum animantium per parietes vndique fieri cures; has quidem à dextra parte, illas verò à ſiniſtris: quò ſpectatores per terrã caſſes, apud eoſque lepores & capreas, circumcurſantes venatores fugiẽtia animalia velociter cùm canibus inſequentes videant: In mari verò emiſſa retia, omneque genus piſcium captum, in terramque piſcatorum manibus eductum.

Pſal. 92.

Act. 4.

Præterea, ex gypſo omne id quod oculos paſcere poteſt effectum, idque in domo Dei contemplentur. Nequaquam, ſed in vulgari domo mille cruces figi, quam hiſtorias auium, iumentorum & ſerpentiũ germinumque malim. Ego verò ad ſcripta ſic reſpondeo, puerile plane eſſe & ſtultum, eiuſcemodi rebus oculos fidelium faſcinare velle.

Beatiſſ. autem Bernardus vehemens eſt in reprehendendo in monaſterij etiam ſumptuoſas & curioſas depictiones. Sic enim habet Apologia eius ad Guilielmũ Abbatem S. Theodorici, Omitto oratoriorum immenſas altitudines, immoderatas longitudines, ſuperuacuas latitudines, ſumptuoſas depolitiones, curioſas depictiones: quæ dum orantium in ſe retorquent aſpectum, impediunt & affectum: & mihi quodam modo repræſentãt antiquum ritum Iudæorum. Sed eſto fiant hæc ad honorem Dei; illud autem interrogo, monachus monachos, quod in gentilibus gentilis arguebat. Dicite, ait ille, pontifices, in ſancto quid facit aurũ? Ego autem dico, dicite pauperes, Non enim attendo verſum ſed ſenſum, Dicite inquam pauperes, ſi tamen pauperes, in ſancto quid facit aurum? Et quidem alia cauſa eſt Epiſcoporum, alia monachorũ. Scimus namque quod illi ſapientibus & inſipien-

Sub finẽ.

Pertius Satyra 1

inſipientibus debitores cum ſint carnalis populi deuotionem quia ſpiritualibus nō poſſunt, corporalibus excitant ornamē-tis. Nos verò qui iam de populo exiuimus, qui mundi quæque prècioſa ac ſpecioſa pro Chriſto reliquimus, qui omnia pulcrè lucentia, canorè mulcentia, ſuauè olentia, dulcè ſapientia, tactu placentia, cuncta denique oblectamenta corporea arbitrati ſumus vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciamus: quorum quæſo in his deuotionem excitare intendimus? Quem, inquam, ex his fructum requirimus? Stultorum admirationem, an ſimplicium oblectationem? Ponuntur de hinc in Eccleſia gemmatæ, nō coronæ, ſed rotæ circumſeptæ lampadibus, ſed non minus fulgentes inſertis lapidibus. Cernimus & pro cādelabris arbores quaſdam erectas, multo æris pondere, miro artificis opere fabrefactas, nec magis coruſcantes ſuperpoſitis lucernis, quàm ſuis gemmis. Quid putas in his omnibus quæritur? Pœnitētium compunctio an intuentium admiratio? O vanitas vanitatum, ſed non vanior quàm inſanior. Fulget Eccleſia in parietibus & in pauperibus eget. Suos lapides induit auro, & ſuos filios nudos deſerit. De ſumptibus egenorum ſeruitur oculis diuitum. Inueniunt curioſi quo delectentur, & non inueniunt miſeri quo ſuſten-

Rom. 1. & in cōſecratione Episc.

ſuſtententur. Denique quid hæc ad pauperes, ad monachos, ad ſpirituales viros? Niſi forte & hic aduerſus memoratum
Pſal. 25. poëtæ verſiculū Propheticus ille reſpondeatur, Domine dilexi decorē domus tuæ & locū habitationis gloriæ tuæ. Aſſentio. Patiamur & hæc fieri in Eccleſia, quia & ſi noxia ſint vanis & auaris, non tamen ſimplicibus & deuotis. Cæterùm in clauſtris, corā lugentibus fratribus, quid facit illa ridiculoſa monſtroſitas, mira quędam deformis formoſitas, ac formoſa deformitas? Quid ibi immundæ ſimiæ? Quid feri leones? Quid monſtroſi centauri? Quid ſemihomines? Quid maculoſæ tigrides? Quid milites pugnantes? Quid venatores tubicinantes? Videas ſub vno capite corpora multa; & rurſus, in vno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda ſerpentis, illinc in piſce caput quadrupedis; Ibi beſtia præfert equū, capram trahens retro dimidiam; Hic cornutum animal equum geſtat poſteriùs. Tam multa denique, tamque mira diuerſarum formarum vbique varietas apparet, vt magis legere libeat in marmoribus quàm in codicibus: totumque diem occupare ſingula iſta mirando, quàm in lege Dei meditando. Prô Deum, ſi non pudet ineptiarū, cur vel non piget expenſarum? Hactenus Bernardus. Cui conſentiunt in Statutis

tutis ſuis Patres Carthuſiani, Tapetia, inquiunt, vniuerſa & cuſſini (hoc eſt, puluinaria) picturati vel aliâs curioſi, in vſu nõ habeantur; ſed & picturę curioſæ vbi ſine ſcandalo fieri poterit, de noſtris Eccleſijs & domibus eradantur, & nouæ de cætero fieri non permittantur. Et rurſus in ſtatutis tertiæ compilationis, Picturas & imagines curioſas, iuxta aliâs ordinata, in Eccleſijs & domibus Ordinis ſiue in vitris, ſiue in tabulis, lapidibus, parietibus, & locis alijs, tanquam derogantes & contrarias ſimplicitati, ruſticitati, & humilitati noſtri arrepti propoſiti, reprehendimus & ne de cætero fiant inhibemus. Iam factas verò, ſi commodè & ſine ſcandalo fieri poſſit, tolli & amoueri volumus. Aduerte autem ad ea Statutorum verba, Si commodè & ſine ſcandalo fieri poſſit. Sic etiam ex Bernardi verbis hoc inter alia retinendum eſt, quod Epiſcopi & ſapientibus & inſipientibus debitores ſint, ideoque propter infirmos tolerare etiam debeant externum aliquẽ ornatum, ſeruata tamen honeſtate: cùm externus huiuſmodi ornatus fuerit in Pontificali indumento Aaronis, & in tabernaculo, ac poſtremò in templo ac domo Dei: quã Salomon in parietibus & tabulatis per circuitum ſculpſit varijs celaturis & torno, faciẽdo in eis Cherubin & pal-

Nouorũ parte 2. cap. 1.

Cap. 3.

Exo 24.
Exo. 36.

& palmas, leones & boues, mala granata, aliasque varias picturas. Quanquam ſi exactiùs diſcutiatur, veriſimilius ſit in hoc loco ſacro nihil fuiſſe prophanum, ſed & boues & palmas imo & lapides certam vtilemque habuiſſe ſignificationem; de quo Sanderus in poſteriori libro de adoratione imaginum honoraria, cap. 3. Non ſunt itaque prophanæ hiſtoriæ in Eccleſijs pingendæ, qui mos ethnicorum fuit, à Chriſtianis repudiandus non imitandus. Cuiuſmodi ferè eſt, quod Virgilius Æneam in templo Carthaginis à Didone condito, totam Troianam hiſtoriã depictam ſpectaſſe narrat. Nemo autem arbitretur prophanam eſſe picturam, ſi quis ſe honeſtè & humiliter precantem appingi cupiat in ea imagine quam in ſui memoriam Eccleſiæ relinquit. Memini enim me cùm vetuſtatis imagines aliquot recenſerẽ duas etiam annotaſſe, quæ hanc obſeruationem velut antiquiſſimam plurimum commendant.

1. Æneidos.

Supra cap 6. & 14.

Sanctorum imaginibus religioſè altaria ornari.

CAPVT XXXIX.

PRophana poſtremò fuit imago, ſi non hæretica, quam Paulus & Macarius dicebantur

dicebantur in altario poſituri tempore ſacrificij. Hoc enim cùm acciperẽt aures, [Catholicorum] percuſſæ ſunt, & animi, & lingua vniuſcuiuſq; cõmota, vt ſcribit Optatus in fine 3. libri de ſchiſmate Donatiſtarum. Suſpicatur autem Franc. Balduinus fuiſſe laureatam ſiue prophanam imaginem Imperatoris, à quo miſſus erat Macarius. Nemo autem ſuſpicetur imaginem hãc fuiſſe fortaſſis ſacram alicuius ſancti, quam Catholici in altario habere noluerint tempore ſacrificij, eo quòd hoc ſoli Deo offeratur. Tale nihil cogitãdum eſt, nam vetuſtatem ſanctorũ imaginibus altaria exornaſſe, inter alia probari poteſt ex Tharaſij Patriarchæ verbis in 7. Synodo. Si vetus, inquit, ſcriptura habuit Cherubim, obumbrantia propitiatorium, & nos quoque imagines Ieſu Chriſti, & ſanctæ Dei genitricis ſanctorũq; habebimus obumbrantes altaria, quod etiam indicãt tabulæ, veſtes ſacratæ & pretioſa repoſitoria, in quibus incruenta ſacrificia Chriſtiani peragebant tempore perſecutionis. Quę ad noſtra vſque tẽpora oſtenduntur, inquit Epiphanus, durabuntq; per ſęcula, quantumuis amaritudine & bile hæreticorum linguę contra Eccleſiam & ſex ſynodos vniuerſales flagrent.

Bald. in 3. Optati.

Act. 6. tom. 1. 7. Synodi.

Imagines Sanctorum rectiſſimè auro & argento tegi, & coronis vel precioſis veſtibus ornari.

Capvt XL,

Sed citata paullò ante ſancti Bernardi verba ſuggerunt nobis occaſionē reſpondendi, tam Iudæ qui dicebat, Vt quid perditio hæc? potuit enim iſtud venũdari multo & dari pauperibus: quàm pauperibus qui aliquando in corde ſuo cogitāt, in templo quid facit aurum? Reſpondeo itaque verbis eruditiſſimis Nicolai Sanderi Angli, Templum Dei figura quædam eſt & imago cœlorum, Vnde quæ ſunt in templis Chriſtianorum, debent ijs reſpondere, quæ ſunt in cœlis. Nam & Paulus Apoſtolus Sancta Sanctorum in templo Salomonis, cœleſtium habitaculorum figuram geſſiſſe declarauit cùm diceret, ſolum Pontificem ſemel in anno intraſſe in Sancta Sanctorum cum ſanguine, quem pro ſua & populi ignorantia offerret: ſic etiam Chriſtum Pontificem verum per proprium ſanguinem introijſſe ſemel in Sancta non illa manufacta, ſed in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Non poteſt autem fieri vt Chriſtianorum templa minus

Mat. 26

L. 1. de honoraria imaginum adoratione cap. 8

Hebr. 9.

nus exprimant figuram cœleſtium rerum, quam illud Salomonis expreſſerat. Sed in templo Salomonis erant Imagines, nimirum Cherubin gloriæ obumbrantia propitiatorium; Erant etiam reliquiæ, *Hebr. 9.* hoc eſt, manna & virga Aaron quæ fronduerat & tabulæ teſtamenti: multò igitur magis in Chriſtianorum templis oportet tum Imagines, tum reliquias rerum ſanctarum conſeruari, præſertim cũ in ipſo cœlo conſtet non modo Chriſtum ad Patris dexteram ſedere, verum etiam Apoſtolos & Martyres adeſſe: quã rem adumbrare, & quibus modis poſſumus, exprimere in templis noſtris debemus. Vnde nemo dũ myſteria celebrantur *Dionyſ. Eccleſ. Hier. cap. 3.* intrare permittitur qui ſanctus non ſit, quíve vllũ tale crimen ſciatur admiſiſſe, ob quod ab eo qui præeſt excommunicatus fuerit. Hinc apparet, non ſine grauiſſima cauſa Eccleſiam adductã eſſe, vt nonnullas Imagines ſanctorum auro & argento tegeret, coronis & precioſis veſtibus ornaret. Partim enim Imagines ſanctorum repræſentant id quod olim à Sãctis in hac vita geſtũ eſt, atque illa quidem ratione ſufficeret rem ipſam nudè & velut omni veſte detracta proponi; partim verò non ſolum ratio habetur eorum quæ in hac vita olim geſta ſunt, ſed præterea eorũ quę iam in cœlis geruntur.

Cùm

Cùm igitur nemo ignoret ſanctos iam in cœlo agentes immenſa quadam gloria frui, quicquid auri, argenti, gemmarum, cereorum, veſtium, coronarum adhibueris, nec minimam partem eius gloriæ deſcripſeris, quam Deus ijſdem ſanctis iam in vita æterna largitur. Cogitet ergo Chriſtianus quando in templum ingreditur, ſe in cœlum quoddam terreſtre ingredi, vbi Deus impleat totam domum,
Leuit. 9. ita vt appareat gloria Domini omni multitudini: & vbi ſancti aſſiſtant participes gloriæ diuinæ per gratiam effecti, & nihil ſanè reprehendet eorum quæ in ſacris imaginibus deferri vident. Non eſt hic igitur perditio, quod aſſumebat fur ille Iudas Iſcarioth, ſed magnum ſalutis adiumentum. Ex his manifeſtum eſt cur maculari debeat Ioachimi Vadiani commẽtarius in tertium librum Melæ, vbi reprehendit quod Chriſtum auratum pingamus, qui nunquam auratus inceſſit, quodque puellæ torquibus onerentur quæ regnum mundi & omnem eius ornatum contempſerũt. Quaſi contra nos torqueri debeat illud Perſij,

Dicite Pontifices in ſacro quid facit aurum?
Nempe hoc quod Veneri donata à Virgine Puppa.

At pauperibus reſpondeo, quod paſto-
2 offic. res & qui Eccleſijs præſunt, ſi id exigat
cap. 28. neceſſitas, memores erunt eius quod Am-

broſius fecit: qui confregit vaſa myſtica vt captiuos redimeret: & eius quod fecit Auguſtinus, qui propter captiuos & quàm plurimos indigentes de vaſis Dominicis quædam frangi & conflari iubebat & indigentibus diſpenſari, vt ſcribit in vita eius Poſſidius Calamę Epiſcopus: memores poſtremò erunt admonitionis quam ex Bernardo præcedenti Capite citauimus. Propter materiale templũ non permittent interire viua templa. *Cap. 24.*

Quædam per ſe vilia, fides efficit precioſa: inter quæ eſt luminarium vſus.

Capvt XLI.

Neque verò ea tantum precioſa dicẽda ſunt, quæ aurea ſunt vel argentea, pulcra aut precij alicuius apud quaſcunque gentes. Pulcherrimè enim dictũ eſt à D. Leone, Quæ per ſe ſunt vilia, fides efficit precioſa. Quare & luminariũ vſus (vt de eo aliquid ſubiungam) ante imagines Sãctorum, precioſus eſt in conſpectu Domini, cuius oculi, vt Ieremias ait, fidem reſpiciunt: fit enim iſtud ex fide humili & deuota, qua credimus & proteſtamur ſanctos illos ante quorum imagines cereos accendimus, luxiſſe dum viuerent in *Serm 6. de 40.* *Ierem. 5.*

Phil. 2. rent in medio nationis peruerſæ velut luminaria in hoc mundo: nunc verò ex iſto loco caliginoſo eoſdem perueniſſe ad locum claritatis æternæ, vbi Agnus qui
Apoc. 21 in medio throni eſt eos illuminat. Vnde Germanus patriarcha Conſtantinopolitanus, in eruditiſſima illa epiſtola quæ citatur quarta Actione ſecundi Concilij Niceni: Neminem inquit offendat quod ante Sanctorum imagines lumina & ſuauè olentia thymiamata accenduntur. Symbolicôs enim iſta fieri in honorem illorum opinandum eſt, quorum cum Chriſto requies, quorum honor ad ipſum recurrit, hoc ipſum teſtante ſapiente Baſilio, quod erga conſeruos bonos honor erga ipſum Dominum commune beneuolentiæ ſignum exhibet. Senſibilia enim lumina ſymbolum ſunt immaterialis illius & a Deo dati luminis: aromatum autem incenſio ſyncerum & totum ſancti Spiritus afflatum & repletionem ſignificat. Sic ante Germanum, cùm Vigilantius ridendo obijceret Catholicis, quod plena luce cereos accenderent ad Martyrum memorias; piè admodum reſpondit Diuus Hieronymus in libro aduerſus eundem ſcripto, quòd ſicut Chriſtus non indigebat vnguento quo perfuſus eſt à Maria Magdalena,
Ioh. 12. ita nec Martyres indigent lumine ce-

reorum: tamen Apoſtoli cauſantes ne periret vnguentum, Domini voce correpti ſunt, mulierisque deuotio recipitur: ita inquit, quicunque ceros accendunt, ſecundnm fidem ſuam habebunt mercedem. Qua D. Hieronymi doctrina ſatis redarguitur hæreticorum noſtri temporis ſuperba præſumtio, qui cùm ſint viri illuſores quos in nouiſſimis iſtis temporibus venturos prædixit Paulus, ita ſenſu carnis inflati ſunt, vt ſimplicitatem quæ eſt in Chriſto Ieſu, hoc eſt, ea quæ ſecundum maiorum traditionem ex humili fide fiant in Chriſti Eccleſia, rideant & contemnant: cumque ſint filij tenebrarum, pro viribus obſcurare nituntur lucem Sanctorum, eorum videlicet fidem & conuerſationem ſanctam; quibus adhuc hodie omnibus qui in domo Eccleſiæ ſunt lucent. Sciunt enim opera eorum ab hac luce argui. Vnde etiam luminaria omnia, quæ in àtrijs Domini accendũtur, in illus lucis memoriam, quàm ipſi oderunt, cupiunt eſſe exſtincta. Obijciunt vſum huiuſmodi luminarium ad gentilium ritum pertinere, dicente Baruch, Lucernas accendunt illis & quidem multas, ex quibus nullam videre poſſunt. Quibus paucis reſpondeo, quòd ſicut Gentilis dum per cœlum iurat cultor eſt dæmonis, Moſes autem per idem iurans

1. Petr. 3. 1. Tim. 4. Coloſſ. 3. 2. Cor. 11.

Ioan. 3.

Bar. 6 b.

cultor

cultor eſt Dei; ita idololatra ſuis ſculptilibus lucernas accendens deteſtandus eſt; Chriſtianus autem in honorem Sanctorũ ante imagines eorum, cereos accendens multum eſt laudandus. Diſcrepat enim fructus operum ſimilium vbi idem nõ eſt affectus operantium. Plura hîc adferri poſſent ex ſexto cap. Leuitici: ex 25. & 27. Exodi: ex diuerſis Concilijs ac Patribus. Sed hæc fuſiùs tractare non eſt præſentis inſtituti. Superadijcio tamen quod candelabra in templis per modum coronarum poſita aut pendentia, non ſint nupera ſed vetuſtiſſimi vſus, dicente Paulino.

Natali 3

Clara coronantur denſis altaria lychnis:
Nocte dieq; micant.

Natali 9

& alibi,

Tectoq; supernè
Pendentes lychni ſpiris retinentur ahenis,
Et medio in vacuo laxis vaga lumina nutant
Funibus.

Fuiſſe autem tunc temporis vſum aureorum candelabrorũ, indicant præfecti verba ad martyrem Laurentium.

Prud. peri Steph. hym. 2. Vide Socratẽ l. 6 hiſt. c. 8.

Hunc eſſe veſtris Orgijs
Moremq; & artem proditum eſt,
Hanc diſciplinam fœderis,
Libent vt auro antiſtites.
Argenteis ſcyphis ferunt
Fumare ſacrum ſanguinem,

Auroque

Auroq́; nocturnis ſacris
Aſtare fixos cereos.
Et vnde hæc habuit Eccleſia?
Tunc ſumma cura eſt fratribus,
Vt ſermo teſtatur loquax,
Offerre fundis venditis
Seſtertiorum millia.

In picturis cauendum eſſe quidquid ad libidinem prouocat.

Capvt XLII.

Porrò, ſi in picturis omnis laſciuia vitari debeat, quanto magis quicquid ad libidinem prouocat? Vt meritò hic exclamet Ambr. Catharinus, Quod verò omnium eſt teterrimum, hac tempeſtate, in excelſis templis ſacelliſque offendas picturas tantæ laſciuiæ, vt quicquid natura occuluit turpe noſtrum ibi liceat contemplari, ad excitandam non deuotionem ſed cuiuſuis demortuæ carnis libidinem. Quaſi inquit Olaus hiſtoricus Septemtrionalis, interior caro non ſufficeret ſibi in deijciendo homine, in mille tentationes fragilitate tandem ſua collapſuro, niſi & externæ augerentur prouocationes. Notum eſt pictores ſæpe infantem Iesvm nudũ ſculpere aut pingere: ſed ob hoc malè audiunt à multis non

Cathar. de cultu imaginũ

exiguæ pietatis & prudentiæ viris. Quid enim in hac nuditate eſſe poteſt ædificationis? Atque vtinam nulla hinc oriretur in paruulis deſtructio, nullum in puſillis ſcandalum. Viderint ergo pictores ne ſuo malo diſcant quid ſit quod Dominus

Matt.18 ait, Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis qui in me credunt, expedit ei vt ſuſpédatur mola aſinaria in collo eius & demergatur in profundum maris. Væ homini illi per quem ſcandalum venit. Certè ſi antiquas picturas conſulere velint, facilè aduertent in eis puerum Iesvm decentur & honeſtè depictum eſſe, ac ſeſe multum à maiorum ſimplici-

Lib.1.c.3 tate degeneraſſe. His adde, quod Guilelmus Durantus Mimatenſis Epiſcopus ſcribit de quibuſdam Græcanicis Eccleſijs in Rationali diuinorum officiorum, Græci ait, vtuntur Imaginibus, pingentes illas vt dicitur, ſolum ab vmbilico ſupra & non inferius, vt omnis ſtultæ cogitationis occaſio tollatur.

Regula 7 Prohibet deputatio Tridentinæ Synodi, omnes libros qui res laſciuas ſeu obſcœnas ex profeſſo tractant, narrant aut docent; cùm non ſolùm fidei, ſed & morum, qui eiuſmodi librorum lectione facile corrumpi ſolent, ratio habenda ſit: quanto ergo magis prohibendæ ſunt huiuſmodi picturæ, non tantum in ſacris

Imaginibus,ſed etiam in prophanis? Nam vt rectè dixit gentilis Poëta:

Segniùs irritant animos demiſſa per aures, *Horatius arte poëtica.*
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator.

Huc facit & illud Eraſmi, quod ex inſtitutione matrimonij Christiani, quia *Eraſ. to. 5.* ea à Patribus Tridentinis non abs re damnata eſt, citatione mea conſeruare cupio; eò quòd apud multos infirmos Eraſmi authoritas & iudicium multum valeat. Quemadmodum inquit, nòn decet in familia audiri ſermonem laſciuum, ita nec tabulas haberi conuenit impudicas. Loquax enim res eſt pictura tacita, & ſenſim irrêpit in animos hominum. Turpitudinis delicijs quidam ornant ſua conclauia, quaſi iuuentuti deſint irritamenta nequitiæ. Mēbra quæ verecundiæ gratia celas ne videantur, cur in tabula nudas, & nunquam ea pateris abeſſe à cōſpectu liberorū? Nec minus eleganter idem in inſtitutione Chriſtiani hominis, Ariſtoteles, ait, adeò putat picturas ſtatuaſq́, laſciuas ad morum corruptelam facere, vt hoc *Lib. 7. polit. c. 17.* velit per Magiſtratus publicis legibus caueri, ne quid Imaginum ſit in ciuitate quod admoneat, turpitudinis: lingua loquitur auribus, pictura loquitur oculis; multoque loquacior eſt pictura, quàm oratio; & frequenter altius deſcendit in

pectus hominis. Quid memorem quanta ſit in ſignis ac picturis licentia? Pingitur & oculis repræſentatur, quod vel nominare ſit turpiſſimum. Hæc argumenta proſtant publicitus, in tabernis ac foro, & volentium nolentium oculis ingeruntur, quibus incendi iam frigidus æuo Laomedontiades & Neſtoris hernia poſſit. O legum & Magiſtratuum oſcitantiam! Errauit autem grauiter Philoſophus, dum Imaginum obſcœnitatem vndique profligans, excipit deos quibus leges attribuunt turpi-
Eraſmus ibidem. tudinem. Sentit opinor de Venere & Cupidinibus nudis, de cuſtode hortorũ, de Satyris & Phallis Bacchi, in quorum feſtis ſolenniter turpia agitabãtur. O nouam Philoſophi religionem! In dijs permittit turpitudinem, vbi maximè conueniebat abeſſe turpitudinem. Quanquam Ariſtoteles ab huiuſmodi ſacris vult arceri teneram ætatẽ. Agamus gratias Deo quod noſtra religio nihil habet non caſtũ & pudicum. At tanto grauius peccãt, qui rebus natura caſtis, inuehunt impudicitiã. Quid eſt neceſſe in templo depingere
2.*Reg.*11 Dauid contemplantem è feneſtra Bethſa-
3.*Reg.*1. beam & ad ſtuprum euocantem; aut am-
*Matt.*14 plectentem ad ſe delatam Sunamitim; Herodiadis filiam ſaltantem; Argumenta ſumta ſunt è diuinis libris, ſed in exprimendis

mendis fœminis quantum admiſcent artifices nequitiæ. Et iterum ex Chriſtiani matrimonij inſtitutione; Artifices quidã cùm pingunt aliquid ex Euangelica hiſtoria, affingunt impias ineptias. Veluti cùm exprimunt Dominum apud Martham ac Mariam exceptum conuiuio, dum Dominus loquitur cum Maria, fingunt Ioannem adoleſcentem clam in angulo fabulantem cum Martha, Petrum exiccantem cantarum. Rurſum in conuiuio Martham à tergo aſſiſtentem Ioanni altera manu iniecta humeris, altera velut irridente Chriſtum qui nihil horum ſentiat. Item, Petrum iam vino rubicundum, cyathum admouere labris. Et hæc cùm bleſphema ſint & impia, tamen faceta videntur. De rebus ſacris qualis debet eſſe ſermo, talem decet eſſe pictutam. *Luc. 10.* *Eraſmus de amabili Ecclesiaſtica concordia tom 5.*

Et quemadmodum blaſphemiæ genus eſt ſacras literas ad ineptos & prophanos iocos detorquere: ita graui pœna digni ſunt, qui cùm pingunt canonicarum Scripturarum argumenta, de ſuo capite miſcent ridicula quædam & ſanctis indigna.] Quid verò mirum, ſi obſcœnæ picturę tantùm moueant, cùm nonnullos etiam ad libidinem prouocauerit picturę artificium abſque manifeſtà obſcœnitate? Vnde apud Ezechielem Oholibá, cùm *Synod. Trident. Seſſ. 4.* *Ezech. 23.*

 vidiſſet

vidiſſet viros Chaldęos depictos in pariete accinctos baltheis renes & thyaras tinctas in capitibus eorum, formam ducum omnium, inſaniuit ſuper eos concupiſcentia oculorum ſuorum & miſit nuncios ad eos in Chaldæam. Similiáque legas apud Valerium Maximum, *In fine cap. 11.* factorum ac dictorum memorabilium lib. 8.

Libidinoſis verò picturis meritò adijcitur & ea, ſacrilega ſimul ac fabuloſa, de qua ſanctus Auguſtinus ſcribit libro ſecundo, de ciuitate Dei. *Cap. 7.* Apud Terentium, inquit, flagitioſus adoleſcens ſpectat.

In Eunucho act. 3. ſc. 5.

Tabulam quandam pictam, vbi inerat pictura hac, Iouem

Quopacto Danaë miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.

atque ab hac tanta authoritate adhibet patrocinium turpitudini ſuæ, cùm in ea iactat ſe imitari Deum,

At quem Deum? qui templa cœli ſumma ſonitu concutit.

Ego homuncio non facerem? ego verò illud feci ac lubens.

1 Cõfeſſ. cap. 16. Meritò itaque in Confeſſionibus idem Doctor exclamat cõtra eos qui eiuſmodi iuuentuti prælegendo inſtillant. O flumẽ tartareum! iactantur in te filij hominum cum mercedibus vt hæc diſcant. *De eadẽ pictura Aug. epiſt. 202. 18.*

Auſcul-

Auſcultemus igitur ad Canonem 100. ſextæ in Trullo Synodi, Oculi tui recta aſpiciant, & omni cuſtodia ſerua cor tuũ, iubet Sapientia. Corporis enim ſenſus ſua facilè in animam effundunt. Picturas ergo quæ oculos perſtringunt & mentem corrumpunt & ad turpium voluptatum mouent incendia, nullo modo deinceps imprimi iubemus: Si quis autem hoc facere aggreſſus fuerit, deponatur. *de ciuit. Dei, cap. 13. Prou 4.*

Et rurſum ad verba Clementis Alexandriæ presbyteri, qui poſt acrem reprehenſionem paganorum, eo quòd in cubili decumbẽtes Venerem nudam reſpiciunt in tabellis depictis, habeant quoque Paniſcos & nudas puellas & ebrios Satyros & membrorũ erectiones quæ picturis nudantur, tandẽ concludit, Horum nõ ſolum vſus ſed etiam aſpectus & auditus deponendam eſſe memoriam vobis annunciamus. Scortatæ ſunt aures veſtræ, fornicati ſunt oculi. Et quod eſt magis nouum, ante complexum veſtri adulterium admiſerunt aſpectus. *Clem. contra Gentes.*

Neſcio autem an ad huiuſmodi laſciuias pertineat quod à Ioanne Tritthemio, tum alibi tum præcipuè in libro de claris ſcriptoribns Germaniæ notatum eſt, Ioannem de Hildeshem Carmelitam, Lectorem & Priorem Caſſellenſem,

beati Petri Thomæ Patriarchæ Conſtantinopolitani, antea Generalis Magiſtri, in Auenione auditorem ſcripſiſſe in quemdam turpia pingentem librum vnum, claruiſſe anno 1370.

Imagines à nimia vetuſtate, ſitu ac ſordibus, conſeruandas eſſe.

Capvt XLIII.

Addamus porrò aliquid de antiquitatis Imaginibus. Nam & Ambr. Catharinus annotauit inter abuſus Imaginũ, quòd non ea cuſtodia ſeruētur, qua debent, à carie, ſitu & alijs noxijs. Hæc igitur vitanda ſunt, vt nihil inhoneſtum in ſacris picturis appareat. Quod ſi per quorundã negligentiam ſitus & ſqualor quibuſdã locis eas inuaſerit; audiãt quod
Act. 2. Synod. 7 Athanaſius ſcripſit de eo quod Dominus carnem humanam aſſumſit. Quandoquidem ait, ea quæ in tabulis picta ſunt, cùm figura per ſordes & ſitum deleta fuerit, neceſſarium eſt vt denuò pingatur & reficiatur, modò talis ſit vt adhuc renouari in eadem materia & tabulis poſſit: nam per eandem formam & materiam in qua depingitur, non deſtruitur, verùm potius in eo quod ante fuit conſentit.

ſentit. Huius rei illuſtre exemplum obſeruaui in Eccleſia Beghinagij Diſtenſis, quod alijs imitandum propono. Cùm enim eius loci venerabili paſtori Nicolaō Eſchio ſub annum ætatis meæ vndecimū cohabitarem (qui non ſolùm ſorores meas eiuſdem loci alumnas, ſed & me tunc in ſtudio pietatis formabat) ſæpe aſpexi antiquam & venerandam Chriſti crucifixi depictam Imaginem, pleną pietatis & artificij. Quam idem paſtor ſic renouari & illuſtrari deinde curauit, vt non videretur aliter differre ab antiqua, quàm ſicut ipſa antiqua imago differebat à ſe ipſa, cùm primum depicta fuerat: niſi quod anno depictæ Imaginis, qui inter illuſtrandum deprehendebatur 1305 annū renouatæ adijci curauit. Nec prætereundus eſt ſanctiſſimus ille Paulinus qui Hieronymi ſeculo idē fecerat: ſic enim ſcribit natali 10.

Cernite culminibus gemina Felicis in aula
Quæ fuerint vetera, & noua nunc exſtare videntur;
Depoſitoq́; ſitu reducem ſumſere iuuentam:
Namque & in his duplex ſpectandi gratia fulget
Quæ renouata nouis æquali lumine certant
Culmina culminibus: tectorum diſſidet ætas,
Concordat ſpecies, veterum manus atque recentum

Conuenit: in facie ſimili decor. Vnus vtrumque
Ornat opus; coëunt olim fundata nouellis,
Nec diſcrimen adeſt oculis, nitet vna vetuſtas.
Fronte iuuentutis tegitur fucata ſenectus:
In pueram faciem veterata refloruit ætas.
Hac eadem ſpecies veterem deponere formam
Et geſtare nouam monet & retroacta abolere.

Lib. 35. cap. 10. Ad idem faciendum inſtiget nos etiam Paganorum diligentia. Refert enim Plinius, M. Iunium prætorem ſub diem ludorum Apollinarium tergendam mandaſſe tabulam, in qua Ariſtides celeberrimus pictor depinxerat Tragœdum & puerum Apollinis. Addit autem (quod caueri oportet) eius tabulæ gratiam pictoris inſcitia interijſſe.

Epiſt. 3. Ad Heliodorũ, Ij verò quorum eſt Eccleſiam & Imagines à ſordibus & ſqualore conſeruare, proponant ſibi Nepotianum: in cuius laudem Hieronymus commemorat eum ſolicitum fuiſſe, ſi niteret altare, ſi parietes abſque fuligine, ſi pauimenta terſa, ſi ianitor creber in porta, vela ſemper in oſtijs; ſi ſacrarium mundum, ſi vaſa luculenta. Et in omnes cæremonias pia ſolicitudo diſpoſita, non minus non maius negligebat officium. Vbicunque eum quæreres in Eccleſia inuenires. Baſilicas Eccleſiæ & Martyrum conciliabula diuerſis floribus & arborum comis vitiumque pampinis adumbrauit: vt quicquid

placebat

placebat in Eccleſia, tam diſpoſitione quàm viſu, presbyteri laborem & ſtudium teſtaretur.

Circa Imagines autem, quæ magnam habēt cum libris cognationē, vtiliter etiā quædam obſeruarentur, qualia ferè de libris ſacris & Eccleſiarum lignis, veſtibus ac vaſis, decreta leguntur. Decreta porrò de quibus loquor ſunt Canon. 68. ſextæ Conſtantinopolitanæ Synodi, Nulli omnino licere veteris & noui Teſtamenti librum nec Sāctorum noſtrorum præconū ac doctorum, corrumpere vel conſcindere, vel librorum cauponatoribus, vel ijs qui dicuntur vnguentarij, vel alicui alij ex omnibus ad eum delendum tradere, niſi ab aqua vel à tineis vel aliquo alio modo redditus fuerit inutilis. Qui autem tale quid facere deinceps deprehēſus fuerit, anno vno ſegregetur. Similiter & qui libros emit, ſi eos quidem ipſe non ad ſuā vtilitatem retineat, nec alteri ad eius beneficium & vt ij permaneant vendat, ſed eos corrumpere aggreſſus fuerit, ſegregetur.

Decretum etiam eſt Higini Papæ apud Gratianum, Ligna Eccleſiæ dedicata non debēt ad aliud opus iungi, niſi ad aliā Eccleſiam: vel igni ſunt comburenda, vel ad profectum in monaſterio fratribus. In laicorum verò opera non debent admitti. *De conſ. diſt. 1. & apud Iuonem parte 3.*

Vide D. Peckium de Eccleſijs reficiendis, cap. 31.

admitti. Apud eundem Clementis decretũ epiſtola 2. Altaris palla, canthara, cathedra, candelabrum & velum ſi fuerint vetuſtate conſumpta, incendio dentur: quia non licet ea quæ in ſacrario fuerint malè tractari, ſed incendio vniuerſa tradantur. Cineres quoque eorum in baptiſterio inferantur, vbi nullus tranſitũ habeat: aut in pariete aut in foſſis pauimentorum iactentur; ne introëuntiũ pedibus coinquinentur. Ex his ſanè canonibus ſiue decretis colligi poteſt, quàm reuerenter tractandæ ſint ſacræ Imagines quantumuis antiquatæ. Moſcouitæ quoque non aliundè quàm à Chriſtianis & Catholicis habent ſequentem canonem, Imagines antiquæ & tabulæ, ſuper quibus conſecrationes fiunt, non comburantur: ſed in hortis aut alio honorifico loco, ne iniuria afficiantur aut dedecore, ſepeliantur.

Apud Sigiſmundum Baronem.

In Imaginibus collocandis habendam eſſe rationem loci.

Capvt XLIIII.

HOneſtas autem exigit vt loci ratio in collocandis Imaginibus habeatur. Quare nec in pauimento ſunt hiſtoriæ Sanctorum ſculpendæ, quamuis

iſtud videatur quandoque vſitatum fuiſſe in monaſterijs quibuſdam. Iuxta illud Bernardi, Vt quid ſaltèm Sanctorũ imagines non reueremur, quibus ipſum vtique quod pedibus conculcatur ſcatet pauimentum? ſæpe ſpuitur in ore Angeli, ſæpe alicuius Sanctorum facies calcibus tunditur tranſeuntium. Et, ſi non ſacris imaginibus, cur vel non parcitur pulcris coloribus? Cur decôras quod mox fœdandum eſt? Cur depingis quod neceſſe eſt conculcari? Quid ibi valent venuſtæ formæ, vbi puluere maculantur aſſiduo? *In fine Apologia.*

Hinc libro primo Codicis titulus eſt, *Tit. 11.* Nemini licere ſignum Saluatoris Chriſti humi vel in ſilice vel in marmore, aut inſculpere aut pingere. Et ſubijcitur lex vnica Theodoſij & Valentiani Auguſtorum, Cùm ſit nobis cura diligens per omnia ſuperi numinis religionem tueri, ſignum Saluatoris Chriſti nemini licere vel in ſolo vel in ſilice vel in marmoribus humi poſitis inſculpere vel pingere, ſed quodcunque reperitur tolli, grauiſſima pœna mulctando eos qui contrarium ſtatutis noſtris tentauerint, ſpecialiter imperamus. Similiaque legas canone 73. Synodi in Trullo Conſtantinopolis quæ ſexta dicitur.

Nimiùm autem rigidi ſunt qui ex hac Auguſto-

Vide D. Peckium de Eccleſiis reficiendis, cap. 31.

admitti. Apud eundem Clementis decretũ epiſtola 2. Altaris palla, canthara, cathedra, candelabrum & velum ſi fuerint vetuſtate conſumpta, incendio dentur: quia non licet ea quæ in ſacrario fuerint malè tractari, ſed incendio vniuerſa tradantur. Cineres quoque eorum in baptiſterio inferantur, vbi nullus tranſitũ habeat: aut in pariete aut in foſſis pauimentorum iactentur; ne introeuntiũ pedibus coinquinentur. Ex his ſanè canonibus ſiue decretis colligi poteſt, quàm reuerenter tractandæ ſint ſacræ Imagines quantumuis antiquatæ. Moſcouitæ quoque non aliundè quàm à Chriſtianis & Catholicis habent ſequentem canonem, Imagines antiquæ & tabulæ, ſuper quibus conſecrationes fiunt, non comburantur: ſed in hortis aut alio honorifico loco, ne iniuria afficiantur aut dedecore, ſepeliantur.

Apud Sigiſmundum Baronem.

In Imaginibus collocandis habendam eſſe rationem loci.

CAPVT XLIIII.

HOneſtas autem exigit vt loci ratio in collocandis Imaginibus habeatur. Quare nec in pauimento ſunt hiſtoriæ Sanctorum ſculpendæ, quamuis

iſtud videatur quandoque vſitatum fuiſſe in monaſterijs quibuſdam. Iuxta illud Bernardi, Vt quid ſaltèm Sanctorũ imagines non revereremur, quibus ipſum vtique quod pedibus conculcatur ſcatet pauimentum? ſæpe ſpuitur in ore Angeli, ſæpe alicuius Sanctorum facies calcibus tunditur tranſeuntium. Et, ſi non ſacris imaginibus, cur vel non parcitur pulcris coloribus? Cur decôras quod mox fœdandum eſt? Cur depingis quod neceſſe eſt conculcari? Quid ibi valent venuſtæ formæ, vbi puluere maculantur aſſiduo? *In fine Apologia.*

Hinc libro primo Codicis titulus eſt, *Tit. 11.* Nemini licere ſignum Saluatoris Chriſti humi vel in ſilice vel in marmore, aut inſculpere aut pingere. Et ſubijcitur lex vnica Theodoſij & Valentiani Auguſtorum, Cùm ſit nobis cura diligens per omnia ſuperi numinis religionem tueri, ſignum Saluatoris Chriſti nemini licere vel in ſolo vel in ſilice vel in marmôribus humi poſitis inſculpere vel pingere, ſed quodcunque reperitur tolli, grauiſſima pœna mulctando eos qui contrarium ſtatutis noſtris tentauerint, ſpecialiter imperamus. Similiaque legas canone 73. Synodi in Trullo Conſtantinopolis quæ ſexta dicitur.

Nimiùm autem rigidi ſunt qui ex hac

Auguſtorum lege inferunt, contra receptam conſuetudinem, nō licere in ſepulturis humi poſitis ſignum crucis imprimere. Nam in conſecratione Eccleſiæ, quando Epiſcopus benedicit primarium lapidem in fundamento ponendum, accepto cultro ſculpit in eo ſignum crucis dicens, In nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Vnde hæc lex eos potiſſimum notat, qui imaginem ſiue ſignum Saluatoris Chriſti in cruce pendentis humi ſculpunt vel pingunt.

Pontificale. folio 107.

Non ſunt etiam imagines ſacræ eo loci ponēdæ vbi claui ſunt figendi. Hoc enim docet nos ſeptimæ Synodi actio quarta quæ ſic habet: Alius quidam in ciuitate quæ dicitur Citium, die decima quinta menſis Auguſti, cùm feſtum Virginis celebratur, ingreſſus templum vt velis ornaret illud, clauum in parietem malleo adigendo, frontem imaginis D. Petri in pariete depictæ transfodit: funiculo itaque velo alligato, confeſtim illius caput frontemque intolerabilis doloris cruciatus inuaſit, qui conſtanter per duos feſtiuitatis illius dies permanſit. Epiſcopus autē Citij re cognita hominem increpauit, iuſſitque vt abiens clauum iterum eximeret ex imagine: quo facto continuò dolor mitigatus eſt. Interrogetur ſi libet Epiſcopus. Adeſt enim in hac congre-

congregatione. Interrogatus autem Epiſcopus Citij iureiurando affirmauit ita ſe habere in medio Synodi. Quod autem Seuerus imperator in ſuo larario inter falſos Deos poſuerit ſtatuas Chriſti & Abraham, hoc gentiliter fecit: & ſine dubio correxiſſet, ſi relicto paganiſmo Chriſtianæ religionis myſterijs fuiſſet illuminatus.

Lampridius in Seuero, & Spartianus.

De ſacris imaginibus in vijs publicis, nauibus, poculis, & libris.

Capvt XLV.

Rectiſſimè autem in vijs publicis eriguntur Crucis ſigna & Sanctorum imagines, iuxta definitionem ſecũdæ Nicenæ Synodi. Nam ſi pagani Mercurium, vt eſt apud Clementem, viæ vicinæq; præfectum ſtatuebant; quantò magis à nobis conuenit Sanctorũ imagines in vijs poni, vbi eorũ patrociniũ requirimus? Hinc in foro erigi iuſſit Conſtãtinus crucis ſignũ: quod vt Chryſoſt. habet, vbique celebrari videre licet, in foro, in ſolitudine, in vijs, in mõtibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigijs, & inſulis. Itaque crux in via poſita ad omnes clamat illud Ieremiæ; O vos omnes qui tranſitis per viam, attẽdite & videte, ſi eſt dolor ſicut dolor meus.

Act. 7. Orat. ad Gentes.

Quod Chriſtus ſit Deus to. 5. Thren. 1

Ridet

Ridet autem Clemens in citata oratione Romanos, qui res maximè & præclarè geſtas Fortunæ tribuebant, eamque maximam eſſe Deam exiſtimantes: ponebant tamen in ſterquilinio. Cuiuſmodi ſeceſſum, addit, fuiſſe dignum Deæ templum. In nauigijs verò non ſolam crucem videre licebat, ſed & Sanctorum imagines.

Act. 28. Nicephorus enim Calliſtus, de naui agẽs Alexandrina, cui erat inſigne Caſtorum, teſtatur, vt quondam Gentilium naues certorum quorumdam Deorum inſignia habebant, ita Chriſtianorum quoque naues, patronorum ſuorum imagines præferre conſueuiſſe. Quemadmodum, ait, Chriſtianam pietatem colentes nauium, gubernatores, naues ſuas ſanctis quibusdam dedicant, inſcriptioneque id teſtantur; itidem olim pro eo atque volebant, falsò creditis Dijs, picturis eas inſcribebant.

Vnde apud Paulum Diaconum legitur, initio lib. xviij. in hiſt. miſc. Anno ɪↄcɪɪ. Heraclius in Africa Imp. appellatus, venit cum nauibus caſtellatis, habentibus intra ſe arculas & imagines Dei matris, quemadmodum pyxides. Porrò antiquitus ſicut in vijs publicis & nauigijs, ita & in libris erant imagines. Vnde in vij. Synodo dixit Demetrius, armarij cu-

Act. 5. ſtos, ſe in Eccleſia Conſtantinopolitana inueniſſe

inueniſſe duos libros relictos, per imagines deargentatos. Inuenit idem, & Synodo obtulit, Conſtantini Chartophylacis librum, in quo folia, quæ de venerandis imaginibus tractabant, exciſa erant. De hoc libro ſubijcit ibidem Leontius à ſecretis. Eſt & aliud quod in hoc libro dignum admiratu eſt. Nam, vt videtis argẽteas tabulas habet, & vndique Sanctorũ imaginibus decoratus exiſtit. Ipſi verò rẽ relinquentes, hoc eſt, imagines, ea quæ de imaginibus intùs ſcripta ſunt exciderunt: quod ſanè extremæ dementiæ facinus eſt. Addatur autem prædictis, non minus vetuſto more in vaſculis & poculis ſanctorũ exprimi imagines. Quò pertinet illud D. Hieronymi in IV. cap. Ionæ. In ipſis cucurbitis vaſculorũ quas vulgò Sauromarias vocant, ſolent Apoſtolorum imagines adumbrari. Non mirum eſt autẽ hunc morem tunc inter Chriſtianos fuiſſe vſitatum, qui libenter prophana in ſacra cõuertere ſolent. Conſtat enim ex eodem Hieronymo, paganos homines idôla in lancibus ſculpta & cœlata habuiſſe. Vnde eſt illud eius ad Marcellam, Nunquid in lancibus idôla cœlata deſcripſi.

Tom. 5.

Epi. 102.

Non

Non anxiè laborandum eſſe quo ordine Sanctorum imagines collocentur: & quod Paulus rectè ponatur à dextris ſancti Petri.

Capvt XLVI.

Qvia verò loci rationem habendam eſſe diximus, nemo propterea multùm anxius ſit, vt in picturis ſtatuendis eum ordinem obſeruet quem ipſe ſua imaginatione cõcipit eſſe in cœlo. Nimia anxietas eſt hac in re vitanda, & aliquando accidit per iuſtam occaſionem quod dignioris imago à ſiniſtris collocetur. Quale quid accidiſſe credo in ea crucifixi imagine de qua capite ſexto huius libri ex libro miraculorum Cyri & Ioannis, vbi præcurſor Domini à dextris, Deipara autem à ſiniſtris repræſentatur. Sicut ergo non eſt contendendum an Ioannes Baptiſta maior ſit in cœlo, an Ioannes Euangeliſta; vtrum Barbara præcedat in gloria cœleſti Catharinam an contra, ac de ſimilibus. Iuxta illud quod aurea Legenda adfert, Bene concordes ſumus in cœlis, de nobis non diſputetis in terris: ſic etiam in picturis non eſt iſtorum occaſione, vnus alteri contentioſè præferen-

Legenda 80.

præferendus. Scripſit hac de re Thomas de Kempis eruditiſſimum Caput, lib. 3. de imitatione Chriſti, Caput videlicet 63. in quo inter cætera ſic ait: Noli etiam inquirere, vel diſputare de meritis Sanctorum, quis alio ſanctior, aut quis maior fuerit in regno cœlorum. Talia generant ſæpe lites & contentiones inutiles, nutriunt quoque ſuperbiam & vanam gloriam: vnde oriuntur inuidiæ & diſſenſiones, dum iſte illum ſanctum, & alius alium conatur ſuperbè præferre. Talia autem velle ſcire & inueſtigare, nullum fructum afferunt, sed magis ſanctis diſplicent, quia non eſt Deus diſſenſionis, ſed pacis: quæ pax magis in humilitate vera, quàm in propria exaltatione, conſiſtit. Quod autem attinet ad ſigillum Pontificis, nemo illud imperitiæ aut indecentiæ arguat, quia in eo, ſicut & in quibuſdam picturis, ſanctus Paulus à dextris Chriſti ponitur: Petrus verò à ſiniſtris. Inuerſa enim iſta & præpoſtera vt apparet locatio non eſt recens, ſed eam quoque antiquitas nobis varijs de cauſſis commẽdat. Quod poſtea fusè explicabitur.

1. Cor. 14.

Nouitas

Nouitas omnis diligenter eſt in picturis examinanda, antequam approbetur.

Capvt XLVII.

Sequitur Concilio Tridentino: Hæc, vt fideliùs obſeruentur, ſtatuit ſancta Synodus nemini licere vllo in loco, vel Eccleſia, etiam quomodolibet exempta vllam inſolitam ponere, vel ponendam curare imaginem, niſi ab Epiſcopo approbata fuerit. Iſtud autem Synodicum decretum videtur mihi valde peroportunum eſſe, ad refrenandum eorum licentiam, qui aliquando ſuas opiniones proponunt quaſi eſſent clariſſimæ demõſtrationes: cùm eædem ſi in diſtrictum examen vocarentur, aliquoties tanquam minus probabili fundamento innixæ non reciperentur. Exempli gratia, Si quis cupiat Marcum Euangeliſtam abſque dextro pollice pingere, picturam hanc fortaſſis Epiſcopalis authoritas reijciet. Quia non tantum primo Canone Niceni Concilij prohibitum eſt ſeipſum mutilare, ſed

Exo. 20. in 5. pr. etiam ſacræ ſcripturæ authoritate. Marcum autem diuina authoritate ſibi pollicem præcidiſſe, non tam euidenter probari poteſt, quàm à nonnullis vt verum

aſſeritur.

aſſeritur. Nam Iſidorus id non aſſerit, ſed tantum dicit: Hic, ne ad ſacerdotium promoueretur, abſcidiſſe ſibi pollicē fertur. Quod deſumſit credo ex præfatione non Hieronymi, ſed Græci cuiuſdam in Marcum, quæ ſic habet, Amputaſſe autem ſibi poſt fidem pollicem Marcus dicitur, vt ſacerdotio reprobus haberetur. Apud aliū quempiam veterem ſcriptorem, non facilè id reperias. Quamquam ſint inter recentiores auctores, qui factum illud ad reuelationem diuinam referunt. Excuſandum enim putarunt, quod in citata præfatione, vel ab Hieronymo, vel ab Auguſtino ſcriptum eſſe præſupponebant.

Iſido. de patribus teſtamētica. 85.

Quàm latè ſeſe extendat ſacrarum imaginum appellatio.

CAPVT XLVIII.

QVæritur autem quàm latè ſeſe extēdat ſacrarum imaginum appellatio. Neque enim tunc demum ſacræ cenſendæ ſunt imagines, quando myſtica ſacerdotis benedictione ſanctificantur, aut ſacro chriſmate vnguntur, ſed, vt verbis dicam Epiphanij quibus ipſe in ſeptima Synodo Iconomachis reſpondit, Multa quę inter nos ſacrata ſunt, ſacram precationē non accipiunt; cùm à ſeipſo & nomine ſuo,

Act. 6. tom. 4.

ſuo, plena ſunt ſanctificatione & gratia. Quapropter & veneranda & ſancta honoramus & amplectimur. Ipſe itaque typus ſalutiferæ crucis, ſine ſacrata precatione, ſiue dedicatione apud nos honorabilis exiſtit. Satisfacit enim nobis figura, quæ tum ſignificationem accipit, cùm à nobis fuerit adorata. Nam ſiue in frõte eã tanquã ſigillum imprimimus, ſiue per vacuum aëra crucis ſignum facimus, ſperamus & confidimus dæmones cruce poſſe fugare. Nihilominus Adrianus primus ſcribit ad Carolum Magnum, Fideliter & veraciter dicimus & probamus, quia vſus ſanctæ noſtræ Catholicæ & Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ fuit & eſt, quando ſacræ imagines vel hiſtoriæ pinguntur, vt priùs ſacro chriſmate vngantur, & tunc à fidelibus venerantur: inſtar facientes; vt locutus eſt Dominus ad Moſem dicens, Facieſque vnctionis oleum ſanctum vnguentum compoſitum opere vnguentarij, & vngues ex eo tabernaculũ teſtimonij & arcam teſtamenti, mẽſamq́; cum vaſis ſuis, candelabrum & vtenſilia eius, Altaria thymiamatis & holocauſti & vniuerſam ſuppellectilem quæ ad cultum eorum pertinet: ſanctificabiſque omnia & erunt ſancta ſanctorum: qui tetigerit ea, ſanctificabitur. Habet Pontificale benedictionem nouæ crucis, ſiue

Tom 3. Con. fol 209.

Exo. 30.

tabulæ

tabulæ in qua crucifixus eſt depictus. Benedictionem quoque imaginis beatę Marię, & benedictionem imaginum aliorum Sanctorum. Quæ etiam ex eo habentur in Sacerdotali, parte 2. cap. 7. & 8. Interim imagines abſque omni benedictione aut vnctione ſacræ ſunt & ſãctæ, quia res ſacras ſignificant, vt latè contra Cẽturiones Magdeburgenſes declarat Nicolaus Sanderus lib. 2. de Honoraria imaginum adoratione. *Cap. 1.*

Ad ſacras haſce picturas refero, ſynodorum ſex Vniuerſalium picturam, quam Conſtantinus PP. Romæ fieri iuſſit in porticu S. Petri, quamq́; Philippicus, eoquod Monothelita eſſet, in regia Vrbe iuſſerat deleri. vt habet Paulus Diaconus lib vi. hiſt. Langobard. Theodoſius verò Imp. vt referunt Beda lib. de ſex ætatibus, & Ado Viẽnenſis in Chronico, mox vt regnum ſuſcepit, picturam iam dictam reſtaurauit. *Cap. 11.*

Habendam eſſe rationem eorum quæ ad ſacras imagines reducuntur.

Capvt XLVIIII.

SVnt rurſus & alia, quæ etiam obſeruanda ſunt, ne malè pingantur, quæ ſi nõ inter ſacras imagines collocẽtur, ſaltẽ

negari

negari non poteſt quin medium locum obtineant inter ſacras & prophanas. Tales ſunt enim imagines diaboli, mortis, inferni ac ſimilium. Hoc autem occaſione mortis obiter adijcio, quod ad effigiẽ mortis rectius aſcriberetur ex Eccli. cap. 38. Mihi heri, & tibi hodie: quàm, hodie mihi; cras tibi. Coruinum enim illud cras nemo ſibi polliceri poteſt, cùm die & hora mortis nihil ſit incertius. Huc etiam pertinent ſigna quædam quæ ſanctis propter ſignificationem rei ſacræ appinguntur. Qualia ſunt, vexillum quod cruci Chriſti apponitur, ad ſignificãdam victoriam eius, item aureola quæ ſanctorum capitibus apponitur, palmæ in manibus Sanctorum, Mitra, ac baculus paſtoralis quæ Epiſcopus dantur ac ſimilia.

Quæ quarto libro fuſius explicabuntur.

Donaria & imagines brachiorum, pedum & ſimilium, in memoriam reſtitutæ ſanitatis, peruetuſto more in Eccleſijs ſuſpenſa.

Capvt L.

HVc pertinet quod in Eccleſijs ad memorias Sanctorum appendantur brachia,

brachia, pedes aut ſimilia, ex cera, aut argẽto, aut alia materia. Cùm enim hæc appendantur in memoriam reſtitutæ diuinitus ſanitatis, meritò numerantur inter Imagines quæ mediũ locũ obtinent inter ſacras & prophanas. Illuſtre autem pro his donarijs teſtimonium habemus apud Theodoretum lib. 8. de curatione Græcarum affectionum. Cùm enim præmiſiſſet quod ſepulchra Zerxis, Darij, Alexandri, Auguſti, Veſpaſiani & ſimilium, aut omnino ignorentur aut obſcura ſint, ſubiungit, Martyrum verò tẽpla conſpicua cernuntur, magnitudinique præſtantia, omni præterea ornatûs genere variata ſplendoremq́; quodãmodo pulchritudinis ſuæ latè fundentia. Quicunque homines proſpera ſunt valetudine, conſeruari eam ſibi à Martyribus petunt: qui verò ægritudinem aliquam patiuntur, ſanitatem expoſcunt. Inſuper viri & mulieres dari filios ſibi petunt: qui verò parentes ſunt, integra ſibi & proſpera cuſtodiri quæ conſecuti ſunt dona. Item qui peregrè aliquò proficiſcuntur petunt Martyres ſibi comites eſſe in via vel potius itineris duces; qui verò iam ſoſpites redierunt, gratias agunt, acceptũ beneficium confitentes. Non qui ſe ad deos accedere arbitrentur, ſed qui orent Dei Martyres tãquàm diuinos homines, inter-

Vide D. Peckium de Eccleſijs reficiendis, cap. 31.

admitti. Apud eundem Clementis decretũ epiſtola 2. Altaris palla, canthara, cathedra, candelabrum & velum ſi fuerint vetuſtate conſumpta, incendio dentur: quia non licet ea quæ in ſacrario fuerint malè tractari, ſed incendio vniuerſa tradantur. Cineres quoque eorum in baptiſterio inferantur, vbi nullus tranſitũ habeat: aut in pariete aut in foſſis pauimentorum iactentur; ne introëuntiũ pedibus coinquinentur. Ex his ſanè canonibus ſiue decretis colligi poteſt, quàm reuerenter tractandæ ſint ſacræ Imagines quantumuis antiquatæ. Moſcouitæ quoque non aliundè quàm à Chriſtianis & Catholicis habent ſequentem canonem, Imagines antiquæ & tabulæ, ſuper quibus conſecrationes fiunt, non comburantur: ſed in hortis aut alio honorifico loco, ne iniuria afficiantur aut dedecore, ſepeliantur.

Apud Sigiſmundum Baronem.

In Imaginibus collocandis habendam eſſe rationem loci.

Capvt XLIIII.

HOneſtas autem exigit vt loci ratio in collocandis Imaginibus habeatur. Quare nec in pauimento ſunt hiſtoriæ Sanctorum ſculpendæ, quamuis

iſtud videatur quandoque vſitatum fuiſſe in monaſterijs quibuſdam. Iuxta illud Bernardi, Vt quid ſaltem Sanctorũ imagines non reueremur, quibus ipſum vtique quod pedibus conculcatur ſcatet pauimentum? ſæpe ſpuitur in ore Angeli, ſæpe alicuius Sanctorum facies calcibus tunditur tranſeuntium. Et, ſi non ſacris imaginibus, cur vel non parcitur pulcris coloribus? Cur decôras quod mox fœdandum eſt? Cur depingis quod neceſſe eſt conculcari? Quid ibi valent venuſtæ formæ, vbi puluere maculantur aſſiduo?

In fine Apologiæ.

Hinc libro primo Codicis titulus eſt, Nemini licere ſignum Saluatoris Chriſti humi vel in ſilice vel in marmore, aut inſculpere aut pingere. Et ſubijcitur lex vnica Theodoſij & Valentiani Auguſtorum, Cùm ſit nobis cura diligens per omnia ſuperi numinis religionem tueri, ſignum Saluatoris Chriſti nemini licere vel in ſolo vel in ſilice vel in marmôribus humi poſitis inſculpere vel pingere, ſed quodcunque reperitur tolli, grauiſſima pœna mulctando eos qui contrarium ſtatutis noſtris tentauerint, ſpecialiter imperamus. Similiaque legas canone 73. Synodi in Trullo Conſtantinopolis quæ ſexta dicitur.

Tit. 11.

Nimiùm autem rigidi ſunt qui ex hac Auguſto-

Auguſtorum lege inferunt, contra receptam conſuetudinem, nō licere in ſepulturis humi poſitis ſignum crucis imprimere. Nam in conſecratione Eccleſiæ, quando Epiſcopus benedicit primarium lapidem in fundamento ponendum, accepto cultro ſculpit in eo ſignum crucis dicens, In nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Vnde hæc lex eos potiſſimum notat, qui imaginem ſiue ſignum Saluatoris Chriſti in cruce pendentis humi ſculpunt vel pingunt.

Pontificale. folio 107.

Non ſunt etiam imagines ſacræ eo loci ponēdæ vbi claui ſunt figendi. Hoc enim docet nos ſeptimæ Synodi actio quarta quæ ſic habet: Alius quidam in ciuitate quæ dicitur Citium, die decima quinta menſis Auguſti, cùm feſtum Virginis celebratur, ingreſſus templum vt velis ornaret illud, clauum in parietem malleo adigendo, frontem imaginis D. Petri in pariete depictæ transfodit: funiculo itaque velo alligato, confeſtim illius caput frontemque intolerabilis doloris cruciatus inuaſit, qui conſtanter per duos feſtiuitatis illius dies permanſit. Epiſcopus autē Citij re cognita hominem increpauit, iuſſitque vt abiens clauum iterum eximeret ex imagine: quo facto continuò dolor mitigatus eſt. Interrogetur ſi libet Epiſcopus. Adeſt enim in hac

congregatione. Interrogatus autem Epiſcopus Citij iureiurando affirmauit ita ſe habere in medio Synodi. Quod autem Seuerus imperator in ſuo larario inter falſos Deos poſuerit ſtatuas Chriſti & Abraham, hoc gentiliter fecit: & ſine dubio correxiſſet, ſi relicto paganiſmo Chriſtianæ religionis myſterijs fuiſſet illuminatus.

Lampridius in Seuero, & Spartianus.

De ſacris imaginibus in vijs publicis, nauibus, poculis, & libris.

CAPVT XLV.

RECtiſſimè autem in vijs publicis eriguntur Crucis ſigna & Sanctorum imagines, iuxta definitionem ſecũdæ Nicenæ Synodi. Nam ſi pagani Mercurium, vt eſt apud Clementem, viæ vicinæq; prefectum ſtatuebant; quantò magis à nobis conuenit Sanctorũ imagines in vijs poni, vbi eorũ patrociniũ requirimus? Hinc in foro erigi iuſſit Conſtãtinus crucis ſignũ: quod vt Chryſoſt. habet, vbique celebrari videre licet, in foro, in ſolitudine, in vijs, in mõtibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigijs, & inſulis. Itaque crux in via poſita ad omnes clamat illud Ieremiæ; O vos omnes qui tranſitis per viam, attẽdite & videte, ſi eſt dolor ſicut dolor meus.

Act. 7. *Orat. ad Gentes.* *Quod Chriſtus ſit Deus to. 5.* *Thren. 1*

Ridet

Ridet autem Clemens in citata oratione Romanos, qui res maximè & præclarè geſtas Fortunæ tribuebant, eamque maximam eſſe Deam exiſtimantes: ponebant tamen in ſterquilinio. Cuiuſmodi ſeceſſum, addit, fuiſſe dignum Deæ templum. In nauigijs verò non ſolam crucem videre licebat; ſed & Sanctorum imagines.

Att. 28. Nicephorus enim Calliſtus, de naui agẽs Alexandrina, cui erat inſigne Caſtorum, teſtatur, vt quondam Gentilium naues certorum quorumdam Deorum inſignia habebant, ita Chriſtianorum quoque naues, patronorum ſuorum imagines præferre conſueuiſſe. Quemadmodum, ait, Chriſtianam pietatem colentes nauium, gubernatores, naues ſuas ſanctis quibusdam dedicant, inſcriptioneque id teſtantur; itidem olim pro eo atque volebant, falsò creditis Dijs, picturis eas inſcribebant.

Vnde apud Paulum Diaconum legitur, initio lib. xviij. in hiſt. miſc. Anno ɪↄcɪɪ. Heraclius in Africa Imp. appellatus, venit cum nauibus caſtellatis, habentibus intra ſe arculas & imagines Dei matris, quemadmodum pyxides. Porrò antiquitus ſicut in vijs publicis & nauigijs, ita & in libris erant imagines. Vnde in vij. Synodo dixit Demetrius, armarij cuſtos, ſe in Eccleſia Conſtantinopolitana

Att. 5. inueniſſe

inueniſſe duos libros relictos, per imagines deargentatos. Inuenit idem, & Synodo obtulit, Conſtantini Chartophylacis librum, in quo folia, quæ de venerandis imaginibus tractabant, excisa erant. De hoc libro ſubijcit ibidem Leontius à ſecretis. Eſt & aliud quod in hoc libro dignum admiratu eſt. Nam, vt videtis argẽteas tabulas habet, & vndique Sanctorũ imaginibus decoratus exiſtit. Ipſi verò rẽ relinquentes, hoc eſt, imagines, ea quæ de imaginibus intùs ſcripta ſunt exciderunt: quod ſanè extremæ dementiæ facinus eſt. Addatur autem prædictis, non minus vetuſto more in vaſculis & poculis ſanctorũ exprimi imagines. Quò pertinet illud D. Hieronymi in IV. cap. Ionæ. In ipſis cucurbitis vaſculorũ quas vulgò Sauromarias vocant, ſolent Apoſtolorum imagines adumbrari. Non mirum eſt autẽ hunc morem tunc inter Chriſtianos fuiſſe vſitatum, qui libenter prophana in ſacra cõuertere ſolent. Conſtat enim ex eodem Hieronymo, paganos homines idôla in lancibus ſculpta & cœlata habuiſſe. Vnde eſt illud eius ad Marcellam, Nunquid in lancibus idôla cœlata deſcripſi.

Tom. 5.

Epi. 102

Non

Non anxiè laborandum eſſe quo ordine Sanctorum imagines collocentur: & quod Paulus rectè ponatur à dextris ſancti Petri.

Capvt. XLVI.

QVia verò loci rationem habendam eſſe diximus, nemo propterea multùm anxius ſit, vt in picturis ſtatuendis eum ordinem obſeruet quem ipſe ſua imaginatione cōcipit eſſe in cœlo. Nimia anxietas eſt hac in re vitanda,& aliquando accidit per iuſtam occaſionem quod dignioris imago à ſiniſtris collocetur. Quale quid accidiſſe credo in ea crucifixi imagine de qua capite ſexto huius libri ex libro miraculorum Cyri & Ioannis, vbi præcurſor Domini à dextris, Deipara autem à ſiniſtris repræſentatur. Sicut ergo non eſt contendendum an Ioannes Baptiſta maior ſit in cœlo, an Ioannes Euangeliſta; vtrum Barbara præcedat in gloria cœleſti Catharinam an contra, ac de ſimilibus. Iuxta illud quod aurea Legenda adfert, Bene concordes ſumus in cœlis, de nobis non diſputetis in terris: ſic etiam in picturis non eſt iſtorum occaſione, vnus alteri contentioſè præferen-

Legenda 80.

præferendus. Scripſit hac de re Thomas de Kempis eruditiſſimum Caput, lib. 3. de imitatione Chriſti, Caput videlicet 63. in quo inter cætera ſic ait: Noli etiam inquirere, vel diſputare de meritis Sanctorum, quis alio ſanctior, aut quis maior fuerit in regno cœlorum. Talia generant ſæpe lites & contentiones inutiles, nutriunt quoque ſuperbiam & vanam gloriam: vnde oriuntur inuidiæ & diſſenſiones, dum iſte illum ſanctum, & alius alium conatur ſuperbè præferre. Talia autem velle ſcire & inueſtigare, nullum fructum afferunt, ſed magis ſanctis diſplicent, quia non eſt Deus 1. Cor. diſſenſionis, ſed pacis: quæ pax magis 14. in humilitate vera, quàm in propria exaltatione, conſiſtit. Quod autem attinet ad ſigillum Pontificis, nemo illud imperitiæ aut indecentiæ arguat, quia in eo, ſicut & in quibuſdam picturis, ſanctus Paulus à dextris Chriſti ponitur: Petrus verò à ſiniſtris. Inuerſa enim iſta & præpoſtera vt apparet locatio non eſt recens, ſed eam quoque antiquitas nobis varijs de cauſſis commẽdat. Quod poſtea fusè explicabitur.

Nouitas omnis diligenter eſt in picturis examinanda, antequàm approbetur.

Capvt XLVII.

SEquitur Concilio Tridentino: Hæc, vt fideliùs obſeruentur, ſtatuit ſancta Synodus nemini licere vllo in loco, vel Eccleſia, etiam quomodolibet exempta vllam inſolitam ponere, vel ponendam curare imaginem, niſi ab Epiſcopo approbata fuerit. Iſtud autem Synodicum decretum videtur mihi valde peroportunum eſſe, ad refrenandum eorum licentiam, qui aliquando ſuas opiniones proponunt quaſi eſſent clariſſimæ demõſtrationes: cùm eædem ſi in diſtrictum examen vocarentur, aliquoties tanquam minus probabili fundamento innixæ non reciperentur. Exempli gratia, Si quis cupiat Marcum Euangeliſtam abſque dextro pollice pingere, picturam hanc fortaſſis Epiſcopalis authoritas reijciet. Quia non tantum primo Canone Niceni Concilij prohibitum eſt ſeipſum mutilare, ſed etiam ſacræ ſcripturæ authoritate. Marcum autem diuina authoritate ſibi pollicem præcidiſſe, non tam euidenter probari poteſt, quàm à nonnullis vt verum aſſeritur.

Exo. 20. *in* 5. *pr.*

aſſeritur. Nam Iſidorus id non aſſerit, ſed tantum dicit: Hic, ne ad ſacerdotium promoueretur, abſcidiſſe ſibi pollicē fertur. Quod deſumſit credo ex præfatione non Hieronymi, ſed Græci cuiuſdam in Marcum; quæ ſic habet, Amputaſſe autem ſibi poſt fidem pollicem Marcus dicitur, vt ſacerdotio reprobus haberetur. Apud aliū quempiam veterem ſcriptorem, non facilè id reperias. Quamquam ſint inter recentiores auctores, qui factum illud ad reuelationem diuinam referunt. Excuſandum enim putarunt, quod in citata præfatione, vel ab Hieronymo, vel ab Auguſtino ſcriptum eſſe præſupponebant. *Iſido. de patribus teſtamē-tica. 85.*

Quàm latè ſeſe extendat ſacrarum imaginum appellatio.

Capvt XLVIII.

QVæritur autem quàm latè ſeſe extēdat ſacrarum imaginum appellatio. Neque enim tunc demum ſacræ cenſendæ ſunt imagines, quando myſtica ſacerdotis benedictione ſanctificantur, aut ſacro chriſmate vnguntur, ſed, vt verbis dicam Epiphanij quibus ipſe in ſeptima Synodo Iconomachis reſpondit, Multa quę inter nos ſacrata ſunt, ſacram precationē non accipiunt; cùm à ſeipſo & nomine ſuo, *Act. 6. tom. 4.*

ſuo, plena ſunt ſanctificatione & gratia. Quapropter & veneranda & ſancta honoramus & amplectimur. Ipſe itaque typus ſalutiferæ crucis, ſine ſacrata precatione, ſiue dedicatione apud nos honorabilis exiſtit. Satisfacit enim nobis figura, quæ tum ſignificationem accipit, cùm à nobis fuerit adorata. Nam ſiue in frõte eã tanquã ſigillum imprimimus, ſiue per vacuum aëra crucis ſignum facimus, ſperamus & confidimus dæmones cruce poſſe fugare. Nihilominus Adrianus primus ſcribit ad Carolum Magnum, Fideliter & veraciter dicimus & probamus, quia vſus ſanctæ noſtræ Catholicæ & Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ fuit & eſt, quando ſacræ imagines vel hiſtoriæ pinguntur, vt priùs ſacro chriſmate vngantur, & tunc à fidelibus venerantur: inſtar facientes; vt locutus eſt Dominus ad Moſem dicens, Faciesque vnctionis oleum ſanctum vnguentum compoſitum opere vnguentarij, & vngues ex eo tabernaculũ teſtimonij & arcam teſtamenti, mẽſamq; cum vaſis ſuis, candelabrum & vtenſilia eius, Altaria thymiamatis & holocauſti & vniuerſam ſuppellectilem quæ ad cultum eorum pertinet: ſanctificabisque omnia & erunt ſancta ſanctorum: qui tetigerit ea, ſanctificabitur. Habet Pontificale benedictionem nouæ crucis, ſiue

Tom 3. Con. fol 209.

Exo. 30.

tabulæ

tabulæ in qua crucifixus eſt depictus. Benedictionem quoque imaginis beatę Marię, & benedictionem imaginum aliorum Sanctorum. Quæ etiam ex eo habentur in Sacerdotali, parte 2. cap. 7. & 8. Interim imagines abſque omni benedictione aut vnctione ſacræ ſunt & ſãctæ, quia res ſacras ſignificant, vt latè contra Cẽturiones Magdeburgenſes declarat Nicolaus Sanderus lib. 2. de Honoraria imaginum adoratione. *Cap. 1.*

Ad ſacras hаſce picturas refero, ſynodorum ſex Vniuerſalium picturam, quam Conſtantinus PP. Romæ fieri iuſſit in porticu S. Petri, quamq́; Philippicus, eo quod Monothelita eſſet, in regia Vrbe iuſſerat deleri. vt habet Paulus Diaconus lib vi. hiſt. Langobard. Theodoſius verò Imp. vt referunt Beda lib. de ſex ætatibus, & Ado Viẽnenſis in Chronico, mox vt regnum ſuſcepit, picturam iam dictam reſtaurauit. *Cap. 11.*

Habendam eſſe rationem eorum quæ ad ſacras imagines reducuntur.

Capvt XLVIIII.

SVnt rurſus & alia, quæ etiam obſeruanda ſunt, ne malè pingantur, quæ ſi nõ inter ſacras imagines collocẽtur, ſaltẽ

negari non poteſt quin medium locum obtineant inter ſacras & prophanas. Tales ſunt enim imagines diaboli, mortis, inferni ac ſimilium. Hoc autem occaſione mortis obiter adijcio, quod ad effigiẽ mortis rectius aſſcriberetur ex Eccli.cap. 38. Mihi heri, & tibi hodie: quàm, hodie mihi; cras tibi. Coruinum enim illud cras nemo ſibi polliceri poteſt, cùm die & hora mortis nihil ſit incertius. Huc etiam pertinent ſigna quædam quæ ſanctis propter ſignificationem rei ſacræ appinguntur. Qualia ſunt, vexillum quod cruci Chriſti apponitur, ad ſignificãdam victoriam eius, item aureola quæ ſanctorum capitibus apponitur, palmæ in manibus Sanctorum, Mitra, ac baculus paſtoralis quæ Epiſcopus dantur ac ſimilia.

Quæ quarto libro fuſius explicabuntur.

Donaria & imagines brachiorum, pedum & ſimilium, in memoriam reſtitutæ ſanitatis, peruetuſto more in Eccleſijs ſuſpendi.

Capvt L.

Hvc pertinet quòd in Eccleſijs ad memorias Sanctorum appendantur brachia,

brachia, pedes aut ſimilia, ex cera, aut argẽto, aut alia materia. Cùm enim hæc appendantur in memoriam reſtitutæ diuinitus ſanitatis, meritò numerantur inter Imagines quæ mediũ locũ obtinent inter ſacras & prophanas. Illuſtre autem pro his donarijs teſtimonium habemus apud Theodoretum lib. 8. de curatione Græcarum affectionum. Cùm enim præmiſiſſet quod ſepulchra Zerxis, Darij, Alexandri, Auguſti, Veſpaſiani & ſimilium, aut omnino ignorentur aut obſcura ſint, ſubiungit, Martyrum verò tẽpla conſpicua cernuntur, magnitudinique præſtantia, omni præterea ornatûs genere variata ſplendoremq; quodãmodo pulchritudinis ſuæ latè fundentia. Quicunque homines proſpera ſunt valetudine, conſeruari eam ſibi à Martyribus petunt: qui verò ægritudinem aliquam patiuntur, ſanitatem expoſcunt. Inſuper viri & mulieres dari filios ſibi petunt: qui verò parentes ſunt, integra ſibi & proſpera cuſtodiri quæ conſecuti ſunt dona. Item qui peregrè aliquò proficiſcuntur petunt Martyres ſibi comites eſſe in via vel potius itineris duces; qui verò iam ſoſpites redierunt, gratias agunt, acceptũ beneficium confitentes. Non qui ſe ad deos accedere arbitrentur, ſed qui orent Dei Martyres tãquàm diuinos homines,

interceſſoreſque ſibi eos apud Deum aduocent ac precentur. Piè verò fideliterque precatos ea maximè conſequi quæ deſiderant, teſtantur illa quæ votorum rei dona perſoluunt, manifeſta nimirum adeptæ ſanitatis indicia. Nam alij quidem oculorum, alij verò pedum, alij porrò manuum ſimulachra ſuſpendunt ex argento auróve confecta. Gratiſſimè namque accipit eorum Dominus qualiacumque ſunt dona, nec exigua nec vilia dedignatur, quippe qui ea pro ferentis facultate metitur. Hæc itaque omnium ſpectaculo exporrecta teſtantur morborum depulſionem cuius ipſa certiſſimà ſigna ſunt à ſanitatem conſecutis oblata. Hæc ſepulcorum ibi martyrum quæ ſit virtus oſtendunt. Hactenus Theodoretus. Alij depictam tabellam teſtem miraculi relinquunt, vt habet vita Theodori Sicei, apud Metaphr. 22. Aprilis. Alij volentes deſcriptam ſuam gratiarum actionem, ex argento illius figuram affinxerunt aſſcripto nomine: vt habet vita Danielis ſtylitæ, apud eundem 11. Decembris.

De

De ſtatua vxoris Loth, obſidione Ieruſalem ab Ezechiele depicta, & peccati Imagine quam Zacharias vidit.

CAPVT LI.

SEd dum de Imaginibus ſacris, & quæ ad eas referri poſſunt, agitur, non oportet ſilentio præterire ſtatuam vxoris Loth, aut obſidionem Ieruſalem ab Ezechiele in latere deſcriptam, aut denique peccati Imaginem à Zacharia viſã. Paululum igitur iſta conſideremus. Vxor *Geneſ 19* Loth reſpiciens poſt ſe ad Sodomam & Gomorrham verſa eſt in ſtatuam ſalis. Statua dici ſolet Imago fabricata ex ligno, lapide, ebore, metallo, aut ſimili materia. Dominus igitur vt memores eſſemus pœnæ vxoris Loth retroſpicientis, fecit ex ea ſtatuam ſalis ex duriſſima *Luc. 17.* materia; vt non facilè deleri poſſet eius memoria. Meminit autem Plinius ſalis *Lib. 31. cap. 7.* qui lapicidinarum modo vix etiam ferro cæditur.

Ezechieli Prophetæ vt Hieroſolymitanis non ſolum verbis, ſed & facto declararet imminentia mala, mandatum eſt vt in Imagine deſcriberet obſidionem Ieruſalem. Hæc dicit Dominus Deus, *Ezech. 4* Et tu fili hominis ſume tibi laterem, &

 pones

pones eum coram te, & deſcribes in eo
Ezech.4 ciuitatem Ieruſalem. Et ordinabis aduerſus eam obſidionem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggerem, & dabis contra eam caſtra & pones arietes in gyro.

Zach.5. Zacharias verò propheta vidit impietatem ſiue peccatum ſub ſpecie mulieris, & angelum mittentem maſſam plumbeam in os eius. Quem locum tra-
In orat. de plaga grādinis ctans Nicetas commentator Gregorij Nazianzeni, annotat peccatum ſub mulieris forma vidiſſe Zachariam, quia è voluptate maxima vitia ex parte naſcuntur: Plumbum ori iniquitatis inſidiſſe, quia peccatum aggrauat inſtar grauiſſimi
Pſal.106 plumbi: & quia ſcriptum eſt, Omnis iniquitas oppilabit ſuum.

Homil. in 1. Cor.3 Tractat etiam Chryſoſtomus nonnihil de peccati pictura. Quod ſi quis, inquit peccatum effingeret, non ſanè mihi videretur errare ſi in hunc modum id pingeret, fœminam quandam in feræ ſimilitudinem, barbatam, ignem afflantem, horrendam, nigram, quales externi poëtæ Scyllas effingunt. Innumeris enim manibus noſtris inſidiatur cogitationibus, & inopinantes aggreditur, omnia dilacerat more canum clanculùm mordentium.

Multitu-

Multitudinem ſacrarum imaginum non referendam eſſe in abuſus.

CAPVT LII.

MIror verò nonnullos multitudinẽ Imaginum referre inter abuſus; quaſi maiores noſtri paucas tantùm habuiſſent ſacras Imagines. Fateor quidem quod Imagines parcius ab initio fiebant & rarò in Eccleſijs ponebãtur, tum quod fideles quotidianis perſecutionibus afflicti, de ornamentis & acceſſionibus rituum ſacrorum non magnoperè ſoliciti eſſent; ſed in magno lucro ponebant ſi vel neceſſaria religionis Chriſtianæ ſacramenta retinere poſſent; tum etiam ne Iudæos, ac infirmos catechumenos offenderent, ſi quamuis hominum Deo chariſſimorum, tamen hominum, Imagines adorandas proponerent. Periculũ enim erat, ne (quod Manichæos feciſſe legimus) Chriſtianos non niſi conuertiſſe idola dicerent, dum pro veteribus dijs Apoſtolos & Martyres colere putarentur. Ob quas cauſas mirandum non eſt ſi Concilium Elibertinum rebus Chriſtianis nondum in pace & tranquillitate cõſtitutis, accommodatè ad illorum temporum & locorum rationes decreuit, picturas

Sanderus de honoraria imaginũ adorat. lib. 2. ca. 4.

Contra Fauſtũ lib. 20. cap. 21.

Eliberri dicitur nũc eſſe Granata. Can. 36.

cturas in Eccleſia eſſe non debere, ne quod colitur aut adoratur in parietibus pingeretur. Etenim (vt nec illud interim taceatur) ſi picturæ, ſacram hiſtoriam exprimentes, in parietibus Eccleſiarum paſſim poſitę fuiſſent, cùm illas imminẽte perſecutione Christiani auferre ſecum aut occultare, nõ potuiſſent, partim ſacræ picturæ fuiſſent ludibrio Paganis & Iudæis obſtinatis, partim offendiſſent imbecilliores eorum animos qui prius erant ad illam adorationẽ quæ ſpiritu & mente fit, inuitandi, quàm vt noſtrum cultum præcipuè in rebus externis verſari ſuſpicarentur.

Ioan. 4.

Poſtquam verò penitus ceſſauit infidelium Tyrãnorum perſecutio, mox in Eccleſijs poſitæ ſunt non exiguo numero, Imagines & ſtatuæ ſacræ. Nam, vt in Synodica ſua epiſtola refert Adrianus primus, Conſtantinus Magnus non immemor accepti beneficij Eccleſias Dei exædificare cœpit, Columnas eorũ paſſim ſacris Imaginibus, in memoriam incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti, omniumq; Sãctorum reuerentiã, exornauit. Quin etiam citat verba Diui Baſilij, ex epiſtola qua in Iulianũ deſertorem inuehitur, Cõfiteor filij incarnatã œconomiã. Deinde ſanctam Mariam quæ ſecundum carnem illũ peperit, hanc Deiparã vocãs.

In 7. ſyn. Act. 2.

Suſpicio etiã ſanctos Apoſtolos, Prophetas & Martyres, qui pro me apud Deum ſupplicant: quò per illorum meditationẽ propicius mihi ſit Deus noſter benignus, & remiſſionẽ peccatorũ mihi gratis largiatur. Quã ob cauſam & hiſtorias Imaginũ illorũ honoro & palam adoro. Hoc enim nobis traditũ à ſanctis Apoſtolis nõ eſt prohibendũ: ſed in omnibus Eccleſijs noſtris eorum hiſtorias erigimus. Nec pigeat audire reſponſionẽ eiuſdẽ Hadrani primi in ſcripto de Imaginibus ad interrogationẽ, Vbi in ſex ſynodalibus Cõcilijs iubeatur Imagines facere aut factas adorare? Illi, inquit, nobis dicere debebãt, in quali de ipſis ſex ſynodalibus Cõcilijs repræhenſæ ſint ſacræ Imagines. Enimuero in primo ſancto Concilio ſæpius oſtenſũ eſt quia ſanctus Sylueſter Papa & Conſtantinus Chriſtianiſſimus Imperator venerati ſunt ſacras Imagines & cum nomine Chriſtianitatis fideliter atque mirabiliter eas oſtenderunt: & à tunc vſque hactenus ſanctorum Pontificũ, videlicet Sylueſtri, Marci, & Iulij, miræ magnitudinis ſanctæ eorum Eccleſiæ apud nos ſunt depictæ, tam in muſiuo, quam in cæteris hiſtorijs cum ſacris Imaginibus ornatis. Item in ſancto ſecundo Concilio ſanctus Damaſus elegantiſſimus Papa propriam ſuam fecit

Tom. 3. Concil. fol. 222. & M.S. Gemblaci charactere vetuſtiſſimo.

Eccleſiam, cuius ſanctusGregorius meminit in Dialogis, quæ ex nomine conditoris Damaſi vocatur: eam ſimiliter à tunc vſque hactenus hiſtorijs ſacris & Imaginibus pictam habemus. Iterum de ſancto tertio Concilio, ſanctus Cœleſtinus papa proprium ſuum cœmeterium picturis decorauit. Magis autem ſucceſſor eius beatus Sixtus papa fecit Baſilicã ſanctæ Dei genitricis Mariæ cognométo Maiorem, quæ & Ad præſepe dicitur. Simili modo & ipſe tàm in metallis aureis, quàm in diuerſis hiſtorijs, ſacris decorauit Imaginibus. Sed & eius rogatu Valentinianus Auguſtus fecit Imaginem auream cum duodecim portis, & Saluatore gemmis precioſis ornatam, quam
Apoc. 21 voto gratiæ ſuper confeſſionem beati Petri Apoſtoli poſuit: & à tunc vſque hactenus apud nos ab omnibus fidelibus venerantur. Itemque de ſancto quarto Concilio, egregius atque mirificus prædicator ſanctus Leo papa & ipſe fecit Eccleſias quas opere muſiuo & diuerſis hiſtorijs ſeu Imaginibus pingens decorauit. Magis enim in Baſilica beati Pauli Apoſtoli, arcum ibidem maiorem faciẽs, & in muſiuo depingens Saluatorem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſeu viginti quatuor ſeniores, nomine ſuo, ver-
Apoc. 5. ſibus decorauit: & à tunc vſque hactenus fideliter

fideliter à nobis venerantur. Et de ſanctô quinto Concilio, ſanctiſſimus Vigilius Papa in Lateranēſi patriarchîo baſilicam faciens pulcherrimè eam decorauit picturis, tam in hiſtorijs, quamque in ſacris Imaginibus. Multò amplius verò eius ſanctiſſimi ſucceſſores dominus Pelagius, atque dominus Ioannes miræ magnitudinis Eccleſiam Apoſtolorū à ſolo ædificantes, hiſtorias diuerſas tam in muſiuo, quā in varijs coloribus, cum ſacris pingentes Imaginibus: & à tunc vſque hactenus à nobis venerantur.

Sed & Sanctus Gregorius Papa in monaſterio ſuo pulchrum fecit oratorium, & ipſum diuerſis hiſtorijs pingi fecit, atque ſacras ibidem erexit Imagines. Vbi & cum beato Eleutherio pro ægritudine ſtomachi ſui ingreſſus, in oratione pariter exauditi ſunt. Et ille vir ſanctus Eleutherius quem dicunt & mortuum ſuſcitaſſe, ante ipſas Imagines ſacras ſe proſternens diuinam exorare clementiam cum ſancto Gregorio non dubitauit: ſed fidem ferentes perfectam pariter exauditi ſunt: & vſque hactenus apud nos venerantur. Sed & de eccleſia Arianorum, cuius ipſe ſanctus Gregorius in dialogis ſuis meminit, placuit eidem ſancto Gregorio vt in fide Catholica introductis illuc beati Sebaſtiani, & ſanctæ Agathæ, Marty-

3. Dial. cap. 33.

3. Dial. cap. 30.

Martyrum reliquijs dedicari debuiſſet, quod & factũ eſt. Et poſt miraculũ quod in eadem Eccleſia factum eſt; diuerſis hiſtorijs ipſe beatus Gregorius pingi fecit eam, tam in muſiuo quàm in coloribus: & venerandas Imagines ibidẽ erexit; quę à tunc vſque hactenus venerãtur. Si enim voluerimus enarrare per ordinem, noſtri prædeceſſores Pontifices quantas Eccleſias fecerunt vſque nunc, mirificè in eis ſacras Imagines erigentes atque diuerſas hiſtorias pingentes, nec non & venerantes, Apoſtolicè audemus dicere, deficiet nos tempus enumerandi atque eorum ædificia cum ſacris Imaginibus & hiſto-
Heb. 11. rijs explanandi. Hactenus Adrianus Pontifex Romanus.

Igitur notum ſatis eſt à Conſtantini tempore, frequentem fuiſſe in omnibus Eccleſijs ſacrum Imaginum vſum: eundẽ quoq; fuiſſe etſi rariorem, in medijs Tyrannorum perſecutionibus, Frequentiſſimus enim tunc erat vſus ſigni crucis, quo inter alia frontẽ terebant. Habebant quoque Imagines Chriſti, Deiparæ & ſanctorum Martyrum, non quidem in parietibus Eccleſiarum, ſed vt habet E-
Act. 6 *in* piphanius in ſeptima Synodo, in tabulis,
finẽ 10, 1 in veſtibus ſacratis & in precioſis repoſitorijs, in quibus incruenta ſacrificia peragebãt. Et ſanè ſuddit idem Epiphanius,
hæc

hæc ad noſtra vſque tempora oſtenduntur, durabuntque per ſæcula quantumuis amaritudine & bile hæreticorum linguæ contra Eccleſiam & ſex Synodos vniuerſales flagrant,

Nomina vtiliter aſcribi in Sanctorum Imaginibus minus notis.

CAPVT LIII.

PRopter multitudinem autem Imaginum nō inutile foret Imaginibus minus notis nomina ſubſcribere. Quod in Græcanicis Eccleſijs audio viſitatiſſimū eſſe. Idem & Vetuſtas fecit: Iuxta illud S. Paulini, Natali 10. ſancti Felicis.

Martyribus mediam pictis pia nomina ſignant.

Imo diuinitus idem factum eſt in Imaginibus Michaëlis & Gabrielis ad ſummitatem alarum: vt habet Martyrium Procopij in ſeptima Synodo actione quarta. *Et apud Metaph. 8. Iulj.* Et in Apocalypſi Angelus oſtendit Ioāni *Apoc. 21* ciuitatem ſanctam Hieruſalem deſcendentē de cœlo, & habentē portas duodecim, & in portis Angelos duodecim: & nomina ſubſcripta, quæ ſunt nomina duodecim tribuum filiorum Iſraël: habentem etiam murum cum fundamentis duodecim & in ipſis nomina duodecim Apoſtolorum Agni. Iuuat autem nomina

aſcribere, quia Michaël Meſpurgenſis Epiſcopus inter abuſus ponit, quod Diuorum ignotorum collocantur Imagines. Cuius enim te admonebit, inquit, Imago, ſi ignores quem ſignificet?

In Catechiſmo.

Quanquam aliquando nomen non ſufficiat. Hinc memini me ante annos aliquot audiuiſſe à quibuſdam Amſtelredamenſibus, tum Theologiæ ſtudioſis, nunc autem paſtoribus, qui Wormariæ in Hollandia fuerant diſcipuli Dn. Martini Duncani, in prædicto pago eſſe Imaginem crucifixi perantiquam & celebrē, quæ in annua ſupplicatione circumfertur. De ea Wormarienſes dicebant Duncano paſtori ſuo, eam Wormariam appuliſſe contra fluxum aquarum, & eſſe Imaginem van Sinte Helper. Qualis autem martyr fuerit Sinte Helper, neſciebant, niſi quod dicerēt eum crucifixum fuiſſe, quod Imago exprimebat. Hac de cauſa doctus ac diligens Paſtor multùm quæſiuit in Sanctorum Catalogis & Martyrologijs Martyrem crucifixum qui Helperus, aut ſimili fere vocabulo diceretur. Cùm autem nihil tale inueniret, ſed animaduerteret Imaginem referre omnino Saluatoris noſtri crucifixionem licet antiquo more, monuit ſubditos ſuos, vt ſepoſita ignorantia, eam Imaginem poſthac Saluatoris noſtri eſſe agnoſcerēt, qui

qui ſicut Saluator noſter eſt, ſic non ineptè Teutonico vocabulo ab incolis eius loci dictus eſt Sinte Helper, quod Latinè eſt ſanctus Adiutor.
Hæc de nominum ſubſcriptione.

Porrò ſententijs pulcris, potiſſimum è ſacra Scriptura deſumptis exornari eccleſias, notum eſt: ſed cui de antiquitate huiuſmodi picturæ non conſtat, is ex ſexto capite Ambroſij ad virginem lapſam animaduertat, & Ambroſij ætate talem picturam in eccleſijs vſitatam fuiſſe.

Refutantur quædam ab Eraſmo Roterodamo ſcripta de ſacris Imaginibus.

CAPVT LIV.

AT verò ſiſtendum hic eſt nonnihil propter ea quę Deſiderius Eraſmus Roterodamus ſiniſtro iudicio, vt vno verbo dicā, de ſacris Imaginibus ſcripta reliquit. Quorum quidem non ideo mẽtionem facio, quòd animus mihi geſtiat vt næuos eius detegam, Eraſmique nomen oderim. Nihil tale. ſed vanitas illorum redarguenda eſt, qui quibuſuis Eraſmi verbis etiam lèuiuſculè dictis, perinde ferè ac diuinis oraculis addicti videntur. Nihil contra eum ago. Regina

veritas omnibus præponenda eſt. Atqui Eraſmi ipſius nomini libenter parcerem, verùm videor mihi loca ipſius reticendo obſcurior fore in refutando. Publica quoque eáque eccleſiaſtica cenſura tam grauiter opera eius ac libros reprehẽdit, vt non ſit opus me anxium eſſe in nomine ipſius ſupprimendo. Scribit Eraſmus libro 25. Epiſtolarum Iacobo Sadaleto Epiſcopo Carpentoractenſi: Quid nunc de illis loquar qui perinde cum Imaginibus fabulantur quaſi ſenſum habeant Reſpondeo, Tales fuiſſe Ethnicos:
Sap. 13. Contra quos ſcriptura dicit, Non erubeſcit loqui cum illo qui ſine anima eſt.
Cap. 12. Quibus in Apologetico obijcit Tertullianus eos obtuſiores eſſe miluis & muribus & araneis. Ab iſtis enim intelli-
Bar. 6. gitur nullam ſtatuis ineſſe vitam. Quod & ſcriptura habet, Supra corpus eorum, inquit Baruch, & ſupra caput eorum volant noctu & hirundines & aues etiam: ſimiliter & cattæ. Quod autem ad Chriſtianos attinet, nullus inter eos tam eſt obtuſus, vt putet ſtatuis & Imaginibus ſenſum ineſſe, & proinde falsò aſſumitur, quòd cum Imaginibus loquãtur quaſi eis ſenſus ineſſet. Conſpecta Imago mouet eos vt loquantur, ſed cum ſanctis, non cum Imaginibus.

Rurſus libro 22. epiſtolarum Ioanni Epiſco-

Epiſcopo. Docendus erat populus Imagines nihil eſſe niſi ſigna idiotarũ animis data. Meliùs, aut pleniùs alibi idem dixit, Non inſcitè dictum eſt picturam id eſſe illitteratis, quod eruditis ſunt libri. Imo doctus etiam interdum plus videt in tabulis quàm in litteris, ac vehementiùs afficitur: veluti magis moueremur ſi conſpiceremus Chriſtum in cruce pendentem, quàm ſi legêremus illum crucifixum. *Catecheſi 6. Tom. 5.*

Subdit citata epiſtola: Perfectius eſſe tollere ſurſum animos ad Chriſtum ſine Imaginibus corporeis, quã per Imagines. Sic in expoſitione concionali Pſalmi 85. Mira eſt, inquit, in homine Chriſtiano craſſitudo non poſſe contemplari Deum niſi per Imaginem; ſi tamen Dei poteſt vlla fingi Imago. At verò contra dicendum fuiſſet, Nullam eſſe in eis craſſitudinem, ſed multum perfectionis ineſſe dũ ex ſacrarũ Imaginũ vtilitate multiplices concipiuntur vtilitates. Perfectiùs enim addiſcitur quod ſimul per vtrumque ſenſum, quam quod per alterum ſolũ imbibitur: & ex frequẽti Imaginũ intuitu vehemẽter cõfirmatur memoria in ijs rebus quas crebrò pictas aut inſculptas videmus. Nec parum eiuſmodi monumenta conducunt ad bonos mores, per ſanctorum Imagines ad ſanctorum imitationem *Sanderus de Imag. cap. 10. 8*

accen-

accendimur, & plerumque ſimiles eorum eſſe cupimus, quorum memoriam non ſine admiratione ſpectamus. Præterea ipſæ Imagines nos admonent vt ſanctos quorum eæ ſunt Imagines in præſidium (velut cum Chriſto regnantes, & ideo gratiam opitulandi adeptos) inuocemus. Retrahunt nos quoque à vanis cogitationibus. Ob has aliaſque vtilitates ſacra Concilia, ſanctiq; Patres ſacrarum Imaginum inſpectionem nobis multùm cõmendant. Valeat itaque Eraſmus, dum nulla adhibita probatione, quam nec veriſimilem vllam adferre potuiſſet, tam audacter aſſerit docẽdum eſſe populum, perfectius eſſe tollere ſurſum animos ad Chriſtũ ſine Imaginibus corporeis quàm per Imagines: quaſi verò imperfectionẽ nobis aliquam Eccleſia præſcribat, dum preces horarias vocaliter legi exigit: & quaſi docendi ſint ſenes quòd perfectius ſit abſque perſpicillo videre, quàm per ocularia.

Sed ad aliud tranſeamus: idem Eraſmus Catecheſi 6. Vſque ad ætatẽ Hieronymi erant probatæ religionis viri, qui in templis nullam ferebant Imaginem, nec pictam, nec ſculptam, nec textam, ac nè Chriſti quidem, vt opinor, propter Anthropomorphitas. Reſpondeo, falſum eſſe quod aſſumitur. Reperitur tale quid

ſub

ſub finem epiſtolæ Epiphanij, quam Hieronymus tranſtulit, eoque crediderim Eraſmum reſpexiſſe: ſed permulti docti annotarũt narrationem illam & cenſurã de Imaginibus, ad finem epiſtolæ Epiphanij ab Iconomacho quodam aſſutam fuiſſe, vt ſub Epiphanij nomine maior hæreſis conciliaretur authoritas. Inter quos Dn. Sanderus in poſteriori libro de honoraria Imaginum adoratione, vbi tot clariſſimis rationibus comprobat falſum eſſe atque falsò Epiphanio imponi; vt præfractus ſit oporteat, ac multùm duræ ceruicis, qui hac in parte ei acquieſcere nolit. Sequitur in eadem catecheſi, Paulatim autem Imaginum abuſus irrepſit in templa. Nec fortaſſe foret indecorum ſi in his locis in quibus ſolenniter Deus adoratur, nullæ ponerentur Imagines, præter Imaginem Crucifixi. Verùm longè aliter Magnus Gregorius, In locis, *Lib. 9. reg c. 9.* inquit, venerabilibus Sanctorum depingi hiſtorias non ſine ratione vetuſtas admiſit. Facileque foret tam ex diuerſis Patribus, quàm ex Oecumenicis Concilijs declarare Eraſmum hîc aberrare, atque ab eis diſſentire.

Contra

Contra eundem.

Capvt LV.

SEd vlteriùs, Nam vt Imagines ſint in templis nulla humana præcipit conſtitutio. Et vt facilius eſt, ita tutius quoque eſt omnes Imagines è templis ſubmouere, quàm impetrare vt nec modus prætereatur, nec admiſceatur ſuperſtitio.

Tu hîc Eraſme quas Eccleſiaſticas dicere debuiſſes, tuo loquendi more humanas appellare maluiſti conſtitutiones: & ſic loqueris quaſi nunquam orbis Chriſtianus ſecundo Niceæ conueniſſet ad retinendum ſacrarum Imaginum legitimum in templis vſum. Vbi ex diuo Iſidoro Peluſiote venerabiliter lectum eſt,
Act. 1. Tépli nulla ratio quod non ornatur Imagine: Ipſa quoque Concilij definitio a-
Act. 7. pertè habet, Regiam viam incedentes, & ſanctorum ac diuinorum Patrum doctrinæ inſiſtentes, & Catholicæ Eccleſiæ in qua Spiritus ſanctus inhabitat traditionem obſeruantes, definimus cũ omni diligentia & cura venerandas & ſanctas Imagines in templis Sanctis Dei collocandas habendaſque &c. Huic fidei confeſſioni ſubſcripſerunt Vicarij Romani:

mani Pontificis & Epiſcopi 350. qui ex Græcia, Orientiſque tractu congregati aderant. Magnam deinde notam & falsò inurit Eraſmus Chriſtiano populo, dum dicit, tutius eſſe omnes Imagines è templis ſubmouere quã impetrare vt nec modus prætereatur, nec admiſceatur ſuperſtitio. Sic enim traducit Chriſtianum populum, quaſi multipliciter ſacris Imaginibus abutatur, nec abuſus ſuos corrigere velit: cùm reuerà, vt aliâs dicemus, pauci tantum ſint & rarioribus locis circa Imagines abuſus. Omnes quoque qui ſe Chriſtianos & Catholicos eſſe gaudent, libenter cum omnibus decretis Concilij Tridentini recipiãt & illud quod de Imaginum abuſibus decreuit. Nec dubito quin etiam ante Synodum Tridentinã maiores noſtri libenter obtemperaſſent, ſi Eccleſiarum præpoſiti aliquem abuſum corrigi cupiuiſſent. Quare non debet tam odiosè ſimplex Chriſtianus populus traduci, potiſſimum ab eo qui inter abuſus nonnulla refert, quæ ad ſacrarum Imaginum vſum legitimum retinendum pertinent.

Rurſus Eraſmus in modo orandi. Eadem, inquit, ratione toleratæ ſunt Imagines quas veteres Eccleſiæ proceres aliquot vehementer deteſtati ſunt, odio

videlicet idololatriæ. Gaudebant igitur populum huc profeciſſe, vt pro deorum ſimulachris venerarentur Imagines Ieſu ac aliorum diuorum. Reſpondeo, Sæpe inuenies ſacrarum Imaginum vſum & inſpectionem à veteribus patribus multum commendari; nuſquam verò apud eos legas Imagines ab Eccleſia tolerari: multò verò minùs quiſquam eorum eas deteſtatus eſt. Deteſtantur aliquoties ſimulachra, hoc eſt, Idola & Ethnicas Imagines: at Chriſtianas ſiue ſacras Imagines nullum eorum deteſtatum eſſe ex eo ſatis conſtat, quòd tempore Iconomachiæ vndequaque Iconomachi conquiſierint ex patribus quæ proſe vel apparenter adferrent, & tamen quaſcunque patrum ſententias attulerunt, quibus propriam iuſtitiam conabantur aſſerere, omnes peruersè intellexerunt, aut mendaciter eis impoſuerunt: vt patet ex tomo quinto ſextæ actionis in ſecunda Nicena Synodo.

Et iterum Eraſmus de amabili Eccleſiæ concordia. In templis, quemadmodum in Aphricano Concilio decretum fuit, ne quid recitarentur præter ſcripturas canonicas; ita conueniret nullam picturam eſſe, niſi cuius argumentum in Canonicis ſcripturis reperiretur. In periſtilijs, porticibus & ambulacris poſſent

& alia pingi ex humanis hiſtorijs desũpra; modo facerent ad bonos mores. Reſpondeo, Concilium Aphricanum; hoc eſt, tertium Carthaginenſe non abſolutè decreuiſſe ne quid præter ſcripturas Canonicas in Eccleſia legatur, ſed adiecit, ſub nomine diuinarum ſcripturarũm, Et eodẽ *Cap. 47.* Capite ſubiunxit: Liceat etiam legi paſſiones martyrum cũm anniuerſarij dies eorum celebrantur; Quod etiam repetitur in Aphricano Concilio, Cap. 13. Permiſerunt enim Aphricana Concilia & alia legi in Eccleſia, vt videlicet in Mileuitani Concilij Can. 12. & tertij Carthaginenſis Cap. 23. Inferendum itaque fuiſſet ex eo Concilio præter ſacram ſcripturam paſſiones quoque Martyrum in Eccleſijs depingendas eſſe. Et hactenus non propter Eraſmum; ſed propter Catholicos quoſdam nimium Eraſmianos; Quibus commendo illud Vincentij Lyrinenſis, *Cap. 25.* Ille eſt verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Eccleſiã, qui Chriſti corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui Catholicæ fidei nihil præponit: non hominis cuiuſpiam authoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non Philoſophiam; ſed hæc cuncta deſpiciens, & in fide fixus ac ſtabilis permanens, quicquid vniuerſaliter antiquitus Eccleſiã Catholicam tenuiſſe

cogno-

cognouerit, id ſolum ſibi tenendum cre-dendumque decernit. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter omnes vel contra omnes ſanctos, nouum & inauditum ſubintroduci ſenſerit, id non ad religionem, ſed ad tentationem potius intelligat pertinere.

Veteres Chriſtũ, Deiparam, ac alios nonnullos ſanctos depinxiſſe in ea effigie quam viuentes habuerunt.

Capvt. LVI.

POrrò in formandis humanis Imaginibus illud obſeruãdum eſt, vt imago ipſa ſtaturam & lineamentorum colorumque proportionem hominis cuius Imago eſt, quantùm fieri poteſt, referat. Quæ res non videretur tanti faciẽda eſſe, niſi conſtaret veteres hac in parte ſolicitos fuiſſe: imo & ipſos ſanctos in ea ſpecie apparêre voluiſſe, quâ paſſim pingi ſolẽt. Certè magnus ille Athanaſius dicit Imaginem Domini noſtri Ieſu Chriſti in Beryto ſanè venerandam fuiſſe, quòd integram Chriſti Domini proportionem exprimebat.

De paſſione Imaginis Chriſti.

Itaque iucundum eſt videre quod in pictura Chriſti, Deiparæ & Principum Apoſtolorum, ea forma & effigiatio ob-ſeruetur,

ſeruetur, quæ obſeruata fuit annis mille quingentis, ſequentibus hac in re pictoribus maiorum quam ex picturis didicerunt traditionem. Quod ſi quæ ex picturis non ſatis cōmodè percipi poſſint, poterunt eadem paulò plenius comprehēdi adhibitis quorundam ſcriptis.

Qualis enim fuerit Chriſti forma & ſtatura, non ſolū docent picturæ quædā, ſed idem habet epiſtola P. Lentulo proconſuli aſſcripta ad Senatū P.Q.R.& Nicephorus Calliſtus lib.1.hiſtoriæ cap. vlt. *In Hortulo animæ.* Alius quoque Nicephorus Calliſto multò vetuſtior,ait, hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro vnico.Sequēti anno,cùm pictor quidam pingere Saluatorem ſecūdum ſimilitudinem Iouis præſumſiſſet,arefacta eſt manus eius: quē peccatum ſuum confeſſum,ſanauit Gennadius(Epiſcopus Conſtantinopolis) Aiunt enim quidam hiſtoricorum, quod criſpis & raris capillis, ſchema in Saluatore magis vernaculum ſit. *An.463.*

De Deipara verò Virgine ſic ſcribit Nicephorus Calliſtus:Mores autem,formæque & ſtaturæ eius modus talis,vt inquit Epiphanius, fuit, Erat in rebus omnibus honeſta & grauis,pauca admodum eaque neceſſaria loquens, ad audiendum facilis & perquam affabilis, honorem ſuum & venerationē omnibus exhibens, *Lib. 2. Hiſt Eccleſ.c.43*

ſtatura

ſtatura mediocri, quamuis ſint qui eam aliquatulùm mediocrem longitudinem exceſſiſſe dicant. Decenti dicendi libertate aduerſus homines vſa eſt, ſine riſu, ſine perturbatione & ſine iracundia maximè. Colore fuit frumentum referente, capillo flauo, oculis acribus, ſubflauas & tanquam oleæ colore pupillas in eis habens. Supercilia ei erant inflexa decenter nigra, naſus longior, labia florida & verborum ſuauitate plena, facies non rotunda & acuta ſed aliquantò longior, manus ſimul & digiti longiores: Erat denimèq; faſtus omnis expers, ſimplex miniméque vultum fingens, nihil molliciei ſecum trahens, ſed humilitatem præcellentem colens: veſtimentis quæ ipſa geſtauit, coloris natiui contenta fuit: id quod etiamnum ſanctum Capitis eius velamen oſtendit. Et, vt paucis dicam, in rebus eius omnibus multa diuinitus inerat gratia.

Idem Calliſtus Principum Apoſtolorũ Petri & Pauli ſtaturam & formam deſcribit libro ſecundo capite vigeſimo ſeptimo. Quamquam ego longè plus tribuã traditis nobis picturis, quàm verbis Nicephori. Quale enim eſt (vt reliqua omittam) & quantùm paſſim ab Apoſtoli Pauli pictura diſſidet quòd referat eum fuiſſe corpore paruo, contracto & quaſi

incuruo:

incuruo: & capite modico? Capite quadrageſimo tertio habet. Marcum ſtaturæ & ætatis ſtatæ fuiſſe atque ſemicanum. Pluraque de huius effigie habet Hiſtoria ipſius apud Simeonem Metaphraſten.

De S. Andrea ſcripſit ante annos 400. Ioannes Belethus. Cognoſcere operæpreçium eſt Andream fuiſſe colore nigro, barba prolixa ac ſtatura mediocri. Hoc ideo à nobis dictum ſit, vt ſciatur qualis in Eccleſia pingi debeat. Ioannes autem Diaconus in vita Gregorij, ſcribit eum agnitum eſſe ex picturę ſimilitudine à clerico cui apparens dicebat, Surge & dic Comiti, vt ab hoc meo monaſterio, in quo diuerſoriũ fieri omnino non licet, antequam me ad iracundiam prouocet, ſaluus recedat. *Rationalis cap. 164.* *Lib. 4 cap. 96*

De Bartholomæo habet Pſeudoabdias verba dæmonis, Capilli eius nigri & criſpi, Caro candida, oculi grandes, nares coæquales & directæ, barba prolixa, habens paucos canos, ſtatura æqualis, collobio albo eleuato, & purpura veſtitur, induitur albo pallio quod per ſingulos angulos habet gemmas purpureas. Sed rectiùs facit, qui in pingendo hæc mendacis dæmonis verba non attendit. Talis eſt enim eius authoritas, quod etiã ſi vera dicat, fides tamen ei non ſit adhibenda. Interim ſatis apertè hîc mentitur,

dum dicit Bartholomæum Apoſtolum purpura veſtiri & gemmis, & dum im̄ediatè ſubdit, Viginti ſex anni ſunt ex quo veſtes & ſandalia eius nec veteraſcunt, nec ſordidantur. Centies flexis genibus per diem orat & centies per noctem, Angeli cum eo ambulant, qui nūnquam eum fatigari nec eſurire permittunt.

Denique vt exemplis finem imponam, Cornelij Centurionis templum, vt Metaphraſtes refert, totum depingi voluit Philoſtorgius Epiſcopus, & Cornelij effigiem in eo diligenter exprimi. Nempe, vt is etiam ſenex pingeretur & illi ipſi omninò ſimilis. Pictor Eucratius, quia ſanctum non viderat, rogabat vt ei ſuam reuelaret ſpeciem: hincque factum eſt, vt eum talem pingeret, qualem vidit: ipſam planè veritatem arte ſua exprimens.

Quòd ethnicæ picturæ & ſtatuæ non debeant Chriſtianis placere.

Capvt LVII.

Nihil hactenus dixi de ijs qui ſicut libenter Ethnicè loquuntur, ſic etiam Ethnicas & Paganas picturas & ſtatuas reuocare gaudent. Quos Catharinus

nus ita redarguit; Peccatur in prophanis picturis ſiue ſculpturis non modicum, dum magna diligentia Idola gentium exquiruntur, vt quæ confractæ erant erigantur ad ornandas ædes; ſpectaculi & memoriæ antiquorum gratia & oſtentandi artificum peritiam. Fertur Beatus Gregorius multas vrbis ſtatuas iuſſiſſe confringi, eò quòd peregrini, & qui baſilicas ſanctorũ viſitare veniebant, per illarum ſpectacula à pia illa opera diſtrahebantur.] *In lib. de Imag.*

Dominus etiam Iſraëlitis mandauit, Aras eorum ſubuertite & confringite ſtatuas, lucoſque ſuccidite & ſculptilia comburite. Non concupiſces aurum & argentũ de quibus facta ſunt, neque aſſumes tibi ex is quicquam nè offendas, propterea quia abominatio eſt Domini Dei tui: nec inferes quicquam ex Idolo in domũ tuam ne fias anáthema ſicut & illud eſt. Quaſi ſpurcitiam deteſtaberis, & velut inquinamentum ac ſordes abominationi habebis, quia anáthema eſt. Cùm Chriſtiani à Theodoſio Imperatore poteſtatem accepiſſent Idola deſtruendi in Idolijs Alexandrinis, tanto zelo id perfecerunt, ſtudio Theophili Epiſcopi, vt multi eorum martyrij palmam ſint conſecuti. Idola autem conflabantur ad faciendas ollas & ad Alexandrinæ *Deut. 7.* *Socrates 9. tripartita c. 27 ſua hiſt. lib. 5, cap. 16.*

Eccleſiæ diuerſos vſus, cui ab Imperatore donati fuerant dij, ad expenſas egentium. Cùm igitur Theophilus omnes contriuiſſet Deos, vnum tantummodo reliquit (Simiæ ſimulachrum) iubens id publicè proponi atque ſeruari, ne ſequēti tempore Pagani negarent tales ſe adoraſſe Deos. libenter quidem nonnulli pingunt Muſas & alias deas ac Deos: ſed B. Auguſtinus retractat quod in libro de ordine, Muſas quaſi aliquas deas, quamuis iocando, commemorauerit. Si tonitrua pingant, addunt Iouem; ſi bellum, appingunt alicubi Martem; qua in re procul recedunt à pietate Chriſtiana; cū B. Auguſtinus in tonitruis ſic ſcribat, Si vos filius liberauerit, Non dixit filius Dei, ſed tantum dicendo filius; dat intelligi cuius ſit filius. Quam locutionem nō recipit niſi excellentia eius de quo ita loquimur, vt etiam ſi non eum nominemus poſſit intelligi. Ita enim dicimus, pluit, ſerenat, tonat, & ſi qua ſunt alia, nec addimus quis id faciat, quia omnium mentibus ſponte ſeſe offert excellentia facientis. Quantum verò ad Martem, Mercurium, &c. rurſus idem, Vna ſabbati dies Dominicus eſt, ſecunda ſabbati, ſecunda feria quam ſeculares diem Lunæ vocant, Quarta ergo ſabbatorum, quarta feria qui Mercurij dies dicitur à Paganis

Lib. 1 cap. 3

In Pſal. 9

In Pſal. 93

& multis Chriſtiánis: ſed nolumus vt dicant. Atque vtinam corrigantur vt non dicerent. Meliùs de ore Chriſtiano ritus loquendi Eccleſiaſticus procedit.

Vehemens eſt autem hac in re Clemẽs Alexandrinus nolens vel reſpici ſemel in faciem picti idoli. Cùm enim in ſuo Pædagogo docuiſſet, quomodo annulus à viro ſit ferendus & quomodo ab vxore: quodque plures annuli non ſint ferendi, ſubijcit de ſigillo annuli, Sint autem nobis ſignacula, columba, vel piſcis, vel nauis quæ celeri curſu à vento fertur, vel lyra muſica qua vſus eſt Polycrates, vel ancora nautica quam inſculpebat Seleucus. Si ſit piſcans aliquis, meminerit Apoſtoli, & puerorum qui ex aqua extrahuntur. Neque enim idolorum ſunt imprimendæ facies, quibus vel ſolùm attendere prohibitum eſt. Sed nec enſis vel arcus ijs qui pacẽ perſequuntur, nec pocula qui ſunt ijs moderati ac tẽperantes. *Lib. 3. c. 11.*

Interim ſicut in loquendo aliquid toleratur, ſic etiam in picturis nonnihil iſtiuſmodi eſt tolerandum. Nam qui nimiùm emungit elicit ſanguinem. *Prou. 30* Memores tamen ſimus diuinorum verborũ quæ ſunt apud Zachariam, Et erit in die illa dicit Dominus exercituum, Diſperdã nomina idolorum de terra & non memorabuntur vltra. *Zach. 13*

Hæreticorum effigies non eſſe conſeruandas.

Capvt LVIII.

Porrò ex B. Chryſoſtomo adijcienda eſt eorum repræhenſio qui Alexādri Magni effigiem ad pileum gerebāt, Quid verò, inquit, diceret aliquis de circumligantibus aurea Alexādri Macedonis numiſmata capiti vel pedibus? Dic mihi hæccine ſunt exſpectationes noſtræ, vt poſt crucem & mortem Dominicam, in gentilis Regis Imagine ſpem ſalutis ponamus? Ignoras quāta crux perficit? Mortem diſſoluit, peccatum extinxit, orcum inanem reddidit, diaboli ſoluit potentiam: & ad corporis ſanitatem præſtandam non eſt fide digna? totum orbem exſuſcitauit: & tu in ipſa nõn confidis? Hæc Chryſoſtomus. Quid autem dicturus fuiſſet contra eos qui nos Idololatras dicunt ob Imaginum legitimū vſum, cùm ipſi habeant aliquando penſilem in pileo aut alibi, Imaginem Lutheri, Mennones, Ioannis à Laſco, vel ſimilis, aut Eraſmi, aut denique amicæ ſuæ? Illud verò vt melius intelligas quod dicit quoſdam in gentilis Regis Alexandri Imagine ſpem ſalutis ponere, ſcribit

Hom. 21 ad popul. Antioch.

Trebel-

Trebellius Pollio, Macrianæ familiæ viros in auro & argento, mulieres in reticulis, & dextrocherijs, & in annulis, & in omni ornamentorum genere Alexandrum Magnum Macedonem expreſſum habere. Quod idcirco poſui, ait Trebellius, quia dicuntur iuuari in omni actu ſuo, qui Alexandrum vel auro geſtant, vel argento. *Treb. de Quincto 3. tyranno.*

Ceterùm ſi, vt Clemens teſtatur, Idolorum non ſunt imprimendæ facies, ad quas vel attendere ſolum prohibitum ſit, multò magis hæreticorum effigies ſunt reprobandæ, & à nullo Chriſtiano homine conſeruandæ. Cùm enim huiuſmodi conſeruatio ſit honorifica, magis conuenit nos hæreticorum Imagines deſtruere, quàm conſeruare. Dictat enim natura, vt eorum Imaginibus ignominiam inferamus, quos ſummopere deteſtamur. Vnde pueri velut ab ipſa natura edocti, cùm aliorum Imagines venerentur, tamen dæmonem, ſi depictum videant, vel quem alium nouêre religionis Chriſtianæ inimicum, cuiuſmodi ſunt qui Chriſtum ſanctóſue eius interemerunt; vel expungunt vel conſpuunt, vel ſordibus obliterant.

Et Petrus Gylſius, lib. 2. Topographiæ Conſtantinopolis, meminit, pium Theodoſium Conſtantinopoli marmo- *Cap. 25.*

reas ſtatuas Arij, Macedonij, Sabellij, Eunomij ſculpi curaſſe, deſidentes humi, ad notandam eorum perfidiam, vt à prætereuntibus ſtercore & luto, ac execratione contaminarentur.

De falſorum deorum & Philoſophorum picturis qui ſcripſerint.

Caput LIX.

Quia verò Imagines, tam falſorum deorum, quàm mundi iſtius Philoſophorum, ac ſimilium qui apud Ethnicos ſtatuas habuerunt, parum aut nihil vtilitatis adferre poſſunt Chriſtianis hominibus, ſed plus ſatis curioſitatis & ſimul prolixitatis, ſi per ſingula diſcutiantur (Romæ enim tantam legimus fuiſſe copiam ſtatuarum, vt alter adeſſe populus lapideus diceretur) ideo in eis deſcribendis nullam operam dabo. Inſcribitur enim hic liber non de picturis, ſed de ſacris picturis. Poſſent tamen fateor ex eis nonnulla vtiliter obſeruari & erui à quibuſdã. Quare loca aliquot quæ modo occurrunt, vbi huiuſcemodi tractantur, paucis indicabo.

Cœlius lib. 29. ca. 24.

Sidonius Apollinaris Epiſcopus Aruernorum, in epiſtola ad Fauſtinum Papam, quæ 9. eſt, libro 9. ſcribit quod

Ariſtoteles

Ariſtoteles exſerto brachio pingebatur in gymnaſijs Areopagicis & Prytaneo; Speuſippus ceruice curua, Aratus panda, Zenon fronte contracta, Epicurus cute diſtenta, Diogenes barba comante, Socrates coma candente, Zenocrates crure collecto, Heraclitus fletu oculis clauſis, Democritus riſu labris apertis, Chryſippus digitis propter numerorum indicia conſtrictis, Euclides propter menſurarũ ſpatia laxatis, Cleantes propter vtrumq; corroſis.

De Imaginibus verò falſorum Deorũ multa leguntur ſparſim in patrum opuſculis eorum qui contra gentiles ſcripſerunt. De *iiſdem* Florilegium Græcum; Placiades Fulgentius in Mythologiarum libro, Albricus de Imaginibus Deorum, Gregorius Gyraldus de Dijs gentium, Alexandro genialium dierum lib. 4. capite 12. Ludouicus Cœlius lib. 28. antiquarum lectionum capite 12. & lib. 25. capite 17. Angelus Decembrius parte 68. Et Angelus Politianus Centuriæ primæ capite 65.

De ſimulachro Iouis arietina facie; Panos, Æſtatis & Hyemis, Mineruæ & Darij, Herodotus Halicarnaſſæus. De Hippocratis Imagine & Niconis ſtatua, Suidas. De Imagine Ephœbi, Crinitus lib. 23. cap. 13. De Muſis, Ælianus in

varijs, lib. 14. cap. 37. lib. 12. cap. 2. De Veioue Agellius, (vel ſi mauis A Gellius,) libro 5. noctium, cap. 12. De Saturno & Iano Macrobius libr. 1. Saturn. cap. 8. Sed hæc & ſimilia, vt dixi, extra noſtrum ſunt propoſitum.

Circa mediũ. Eſt impr cum Arnobio.

Breuiter tamen de multis pauca adferam ex Minutij Felicis Octauio, vt huiuſmodi ſtatuarum ridenda vanitas clariùs intelligatur. Quid, inquit, formæ ipſæ & habitus? nónne arguunt ludibria & dedecora Deorum veſtrorum? Vulcanus, claudus Deus & debilis: Apollo tot ætatibus lęuis: Æſculapius bene barbatus, etſi ſemper adoleſcentis Apollinis filius: Neptunus glaucis oculis: Minerua cæſijs; bubulis Iuno: Pedibus Mercurius alatis; Pan vngulatis; Saturnus compeditis: Ianus verò frontes duas geſtat, quaſi & auerſus incedat: Diana interim eſt altè ſuccincta venatrix, & Epheſia mammis multis & verubus extructa: & triuia trinis capitibus, & multis manibus horrifica. Quid ipſe Iuppiter veſter? modo imberbis ſtatuitur, modo barbatus locatur: & cùm Hammon dicitur, habet cornua; & cùm Capitolinus, tunc gerit fulmina; & cùm Latiaris, cruore perfunditur; & cùm Feretrius, non auditur. Et ne longius multos Ioues obeam,

tot ſunt Iouis monſtra quot nomina.

Hactenus ex Minutio. Vt autem intelligatur ex Deorum falſorum picturis quibuſdã, vtiliter erui quædam poſſe, attendamus quàm pulcrè circa poëticam fictionem Bacchi Cornelius Snecanus, Ordinis Prædicatorum Theologus, philoſophetur. Scribit ille Sermone ſecundo de ebrietate, poëtas Bacchum publicè ſic deſcripſiſſe, vt facilè cognoſceretur quàm indecorum eſſet ebrietatẽ ſectari. Pingebant namque eum monſtroſum, ætate puerum, facie muliebrem, pectore nudum, capite cornutum, equitantem ſuper tigridem. Ætate puer fingebatur, quia ſicut fumus aërem obſcurat, ita euaporationes ebrij intellectum obnubilant, vt omni ſcientia & prudentia priuetur. Vnde eſt apud Pſalmiſtam, Turbati ſunt & moti ſunt ſicut ebrius, & omnis ſapientia eorum deuorata eſt. Eſt etiam ebrioſus, puerorum more, de nullo ſolicitus. Inde Ouidius.

Cura fugit, multo diluiturq; mero.

Denique puerorum more ſemper loquitur, nunquam tacet: tumultuoſa res, vinum. Et omnia per talenta loqui facit. Et non meminerunt cùm biberint amicitiam nec fraternitatem; ſed non multum pòſt ſumunt gladios. Secundò pingebatur Bacchus facie muliebri, quia *Prou.20* *Eſd.3.c3*

Prou.20 venter mero æſtuans citò deſpumat in libidinem. Luxurioſa enim res eſt vinum & contumelioſa ebrietas. Hinc & Apo-
Epheſ.5 ſtolica perſonat tuba, Nolite inebriari vino in quo eſt luxuria. Depingitur etiam facie muliebri, quia vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes. Tertiò depingitur pectore nudus, quia vt B. Auguſtinus dicit, Ebrioſus modeſtiæ frenis amiſſis, & inſana ebrietate proſtratus, cordis ſui arcana denudat & amicorum ſibi commiſſorum ſecreta in medium profert. Quemadmodum enim dolia, vt ait Seneca, plus quàm oportet vino plena, rumpuntur, & omne quod in imo iacet, vis caloris eiectat: ſic vino eſtuãte, quidquid in imo cordis iacet effertur, & ſuum alienumque pariter effundunt onerati vino. Eſt etiam Bacchus pectore nudus, quia pauperes & nudos cultores ſuos facit, Nam vt eſt in ſacris litteris,
Eccleſ.19 Operarius ebrioſus non locupletabitur. Nudus quoque pingitur, quia turpitudinem propriam nonnunquam denudat, vt Noë contigiſſe ſcriptura commemorat.
Geneſ.9 Quartò, cornutus depingitur; per cornua enim intelligitur poteſtas: ebrius verò potentiorem omnibus ſeſe exiſtimat. Hinc illud Ouidij,

Tunc veniunt riſus; tunc pauper cornua ſumit.

Quintò depingitur ſedere in tigride, quòd

quòd minima de cauſſa lites exſuſcitet. Tigris enim miræ virtutis & velocitatis animal eſt, ex cuius nomine Tigris rapidiſſimus fluuius eſt appellatus. Talis eſt ebrius, abſque deliberatione iraſcitur, &, ſi poteſt mox vindicat, & nonnunquam interficit. Vinum multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit. *Eccleſ 13*
Concludit Snecanus, Ecce qualiter poëtæ riſerunt Deum potatorum! Ex quo perpendi poteſt potatores tunc ab omnibus fuiſſe ſpretos & deriſos, & non ita honoratos ſicuti modò: cùm dicant manè ſerui & ancillæ; O quàm lætus fuit heri veſperi Dominus noſter.

Poſſem eodem modo exſpatiari in Cupidinis Imaginem à poëtis confictam: quam elegantiſſimis aliquot verſibus explicauit non Æneas de duobus amātibus ſcribens, ſed Pius ſecundus iuuenilem librum reijciens. Petrus verò Hæduus integrum ferè librum in explicanda Cupidinis Imagine, & doctè & piè conſumſit. Quamquam cenſet abijciendam potius eſſe, quòd rudes huius poëtici figmenti rationem neque ſciant, neque ſuſpicentur; ſed magis tali aſpectu ad malum inflammentur. Verùm ad alia nobis eſt tranſeundum.

Imagines

Imagines Ethicas quas Pagani habuerunt, vtiliter à nobis conſeruari.

Capvt LX.

PRopius enim ad noſtrum inſtitutum accedunt eæ picturæ, quæ tametſi ab Ethnicis acceptæ, mores tamen formant, atque ad virtutem inſtigant. Hæ enim ethicæ dici merentur, & medium locum occupant inter prophanas & ſacras. Quare eiuſcemodi obſeruare non fuerit inutile. Quo modo videlicet Iuſtitia depingi ſoleat, de quo Ludouicus Cœlius lect. antiq. lib. 29 capite 26. & Agellius Noctium Attic. lib. 14. capite quarto. Quæ ſoleat eſſe diſcordiæ Imago, quam elegantiſſimis verſibus deſcribit Petronius Arbiter, apud Crinitum lib. 13. capite ſecundo. Quæ concordiæ, quæ amoris, quæ inuidiæ, ac ſimilium: quæ etiam Veteres obſeruarunt: Vnde Petrus Chryſologus, Frequenter fieri vidimus, vbi Regum vel fratrum tabulæ pinguntur, vt in vtriſque vnanimitatis declarentur inſignia, artifex pictor fœmineo habitu poſt tergum vtriuſque concordiam ſtatuit, brachijs ſuis vtrumque complectentem, indicans quod hi, qui corpo-

Serm. 149.

corporibus videntur ſeparati, ſententijs & voluntate conueniant. Vtilis rurſum etiam & ethica ſignificatio erui poteſt ex depicta colluctatione araneæ cum muſca, apis cum fuco, fornicæ cum grano triticeo, ac ſimilium, quare eiuſcemodi ſuo loco aliquando non male depinguntur.

Addam aliquid de calumnia, & credendi facilitate. Grauiſſima eſt Bernardi Abbatis ſententia, facilitatem credulitatis eſſe callidiſſimam vulpeculam, cuius magnorum neminem ſatis compertum ſit cauiſſe verſutias. Vnde de nihilo iræ multæ, vnde innocentium frequens addictio; vnde præiudicia in abſentes. Didicit id Apelles Epheſiorum celeberrimus pictor, per artis ſuæ æmulum apud Ptolomæum Regem coniurationis in Tyro factę accuſatus. Mox enim perfidum eum Rex clamauit, ingratum, reum violatæ maieſtatis, inſidiatorem, coniuratum: & ſtatim Tyriorum malorum pœnam capite multatus ſoluiſſet, niſi quidam è coniurationis ſocijs captus, nihil ei cōmune cum ſeditioſis fuiſſe probaſſet. Tum Ptolomęus, collecto animo, ſententiam mutauit, & Apellem donauit centum talentis addito in ſeruitutem Antiphilo calumniatore. Verùm Apelles calumniam illam ſola Imagine puniri

De cōſ. lib. 2. c. 14.

puniri voluit, in qua Calumnia eximiè comta, manus ad ſuperos tendens, fidem immortalium obteſtatur, & adit quempiam auribus prælongis inſignem, qui manus porrigat procul accedenti Calumniæ. Habet ipſa comites mulierculas, Ignorantiam, Suſpicionem, Inſidias ac Fallaciam. Anteit eam Liuor, vir pallidus, acie oculorum minimè hebeti; ceterum planè ijs ſimilis qui ſontico aliquo morbo contabuerunt. At ergo ſubſequitur Pœnitentia, quæ capite in tergum deflexo cum lachrymis & pudore procul venientem excipit Veritatem. Et hæc apud Lucianum leguntur, hominem alioqui barbarum. Vtinam autem Chriſtiani quidam ad calumnias excipiendas, aut ſtruendas nimis proni, ſaltem per hanc Imaginem erudirentur. Itaque ſicut ethnicorum dicta & facta memorabilia quædam, ſi legantur multùm afficiunt Chriſtianos ſic eadem depicta non inutiliter oculis obijciũtur Chriſtianorum, & vrgent nè patiamur nos à Paganis ſuperari. Hi verò quantum vtilitatis ex Imaginum inſpectione ceperint, ſcribit Criſpus Salluſtius initio belli Iugurtini. Nam ſæpe, inquit, audiui ego Q. Maximum, P. Scipionem, præterea ciuitatis noſtræ præclaros viros ſolitos, ita dicere: Cùm maiorum Imagines intuerentur
vehemen-

vehementiſſimè animum ſibi ad virtutem accendi: ſcilicet non ceram illam, neque figuram, tantam vim in ſe habere; ſed memoria rerum geſtarum eam flammam egregijs viris in pectore creſcere, neque priùs ſedari, quàm virtus eorum famam atque gloriam adæquauerit.

Sunt & aliæ picturæ, quæ tametſi non morales, multùm tamen vtiles ſunt. Quales ſunt deſcriptiones vrbium & regionum, quibus etiam veteres vſi ſunt. Nam vt alia relinquam exempla, ſcribit Platina Carolum Magnum tres habuiſſe *In Leone* menſas argenteás; quarum vnam (in qua *3 ex* vrbs Cõſtantinopolitana inſculpta erat,) *Eginbarto* Baſilicæ Beati Petri, aliam (vbi Imago *ſub finē.* vrbis Romæ cernebatur,) Eccleſiæ Rauennati dono dedit; tertiam filijs reliquit, vbi inerat orbis terrarũ deſcriptio. Sic & Zacharias Papa in turri Lateranenſis patriarchij, orbis terrarum deſcriptionem depinxit. Vt habet Pontificalis liber tomo 3. Conciliorum. Neque verò hi primi orbem deſcripſerunt; In veſte *Sap. 18* enim podêris (quam habebat homo ſine querela Aaron, proferens pro populis ſeruitutis ſuæ ſcutum, orationem; & per incenſum deprecationem allegans) totus erat orbis terrarum; & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum ſculpta erant.

Porrò apud Chriſtianos multò plures reperiuntur ethicæ & morales Imagines, quàm apud paganos, etiam ſepoſitis omnibus ſacris ſanctorum picturis. In virtutibus enim & vitijs, eorumque pugnis depingendis plus iudicij eſt & luminis apud Chriſtianos, quàm vmquam fuerit apud vllos gentiles. Itaque apud Prudentium & alios, plura, ſolidiora & vtiliora licet obſeruare. Tertullianus in oratione qua pijs patientiam commendat, eius Imaginem ingenioſè depingit. Chryſoſtomus amicitiam Homil. 29. in Matthæum. Neque omnino infeliciter Robertus Holcot in libro morali talium virtutum & vitiorum picturas tractat.

Huc pertinent etiam emblemata recentiorum iſtorum. Inter quos Andreas Alciatus, Adrianus Iunius, Ioannes Sambucus, Heroica Symbola Claudij Paradini & eius generis plurima.

Eccleſiam non conuertiſſe ſchemata virtutum in fictitios Sanctos.

Capvt LXI.

Grauiſſima eſt autem & intoleranda quorumdam calumnia, quod in Catholica Eccleſia ſchemata nonnulla

virtutũ conuerſa aſſerant in fictitios ſanctos. In qua accuſatione primos puto fuiſſe Iudæos quoſdã Rabbinos, qui ſingulare illud exemplar patientiæ, Iob, nũquam exſtitiſſe volunt, ſed narrari tãtum fictitium aliquod eius virtutis ſchema. Quorum abſurditatem fanatici quidam Anabaptiſtæ ſunt ſecuti, qui argumentũ libri Iob comicũ aſſerunt, & iuxta ſcenæ leges confictũ. Contra quos multa habet Sixtus Senenſis lib. VIII. Biblioth. ſanctæ. Ex quo pauca viſum fuit huc adferre. Hiſtoriã libri Iob, ait, confictam eſſe ipſumque Iob nunquam in humanis fuiſſe, hæreſis eſt Anabaptiſtarum noſtri temporis; qui librum hunc ridentes, appellãt eum, tragicocomediam Hebreorum, hoc eſt fabulam partim ſecundum comœdiæ, partim ſecundum tragœdiæ leges editam: quia principio ipſius hiſtoriæ, cædes filiorum ac filiarum Iob, quod in tragœdijs vſu venit, referantur, in fine verò, quod comœdiæ propriũ eſt, felices Iob euentus ponãtur. Atque hunc impiũ errorem retincti Anabaptiſtæ acceperũt à recutitis Iudæis ex Baba Batra, hoc eſt, tertia parte quarti ordinis librorũ Thalmudicorum. Sed Diuinæ ſcripturæ omnino contradicunt, quæ non ſolum Iob fuiſſe teſtantur, verùm inter viros ſanctitate præcipuos enumerant.

Nam

Ezech 14 Nam in Ezechiele inquit Deus, Si ſtete-rint in medio, Nohe, Daniël & Iob, ipſi in iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas: &
Iac. 5. Iacobus in ſua Catholica, admirabilem Iob patientiam in aduerſis imitandã proponens, Sufferentiam inquit Iob audiſtis, & finem Domini vidiſtis.

Eadem eſt Caluiniſtæ cuiuſdam ſententia de Sapientia, eiuſque prolibus Fide, Spe, & Charitate. Cùm enim ille hiſtoriam martyrum apud nullum veterũ legiſſet; (vt eſt hominum illud genus ad calumniandum Eccleſiæ Dei propenſiſſimum) mox intulit virtutes conuerſas eſſe in ſanctos qui nunquam fuerunt. Quam eius monitionem celebrem quendam Theologum tanti feciſſe ſcio, vt in Litanijs quibuſdam Eccleſiæ noſtræ Louanienſis, nomina harum martyrum deleuerit. Tam periculoſa eſt, etiam doctis viris, lectio hæreticorum. Quod ſi iſti verſati fuiſſent in Eccleſiarum, aut veterum ſcriptorum Martyrologijs, Litanijs, & eccleſiaſticis lectionibus, ignorare nõ potuiſſent quod ad Kal. Auguſti annotatum eſt, Romæ ſanctas virgines Fidem, Spem & Charitatem, & matrem earum Sapientiam, ſub Adriano Principe martyrij coronam adeptas eſſe. Quarum ſpecialior eſt memoria in Ambroſiana Eccleſia, quòd eas agnoſcat natione Mediola-

diolanenſes. Geſta etiam atque martyria harum virginum & matris, ignorata non fuerunt nec à Latinis nec à Græcis. Extant quippe in officio Mediolanenſis Eccleſiæ, & tom. 2. Legendæ aureæ, qui Coloniæ & Louanij excuſus eſt in infantia typographiæ, & apud Græcos in menſibus Simeonis Metaphraſtis. Et, vt à mulieribus quoque teſtimonium deſumã, Roſuida, ſanctimonialis Gandershemenſis, virgo nobilis in Saxonia, eleganti carmine harum virginum martyrium deſcripſit, temporibus Othonis I. vel II. Quare ferendi non ſunt, qui hæc ſanctarum martyrum nomina, vel malitioſè vel imprudenter è Litanijs expungi volunt, contra morem Eccleſiæ à multis ſæculis vſitatum. Leguntur ea in Litania quæ fuit temporibus Ludouici Pij, quam Francofurti repertam Georgius Wichelius in exercitamentis veræ pietatis diuulgauit. De vetuſtate autem Litaniæ illius ambigi non poteſt, in qua tam clarè legitur, Vt Ludouicum Imp. Romanorum Regem perpetua proſperitate conſeruare digneris. Vt ei vitam & ſanitatem atque victoriam dones. Vt Enimam Reginam conſeruare digneris. Vt nobiliſſimam eorum prolem in ſalutem populi Chriſtiani conſeruare digneris.

Quid

Quid autem mirum, ſi in regeneratione mater cum prolibus virtutum nomina acceperit, cùm etiam nunc inter Chriſtianos Fortunæ & neſcio quæ ſimilium nominum monſtra baptizandis obtrudantur. Illud tamen agnoſco etiam antiquitus Fidei, Spei, & Charitatis virtutes depictas fuiſſe. Multum enim à nonnullis ob antiquitatem, artem & religionem celebratur tabula altaris ex fuluo auro compacta, & pretioſis lapidibus reſplendens, quam Theodoricus II. Hollandiæ Comes in Egmondenſi monaſterio Deo ſanctoque Adalberto obtulit. In qua crux viſitur cum diademate & effigie Saluatoris. In crucis dextro brachio inſcribitur, Charitas; in ſiniſtro, Spes; pedi, Fides; cum condecentibus Imaginibus. Sed hæc noſtra ætate Geuſica rabies cum toto monaſterio deleuit.

Refutanda hic eſſent quoque quæ contra monachos de Chriſtophoro exſtant apud Philippum Melanchthonem. Sed ea ex profeſſo libro ſequenti tractanda reſeruamus.

De ijs

De ÿs qui parentum & maiorum, vel etiam ſuas Imagines, exprimi cupiunt.

CAPVT LXII.

NOn eſt autem improbandus eorum affectus, qui parentum ſuorum & maiorum, qui veris virtutibus claruerunt, memoriam per Imagines conſeruare cupiunt. Cuius rei illuſtre exemplum habemus quoque in ſanctiſſimo illo Romanæ Sedis Pontifice Gregorio Magno. Is enim artificiosè depingi iuſſit duas icones vetuſtiſſimas, quæ in atrio Gregoriani in Saxonia monaſterij vſque hactenus viſuntur, inquit Ioannes Diaconus. In quarum altera Beatus Apoſtolus Petrus ſedens, ſtantem Gordianum regionarium, videlicet patrem Gregorij, manu dextra per dextram nihilominus ſuſcipit. In altera verò mater Gregorij ſedens, depicta eſt duobus dexteræ digitis ſignaculo crucis ſe munire velle prætendens, cum ſubſcriptione, Gregorius Siluiæ matri. Imo verò Gregorius ibidem eiuſdem aurificis magiſterio depictus in rota gypſea oſtenditur, habens Euangelium in ſiniſtra, modum crucis in dextra. Circa verticẽ verò, tabulę ſimilitudinem,

Vita Gregorij lib. 4. cap. 83.

quæ

quæ viuentis inſigne eſt præferens, non coronam. Ex quo maniſeſtiſſimè declaratur, ait Ioannes Diaconus ad Ioannem ſeptimum, quod Gregorius dum adhuc viueret, ſuam ſimilitudinem depingi ſalubriter voluit, in quo poſſet à ſuis monachis, non pro elationis gloria, ſed pro cognitæ diſtrictionis cautela frequentius intueri. Qui cupit ſcire expreſſum, & vultum, & veſtitum Gregorij, Gordiani, ac Siluiæ in prædictis picturis, inueniet ea diligentiſſimè annotata in citatis ex vita Gregorij Capitibus. Diligenter porrò notandum eſt quod Ioan-
Cap. 84. nes Diaconus dicat Gregorium in ea pictura non habuiſſe coronam, ſed inſigne viuentis. Hinc enim diſcimus quàm vetuſto more Eccleſiæ, ſanctis ad verticem capitis appingatur ſcutum rotundum, ſiue corona: & quòd viuentibus huiuſmodi ſcutum ſiue corona vitæ non ſolet appingi, ſed alterius formæ inſigne: Quod cuiuſcemodi fuerit, indicat Guilielmus Durantus dũ in rationali ſcribit:
Lib. 1. c. 3. Cùm verò aliquis Prælatus aut ſanctus viuens pingitur, non in formam ſcuti rotundi, ſed quadrati corona ipſa depingitur, vt quatuor Cardinalibus virtutibus vigere monſtretur, prout in legenda beati Gregorij habetur. Sic Seuerus in loco refectionis (hoc eſt, in baptiſterio) à ſe ex-

à ſe extructo, depingi curauerat cum S. Martino ſanctiſſimum illum Paulinum Nolanum Epiſcopum nummos fundentem. Quod Paulinus intelligens ægrè tulit, quamuis pio animo factum eſſe non dubitaret, & duo epigrammata Seuero transmiſit, quorum alterum in baptiſterio poni petebat: nam in vtroque ſuæ picturæ ſignificationem aliò retorquebat. *Epiſt. 12.*

Cùm verò Saluator noſter putetur quibuſdam ſui Imaginem diuinitus abſq; manu pictam reliquiſſe (vt Abagaro & Veronicæ, de quo alibi) & Gregorius Magnus hîc legatur ſuis monachis ſeipſum in effigie reliquiſſe, conſtat manifeſtè non in vniuerſum humano affectu eos laborare, qui ſe in Imaginibus exprimi cupiunt. Verùm qui iſtud cupiunt, meminerint illius quod Ammianus Marcellinus habet: Quidam, inquit, æternitati ſe commendare poſſe per ſtatuas æſtimantes, eas ardenter affectant, quaſi plus præmij ex figmentis æreis ſenſibus carentibus adepturi, quàm ex conſcientia honeſtè recteque factorum, eaſque auro curant imbracteari. Quàm autem ſit pulcrum exigua hæc ſpernentem & minima, ad aſcenſus veræ gloriæ tendere longos & arduos, vt memorat Aſcræus, Cenſorius Cato *Cap. 5. & 74.* *Lib. 14.*

Lib. de op. & die. monſtrauit. Qui interrogatus quã ob rem inter multos nobiles ſtatuam non haberet, Malo, inquit, ambigere bonos quamobrem id non meruerim, quàm, quod eſt grauius, cur impetrauerim muſſitare. Certè Alexander ille Macedo, vt æternitati ſuam effigiem commendaret, noluit ſe pingi aut ſculpi, niſi à maximis artificibus, Apelle & Lyſippo. Iuxta illud Horatij:

Lib. 2. ep. ad Octa.

Edicto cauit ne quis ſe præter Apellem
Pingeret: aut alius Lyſippo duceret æra,
Fortis Alexandri vultum ſimilantia.

Clemens ad Gẽtes. Arnobius li. 6. Imo, vt videretur filius Iouis Ammonis, voluit cornutus effingi à ſtatuarijs, ſed, quãuis ſibi videretur pręclarè agere, tamẽ quod intendebat, non eſt cõſecutus, impediente hoc Dei gubernatione: cuius Pſal. 33. vultus ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum.

Sap. 14. Quidam autem nimium affectibus ſuis indulgentes, huiuſmodi picturis grauiſſimè abuſi ſunt. Nam hæc fuit vitæ humanæ deceptio. Acerbo enim luctu dolens pater, citò ſibi rapti filij fecit Imaginem: & illum qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & conſtituit inter ſeruos ſuos ſacra & ſacrificia. Deinde interueniente tempore, conualeſcente iniqua conſuetudine, hic error tanquam

quam lex cuſtoditus eſt: & tyrannorum imperio colebantur figmenta. Et hos quos inpalam homines honorare non poterant, propter hoc quod longè eſſent, è longinquo figura eorum allata euidentem Imaginem regis quem honorare volebant fecerunt, vt illum qui aberat tanquam præſentem colerent ſua ſolicitudine. Prouexit autem ad horum culturam & hos qui ignorabant artificis eximia diligentia. Ille enim volens placere illi qui ſe aſſumſit, elaborauit arte ſua, vt ſimilitudinem in melius figuraret. Multitudo autem hominum abducta per ſpeciem operis, eum qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum æſtimauerunt. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio: quoniam, aut affectui, aut Regibus deſeruientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis impoſuerunt: Et non ſuffecerat erraſſe eos circa Dei ſcientiam, ſed in magno viuentis inſcientiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellant.

De inſcriptione numerorum.

Capvt LXIII.

Abſit verò vt quis reprehendat vetuſtiſſimum illum Principum morem, quo imagines ſiue effigies ſuas nummis inſcribunt. Saluator enim noſter ſatis approbauit huiuſmodi inſcriptionem, quando ex ea intulit, reddenda eſſe Cæſari, quæ ſunt Cæſaris.

Mat.22 Cæterũ ex primorum Principũ Chriſtianorum conſtitutione, ſignum crucis nummis inſculpitur: Ponuntur etiam in nummis effigies patronorum, non tantũ generalium, ſed & ſpecialium. De quibus multa exempla nuper annotaui, percurrens libellum monetarum à Plantino editum, anno 1575.

Hîc animaduerti Imagines, Albani martyris caput ſuum portãtis, Aldegundis Abbatiſſæ Malbodienſis, Ambroſij Mediolanenſis cum flagello, Antonini, Benigni martyris Diuionenſis, Bernardi martyris in ſpecie militis, Bonifacij Apoſtoli Germanorum, Caroli Magni, Conradi Epiſcopi Conſtantiæ, Conſtantij militis, Erici Regis Suecíæ, Euaſij Epiſcopi, Geminiani Epiſcopi Mutinæ, Henrici Imperatoris, Huberti Venan-

Venantis, Kiliani martyris Epiſcopi, Ladiſlai Regis, Magni Confeſſoris, Marci facie Leonis in nummis Venetis, Maximiliani, Oſualdi Regis, Pancratij martyris, Petronij Epiſcopi Bononiæ, Poſſidonij Epiſcopi, Proſperi 4. Epiſcopi Regienſis, Quiriaci Epiſcopi, Quirini patroni Nuſſiæ, Ratbodi Epiſcopi, Renoldi patroni Tremoniæ, Ruperti Epiſcopi Salisburgi, Secundi Aſtēſis, Theodoli Epiſcopi Sedunenſis patris patriæ, Theodori cuſtodis in nummo Montiſ-ferrati, Theoneſti martyris in nummo Alſatiæ & Pedemontij, Thomæ Apoſtoli in nummo Portugalenſi, cum inſcriptione, India tibi ceſſit, Victoris martyris, Viti pueri, Vrſi Solodorenſis, Vlrici Epiſcopi Auguſtēſis, Vuenceſlai Ducis Bohemiæ, Vuillehadi Epiſcopi Bremenſis, Vuolphangi Epiſcopi, Zenonis Epiſcopi protectoris Veronæ. Facilè qui volet plura hiſce ſimilia obſeruabit.

De ſtatuis principum, potiſſimùm Conſtantini Magni.

Capvt LXIIII.

MAgni autē principes olim faciebāt ſuas ſtatuas, quibus ciuiles hono-

Lib.1. tit.25. res impendebantur. Vnde in Codice Iu-
ſtiniani titulus eſt, De ſtatuis & imagini-
In Pſal. 11. conc. 10. bus. & apud Ambroſium legimus: Qui
coronat Imaginē Imperatoris, vtiq; illū
honorat, cuius Imaginē coronauit. Hinc
Socrates lib.6.c. 16. Ioannes Chryſoſtomus ferre noluit Au-
guſtæ Eudoxiæ argenteam ſtatuam chla-
myde circumamictam, ſuper columnam
ex Porphyrite factam, prope Eccleſiam,
quæ Sapientia dicebatur: Populares enim
ludi & acclamationes turbabant Eccle-
Fr Balduini in 3. Optati. ſiam. Mittebant etiam Imperatores ſuas
ſtatuas ſiue Imagines, in prouincias,
in quas ipſi alioqui non proficiſceban-
tur: eæque Imagines à populis de more
propè religiosè excipiebantur. Sic Imp.
Theodoſius, Si ſacros, inquit, vultus in-
hiantibus fortè populis inferimus, hos
ſine immodico precio excipi præcipi-
mus. Imagines illas vulgò vocabant
Laurata. Vnde in Actis ſecundæ Nicenæ
Act.1. in terprete :::::: Synodi, vbi de ſacris Imaginibus ageba-
tur, legimus, Laurata & iconas, quæ mit-
tuntur ad ciuitates vel regiones, obuij
adeunt populi cum cereis & incenſis,
non cera perfuſam tabulam, ſed Impera-
torem honorantes.]

Sed in huiuſmodi Imaginibus & ſtatuis
ſuis quantum religionem ſuam declararit
Conſtantinus magnus, indicant libri de
eius vita ab Euſebio Cæſareæ Epiſcopo
conſcripti.

conſcripti. Ad labarum quod inſtar crucis fabricauerat, appendebat velamen regalis & magnificæ texturæ, cui inerant ſub ipſum crucis inſigne pij Imperatoris & liberorum eius effigies, ad pectus vſque concinnè deſcriptæ. *Euſ. lib. 1 vitæ c. 25.*

Poſt multas victorias in vrbem Romam introiens, ſtatuam ſuam in loco Romæ celebri collocari noluit, niſi cum Haſtili ad formam crucis in manu propriæ Imaginis, & cum inſcriptione, Hoc ſalutari ſigno, vero fortitudinis indicio, ciuitatem veſtram tyrannidis iugo liberaui. *Ib. c. 33.*

Quin etiam in tabula depicta, quam in ſublimi ante palatij veſtibula ſuſpederat, ſe omnium oculis contemplandũ propoſuit, ſalutareque paſſionis inſigne ſupra caput ipſius locatum in pictura exprimẽdum: inimicam autem illam & hoſtilem beluam, quæ Eccleſiam Dei impiorum tyrãnide oppugnaſſet, draconis ſpecie & figura deſcribẽdam curauit, medio vẽtre transfixam & in profundos maris fluctus præcipitatã, ſubtili & artificioſa pictura. Ita Imperator voces Propheticas adumbratione quadam eſt imitatus. In aureis nummis Imaginem ita inſculpi curauit, vt panſis manibus inſtar precantis cœlum contueri videretur. In tabellis, quæ *Lib. 2. c. 3* *Lib. 4. cap. 15.*

ſummis veſtibulorum partibus affixæ erant, erecto ſtatu pingebatur: ſurſum in cœlo contemplans, & precantis forma manus ſurſum tollens. Vt verò Imperator vita functus eſt, Senatus populuſque Romanus non voce tantùm beatum Imperatorem Deo acceptum, & verè imperio dignum prædicabat, verùm etiam re ipſa declarabat. Nam in nummis tanquam in cœlum aſcendentem ſculpſerunt: &, cùm cœli effigiem in tabella proprijs coloribus expreſſiſſent, depingunt eum ſuper cœleſtes orbes in æthereo cœtu requieſcentem. Et hæc de Conſtantino.

Euſ. lib. 4. vita cap. 69. 73.

Porrò alijs etiam quàm Principibus ſolere ſtatuas erigi, indicat citatus ex Codice titulus, de ſtatuis, & Imaginibus, tùm illud apud Auguſtinum, quòd Victorinus, doctiſſimus ſenex, & omnium liberalium doctrinarum peritiſſimus, doctor tot nobilium Senatorum, ob inſigne præclari magiſterij, ſtatuam in Romano foro meruerit, & acceperit.

Lib. 8. cõfeſſ. cap. 2.

De cle-

De clementia piorum Imperatorum in eos qui ſtatuas eorum euerterunt, aut læſerunt.

CAPVT LXV.

ADdam aliquid de clementia quam religioſi Imperatores exhibuerunt in euerſores aut violatores ſuarũ ſtatuarum. Conſtantinus magnus imagine ſua quandoque lapidata, non ſolùm ab omni vltione alienus fuit, ſed alijs inſtigantibus vt pœnas exigeret, manu faciẽ palpans, leuiter ridendo dixit: Nullum vulnus in fronte factum video: ſed ſanum quidẽ caput:ſana verò & facies tota. Hoc autem verbum vſque in præſentem diem canitur: & poſteri noſtri, & illorum poſteri, omnes idipſum audient,& benedictione preſequẽtur. Hactenus Flauianus Epiſcopus Antiochenus, in oratione ſua quam ad Theodoſium habuit pro Antiochẽſibus, qui ſtatuas Theodoſij euerterãt. Refertur verò à Ioanne Antiocheno, cui Chryſoſtomi cognomen eſt,in homilia vigeſima ad eundem populum, Quando Imperator Theodoſius, crebritate bellorum coactus, nouum quoddam & antea inauditum exactionis genus ciuitatibus impoſuit, orta eſt *Theodoretus lib 5. hiſt. eccl c. 19. vel 20.*

In veteri verſione. eius occaſione ſeditio in prima orientis ciuitate, Antiochiæ videlicet, quæ ob pietatem dicta eſt etiam Theopolis. Sic ea ciuitate, qua nihil erat venerabilius, nihil factum eſt miſerabilius: dum in ea à multitudine ſæuitum eſt in ſtatuam Imperatoris, & in ſtatuam defunctæ Placillæ, religioſiſſimæ Imperatricis. Acta ſunt & alia, quæ multitudo imperita, occaſionem ſeditionis nacta, patrare ſolet.

Tunc Flauianus pater, hoc eſt, Epiſcopus, pro ſalute ouium profectus eſt ad *Chryſoſ. hom. 3.* caſtra Imperatoris. Nec eum à profectione retardare potuit ætas ad vltimam ſenectutem prouecta, aut corporis imbecillitas, aut anni tempus hiemale, aut Paſchalis celebritatis neceſſitas, aut denique ſoror vnica in extremo ſpiritu conſtituta. Quanto autem verborum ac rationum pondere pro Antiochenſibus intercesſerit, & ſe flagellis, & iuſtæ indignationi Principis, velut murum oppoſuerit: quanta item clementia religioſus Imperator ſe permiſerit à Flauiano ſuperari, omnemque indignationem depoſuerit: legat iſta, qui volet, apud Ioãnem Chryſoſtomum in homilijs, quas ad populum Antiochenum habuit poſt ſtatuarũ ſubuerſionem: potiſſimum tamen homilia 20. * Cùm miſſi à rege ad commiſ- ** & 3.*

ſorum

ſorum inquiſitionem, Antiochiam intraſſent, qua animi fiducia pro reis interceſſerint, monachi, velut Angeli de cœlo profecti: & ſacerdotes Antiocheni. quomodo etiam miſſi iudices ſe frangi permiſerint, & ſeſe pro Antiochenſibus interceſſuros ſpoponderint, refertur ab eodem Chryſoſtomo, homilia 17. ad eundẽ populum. Sic noſtra ætate Pius quartus Pontificatus initio, quò re ipſa præſtaret, quæ Pij nominis appellatione pollicitus fuerat, clemẽtiam dico & humanitatem, omnium pœne Cardinalium, ſed præcipuè Carafarum, qui alioqui læſi videbantur, precibus, populo Romano, omnium eorum veniam condonauit, quæ in Pauli IIII. marmoreum ſimulachrum, inſigniaque & ſanctæ inquiſitionis contumeliam, ac dedecus, vacante Sede commiſerat, damna modò ac detrimenta illata, quoad poſſet ipſe ſumptibus ſuis ſanctæ inquiſitionis officio ſarciret.

Onuph. in Pio IV.

Pictura coronationis Lotharij III, malè intellecta.

Capvt LXVI.

CÆterum vt in his commendãda eſt Principum clementia, ſic nonnulli

quæ ſincero animo depicta fuere, malo ſtomacho acceperunt. Cuius rei memorabile exemplum eſt de coronatione Lotharij tertij. Cùm enim ab Innocentio diadema Imperatorium accepiſſet in Laterano, ſeries facti ibidem in pariete depicta fuit, cum carminibus,

Sigon. de reg. Ital l. 11. & 12.

Rex venit ante fores, iurans prius Vrbis honores,
Poſt homo fit Papæ, ſumit quo dante coronam.

Quæ perinde à nonnullis interpretata ſunt, ac ſi Lotharius Imperium à Romano Pōtifice in beneficium accepiſſet, ſeu feudum. Creuit autem controuerſia cùm Adrianus nihil tale cogitans ad Fredericum ſcripſit, Neque enim credo oblitus es quantum tibi honorem tribuerimus, & quāto ſtudio imperialis coronæ tibi inſigne contulerimus, cuius nos facti beneficij non pœnitet. Hæc enim verba quam ægro animo acceperit Fredericus, reſpōſum declarat, Olim, inquit, Imperium Eccleſiam extulit, nunc Eccleſiá Imperium deprimit, Cœptum eſt à pictura, inde ventum eſt ad ſcripturam. Non patiar. Imo ante coronam deponam, quàm de Imperij auctoritate detrahi vlla ratione permittam. Pictura deleatur, ſcriptura reuocetur ne inter regnum & ſacerdotium æterna ſimultatū

monu-

monumenta ſuperſint. Verùm Pontifex his acceptis, benigniſſima reſponſione animum Imperatoris mitigauit. Cùm enim ſumma cura debeat eſſe vnicuique nè Magiſtratum aut Principem lædat: ſingulariter tamen iſtud exigitur à Clero.

Romæ rariores eſſe ſanctorum ſtatuas, quæ apud Belgas ſunt crebriores, quodq́ hæc diuerſitas non ſit reprehendenda.

Caput LXVII.

NOn eſt autem neceſſe quidquam præterea de famoſis, iniurijs atque impijs picturis adijcere: cùm quiſque facilè intelligat, minimè eas eſſe licitas.

Tranſeamus itaque ad varietatem illam, Quod Roma, atque Italia tota rariores habet ſtatuas, quas Belgium habet creberrimas. Vbi notandum eſt, quod Romana Eccleſia non cupiat ſuas conſuetudines ſolas in alijs Eccleſijs obſeruari. Sicuti pulcrè indicat reſponſio Gregorij Papæ ad tertiam interrogationem Auguſtini Anglorum Epiſcopi. His enim verbis ei reſpondet: Nouit fraternitas tua Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem, in qua ſe meminit nutritam. Sed mihi placet, vt ſiue in Romana, ſiue in Gallia- *Apud Bedā 1 hiſt Eccl. c. 27 & 12. regeſti.*

rum,

rum, ſeu in qualibet Eccleſia, aliquid inueniſti, quod plus omnipotenti Deo poſſit placere, ſolicitè eligas, & in Anglorum Eccleſia, quæ adhuc in fide noua eſt, inſtitutione, præcipua quæ de multis Eccleſijs colligere potuiſti, infundas. Non enim pro locis res, ſed pro bonis rebus loca amanda ſunt. Ex ſingulis ergo quibuſque Eccleſijs, quæ pia, quæ religioſa, quæ recta ſunt, elige: & hæc quaſi in faſciculum collecta, apud Anglorum mentes in conſuetudinem depone. Cur autem Romana Eccleſia non habeat tot Sanctorum ſtatuas, quot aliæ multæ regiones, ſed ſolas ferè depictas eorundem Imagines, difficulter & non niſi coniecturam faciendo dicere poſſem. Si autem coniecturam audire non graueris, eamque tantum, vt coniecturam recipere velis; ſuſpicor Romam rariores admiſiſſe Sanctorum ſtatuas, propter multitudinem prophanarum ſtatuarum, quas etiam in Eccleſijs ad memorias defunctorum habet plurimas. Quare inter tot ſtatuas difficulter aliquando Sanctorum ſtatuæ à defunctorum ſtatuis diſtinguerentur: nec magnum videtur Sanctis honorem ſtatuarum deferre, qui tam multis ibi communis eſt; maximè vbi habentur ipſi cineres & corpora Sanctorum.

Audio etiam Antuerpiæ, & alibi, vbi

fracta per ſectarios altaria, iterum, Deo nobis propicio, erecta ſunt, rariores in altaribus poni ſtatuas Sanctorum, crebriores verò depictas tabulas: idque non aliam ob cauſam, quàm quòd plus artificij dicatur eſſe in illis picturis, quàm in ſtatuis.

Si quis autem dicere velit, rariores eſſe Romæ Sanctorum ſtatuas, quia ſculptilia ſunt: quæ ſacra Scriptura frequentiſſimè deteſtatur, is tota via, imò & cœlo, aberrare conuincitur. Primùm quidem, quòd ſic Romana Eccleſia non admitteret rariores Sanctorum ſtatuas, ſed omninò nullas.

Quòd ſacræ ſtatuæ nec ſculptilia appellandæ ſint; nec ſimulacra.

CAPVT LXVIII.

DEinde, quòd huiuſmodi ſtatuæ ſculptilia non ſint appellandæ. Imò nec ſtatuæ Principum, aut maiorum, & celebrium virorum, ſculptilia rectè nominantur. Et quidem non diſputo an huiuſmodi ſtatuæ ſint ſculptilia: ſed ſiue talia ſint, ſiue non ſint, tamen non ſunt appellandæ ſculptilia. Statua principis mei ſi ſit lapidea, & ob id eam lapidem vocē, loquor quidem id quod verũ eſt, ſed non

rectè loquor Cùm enim ſtatua ea plus ſit quàm lapis, meritò reprehendor, ſi eam demonſtrans ſic loquar, Vide illum pulcrum lapidem. Sic, ſi ſtatuam quia ſculpta eſt, aſſerere velis ſculptile, malim id tibi concedere, quàm multùm contradicere.

Rom. 13. Sed cùm Apoſtolus dicat: Cui honorem, honorem: honorificè de imaginibus loquendum eſt propter eos quos repræſentant: & abſtinendum eſt à generalioribus vocibus, quæ in ipſa locutione contēptum aliquem præ ſe ferunt, aut ferre videntur. Eſt & altera ratio, ob quam huiuſmodi ſtatuæ ſculptilia non ſunt appellandæ, quòd nuſquam ita nominentur, vel in ſacra Scriptura, vel apud Eccleſiaſticos ſcriptores, quantum quidem ego meminerim: ſed in vtriuſque Teſtamenti ſacris libris ſolæ falſorum deorum fictæ, & falſæ ſtatuæ, ſiue idola, vſitatiſſimè & frequentiſſimè ſculptilia nuncupentur, eò quòd non plus ſint quàm ſculptilia, quamuis eas qui in magno viuebant inſcientiæ bello, Deos

Sap. 14. ſuos eſſe putabant. Hinc etiam lapides, & ſimilibus multis vocabulis nominantur, ad maiorem deteſtationem vaniſſimæ Idololatriæ Eſt poſtremò & tertia ratio, ob quam ſtatuas potiſſimùm ſacras ſculptilia nolim appellari, quòd Imaginum ſacrarum oſores, hæretici noſtræ tempe-

ſtatis,

 124

ſtatis, hanc loquendi phraſim ament, & introducant, vt ſic faciliùs ſimpliciores ſuo veneno inficiant. Dum enim vſitato & recepto loquendi modo ſacræ ſtatuæ ſculptilia dicuntur, faciliùs incautis perſuadetur hæc eſſe ſculptilia, toties in ſacra Scriptura reprehenſa. Nec aliam ob cauſam ſectarij libentiùs vtuntur ſimulacri vocabulo, quàm Imaginis: nempe vt hac locutione introducta, maiori apparentia nobis obijciant illud dilecti Apoſtoli, Filioli cuſtodite vos à ſimulacris: & ſimiles è ſacra Scriptura locos plurimos. *1. Ioā. 5.* Quare non ſolum docti interpretis iudicium, ſed & fidem boni viri in Xylandro deſiderat Sanderus, quòd Cedreni compendium è Græco vertens, in Copronymi vita ſcribat, illum exegiſſe iuramentum ab omnibus ſuo imperio ſubiectis, quo confirmarent nulli ſe ſimulacro ſupplicaturos. *Lib. 1. Imag. cap. 10.* Ita enim Latinè vertit Cedreni verba, tanquam aliud non ſit εἰκών, quàm ſimulacrum: aut aliud non ſit προσκυνῆσαι, quàm ſupplicare. Ac (poſtremo omiſſo, quia præſentem tractationem non concernit) non ſatis probo, ſubdit Sanderus, quòd ſimulacrum dixit, vbi nos Imaginem potius dicere ſolemus. Quanquam enim non me lateat, quoſdam (& in ijs Lactantium) à ſimilitudine ſimulacrum deriuare, atque in eo ſenſu id nomen *De origine erroris l. 2.*

men non malè cohæreat cum re quâ de agitur, tamē ſcio alijs etiam videri potius à ſimulatione appellatum, vt ſimulacrum ſit non quæuis Imago, verùm ficta & falſa; vtpote illa quæ rem mortuam quaſi viuentem repræſentare conatur, ſicut apud Clementem: Simon Magus de ſeipſo ait:
2. recognitionum. Statuas animatas reddam, ita vt putentur ab ijs qui vident, homines eſſe. Atque in eam ſententiam vſus, qui magiſter eſt dicendi, nomen id potiſſimùm accommodauit. Imago autem ſiue ab imitādo quaſi imitago, ſeu aliunde nominata eſt, certè quidem non tam ſæpe in malam partem ſumitur, quàm ſimul[illegible]m, quod ex D. [illegible]onymi men[illegible]ſi vanum
In cap. 8 Oſeæ. [illegible] cultum [illegible]uit, [illegible]s ope[illegible] [illegible]um. S[illegible]ſt [illegible]m D[illegible] [illegible]umo[illegible] [illegible] ijſ[illegible]od [illegible]gir[illegible] [illegible]a[illegible]lacra [illegible]ſimula- [illegible] eſt, [illegible]n

aut alij hæretici delectabantur, ſic & nos in loquendo quàm maximè ab hæreticorũ phraſibus recedere conemur: & eò magis, quòd huiuſmodi locutiones aliquando ignorantes imbibamus. Quale quid accidiſſe ſcio quibuſdam multùm Catholicis. Nam per inaduertentiam, aut imprudentiam, phraſi Catholicis eo loci antea inuſitata, ſed hæreticis, qui eius authores erant, multùm grata, Chriſti in cruce pendentis Imaginem, Deum appellare cœperunt, dicendo: Dei illius facies artificioſiſſimè ſculpta eſt:

Dien Godt u wel ghemaeckt.

& ſimilia.

Intolerabile verò eſt, quod nonnulli idolum, ſimulacrum, & Imaginem vt ſynonyma notent, nulla adhibita diſtinctione, contra præſentes hæreſes, de Eccleſiaſticæ vſurpationis reſtrictione. Quibus inpræſentiarum obijcio Nic[illegible] Concilium, Qui venerandas Im[illegible] appellant, anathema. *Nic. Act. 7.*

Qui de arte pictoria ſcrip[illegible]

CAPVT LXIX.

PRæſenti autem libro nihil ago [illegible] tificio artis pictoriæ, aut reliq[illegible] artium, quæ picturam comitantur.

Lib.1. tit.25. res impendebantur. Vnde in Codice Iuſtiniani titulus eſt, De ſtatuis & imaginibus. & apud Ambroſium legimus: Qui coronat Imaginē Imperatoris, vtiq; illū honorat, cuius Imaginē coronauit. Hinc Ioannes Chryſoſtomus ferre noluit Auguſtæ Eudoxiæ argenteam ſtatuam chlamyde circumamictam, ſuper columnam ex Porphyrite factam, prope Eccleſiam, quæ Sapientia dicebatur: Populares enim ludi & acclamationes turbabant Eccleſiam. Mittebant etiam Imperatores ſuas ſtatuas ſiue Imagines, in prouincias, in quās ipſi alioqui non proficiſcebantur: eæque Imagines à populis de more propè religiosè excipiebantur. Sic Imp. Theodoſius, Si ſacros, inquit, vultus inhiantibus fortè populis inferimus, hos ſine immodico precio excipi præcipimus. Imagines illas vulgò vocabant Laurata. Vnde in Actis ſecundæ Nicenæ Synodi, vbi de ſacris Imaginibus agebatur, legimus, Laurata & iconas, quæ mittuntur ad ciuitates vel regiones, obuij adeunt populi cum cereis & incenſis, non cera perfuſam tabulam, ſed Imperatorem honorantes.]

In Pſal. 11. conc. 10.

Socrates lib. 6. c. 16.

Fr Balduini in 3. Optati.

Act. 1. interprete ::::::

Sed in huiuſmodi Imaginibus & ſtatuis ſuis quantum religionem ſuam declararit Conſtantinus magnus, indicant libri de eius vita ab Euſebio Cæſareæ Epiſcopo

conſcripti.

conſcripti: Ad labarum quod inſtar crucis fabricauerat, appendebat velamen regalis & magnificæ texturæ, cui inerant ſub ipſum crucis inſigne pij Imperatoris & liberorum eius effigies, ad pectus vſque concinnè deſcriptæ. *Euſ. lib. 1 vitæ c. 25.*

Poſt multas victorias in vrbem Romam introiens, ſtatuam ſuam in loco Romæ celebri collocari noluit, niſi cum Haſtili ad formam crucis in manu propriæ Imaginis, & cum inſcriptione, Hoc ſalutari ſigno, vero fortitudinis indicio, ciuitatem veſtram tyrannidis iugo liberaui. *Ib. c. 33.*

Quin etiam in tabula depicta, quam in ſublimi ante palatij veſtibula ſuſpéderat, ſe omnium oculis contemplandū propoſuit, ſalutareque paſſionis inſigne ſupra caput ipſius locatum in pictura exprimēdum: inimicam autem illam & hoſtilem beluam, quæ Eccleſiam Dei impiorum tyrānide oppugnaſſet, draconis ſpecie & figura deſcribēdam curauit, medio vētre transfixam & in profundos maris fluctus præcipitatā, ſubtili & artificioſa pictura. Ita Imperator voces Propheticas adumbratione quadam eſt imitatus. In aureis nummis Imaginem ita inſculpi curauit, vt panſis manibus inſtar precantis cœlum contueri videretur. In tabellis, quæ *Lib. 2. c. 3* *Lib. 4. cap. 15.*

ſummis veſtibulorum partibus affixæ erant, erecto ſtatu pingebatur: ſurſum in cœlo contemplans, & precantis forma manus ſurſum tollens. Vt verò Imperator vita functus eſt, Senatus populuſque Romanus non voce tantùm beatum Imperatorem Deo acceptum, & verè imperio dignum prædicabat, verùm etiam re ipſa declarabat. Nam in nummis tanquam in cœlum aſcendentem ſculpſerunt: &, cùm cœli effigiem in tabella proprijs coloribus expreſſiſſent, depingunt eum ſuper cœleſtes orbes in æthereo cœtu requieſcentem. Et hæc de Conſtantino.

Euſ. lib. 4. vita cap. 69. 73.

Porrò alijs etiam quàm Principibus ſolere ſtatuas erigi, indicat citatus ex Codice titulus, de ſtatuis & Imaginibus: tùm illud apud Auguſtinum, quòd Victorinus, doctiſſimus ſenex, & omnium liberalium doctrinarum peritiſſimus, doctor tot nobilium Senatorum, ob inſigne præclari magiſterij, ſtatuam in Romano foro meruerit, & acceperit.

Lib. 8. cōfeſſ. cap. 2.

De cle-

De clementia piorum Imperatorum in eos qui ſtatuas eorum euerterunt, aut læſerunt.

CAPVT LXV.

ADdam aliquid de clementia quam religioſi Imperatores exhibuerunt in euerſores aut violatores ſuarũ ſtatuarum. Conſtantinus magnus imagine ſua quandoque lapidata, non ſolùm ab omni vltione alienus fuit, ſed alijs inſtigantibus vt pœnas exigeret, manu faciẽ palpans, leuiter ridendo dixit: Nullum vulnus in fronte factum video: ſed ſanum quidẽ caput:ſana verò & facies tota. Hoc autem verbum vſque in præſentem diem canitur: & poſteri noſtri, & illorum poſteri, omnes idipſum audient,& benedictione preſequẽtur. Hactenus Flauianus Epiſcopus Antiochenus, in oratione ſua quam ad Theodoſium habuit pro Antiochẽſibus, qui ſtatuas Theodoſij euerterãt. Refertur verò à Ioanne Antiocheno, cui Chryſoſtomi cognomen eſt, in homilia vigeſima ad eundem populum, Quando Imperator Theodoſius, crebritate bellorum coactus, nouum quoddam & antea inauditum exactionis genus ciuitatibus impoſuit, orta eſt *Theodoretus lib 5. hiſt. eccl c. 19. vel 20.*

In veteri verſione. eius occaſione ſeditio in prima orientis ciuitate, Antiochiæ videlicet, quæ ob pietatem dicta eſt etiam Theopolis. Sic ea ciuitate, qua nihil erat venerabilius, nihil factum eſt miſerabilius: dum in ea à multitudine ſæuitum eſt in ſtatuam Imperatoris, & in ſtatuam defunctæ Placillæ, religioſiſſimæ Imperatricis. Acta ſunt & alia, quæ multitudo imperita, occaſionem ſeditionis nacta, patrare ſolet.

Tunc Flauianus pater, hoc eſt, Epiſcopus, pro ſalute ouium profectus eſt ad caſtra Imperatoris. *Chryſoſ. hom. 3.* Nec eum à profectione retardare potuit ætas ad vltimam ſenectutem prouecta, aut corporis imbecillitas, aut anni tempus hiemale, aut Paſchalis celebritatis neceſſitas, aut denique ſoror vnica in extremo ſpiritu conſtituta. Quanto autem verborum ac rationum pondere pro Antiochenſibus interceſſerit, & ſe flagellis, & iuſtæ indignationi Principis, velut murum oppoſuerit: quanta item clementia religioſus Imperator ſe permiſerit à Flauiano ſuperari, omnemque indignationem depoſuerit: legat iſta, qui volet, apud Ioãnem Chryſoſtomum in homilijs, quas ad populum Antiochenum habuit poſt ſtatuarũ ſubuerſionem: potiſſimum tamen homilia 20. ** & 3.* * Cùm miſſi à rege ad commiſ-

ſorum

ſorum inquiſitionem, Antiochiam intraſſent, qua animi fiducia pro reis interceſſerint, monachi, velut Angeli de cœlo profecti: & ſacerdotes Antiocheni, quomodo etiam miſſi iudices ſe frangi permiſerint, & ſeſe pro Antiochenſibus interceſſuros ſpoponderint, refertur ab eodem Chryſoſtomo, homilia 17. ad eundẽ populum. Sic noſtra ætate Pius quartus Pontificatus initio, quò re ipſa præſtaret, quæ Pij nominis appellatione pollicitus fuerat, clemẽtiam dico & humanitatem, omnium pœne Cardinalium, ſed præcipuè Carafarum, qui alioqui læſi videbantur, precibus, populo Romano, omnium eorum veniam condonauit, quæ in Pauli IIII. marmoreum ſimulachrum, inſigniaque & ſanctæ inquiſitionis contumeliam, ac dedecus, vacante Sede commiſerat, damna modò ac detrimenta illata, quoad poſſet ipſe ſumptibus ſuis ſanctæ inquiſitionis officio ſarciret. *Onuphr. in Pio IV.*

Pictura coronationis Lotharij III, malè intellecta.

CAPVT LXVI.

CÆterum vt in his commendãda eſt Principum clementia, ſic nonnulli

quæ ſincero animo depicta fuere, malo ſtomacho acceperunt. Cuius rei memorabile exemplum eſt de coronatione Lotharij tertij. Cùm enim ab Innocentio diadema Imperatorium accepiſſet in Laterano, ſeries facti ibidem in pariete depicta fuit, cum carminibus,

Sigon. de reg. Ital l. 11. & 12.

Rex venit ante fores, iurans prius Vrbis honores,
Poſt homo fit Papæ, ſumit quo dante coronam.

Quæ perinde à nonnullis interpretata ſunt, ac ſi Lotharius Imperium à Romano Põtifice in beneficium accepiſſet, ſeu feudum. Creuit autem controuerſia cùm Adrianus nihil tale cogitans ad Fredericum ſcripſit, Neque enim credo oblitus es quantum tibi honorem tribuerimus, & quãto ſtudio imperialis coronæ tibi inſigne contulerimus, cuius nos facti beneficij non pœnitet. Hæc enim verba quam ægro animo acceperit Fredericus, reſpõſum declarat, Olim, inquit, Imperium Eccleſiam extulit, nunc Eccleſia Imperium deprimit, Cœptum eſt à pictura, inde ventum eſt ad ſcripturam. Non patiar. Imo ante coronam deponam, quàm de Imperij auctoritate detrahi vlla ratione permittam. Pictura deleatur, ſcriptura reuocetur ne inter regnum & ſacerdotium æterna ſimultatũ monu-

monumenta ſuperſint. Verùm Pontifex his acceptis, benigniſſima reſponſione animum Imperatoris mitigauit. Cùm enim ſumma cura debeat eſſe vnicuique nè Magiſtratum aut Principem lædat: ſingulariter tamen iſtud exigitur à Clero.

Romæ rariores eſſe ſanctorum ſtatuas, quæ apud Belgas ſunt crebriores, quodq́; hæc diuerſitas non ſit reprehendenda.

CAPVT LXVII.

NOn eſt autem neceſſe quidquam præterea de famoſis, iniurijs atque impijs picturis adijcere: cùm quiſque facilè intelligat, minimè eas eſſe licitas.

Tranſeamus itaque ad varietatem illam, Quod Roma, atque Italia tota ratiores habet ſtatuas, quas Belgium habet creberrimas. Vbi notandum eſt, quod Romana Eccleſia non cupiat ſuas conſuetudines ſolas in alijs Eccleſijs obſeruari. Sicuti pulcrè indicat reſponſio Gregorij Papæ ad tertiam interrogationem Auguſtini Anglorum Epiſcopi. His enim verbis ei reſpondet: Nouit fraternitas tua Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem, in qua ſe meminit nutritam. Sed mihi placet, vt ſiue in Romana, ſiue in Galliarum,

Apud Bedã 1 hiſt Eccl. c. 27 & 12. regeſti.

rum, ſeu in qualibet Eccleſia, aliquid inueniſti, quod plus omnipotenti Deo poſſit placere, ſolicitè eligas, & in Anglorum Eccleſia, quæ adhuc in fide noua eſt, inſtitutione, præcipua quæ de multis Eccleſijs colligere potuiſti, infundas. Non enim pro locis res, ſed pro bonis rebus loca amanda ſunt. Ex ſingulis ergo quibuſque Eccleſijs, quæ pia, quæ religioſa, quæ recta ſunt, elige: & hæc quaſi in faſciculum collecta, apud Anglorum mentes in conſuetudinem depone. Cur autem Romana Eccleſia non habeat tot Sanctorum ſtatuas, quot aliæ multæ regiones, ſed ſolas ferè depictas eorundem Imagines, difficulter & non niſi coniecturam faciendo dicere poſſem. Si autem coniecturam audire non graueris, eamque tantum, vt coniecturam recipere velis; ſuſpicor Romam rariores admiſiſſe Sanctorum ſtatuas, propter multitudinem prophanarum ſtatuarum, quas etiam in Eccleſijs ad memorias defunctorum habet plurimas. Quare inter tot ſtatuas difficulter aliquando Sanctorum ſtatuæ à defunctorum ſtatuis diſtinguerentur: nec magnum videtur Sanctis honorem ſtatuarum deferre, qui tam multis ibi communis eſt; maximè vbi habentur ipſi cineres & corpora Sanctorum.

Audio etiam Antuerpiæ, & alibi; vbi

fracta

fracta per ſectarios altaria, iterum, Deo nobis propicio, erecta ſunt, rariores in altaribus poni ſtatuas Sanctorum, crebriores verò depictas tabulas: idque non aliam ob cauſam, quàm quòd plus artificij dicatur eſſe in illis picturis, quàm in ſtatuis.

Si quis autem dicere velit, rariores eſſe Romæ Sanctorum ſtatuas, quia ſculptilia ſunt: quæ ſacra Scriptura frequentiſſimè deteſtatur, is tota via, imò & cœlo, aberrare conuincitur. Primùm quidem, quòd ſic Romana Eccleſia non admitteret rariores Sanctorum ſtatuas, ſed omninò nullas.

Quòd ſacræ ſtatuæ nec ſculptilia appellandæ ſint; nec ſimulacra.

CAPVT LXVIII.

DEinde, quòd huiuſmodi ſtatuæ ſculptilia non ſint appellandæ. Imò nec ſtatuæ Principum, aut maiorum, & celebrium virorum, ſculptilia rectè nominantur. Et quidem non diſputo an huiuſmodi ſtatuæ ſint ſculptilia: ſed ſiue talia ſint, ſiue non ſint, tamen non ſunt appellandæ ſculptilia. Statua principis mei ſi ſit lapidea, & ob id eam lapidem vocē, loquor quidem id quod verū eſt, ſed non

rectè loquor Cùm enim ſtatua ea plus ſit quàm lapis, meritò reprehendor, ſi eam demonſtrans ſic loquar, Vide illum pulcrum lapidem. Sic ſi ſtatuam quia ſculpta eſt, aſſerere velis ſculptile, malim id tibi concedere, quàm multùm contradicere.

*Rom.*13. Sed cùm Apoſtolus dicat: Cui honorem, honorem: honorificè de imaginibus loquendum eſt propter eos quos repræſentant: & abſtinendum eſt à generalioribus vocibus, quæ in ipſa locutione conteptum aliquem præ ſe ferunt, aut ferre videntur. Eſt & altera ratio, ob quam huiuſmodi ſtatuæ ſculptilia non ſunt appellandæ, quòd nuſquam ita nominentur, vel in ſacra Scriptura, vel apud Eccleſiaſticos ſcriptores, quantum quidem ego meminerim: ſed in vtriuſque Teſtamenti ſacris libris ſolæ falſorum deorum fictæ, & falſæ ſtatuæ, ſiue idola, vſitatiſſimè & frequentiſſimè ſculptilia nuncupentur, eò quòd non plus ſint quàm ſculptilia, quamuis eas qui in magno viuebant inſcientiæ bello, Deos

*Sap.*14. ſuos eſſe putabant. Hinc etiam lapides, & ſimilibus multis vocabulis nominantur, ad maiorem deteſtationem vaniſſimæ Idololatriæ Eſt poſtremò & tertia ratio, ob quam ſtatuas potiſſimùm ſacras ſculptilia nolim appellari, quòd Imaginum ſacrarum oſores, hæretici noſtræ tempe-

ſtatis,

ſtatis, hanc loquendi phraſim ament, & introducant, vt ſic faciliùs ſimpliciores ſuo veneno inficiant. Dum enim vſitato & recepto loquendi modo ſacræ ſtatuæ ſculptilia dicuntur, faciliùs incautis perſuadetur hæc eſſe ſculptilia, toties in ſacra Scriptura reprehenſa. Nec aliam ob cauſam ſectarij libentiùs vtuntur ſimulacri vocabulo, quàm Imaginis: nempe vt hac locutione introducta, maiori apparentia nobis obijciant illud dilecti Apoſtoli, Filioli cuſtodite vos à ſimulacris: & ſimiles è ſacra Scriptura locos plurimos. Quare non ſolum docti interpretis iudicium, ſed & fidem boni viri in Xylandro deſiderat Sanderus, quòd Cedreni compendium è Græco vertens, in Copronymi vita ſcribat, illum exegiſſe iuramentum ab omnibus ſuo imperio ſubiectis, quo confirmarent nulli ſe ſimulacro ſupplicaturos. Ita enim Latinè vertit Cedreni verba, tanquam aliud non ſit εἰκόνι, quàm ſimulacrum: aut aliud non ſit προσκυνῆσαι, quàm ſupplicare. Ac (poſtremo omiſſo, quia præſentem tractationem non concernit) non ſatis probo, ſubdit Sanderus, quòd ſimulacrum dixit, vbi nos Imaginem potius dicere ſolemus. Quanquam enim non me lateat, quoſdam (& in ijs Lactantium) à ſimilitudine ſimulacrum deriuare, atque in eo ſenſu id nomen

1. Ioã. 5.

Lib. 1. Imag. cap. 10.

De origine erroris l. 2.

men non malè cohæreat cum re qua de agitur, tamẽ ſcio alijs etiam videri potius à ſimulatione appellatum, vt ſimulacrum ſit non quæuis Imago, verùm ficta & falſa, vtpote illa quæ rem mortuam quaſi viuentem repræſentare conatur, ſicut apud Clementem: Simon Magus de ſeipſo ait:
2. recognitionum. Statuas animatas reddam, ita vt putentur ab ijs qui vident, homines eſſe. Atque in eam ſententiam vſus, qui magiſter eſt dicendi, nomen id potiſſimùm accommodauit. Imago autem ſiue ab imitãdo quaſi imitago, ſeu aliunde nominata eſt, certè quidem non tam ſæpe in malam partem ſumitur, quàm ſimulacrum, quod ex D. Hieronymi mente nihil niſi vanum
In cap. Oſea. & falſum cultum ſonat, Et rex, inquit, & populus operati ſunt mendacium, id eſt, idolum. Sicut enim contrarium eſt ſimulacrum Deo, ita mendacium veritati. Vbi ſimulacrum, mendacium & idolum pro iiſdem poſuit. Quin imò quod Septuaginta dixerunt, τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν, Eccleſia ſic verſum habet, Simulacra gentium: tanquam id Latinè ſit ſimulacrum, quod Græcè idôlum i. id eſt, vana & ſimulata ſpecies. cùm interim imago ſæpius veram ſpeciem quàm vanam ſignificet: Sicut ergo Veteres diligentiſſimè cauerunt obſcuras & nouitias locutionum formulas, quibus Ariani,

aut alij hæretici delectabantur, ſic & nos in loquendo quàm maximè ab hæreticorũ phraſibus recedere conemur: & eò magis, quòd huiuſmodi locutiones aliquando ignorantes imbibamus. Quale quid accidiſſe ſcio quibuſdam multùm Catholicis. Nam per inaduertentiam, aut imprudentiam, phraſi Catholicis eo loci antea inuſitata, ſed hæreticis, qui eius authores erant, multùm grata, Chriſti in cruce pendentis Imaginem, Deum appellare cœperunt, dicendo: Dei illius facies artificioſiſſimè ſculpta eſt:

Dien Godt u wel ghemaeckt.

& ſimilia.

Intolerabile verò eſt, quod nonnulli idôlum, ſimulacrum, & Imaginem vt ſynonyma notent, nulla adhibita diſtinctione, contra præſentes hæreſes, de Eccleſiaſticæ vſurpationis reſtrictione. Quibus in præſentiarum obijcio Nicenum Concilium, *Nicen.2.* Qui venerandas Imagines Idôla *Act.7.* appellant, anáthema.

Qui de arte pictoriâ ſcripſerint.

CAPVT LXIX.

PRæſenti autem libro nihil ago de artificio artis pictoriæ, aut reliquarum artium, quæ picturam comitantur: quales

ſunt,

ſunt, ſtatuaria, & plaſtica, fuſoria, & cripptica. Statuaria, ex lapide, ligno, ebore, rerum Imagines fabricat: eademque ex gleba fingit plaſtes: Ars autem fuſoria hæc in proplaſte, ex ære aliiſque metallis exprimit. Cripticus verò, lapidibus & gemmis inſulpit. Scripſit de iſtis ex recentioribus Pomponius Gauricus, Leo Baptiſta de Albertis Florentinus ſcripſit de pictura libros tres. Albertus Durerus edidit inſtitutionum Geometricarum libros quatuor, pro pictoribus, lapicidis, &c. Inter veteres de pictura & claris pictoribus & plaſtice ſcripſit Plinius librum 35. Naturalis hiſtoriæ. Ego verò, vt dixi, de artificio, nec tractare volo, nec iudicare, non enim habeo oculos artis * peritos, vt diſcernere poſſim quæ pictura cui ſit præferenda. Ariſtoteles in picturis & animaduertit, & laudauit, quod mare pingatur cæruleum, flumen pallidum: lacus verò candidus: ſed in huiuſmodi oculi mei caligant. Quare ignorantiæ meæ conſcius, hîc ſiſto. Nolo enim mihi obiici vulgatum prouerbium: Cœcus de coloribus: aut illud, Non ſentis te vltra malleum loqui: aut poſtremò illud Apellis, Ne ſutor vltra crepidam. Ne autem exiſtimes artificium in picturis ſacris Deo minus gratum eſſe, memineris Beſelëel impletum eſſe Spiritu Dei, ſapientia, & intelligentia,

Ælianus lib. 14. c. 47. varia hiſt.

Probl. ſect. 23. quæſt 6.

Exod. 31 36.

tia, & ſcientia in omni opere, ad excogitandum quicquid fabrifieri poteſt ex auro, & argento & ære, marmore & diuerſitate lignorum: vt ſciret fabrè operari, quæ in vſus ſanctuarij neceſſaria erant, & quæ præceperat Dominus. Poſuit etiam Dominus ſapientiam in corde Ooliab, & omnis eruditi, qui ſponte ſe obtulerant ad faciendum opus.

Contra blaſphemas hæreticorum picturas.

Capvt LXX.

Reſtat nunc huius libri concluſio, quæ bipartita erit. Prima ad eos qui Eccleſiam exiuerunt. Poſterior ad pictores. Quod ad priores attinet, nihil perinde gratum eſt ijs, qui ſeſe è ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ gremio eiecerunt, & ad partem Lutheri, Caluini, aut alterius ſectarij tranſierunt, quàm quòd nanciſcantur occaſionem quandam calumniandi, & inuehendi in abuſus Catholicorum.

Atque vtinam illi perinde omnes abuſus deteſtarentur, quemadmodum eos deteſtatur & damnat ſancta Eccleſia, dolens plurimum eos in quibuſdam ſuis filijs vigere. Sed phanatica illa contra Catholicos blaſphemia, indicat eos eſſe fratres

Geneſ. 9. Cham, qui patris ſui verenda nudata eſſe fratribus nunciauit: Imò propter tot mendacia, quæ adiungunt, peiores ſunt ipſo Cham: procul à ſpiritu Conſtantini, *Diſt. 9.* qui dicebat, Si proprijs oculis vidiſſem ſacerdotem Dei, aut aliquem eorum qui monachali habitu circumamicti ſunt, peccantem, chlamidem meam exſpoliarem, & cooperirem eum, ne ab aliquo videretur: procul etiam ab admonitione Nicolai primi: Si de Domini ſacerdotibus (qui iure pâtres animarum dicuntur) aliquid contigerit vos audire, quod confuſionem pijs mentibus ingerat, non infrunitum, ſed pudoratos filios Noë imitantes, paternam de reliquo verecundiam contegatis, vt affluenti (quemadmodum & illi) benedictione repleri, mo-*D. Surius in hiſtoria, Anno 1545.* derante Domino, mereamini. Quantùm autem hac in parte receſſerit Lutherus, non ſolùm inter alia multa teſtatur ſcriptum eius, quod edidit & inſcripſit contra Pontificatum Romanum à Sathana conſtitutum: ſed & præfixa ibidem pictura, qua Romanum Pontificem auribus aſininis ſuper ſuem ſedentem, alijſque ineptijs, traduxit, non tam in Pontificis, quàm ſuum & ſuorum dedecus.

Vidit Æneas Siluius in porta ciuitatis Taborenſis inter Bohemos duo ſcuta. *Epiſt. 130.* In altero pictura erat angeli calicem tenentis,

nentis, quaſi communionem ſub ſpecie vini ſuaderet populo; in altero Ziſca depictus erat, homo ſenex, & vtroque orbatus lumine, quem cœcum ſecuti ſunt ducem. Et quamuis picturas Chriſti & ſanctorum deleant, huius tamen Imaginem religioſè colunt, & honorem quem Chriſto negant, obtendunt Ziſcæ. Vidit etiam Antiſtes Lindanus, Lutheri Imaginem, titulo diui Martini prænotatam. Vidit & Dn. Staphylus per Germaniam Iconoclaſtas, pro Chriſti & ſanctorum Imaginibus, hæreticorum effigies repoſuiſſe, & vxorum ſuarum eleganter & amatoriè depictas. Vidimus, ait ad Borbonium Feunardentius, Melanchthonis, Caluini, Bezæ, & aliorum Apoſtatarum iconas à ſectatoribus ambitioſè circumferri, & ingenti pretio comparari. Crucifixi verò, B. Mariæ, & Apoſtolorum deijci, confringi, & flammis voracibus tradi. Vidimus ipſi latronum, qui circum Chriſti Imaginem depingi ſolent, integras & ſaluas effigies; crucixi verò IESV Chriſti figuram pugionibus, gladiolis & punctionibus deformatam, confoſſam & effractam. Eam etiam quæ diuum Archangelum Michaëlem referebat laceram; cacodæmonis integra ſaluaque manente.

Lib. 2. Dubitātij.

Præfat. ad Iræneum.

Quare

In veteri verſione. eius occaſione ſeditio in prima orientis ciuitate, Antiochiæ videlicet, quæ ob pietatem dicta eſt etiam Theopolis. Sic ea ciuitate, qua nihil erat venerabilius, nihil factum eſt miſerabilius: dum in ea à multitudine ſæuitum eſt in ſtatuam Imperatoris, & in ſtatuam defunctæ Placillæ, religioſiſſimæ Imperatricis. Acta ſunt & alia, quæ multitudo imperita, occaſionem ſeditionis nacta, patrare ſolet.

Tunc Flauianus pater, hoc eſt, Epiſcopus, pro ſalute ouium profectus eſt ad caſtra Imperatoris. Nec eum à profectione retardare potuit ætas ad vltimam ſenectutem prouecta, aut corporis imbecillitas, aut anni tempus hiemale, aut Paſchalis celebritatis neceſſitas, aut denique ſoror vnica in extremo ſpiritu conſtituta. Quanto autem verborum ac rationum pondere pro Antiochenſibus interceſſerit, & ſe flagellis, & iuſtæ indignationi Principis, velut murum oppoſuerit: quanta item clementia religioſus Imperator ſe permiſerit à Flauiano ſuperari, omnemque indignationem depoſuerit: legat iſta, qui volet, apud Ioãnem Chryſoſtomum in homilijs, quas ad populum Antiochenum habuit poſt ſtatuarũ ſubuerſionem: potiſſimum tamen homilia 20. * Cùm miſſi à rege ad commiſ- *Chryſoſ. hom. 3.* ** & 3.*

ſorum

ſorum inquiſitionem, Antiochiam intraſſent, qua animi fiducia pro reis interceſſerint, monachi, velut Angeli de cœlo profecti: & ſacerdotes Antiocheni. quomodo etiam miſſi iudices ſe frangi permiſerint, & ſeſe pro Antiochenſibus interceſſuros ſpoponderint, refertur ab eodem Chryſoſtomo, homilia 17. ad eundē populum. Sic noſtra ætate Pius quartus Pontificatus initio, quò re ipſa præſtaret, quæ Pij nominis appellatione pollicitus fuerat, clemētiam dico & humanitatem, omnium pœne Cardinalium, ſed præcipuè Carafarum, qui alioqui læſi videbantur, precibus, populo Romano, omnium eorum veniam condonauit, quæ in Pauli IIII. marmoreum ſimulachrum, inſigniaque & ſanctæ inquiſitionis contumeliam, ac dedecus, vacante Sede commiſerat, damna modò ac detrimenta illata, quoad poſſet ipſe ſumptibus ſuis ſanctæ inquiſitionis officio ſarciret. *Onuphr. in Pio IV.*

Pictura coronationis Lotharij III, malè intellecta.

Caput LXVI.

CÆterum vt in his commendāda eſt Principum clementia, ſic nonnulli

quæ ſincero animo depicta fuere, malo ſtomacho acceperunt. Cuius rei memorabile exemplum eſt de coronatione Lotharij tertij. Cùm enim ab Innocentio diadema Imperatorium accepiſſet in Laterano, ſeries facti ibidem in pariete depicta fuit, cum carminibus,

Sigon. de reg. Ital l. 11. & 12.

Rex venit ante fores, iurans prius Vrbis honores,
Poſt homo fit Papæ, ſumit quo dante coronam.

Quæ perinde à nonnullis interpretata ſunt, ac ſi Lotharius Imperium à Romano Pōtifice in beneficium accepiſſet, ſeu feudum. Creuit autem controuerſia cùm Adrianus nihil tale cogitans ad Fredericum ſcripſit, Neque enim credo oblitus es quantum tibi honorem tribuerimus, & quāto ſtudio imperialis coronæ tibi inſigne contulerimus, cuius nos facti beneficij non pœnitet. Hæc enim verba quam ægro animo acceperit Fredericus, reſpōſum declarat, Olim, inquit, Imperium Eccleſiam extulit, nunc Eccleſia Imperium deprimit, Cœptum eſt à pictura, inde ventum eſt ad ſcripturam. Non patiar. Imo ante coronam deponam, quàm de Imperij auctoritate detrahi vlla ratione permittam. Pictura deleatur, ſcriptura reuocetur ne inter regnum & ſacerdotium æterna ſimultatū monu-

monumenta ſuperſint. Verùm Pontifex his acceptis, benigniſſima reſponſione animum Imperatoris mitigauit. Cùm enim ſumma cura debeat eſſe vnicuique nè Magiſtratum aut Principem lædat: ſingulariter tamen iſtud exigitur à Clero.

Romæ rariores eſſe ſanctorum ſtatuas, quæ apud Belgas ſunt crebriores, quodq́; hæc diuerſitas non ſit reprehendenda.

CAPVT LXVII.

NOn eſt autem neceſſe quidquam præterea de famoſis, iniurijs atque impijs picturis adijcere: cùm quiſque facilè intelligat, minimè eas eſſe licitas.

Tranſeamus itaque ad varietatem illam, Quod Roma, atque Italia tota rariores habet ſtatuas, quas Belgium habet creberrimas. Vbi notandum eſt, quod Romana Eccleſia non cupiat ſuas conſuetudines ſolas in alijs Eccleſijs obſeruari. Sicuti pulcrè indicat reſponſio Gregorij Papæ ad tertiam interrogationem Auguſtini Anglorum Epiſcopi. His enim verbis ei reſpondet: Nouit fraternitas tua Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem, in qua ſe meminit nutritam. Sed mihi placet, vt ſiue in Romana, ſiue in Galliarum,

Apud Bedã 1 hiſt Eccl. c. 27 & 12. regeſti.

rum, ſeu in qualibet Eccleſia, aliquid inueniſti, quod plus omnipotenti Deo poſſit placere, ſolicitè eligas, & in Anglorum Eccleſia, quæ adhuc in fide noua eſt, inſtitutione, præcipua quæ de multis Eccleſijs colligere potuiſti, infundas. Non enim pro locis res, ſed pro bonis rebus loca amanda ſunt. Ex ſingulis ergo quibuſque Eccleſijs, quæ pia, quæ religioſa, quæ recta ſunt, elige: & hæc quaſi in faſciculum collecta, apud Anglorum mentes in conſuetudinem depone. Cur autem Romana Eccleſia non habeat tot Sanctorum ſtatuas, quot aliæ multæ regiones, ſed ſolas ferè depictas eorundem Imagines, difficulter & non niſi coniecturam faciendo dicere poſſem. Si autem coniecturam audire non graueris, eamque tantum, vt coniecturam recipere velis; ſuſpicor Romam rariores admiſiſſe Sanctorum ſtatuas, propter multitudinem prophanarum ſtatuarum, quas etiam in Eccleſijs ad memorias defunctorum habet plurimas. Quare inter tot ſtatuas difficulter aliquando Sanctorum ſtatuæ à defunctorum ſtatuis diſtinguerentur: nec magnum videtur Sanctis honorem ſtatuarum deferre, qui tam multis ibi communis eſt, maximè vbi habentur ipſi cineres & corpora Sanctorum.

Audio etiam Antuerpiæ, & alibi, vbi

fracta

fracta per ſectarios altaria, iterum, Deo nobis propicio, erecta ſunt, rariores in altaribus poni ſtatuas Sanctorum, crebriores verò depictas tabulas: idque non aliam ob cauſam, quàm quòd plus artificij dicatur eſſe in illis picturis, quàm in ſtatuis.

Si quis autem dicere velit, rariores eſſe Romæ Sanctorum ſtatuas, quia ſculptilia ſunt: quæ ſacra Scriptura frequentiſſimè deteſtatur, is tota via, imò & cœlo, aberrare conuincitur. Primùm quidem, quòd ſic Romana Eccleſia non admitteret rariores Sanctorum ſtatuas, ſed omninò nullas.

Quòd ſacræ ſtatuæ nec ſculptilia appellandæ ſint; nec ſimulacra.

Capvt LXVIII.

Deinde, quòd huiuſmodi ſtatuæ ſculptilia non ſint appellandæ. Imò nec ſtatuæ Principum, aut maiorum, & celebrium virorum, ſculptilia rectè nominantur. Et quidem non diſputo an huiuſmodi ſtatuæ ſint ſculptilia: ſed ſiue talia ſint, ſiue non ſint, tamen non ſunt appellandæ ſculptilia. Statua principis mei ſi ſit lapidea, & ob id eam lapidem vocē, loquor quidem id quod verū eſt, ſed non

rectè loquor Cùm enim ſtatua ea plus ſit quàm lapis, meritò reprehendor, ſi eam demonſtrans ſic loquar, Vide illum pulcrum lapidem. Sic ſi ſtatuam quia ſculpta eſt, aſſerere velis ſculptile, malim id tibi concedere, quàm multùm contradicere.

Rom. 13. Sed cùm Apoſtolus dicat: Cui honorem, honorem: honorificè de imaginibus loquendum eſt propter eos quos repræſentant: & abſtinendum eſt à generalioribus vocibus, quæ in ipſa locutione contẽptum aliquem præ ſe ferunt, aut ferre videntur. Eſt & altera ratio, ob quam huiuſmodi ſtatuæ ſculptilia non ſunt appellandæ, quòd nuſquam ita nominentur, vel in ſacra Scriptura, vel apud Eccleſiaſticos ſcriptores, quantum quidem ego meminerim: ſed in vtriuſque Teſtamenti ſacris libris ſolæ falſorum deorum fictæ, & falſæ ſtatuæ, ſiue idola, vſitatiſſimè & frequentiſſimè ſculptilia nuncupentur, eò quòd non plus ſint quàm ſculptilia, quamuis eas qui in magno viuebant inſcientiæ bello, Deos

Sap. 14. ſuos eſſe putabant. Hinc etiam lapides, & ſimilibus multis vocabulis nominantur, ad maiorem deteſtationem vaniſſimæ Idololatriæ Eſt poſtremò & tertia ratio, ob quam ſtatuas potiſſimùm ſacras ſculptilia nolim appellari, quòd Imaginum ſacrarum oſores, hæretici noſtræ tempe-

ſtatis,

ſtatis, hanc loquendi phraſim ament, & introducant, vt ſic faciliùs ſimpliciores ſuo veneno inficiant. Dum enim vſitato & recepto loquendi modo ſacræ ſtatuæ ſculptilia dicuntur, faciliùs incautis perſuadetur hæc eſſe ſculptilia, toties in ſacra Scriptura reprehenſa. Nec aliam ob cauſam ſectarij libentiùs vtuntur ſimulacri vocabulo, quàm Imaginis: nempe vt hac locutione introducta, maiori apparentia nobis obijciant illud dilecti Apoſtoli, Filioli cuſtodite vos à ſimulacris: & ſimiles è ſacra Scriptura locos plurimos. *1. Ioã. 5.* Quare non ſolum docti interpretis iudicium, ſed & fidem boni viri in Xylandro deſiderat Sanderus, quòd Cedreni compendium è Græco vertens, in Copronymi vita ſcribat, illum exegiſſe iuramentum ab omnibus ſuo imperio ſubiectis, quo confirmarent nulli ſe ſimulacro ſupplicaturos. *Lib. 1. Imag. cap. 10.* Ita enim Latinè vertit Cedreni verba, tanquam aliud non ſit εἰκών, quàm ſimulacrum: aut aliud non ſit προσκυνῆσαι, quàm ſupplicare. Ac (poſtremo omiſſo, quia præſentem tractationem non concernit) non ſatis probo, ſubdit Sanderus, quòd ſimulacrum dixit, vbi nos Imaginem potius dicere ſolemus. Quanquam enim non me lateat, quoſdam (& in ijs Lactantium) à ſimilitudine ſimulacrum deriuare, atque in eo ſenſu id nomen *De origine erroris l. 2.*

men non malè cohæreat cum re quâ de agitur, tamē ſcio alijs etiam videri potius à ſimulatione appellatum, vt ſimulacrum ſit non quæuis Imago, verùm ficta & falſa: vtpote illa quæ rem mortuam quaſi viuentem repræſentare conatur, ſicut apud Clementem: Simon Magus de ſeipſo ait:
2. recognitionum. Statuas animatas reddam, ita vt putentur ab ijs qui vident, homines eſſe. Atque in eam ſententiam vſus, qui magiſter eſt dicendi, nomen id potiſſimum accommodauit. Imago autem ſiue ab imitādo quaſi imitago, ſeu aliunde nominata eſt, certè quidem non tam ſæpe in malam partem ſumitur, quàm ſimulacrum, quod ex D. Hieronymi mente nihil niſi vanum
In cap. Oſeæ. & falſum cultum ſonat. Et rex, inquit, & populus operati ſunt mendacium, id eſt, idolum. Sicut enim contrarium eſt ſimulacrum Deo, ita mendacium veritati. Vbi ſimulacrum, mendacium & idolum pro ijſdem poſuit. Quin imò quod Septuaginta dixerunt, τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν, Eccleſia ſic verſum habet, Simulacra gentium: tanquam id Latinè ſit ſimulacrum, quod Græcè idolum i id eſt, vana & ſimulata ſpecies. cùm interim imago ſæpius veram ſpeciem quàm vanam ſignificet. Sicut ergo Veteres diligentiſſimè cauerunt obſcuras & nouitias locutionum formulas, quibus Ariani,

aut alij hæretici delectabantur, ſic & nos in loquendo quàm maximè ab hæreticorũ phraſibus recedere conemur: & eò magis, quòd huiuſmodi locutiones aliquando ignorantes imbibamus. Quale quid accidiſſe ſcio quibuſdam multùm Catholicis: Nam per inaduertentiam, aut imprudentiam, phraſi Catholicis eo loci antea inuſitata, ſed hæreticis, qui eius authores erant, multùm grata, Chriſti in cruce pendentis Imaginem, Deum appellare cœperunt, dicendo: Dei illius facies artificioſiſſimè ſculpta eſt:

Dien Godt is wel ghemaect.

& ſimilia.

Intolerabile verò eſt, quod nonnulli idôlum, ſimulacrum, & Imaginem vt ſynonyma notent, nulla adhibita diſtinctione, contra præſentes hæreſes, de Eccleſiaſticæ vſurpationis reſtrictione. Quibus inpræſentiarum obijcio Nicenum Concilium, Qui venerandas Imagines Idôla appellant, anáthema. *Nicen. 2. Act. 7.*

Qui de arte pictoriâ ſcripſerint.

CAPVT LXIX.

PRæſenti autem libro nihil ago de artificio artis pictoriæ, aut reliquarum artium, quæ picturam comitantur: quales

ſunt,

ſunt, ſtatuaria, & plaſtica, fuſoria, & cripţica. Statuaria, ex lapide, ligno, ebore, rerum Imagines fabricat: eademque ex gleba fingit plaſtes: Ars autem fuſoria hæc in proplaſte ex ære alijſque metallis exprimit. Gripticus verò, lapidibus & gemmis inſulpit. Scripſit de iſtis ex recentioribus Pomponius Gauricus, Leo Baptiſta de Albertis Florentinus ſcripſit de pictura libros tres. Albertus Durerus edidit inſtitutionum Geometricarum libros quatuor, pro pictoribus, lapicidis, &c. Inter veteres de pictura & claris pictoribus & plaſtice ſcripſit Plinius librum 35. Naturalis hiſtoriæ. Ego verò, vt dixi, de artificio, nec tractare volo, nec judicare, non enim habeo oculos artis * peritos, vt diſcernere poſſim quæ pictura cui ſit præferenda. Ariſtoteles in picturis & animaduertit, & laudauit, quod mare pingatur cæruleum, flumen pallidum: lacus verò candidus: ſed in huiuſmodi oculi mei caligant. Quare ignorantiæ meæ conſcius, hic ſiſto. Nolo enim mihi obijci vulgatum prouerbium: Cœcus de coloribus: aut illud, Non ſentis te vltra malleum loqui: aut poſtremò illud Apellis, Ne ſutor vltra crepidam. Ne autem exiſtimes artificium in picturis ſacris Deo minus gratum eſſe, memineris Beſelëel impletum eſſe Spiritu Dei, ſapientia, & intelligentia,

Ælianus lib. 14. c. 47. varia hiſt.

Probl. ſect. 23. quæſt 6.

Exod. 31 36.

tia, & ſcientia in omni opere, ad excogitandum quicquid fabrifieri poteſt ex auro, & argento & ære, marmore & diuerſitate lignorum: vt ſciret fabrè operari, quæ in vſus ſanctuarij neceſſaria erant, & quæ præceperat Dominus. Poſuit etiam Dominus ſapientiam in corde Ooliab, & omnis eruditi, qui ſponte ſe obtulerant ad faciendum opus.

Contra blaſphemas hæreticorum picturas.

CAPVT LXX.

RESTAT nunc huius libri concluſio, quæ bipartita erit. Prima ad eos qui Eccleſiam exiuerunt. Poſterior ad pictores. Quod ad priores attinet, nihil perinde gratum eſt ijs, qui ſeſe è ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ gremio eiecerunt, & ad partem Lutheri, Caluini, aut alterius ſectarij tranſierunt, quàm quòd nanciſcantur occaſionem quandam calumniandi, & inuehendi in abuſus Catholicorum.

Atque vtinam illi perinde omnes abuſus deteſtarentur, quemadmodum eos deteſtatur & damnat ſancta Eccleſia, dolens plurimum eos in quibuſdam ſuis filijs vigere. Sed phanatica illa contra Catholicos blaſphemia, indicat eos eſſe fratres

Cham,

nentis, quaſi communionem ſub ſpecie vini ſuaderet populo; in altero Ziſca depictus erat, homo ſenex, & vtroque orbatus lumine, quem cœcum ſecuti ſunt ducem. Et quamuis picturas Chriſti & ſanctorum deleant, huius tamen Imaginem religiosè colunt, & honorem quem Chriſto negant obtendunt Ziſcæ. Vidit etiam Antiſtes Lindanus, Lutheri Imaginem, titulo diui Martini prænotatam. Vidit & Dn. Staphylus per Germaniam Iconoclaſtas, pro Chriſti & ſanctorum Imaginibus, hæreticorum effigies repoſuiſſe, & vxorum ſuarum eleganter & amatoriè depictas. Vidimus, ait ad Borbonium Feunardentius, Melanchthonis, Caluini, Beſzæ, & aliorum Apoſtatarum iconas à ſectatoribus ambitiosè circumferri, & ingenti pretio comparari. Crucifixi verò, B. Mariæ, & Apoſtolorum deijci, confringi, & flammis voracibus tradi. Vidimus ipſi latronum, qui circum Chriſti Imaginem depingi ſolent, integras & ſaluas effigies; crucixi verò Iesv Chriſti figuram pugionibus, gladiolis & punctionibus deformatam, confoſſam & effractam. Eam etiam quæ diuum Archangelum Michaëlem referebat laceram; cacodæmonis integra ſaluaque manente.

Lib. 2. Dubitātij.

Præfat. ad Iræneum.

Quare

Quare iſtos dracones & blaſphemiæ eiaculatores precor vt attendant ad ea B. Auguſtini verba, quæ ſcripſit de picturis agens: Nunc vos illud admoneo vt aliquando Eccleſiæ Catholicæ maledicere deſinatis, vituperando mores hominum, & quos ipſa condemnat, & quos quotidie tanquam malos filios corrigere ſtudet. Obteſtor præterea ne præſenti noſtro libro abutantur: Si enim eum ſyncero oculo perlegere velint, facilè animaduertent & raros & paucos eſſe, quibuſdam tantùm locis, circa Imagines abuſus, eoſque etiam à Catholicæ Eccleſiæ miniſtris reprehendi & emendari, dicente Concilio Tridentino: In has ſanctas & ſalutares obſeruationes, ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri ſancta Synodus vehementer cupit, ita vt nullę falſi dogmatis Imagines, & rudibus periculoſi erroris occaſionem prębentes ſtatuantur. Dicendo, Si qui ſint, indicat paucitatem: addendo, eos prorſus aboleri ſancta Synodus vehementer cupit, ſignificat abuſus Imaginum à Catholicæ Eccleſiæ miniſtris reprehendi, & emendari.

Lib. 1. de moribus Eccl. c. 34. tom. 1.

Seſſ. 25.

Admonitio ad pingentes.

Capvt LXXI.

Ex eo præterea quòd ſæpe in hoc libro diximus picturas eſſe ſcripturas & li-

& libros: quodque pingere non aliud videatur eſſe quàm ſcribere; & lineamenta ducere; nullus pictorum temerario auſu attentet dies ſacros pingendo prophanare: quaſi ei in die feſto vt ſcribere, ſic & pingere liceat. Audio enim quoſdam eò temeritatis veniſſe: ſed quia peccatum dum negligitur ſuo pondere ad aliud trahit; ſcio illos eoſdem paulò poſt Catholicæ fidei naufragium perpeſſos eſſe, ac ad eos pertranſijſſe, qui, vt Optatus loquitur, ſtudio criminandi ad conuitium Catholicorum cuncta componunt. Conſuetudo (quæ, vt habet Innocentius tertius, eſt optima legum interpres) hanc licentiam pictoribus non admittit: vt iſtis nouatoribus meritò obijci poſſit, quod eſt apud Eſdram: Quæ eſt hæc res mala quam vos facitis, & prophanatis diem ſabbati? Nunquid non hæc fecerunt patres noſtri? & adduxit ſuper nos omnes malum hoc, & ſuper ciuitatem hanc. Et vos additis iracundiam violando Sabbathum.

Lib. 4. ſub finē.

De conſuetud. c. dilectus.

2. Eſd. 13

FINIS.

quæ ſincero animo depicta fuere, malo ſtomacho acceperunt. Cuius rei memorabile exemplum eſt de coronatione Lotharij tertij. Cùm enim ab Innocentio diadema Imperatorium accepiſſet in Laterano, ſeries facti ibidem in pariete depicta fuit, cum carminibus,

Sigon. de reg. Ital. l. 11. & 12.

Rex venit ante fores, iurans prius Vrbis honores,
Poſt homo fit Papæ, ſumit quo dante coronam.

Quæ perinde à nonnullis interpretata ſunt, ac ſi Lotharius Imperium à Romano Pōtifice in beneficium accepiſſet, ſeu feudum. Creuit autem controuerſia cùm Adrianus nihil tale cogitans ad Fredericum ſcripſit, Neque enim credo oblitus es quantum tibi honorem tribuerimus, & quāto ſtudio imperialis coronæ tibi inſigne contulerimus, cuius nos facti beneficij non pœnitet. Hæc enim verba quam ægro animo acceperit Fredericus, reſpōſum declarat, Olim, inquit, Imperium Eccleſiam extulit, nunc Eccleſia Imperium deprimit. Cœptum eſt à pictura, inde ventum eſt ad ſcripturam. Non patiar. Imo ante coronam deponam, quàm de Imperij auctoritate detrahi vlla ratione permittam. Pictura deleatur, ſcriptura reuocetur ne inter regnum & ſacerdotium æterna ſimultatū

monu-

monumenta ſuperſint. Verùm Pontifex his acceptis, benigniſſima reſponſione animum Imperatoris mitigauit. Cùm enim ſumma cura debeat eſſe vnicuique nè Magiſtratum aut Principem lædat: ſingulariter tamen iſtud exigitur à Clero.

Romæ rariores eſſe ſanctorum ſtatuas, quæ apud Belgas ſunt crebriores, quodq́; hæc diuerſitas non ſit reprehendenda.

CAPVT LXVII.

NOn eſt autem neceſſe quidquam præterea de famoſis, iniurijs atque impijs picturis adijcere: cùm quiſque facilè intelligat, minimè eas eſſe licitas.

Tranſeamus itaque ad varietatem illam, Quod Roma, atque Italia tota rariores habet ſtatuas, quas Belgium habet creberrimas. Vbi notandum eſt, quod Romana Eccleſia non cupiat ſuas conſuetudines ſolas in alijs Eccleſijs obſeruari. Sicuti pulcrè indicat reſponſio Gregorij Papæ ad tertiam interrogationem Auguſtini Anglorum Epiſcopi. His enim verbis ei reſpondet: Nouit fraternitas tua Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem, in qua ſe meminit nutritam; Sed mihi placet, vt ſiue in Romana, ſiue in Gallia-rum,

Apud Bedã 1 hiſt Eccl. c. 27 & 12. regeſti.

rum, ſeu in qualibet Eccleſia, aliquid inueniſti, quod plus omnipotenti Deo poſſit placere, ſolicitè eligas & in Anglorum Eccleſia, quæ adhuc in fide noua eſt, inſtitutione, præcipua quæ de multis Eccleſijs colligere potuiſti, infundas. Non enim pro locis res, ſed pro bonis rebus loca amanda ſunt. Ex ſingulis ergo quibuſque Eccleſijs, quæ pia, quæ religioſa, quæ recta ſunt, elige: & hæc quaſi in faſciculum collecta, apud Anglorum mentes in conſuetudinem depone. Cur autem Romana Eccleſia non habeat tot Sanctorum ſtatuas, quot aliæ multæ regiones, ſed ſolas ferè depictas eorundem Imagines, difficulter & non niſi coniecturam faciendo dicere poſſem. Si autem coniecturam audire non graueris, eamque tantum, vt coniecturam recipere velis; ſuſpicor Romam rariores admiſiſſe Sanctorum ſtatuas, propter multitudinem prophanarum ſtatuarum, quas etiam in Eccleſijs ad memorias defunctorum habet plurimas. Quare inter tot ſtatuas difficulter aliquando Sanctorum ſtatuæ à defunctorum ſtatuis diſtinguerentur: nec magnum videtur Sanctis honorem ſtatuarum deferre, qui tam multis ibi communis eſt; maximè vbi habentur ipſi cineres & corpora Sanctorum.

Audio etiam Antuerpiæ, & alibi, vbi

fracta

fracta per ſectarios altaria, iterum, Deo nobis propicio, erecta ſunt, rariores in altaribus poni ſtatuas Sanctorum, crebriores verò depictas tabulas: idque non aliam ob cauſam, quàm quòd plus artificij dicatur eſſe in illis picturis, quàm in ſtatuis.

Si quis autem dicere velit, rariores eſſe Romæ Sanctorum ſtatuas, quia ſculptilia ſunt: quæ ſacra Scriptura frequentiſſimè deteſtatur, is tota via, imò & cœlo, aberrare conuincitur. Primùm quidem, quòd ſic Romana Eccleſia non admitteret rariores Sanctorum ſtatuas, ſed omninò nullas.

Quòd ſacræ ſtatuæ nec ſculptilia appellandæ ſint; nec ſimulacra.

Capvt LXVIII.

Deinde, quòd huiuſmodi ſtatuæ ſculptilia non ſint appellandæ. Imò nec ſtatuæ Principum, aut maiorum, & celebrium virorum, ſculptilia rectè nominantur. Et quidem non diſputo an huiuſmodi ſtatuæ ſint ſculptilia: ſed ſiue talia ſint, ſiue non ſint, tamen non ſunt appellandæ ſculptilia. Statua principis mei ſi ſit lapidea, & ob id eam lapidem vocē, loquor quidem id quod verū eſt, ſed non

rectè

rectè loquor Cùm enim ſtatua ea plus ſit quàm lapis, meritò reprehendor, ſi eam demonſtrans ſic loquar, Vide illum pulcrum lapidem. Sic, ſi ſtatuam quia ſculpta eſt, aſſerere velis ſculptile, malim id tibi concedere, quàm multùm contradicere.

*Rom.*13. Sed cùm Apoſtolus dicat: Cui honorem, honorem: honorificè de imaginibus loquendum eſt propter eos quos repræſentant: & abſtinendum eſt à generalioribus vocibus, quæ in ipſa locutione contẽptum aliquem præ ſe ferunt, aut ferre videntur. Eſt & altera ratio, ob quam huiuſmodi ſtatuæ ſculptilia non ſunt appellandæ, quòd nuſquam ita nominentur, vel in ſacra Scriptura, vel apud Eccleſiaſticos ſcriptores, quantum quidem ego meminerim: ſed in vtriuſque Teſtamenti ſacris libris ſolæ falſorum deorum fictæ, & falſæ ſtatuæ, ſiue idola, vſitatiſſimè & frequentiſſimè ſculptilia nuncupentur, eò quòd non plus ſint quàm ſculptilia, quamuis eas qui in magno viuebant inſcientiæ bello, Deos
*Sap.*14. ſuos eſſe putabant. Hinc etiam lapides, & ſimilibus multis vocabulis nominantur, ad maiorem deteſtationem vaniſſimæ Idololatriæ Eſt poſtremò & tertia ratio, ob quam ſtatuas potiſſimùm ſacras ſculptilia nolim appellari, quòd Imaginum ſacrarum oſores, hæretici noſtræ tempe-

ſtatis,

ſtatis, hanc loquendi phraſim ament, & introducant, vt ſic faciliùs ſimpliciores ſuo veneno inficiant. Dum enim vſitato & recepto loquendi modo ſacræ ſtatuæ ſculptilia dicuntur, faciliùs incautis perſuadetur hæc eſſe ſculptilia, toties in ſacra Scriptura reprehenſa. Nec aliam ob cauſam ſectarij libentiùs vtuntur ſimulacri vocabulo, quàm Imaginis: nempe vt hac locutione introducta, maiori apparentia nobis obijciant illud dilecti Apoſtoli, Filioli cuſtodite vos à ſimulacris; & ſimiles è ſacra Scriptura locos plurimos. *1. Ioã. 5.* Quare non ſolum docti interpretis iudicium, ſed & fidem boni viri in Xylandro deſiderat Sanderus, quòd Cedreni compendium è Græco vertens, in Copronymi vita ſcribat, illum exegiſſe iuramentum ab omnibus ſuo imperio ſubiectis, quo confirmarent nulli ſe ſimulacro ſupplicaturos. *Lib. 1. Imag. cap. 10.* Ita enim Latinè vertit Cedreni verba, tanquam aliud non ſit εἰκών, quàm ſimulacrum: aut aliud non ſit προσκυνῆσαι, quàm ſupplicare. Ac (poſtremo omiſſo, quia præſentem tractationem non concernit) non ſatis probo, ſubdit Sanderus, quòd ſimulacrum dixit, vbi nos Imaginem potius dicere ſolemus. Quanquam enim non me lateat, quoſdam (& in ijs Lactantium) à ſimilitudine ſimulacrum deriuare, atque in eo ſenſu id nomen *De origine erroris l. 2.*

men non malè cohæreat cum re qua de agitur, tamē ſcio alijs etiam videri potius à ſimulatione appellatum; vt ſimulacrum ſit non quæuis Imago, verùm ficta & falſa; vtpote illa quæ rem mortuam quaſi viuentem repræſentare conatur, ſicut apud Clementem: Simon Magus de ſeipſo ait: Statuas animatas reddam, ita vt putentur ab ijs qui vident, homines eſſe. Atque in eam ſententiam vſus, qui magiſter eſt dicendi, nomen id potiſſimum accommodauit. Imago autem ſiue ab imitādo quaſi imitago, ſeu aliunde nominata eſt, certè quidem non tam ſæpe in malam partem ſumitur, quàm ſimulacrum, quod ex D. Hieronymi mente nihil niſi vanum & falſum cultum ſonat. Et rex, inquit, & populus operati ſunt mendacium, id eſt, idolum. Sicut enim contrarium eſt ſimulacrum Deo, ita mendacium veritati. Vbi ſimulacrum, mendacium & idolum pro ijſdem poſuit. Quin imò quod Septuaginta dixerunt, τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν, Eccleſia ſic verſum habet, Simulacra gentium: tanquam id Latinè ſit ſimulacrum, quod Græcè idôlum: id eſt, vana & ſimulata ſpecies. cùm interim imago ſæpius veram ſpeciem quàm vanam ſignificet. Sicut ergo Veteres diligentiſſimè cauerunt obſcuras & nouitias locutionum formulas, quibus Ariani,

2. recognitionum.

In cap. Oſeæ.

aut

aut alij hæretici delectabantur, ſic & nos in loquendo quàm maximè ab hæreticorũ phraſibus recedere conemur: & eò magis, quòd huiuſmodi locutiones aliquando ignorantes imbibamus. Quale quid accidiſſe ſcio quibuſdam multùm Catholicis. Nam per inaduertentiam, aut imprudentiam, phraſi Catholicis eo loci antea inuſitata, ſed hæreticis, qui eius authores erant, multùm grata, Chriſti in cruce pendentis Imaginem, Deum appellare cœperunt, dicendo: Dei illius facies artificioſiſſimè ſculpta eſt:

Dien Godt is wel ghemaeckt.

& ſimilia.

Intolerabile verò eſt, quod nonnulli idôlum, ſimulacrum, & Imaginem vt ſynonyma notent, nulla adhibita diſtinctione, contra præſentes hæreſes, de Eccleſiaſticæ vſurpationis reſtrictione. Quibus inpræſentiarum obijcio Nicenum Concilium, Qui venerandas Imagines Idôla appellant, anáthema. *Nicen. 2. Act. 7.*

Qui de arte pictoriâ ſcripſerint.

CAPVT LXIX.

PRæſenti autem librò nihil ago de artificio artis pictoriæ, aut reliquarum artium, quæ picturam comitantur: quales

ſunt, ſtatuaria, & plaſtica, fuſoria, & criptica. Statuaria, ex lapide, ligno, ebore, rerum Imagines fabricat: eademque ex gleba fingit plaſtes: Ars autem fuſoria hæc in proplaſte ex ære alijſque metallis exprimit. Cripticus verò, lapidibus & gemmis inſulpit. Scripſit de iſtis ex recentioribus Pomponius Gauricus, Leo Baptiſta de Albertis Florentinus ſcripſit de pictura libros tres. Albertus Durerus edidit inſtitutionum Geometricarum libros quatuor, pro pictoribus, lapicidis, &c. Inter veteres de pictura & claris pictoribus & plaſtice ſcripſit Plinius librum 35. Naturalis hiſtoriæ. Ego verò, vt dixi, de artificio, nec tractare volo, nec iudicare, non enim habeo oculos artis * peritos, vt diſcernere poſſim quæ pictura cui ſit præferenda. Ariſtoteles in picturis & animaduertit, & laudauit, quod mare pingatur cæruleum, flumen pallidum: lacus verò candidus: ſed in huiuſmodi oculi mei caligant. Quare ignorantiæ meæ conſcius, hîc ſiſto. Nolo enim mihi obijci vulgatum prouerbium: Cœcus de coloribus: aut illud, Non ſentis te vltra malleum loqui: aut poſtremò illud Apellis, Ne ſutor vltra crepidam. Ne autem exiſtimes artificium in picturis ſacris Deo minus gratum eſſe, memineris Beſelêel impletum eſſe Spiritu Dei, ſapientia, & intelligentia,

Ælianus lib. 14. c. 47. varia hiſt.

Probl. ſect. 23. quæſt 6.

Exod. 31 36.

tia, & ſcientia in omni opere, ad excogitandum quicquid fabrifieri poteſt ex auro, & argento & ære, marmore & diuerſitate lignorum: vt ſciret fabrè operari, quæ in vſus ſanctuarij neceſſaria erant, & quæ præceperat Dominus. Poſuit etiam Dominus ſapientiam in corde Ooliab, & omnis eruditi, qui ſponte ſe obtulerant ad faciendum opus.

Contra blaſphemias hæreticorum picturas.

CAPVT LXX.

RESTAT nunc huius libri concluſio, quæ bipartita erit. Prima ad eos qui Eccleſiam exiuerunt. Poſterior ad pictores. Quod ad priores attinet, nihil perinde gratum eſt ijs, qui ſeſe è ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ gremio eiecerunt, & ad partem Lutheri, Caluini, aut alterius ſectarij tranſierunt, quàm quòd nanciſcantur occaſionem quandam calumniandi, & inuehendi in abuſus Catholicorum.

Atque vtinam illi perinde omnes abuſus deteſtarentur, quemadmodum eos deteſtatur & damnat ſancta Eccleſia, dolens plurimum eos in quibuſdam ſuis filijs vigere. Sed phanatica illa contra Catholicos blaſphemia, indicat eos eſſe fratres

Cham,

nentis, quaſi communionem ſub ſpecie vini ſuaderet populo; in altero Ziſca depictus erat, homo ſenex, & vtroque orbatus lumine, quem cœcum ſecuti ſunt ducem. Et quamuis picturas Chriſti & ſanctorum deleant, huius tamen Imaginem religioſè colunt, & honorem quem Chriſto negant obtendunt Ziſcæ. Vidit etiam Antiſtes Lindanus, Lutheri Imaginem, titulo diui Martini prænotatam. Vidit & Dn. Staphylus per Germaniam Iconoclaſtas, pro Chriſti & ſanctorum Imaginibus, hæreticorum effigies repoſuiſſe, & vxorum ſuarum eleganter & amatoriè depictas. Vidimus, ait ad Borbonium Feunardentius, Melanchthonis, Caluini, Beſzæ, & aliorum Apoſtatarum iconas à ſectatoribus ambitioſè circumferri, & ingenti pretio comparari. Crucifixi verò, B. Mariæ, & Apoſtolorum deijci, confringi, & flammis voracibus tradi. Vidimus ipſi latronum, qui circum Chriſti Imaginem depingi ſolent, integras & ſaluas effigies; crucixi verò IESV Chriſti figuram pugionibus, gladiolis & punctionibus deformatam, confoſſam & effractam. Eam etiam quæ diuum Archangelum Michaëlem referebat laceram; cacodæmonis integra ſaluaque manente.

Lib. 2. Dubitãtij.

Præfat. ad Ireneum.

Quare

& libros: quodque pingere non aliud videatur eſſe quàm ſcribere; & lineamenta ducere; nullus pictorum temerario auſu attentet dies ſacros pingendo prophanare: quaſi ei in die feſto vt ſcribere, ſic & pingere liceat. Audio enim quoſdam eò temeritatis veniſſe: ſed quia peccatum dum negligitur ſuo pondere ad aliud trahit; ſcio illos eoſdem paulò poſt Catholicæ fidei naufragium perpeſſos eſſe, ac ad eos pertranſijſſe, qui, vt Optatus loquitur, ſtudio criminandi ad conuitium Catholicorum cuncta componunt. Conſuetudo (quæ, vt habet Innocentius tertius, eſt optima legum interpres) hanc licentiam pictoribus non admittit: vt iſtis nouatoribus meritò obijci poſſit, quod eſt apud Eſdram: Quæ eſt hæc res mala quam vos facitis, & prophanatis diem Sabbati? Nunquid non hæc fecerunt patres noſtri? & adduxit ſuper nos omnes malum hoc, & ſuper ciuitatem hanc. Et vos additis iracundiam violando Sabbathum.

Lib. 4. ſub finē.

De conſuetud. c. dilectus.

2. Eſd. 13

FINIS.

L DE

DE SACRARVM IMAGINVM HISTORIA.

LIBER TERTIVS.

PRAEFATIO.

MVlta ſecundo libro generatim de ſacris Imaginibus ſunt dicta. Nunc ad ſpecialia magis deſcendamus. Idque, per duodecim anni menſes tranſcurrendo, & circa feſta atque ſanctorum natales, prout Dominus dabit, quædam annotando.

IANVARIVS.

Nomen IESV *rectè in radijs ſolaribus pingi.*

CAPVT I.

EXordium igitur ſumendum eſt à ſuauiſſimo nomine IESV, quod Saluatori noſtro Kalendis Ianuarijs impoſitum eſt. Atque is ipſe ſerui ſui calamum dirigere dignetur. Videri itaque poſſet inconuenienter nomen Ieſu pingi in radijs ſolaribus: ſanctus enim Antoninus dicit, Martinum Pontificem huiuſmodi pictu-

Parte 3. hiſt. tit. 24. cap. 5. §. 2.

ram

ram prohibuiſſe. Verba eius hæc ſunt: Cùm ex pia deuotione (ſanctus Bernardinus) tabulam paruulam, in qua ſcriptum erat nomen Iesv litteris aureis, circundatum quaſi radijs ſolaribus, ſed auro depictis, populo in prædicatione oſtenderet, vt veneraretur illud, ad imprimendum nomen illud mellifluum, & non minus ſignificatum eius, in cordibus audientium: Martinus Pontifex, veritus nè ex ea nouitate aliquid ſuperſtitioſum, aut ſcandaloſum, in Eccleſia ſuſcitaretur, de maturo conſilio ſapientium, viro Dei, ad ſe vocato, mandàuit talem tabulam deinceps non oſtendere populo, & ritum illum dimittere. Quod, vt filius obedientiæ, humiliter impleuit. Verùm attendas: Martinum in his verbis nihil damnare præter nouitatem priuatim introductam, cum periculo ſuperſtitionis & ſcandali. Quæ tria mala nunc ceſſant: Siquidem Clemens ſeptimus Anno 1530. petentibus Minoribus, inſtituit in toto eorum Ordine, & ſororum ſanctæ Claræ, feſtum duplex maius & ſolenne, de ſacratiſſimo nomine Iesv. Idemq; feſtum per multas Eccleſias celebre eſt, etiam apud plebem. Quæ facilè intelligit feſtũ nominis Iesv nõ eſſe aliud quàm feſtum Iesv, eo locutionis genere, quod in ſacra ſcriptura eſt vſitatiſſimum, quò nomen pro

Deut.28 f. nominato ponitur. Sicut etiam Moſes interpretatur in libro Deuteronomij, dum ait: Niſi cuſtodieris & feceris omnia verba legis huius, quæ ſcripta ſunt in hoc volumine, & timueris nomen eius glorioſum & terribile: hoc eſt, Dominum Deum tuum; augebit Dominus plagas tuas, & plagas ſeminis tui. Intelligit itaque populus, qui in quotidiana oratione petit ſanctificationem nominis Dei: per nomen Ieſu, dum ſcribitur, pingitur, & dicitur, non aliud ſignificari, quàm ipſum Ieſum. Quod verò ſuperſtitionis periculum plebei incurrere poſſint ex huius nominis pictura, non video. Sciunt enim ex ſacris concionibus, & aliunde, in litteris vocis Ieſus, non contineri aliquod myſterium, ſanctitatem, aut virtutem: eas non eſſe maioris virtutis, quàm tuum, aut meum nomen. Sciunt dum agitur de nomine Ieſu colendo & amando, agi de redemptore noſtro Ieſu Chriſto, qui nobis per nomen ſuum innoteſcit, ſicut vnumquemque per ſuum nomen nouimus, qui etiam aliquando per nomen ſuum mirabilia operatur. Cùm enim Antiochia terræmotibus concuteretur, vnuſquiſque ciuium Chriſti nomen præ foribus inſcribens, eo modo terræmotum diſpulit, cùm Deus religioſo cuidam homini hæc verba oraculo inſcribere præcepiſſet,

Apoc. 11 Occiſa ſunt nomina hominum ſeptem millia.

Nicephorus lib. 17. hiſt. cap. 3.

Chri-

CHRISTVS NOBISCVM STATE.

Sed cur inter tot nomina Saluatoris noſtri iſtud præ reliquis ita in honore eſt, non ſolum in pictura & feſti inſtitutione, ſed & dum nominatur? Dum enim nominatur Ieſus, externum reuerentiæ ſignum exhibemus, flectendo genua, aut caput aperiendo: dum verò Deus nominatur, nihil tale fit. Huius ratio eſt, quod Ieſus ſit proprium nomen Chriſti, qui ſalutem noſtram, & redemptionem, eſt operatus: qui liberauit nos ab æterna perditione, & gratiam promeruit perueniendi ad vitam æternam. De illo ergo beneficio quod longè maximum eſt inter omnia, quæ Deus nobis præſtitit, agimus gratias Deo, quando honoramus nomen Ieſu: quia illud nomen clarè ob oculos ponit illud beneficium: cùm Ieſus non ſit aliud quàm Saluator, vt Angelus ait. vnde etiam *Matt. 1.* Pſalmiſta iſtud nomen frequentiſſimè in *Pſal. 84.* ore habuit dicendo, vt vertit Hieronymus, Conuerte nos Deus Ieſus noſter, & *In Apoc.* ſimilia. Annotatur etiam in commenta- *to. 8.* rio Pſalmi XCII. apud eundem Hieronymum, pro eo quod habemus, Notum fecit Dominus ſalutare ſuum, in Hebraico legi, Notum fecit Dominus Ieſum ſuum. Et vbicunque Saluator dicitur, in Hebraico Ieſus poni

Non eſt igitur improbanda prædicta

picturæ ratio: ſed, ſi qui è rudiori plebecula, quæ litterarum ignara eſt, hæc non ſatis aſſequatur, cùm picturæ libri ſint idiotarum, Parochi erit eos inſtruere, aut, ſi ita videbitur, non admittere picturam nominis IESV inter radios ſolares, ſed
Pſal. 18. ipſius IESV, qui in ſole poſuit tabernaculum ſuum.

De pictura S. Genoueſæ.

Capvt II.

Tertio die Ianuarij natalis eſt S. Genoueſæ virginis Pariſienſis, Galliarum protectricis. Quæ candelam habet in manu, & ad pedes, dæmonem ligatum, eo quòd duo cerei in manu eius ſine ſuccenſione accenſi ſunt, & aliquot obſeſſos a dæmonio, oratione, & ſignaculo crucis, emundauit. Vt habet originalis eius hiſtoria, cuius ſtylum nonnihil Lñ. Surius immutauit.

De picturis trium Magorum in Epiphania Domini.

Capvt III.

Sequitur deinde ſolennitas Epiphaniæ, ſeu Epiphaniorum Domini. Circa quam,

ca quam; ſi Lutherus audiendus foret, multipliciter errant pictores. Nam Magos reges fuiſſe negat, & numerum eorum incertum facit. Nos igitur quod veritas habeat expendamus. Quod ad Magos attinet, Fertur, ait Petrus de Natalibus lib. 2. catalogi Sanctorum, cùm ad Chriſtum venerunt, Gaſpar fuiſſe, annorum ſexaginta: Baltazar, quadraginta: & Melchior, viginti: & ita communiter pingitur. Sed nota in his verbis, quòd dicat, fertur. Qua voce ſatis ſubinſinuat iſtud apud nullum grauem authorem legi: quamuis, neſcio vnde, nonnullis è vulgo ita perſuaſum ſit. Non igitur à quoquam Eccleſiæ præfecto male audiet, qui hanc ætatum conſiderationem in Magorum delineatione negliget. *Cap. 48.*

Deinde quidam pingunt vnum Magorum nigrum, aut potius ſubnigrum, & fuſcum, quales ſunt albiores Mauritani. Quod mihi valde recens videtur. Nam in picturis vetuſtioribus ſæpius omnes tres candidos pingi obſeruaui. Idemque non infrequenter Reuerendiſſ. Lindanus, Ruremundæ & alibi, obſeruauit. Vnde in quarto libro ſuæ panopliæ pulcrè de hac pictura ait. Porrò quod de Magis illis vulgò creditur, vnũ fuiſſe Æthiopẽ, eodẽ, videlicet ad traditiones medij generis, (de quibus pridẽ reſpondit Hieronymus:

In 23. Eadem facilitate hæc contemni, qua di-
Matth. cuntur) referendum putarim. Reſtat probandum quod rectè reges pingantur. Lindanus ibidem: Verùm eos fuiſſe reges
Prudentius in hym. epiph. & apotheoſi. haud eiuſdem opinor generis, Teſtántur enim vetuſtiſſimi ſcriptores fuiſſe reges. * Chryſoſtomus reges Perſicos appellat, Nazianzenus quoque in carmine quod
Cap. 3. de virginitate cecinit, eos dicit reges do-
Obiect. 4 norum portitores. Melchior verò Canus Canarienſis Epiſcopus, lib. 11. de locis Theologicis, Magos ait, qui Chriſtum adoraturi ex Oriente venerunt, reges fuiſſe, nedum philoſophos, tradunt, Cyprianus in ſermone de baptiſmo Chriſti, & manifeſtatione Trinitatis: Athanaſius quæſt. 2. ad Regem Antiochum: Hieronymus in Pſalmum 71. Chryſoſtomus hom. 6. in Matthæum: Tertullianus cõtra Iudæos: Doctor quidam antiquus Chriſtianus nomine, in cap. Matt. 2. Iſidorus in præfatione Miſſæ, quę vulgò dicitur Mozaraue: D. Thomas in Matt. cap. 2. & in
Cap. 5. Ioann. 11. cap. alijque ex iunioribus. Et
l. 11. rurſus in reſponſione ad quartam obiectionem. Nituntur authores iſti, non hiſtoriæ authoritate, quam nullam probarã habuere, ſed probabilibus coniecturis, quas porrò habuere nõnullas: Qualis eſt, quod in magis impletum videtur illud:
Pſal. 71. Reges Tharſis, & inſulę munera offerent:

Reges

Reges Arabum & Saba, dona adducent. Item, Ambulabunt Reges in ſplendore ortus tui, &c. Quæ in Epiphania Domini nō hodiernum vulgus, ſed antiquus ſemper Eccleſiæ chorus intonuit. Accedit, quod, vt Tertullianus ait: Magos ferè reges habuit Oriens. Accedit quod in reges illud maximè quadrat, Apertis theſauris ſuis. Extat etiam Claudiani Epigramma, vbi Magos appellat Chaldæos reges. Quod ſi Claudiani non eſt, certè elegantiſſimi poëtæ eſt. Hanc opinionem, vt quæ plauſibilis ſit ac popularis, Chriſti fideles iam olim libenter induerunt. Sine ergo plebem probabiliſſimam opinionem, præſertim quæ penitus inſedit, atque inueterauit, cum ſuis maioribus retinere. *Eſa. 60. in epiſt. feſt.*

Adamus porrò Saſbout, Homilia in feſto trium Regum: Neque verò ſapientes duntaxat fuere (viri hi,) ſed & potentes, imo reges: ſic enim habet traditio: quam probabilem facit, quod apud Perſas nemo rex eſſe poterat, qui non ante magorum diſciplinam ſcientiamque percepiſſet, quemadmodum lib. 1. de diuinatione refert Cicero. Corn. denique Ianſenius *Sub finē* ante annos aliquot præceptor meus in Schola Louanienſi: nunc verò, Reuerendiſſ. Epiſcopus Gandenſis, 9. capite Cōmentariorum in Concordiam Euangelicam; Magos iſtos Euangeliſta reges non

vocat: vocaturus, vt apparet, ſi tales fuiſſent: cum id ad gloriam Chriſti non parum pertinuiſſet. Sed nec veterum interpretum quiſquam hos Magos reges vocat Nam Chryſoſtomus meminit quidem natum Regem, Perſarum ad ſe regem ſuo ortu triumphante traxiſſe. Verùm apparet Chryſoſtomum ob id aſſerere Perſarum regem tractum ad Chriſtum, quòd illius conſenſu, aut etiam iuſſu Magi, qui apud Perſarum reges maximi erant, veniſſent ad adorandum Chriſtum. Theophylactus tamen ſemel hos Magos vocat Perſicos reges. Oportebat, inquit, gaudere potius, quòd Rex ſuus à Perſicis regibus adoraretur. Videtur autem recepta hæc opinio de Magis iſtis primùm obtinuiſſe, ex his quæ die Epiphaniarum in Eccleſiaſtico Officio canuntur. Tunc enim ex Pſalmis decantatur illud, Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent: reges Arabum, & Saba dona adducent. & ex Iſaia in Epiſtola: Ambulabunt gentes in lumine tuo: & reges in ſplendore ortus tui: Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes. Verùm hæc non propriè dicta eſſe de his Magis, ex eo manifeſtum eſt, quod non venerint ex Saba aut Arabia: cùm hæc loca reſpectu Ieruſalem planè ſint in meridie, non in Oriente. Canit verò hæc Eccleſia in die illo feſto,

quòd

quòd bis prædicta ſit gentium vocatio, quarum hi Magi primitiæ fuerunt. Rectè tamen Magi iſti reges dicuntur, quoniam ſcilicet potentes erant,& quoniam propter ſuam ſapientiam ſoleant ſemper regibus Perſarum aſtare: ſine quorum cõſilio nihil in regno gerebatur,nec ſtatuebatur: imo ex quorũ numero ſemper eſſet Perſarum rex. Siquidem prius ex Cicerone diximus, neminem Perſarum regem eſſe potuiſſe qui non magicã ſcientiã percepérit: &,vt dictum eſt ex Plinio,Magia in Oriente imperabat regibus: & in libro Heſter: Septem illi ſapientes qui ex more regio ſemper aderant regi Perſarũ Aſſuero, quorũ conſilio cuncta feciſſe dicitur, ſcientes leges ac iura maiorum, duces Perſarum & Medorum vocantur: quos & ipſos magos fuiſſe certum eſt. *Lib.1.de diuinatione. Plin.lib.30.cap.1*

Et Plinius magos Paſſargadas caſtellum & Ecbatanam oppidum obtinuiſſe teſtatur. Ammianus quoque lib.33. poſt mirãda quædam de Magis enarrata, ſic ſcribit: Ex hoc Magorum ſemine ſeptem poſt mortem Cambyſis, regnum inijſſe Perſidos, antiqui memorant libri, docentes eos Darij factione oppreſſos.Ob has itaq; rationes & Theophylactus videtur eos vocare Perſicos reges. Sic enim & in libro Tobiæ,& ab Ambroſio lib. 1. officiorum cap.12. tres amici Iob reges vocantur: *Lib. 6. cap.26. Tob.1.*

qui & ipſi magi videri poſſunt, ſi eorum in diſputando ſcientiam quis aduertat. Hæc Ianſſenius Adijcio propter antiquitatem, quod Gemblacum ex collatione S. Bernardi caſulam habeat, de veteri more vndique dependentem, & ſtolam cum manipulo: in quibus ſunt Imagines pulcrè per Phrygionem acupictæ. Inter eas animaduerti tres magos, dona offerentes, non ſolum candidos depictos, ſed & reges cum coronis. Ex prædictis igitur ſatis conſtat Eccleſiam eos non nominare proprij nominis reges: quia tamen regia eis competebat auctoritas, ideo non improbat eos reges vocari, & idem picturis exprimi. Neſcio verò an
Lib. 19. c. 23. ad iſtos etiam reſpexerit Iſidorus Etymologiarum ſcriptor, dum apud quoſdam Sarabara nuncupari ait quædam capitum tegumenta, qualia videmus in capitibus Magorum depicta. Cæterum probabile eſſet, quod Lutherus aſſerat incertum eſſe numerum Magorum, niſi Eccleſia Colonienſis trium Magorum corpora religioſè conſeruaret, & à grauiſſimo doctore,
Serm. de Epipha. Leone Magno, alijſque auctoribus tres fuiſſe memorarentur.

De buxea

De buxca veſte Paulli primi Eremitæ.

CAPVT IV.

INtra octauas Epiphaniæ occurrit die decima menſis, Natalis Paulli quem primum vocant eremitam. Hunc tamen, propter Epiphaniæ officium, Romana Eccleſia in diem decimamquintam tranſponit. Vbi examinandum eſt cur ſanctus eremita buxea veſte indutus pingatur, cùm Hieronymo auctore in eius Epitaphio legatur, Cibum & veſtimentum palma præbebat: & infra, Tanti temporis ſpacio contectis palmarum folijs veſtiebatur. Verùm iſtud pictores noſtrates faciunt, quia in feſto palmarum buxo vtuntur pro palma, & quia in vernacula lingua multis locis buxus vocatur palma. Si autem noſcerent palmam, & diligenter aduerterent ad Paulli hiſtoriam ab Hieronymo deſcriptam, magis puto in pictura hiſtoriam exprimere conarentur. Rectè enim ab Eraſmo in Eccleſiaſte notatum eſt, errore fieri, quod noſtri pictores pro palma pingant buxum, ac Paullum eremitam veſte è buxeis ramis contexta producant: cùm ex buxo nihil poſſit contexi, è palmæ ramis aculeatis corbes contexi poſſint: tegebatur corpus

ſed & pũgebatur. Memorat Athanaſius, crudelitate Sebaſtiani ſceleratiſſimi ducis, Alexãdriæ, quòd Arrianam religionẽ cõfiteri nollent, viros quadraginta noua ratione laceratos eſſe. Virgis enim palmeis aculeos ſuos retinentibus adhuc, ita terga eorum cecidit, vt alij ſæpius à medicis, ob tenacius inhærentes aculeos, fruſtra curati: alij curationem nón ferentes mortem oppetiuerint. Ex huiuſmodi palma contexta erat Pauli veſtis. Poſtquam, ait Hieronymus, dies illuxerat alia, (Antonius) velut hæres ex inteſtato ius poſſideret, tunicam ſibi vendicauit, quam in ſportarum modum palmæ folijs ipſe ſibi texuerat. Diebuſque ſolennibus Paſchæ vel Pẽtecoſtes, ſẽper Pauli tunica veſtitus eſt. Obſecro concludit Hieronymus, quicunque hæc legitis, vt Hieronymi peccatoris memineritis. Cui ſi Dominus optionem daret, multò magis eligeret tunicam Pauli, cum meritis eius, quàm regum purpuras, cum regnis ſuis.

De pictura D. Antonij.

Capvt V.

Sed ad ſanctiſſimum Pauli collegam magnum Antonium tranſeamus: cuius

cuius picturæ vbique locorum celeberrimæ, maiori indigent obſeruatione. Et inprimis ſancto confeſſori ignis appingitur, quia datum eſt illi patrocinari ad ignem infernalem. Hanc enim cauſſam aſſignat Thomas Aquinas. Eumque ſecutus Scaliger, ſcriptum reliquit. *In 4. d. 49.*

Magne pater furum defendas fortior hoſtem,
Si que metus duris ignibus, igne tuo.

Quibus adijcio ſecūdam, & fortaſſis primariam cauſſam, quòd multos liberet ab igne peſtis. Quo ſpectat Collecta multarum Eccleſiarum, quæ habet, quod Deus concedat obtentū Beati Antonij confeſſoris ſui morbidum ignem exſtingui. Eandem ob cauſſam multis locis in oſtio domus appingitur, vt obtinere dignetur à Deo nè peſtis eam domum inuadat. Itidem porcus appingitur, vt plebei doceantur animalia ſua eius interceſſione à malo præſeruari. Nam in huius beneficij implorationem ac proteſtationem, porcus pleriſque locis alitur à communitate, quem nominant ſancti Antonij porcum. Fieri etiam poteſt quod maiores noſtri dum primum porcū ci potius quàm aliud animal appinxerunt, non huc reſpinxerint, ſed ad dæmonum inſultus, quos perpeſſus eſt. Dæmones enim per porcos conue-

nienter

nienter ſignificantur. Hinc quando Arrianorum Eccleſia Romæ Catholica cõſecratione dedicabatur, porcus ex ea exijt inuiſibilis quidem, ſed qui omnes per quos tranſijt in admirationem commouebat. Quod idcirco, ait Gregorius, diuina pietas oſtendit, vt cunctis pateſceret, quia de loco eodem immundus habitator exiret. Porrò ſicut maiores noſtri memorias ſanctorum inuiſentes, libenter pro ſe conferebant paruam ſãcti Imaginem, ſic etiam pro pecoribus ſuis, collo alligandam nolam ex memoria ſancti Antonij conferebant, proteſtantes hac ratione, quòd meritis ſancti confeſſoris petebant, & confidebant animalia ſua præſeruatum iri à peſte.

l. 3 dial. c. 30.

Quod indicant carmina Ambroſij Nouidij etiam à Romanis obſeruari. Agens enim de porco grunniente, qui Antonio appingitur, ſubdit:

l. 1. de faſtu.

Collo mea concuſſit æra,
Noſcere quo poßit ne noceatur, ait.
Æſq; meum geſtat, baculo quod cernis in iſto,
Quodq́ue rogans ager, collaq́ue multa gerunt.

Propter tanta autem magni Antonij beneficia, cùm dira graſſaretur Geuſiorum Imagines oppugnantium tempeſtas, non ſolum in ignem deiecta fuit aurata

eius apud Siluamducis ſtatua, ſed tam abominandis blaſphemijs impetita, quod Dei Opt. manus vindex ea de cauſſa duos ex illis blaſphemis Geuſijs è veſtigio percuſſerit peſte ſubitanea; quam Diui Antonij iam olim appellant Chriſtiani, quòd illi depellendæ, ſint eius apud Deum perſæpe patrocinium experti. *Dñ. Lindanus apol. ad Germanos tom. 2. c. 11.*

Liber in manibus (nam hunc nonnulli appingunt) ſignificat quod ſanctus & perfectus vir, Ægyptius monachus, ſine vlla ſcientia litterarum, ſcripturas diuinas, & memoriter audiendo tenuiſſe, & prudenter cogitando intellexiſſe prædicetur. Appingunt etiam Tau ſignum crucis, Nam eo fortiter reſtitit dæmonum inſultibus: Athanaſius enim refert eum dæmonibus dixiſſe: Cur fruſtra nitimini? ſignum enim crucis, & fides ad Dominum inexpugnabilis nobis murus eſt. Legitur quoque apud eundem Athanaſium pulcerrimus eius de cruce ſermo, ad Philoſophos, quibus etiam præſentibus vitali ſigno crucis dæmones expulit. Et Hieronymo teſte in vita Paulli, videns hominem equo mixtum (id eſt, hippocentaurum) ſalutaris impreſſione ſigni armabat frontem. Sunt etiam ipſius Antonij verba apud Athanaſium: Cùm videritis dæmonum fallacias, tam vos, quàm domos veſtras, crucis armate ſignaculo: *Aug. in Præfat. de doctr. Chriſt.*

culo: confeſtim ſoluentur in nihilum, quia metuunt illud tropæum, in quo Saluator aëreas exſpolians poteſtates, eas fecit oſtentui. Sed reſtat quæſtiuncula, cùm alijs ſanctis detur crux quadrangula, cur Antonio detur Tau triangulare. Quod adeo frequens eſt, vt non ſolum id manu gerat, ſed penulam quoque eo inſignitam habeat. Vnde & Tau vulgò peculiari nomine dicitur crux S. Antonij Puto verò aut totam aut præcipuam certè huius rei cauſam eſſe, quod Antonius fuerit Ægyptius, apud quos conſtat crucem formam habuiſſe litteræ Tau, ſiue triangularem. Verùm hac de re nihil legi, ſed quod probabile videtur profero.

De pictura Sebaſtiani, Fabiani, & Agnetis.

Capvt VI.

Hactenus de magno Antonio. Quæ autem ex hiſtorijs omnibus obuia ſunt ea inculcare non eſt neceſſe. Qualia ſunt, picturæ Sebaſtiani telis confoſſi, & Fabiani cum columba. Quamquam & circa hæc quædam rariora liceat obſeruare. Quis enim cogitat, quod à Ioanne Raulino eſt notatum, telis perfoſſum depingi, vt declaretur intercédere pro

Serm de Sebaſt.

nobis

nobis oſtendẽdo ſingula ſagittarum vulnera? Sicut enim vlcera omnia infirmi miſericordiam & compaſſionem ad tranſeuntes clamant, ſic multitudo vulnerum & ſagittarum Sebaſtiani clamat ad Deum pro nobis miſericordiam. Cur autem inter peculiares patronos contra peſtem cum Antonio & Rocho depingatur, ex Langobardica hiſtoria, à Paulo Diacono conſcripta notum eſt. *l.6.c.2.*

Fabiani porrò pictura ab Euſebio originem habet, qui eum ſcribit diuinitus per columbam in Romanum Pontificem deſignatum eſſe. Ex hoc enim indicio, cùm nemo de eo cogitaſſet, veluti à ſpiritusancto electus, mox ad Pontificalem ſedem abreptus eſt. Addit de ſuo ad Euſebiũ Rufinus, Quod alij ſuper huius, alij ſuper Zepherini nomine geſtum tradunt. Non eſt autẽ improbabile vtrumq; ea via ad Pontificatum adſcendiſſe. Nã & Rauenna, de multis ſuæ ſedis Epiſcopis, hoc modo aſſumtis, gloriatur. Quod & hiſtoriæ & picturæ loquuntur. *l.6.c.22* *Ruf.c.21*

Sed tranſeamus ad Agnetem virgunculam & martyrem. Cuius vita omnium gentiũ litteris atque linguis, vt Hieronymus ad Demetriadem loquitur, in Eccleſijs laudata eſt, die potiſſimum vigeſima prima Ianuarij. Hæc cum Agno pingitur, & veſte auro intexta: quia, vt

habet

Ser.90 habet Ambroſius, dum parentes beatiſſimæ Agnes aſſiduis pernoctationibus vigilarent ad tumulum eius, videbant in medio noctis ſilentio, exercitum virginum, quæ omnes auro intextis cycladibus indutæ, cum ingenti lumine præteribant. Inter quas videbant beatiſſimam Agnem ſimili veſte fulgentem,& ad dexteram eius Agnum niue candidiorem. Hic autem Agnus ſine dubio ſignificabat Agnem ſiue Agnetem non tantùm nomine, ſed & re, Agnam hoc eſt, caſtam fuiſſe. Canit etiam Eccleſia die XXVIII. Ianuarij, Stans à dexteris eius Agnus niue candidior, Chriſtus ſibi ſponſam & martyrem conſecrauit.

FEBRVARIVS.

De Imagine Ignatij.

Capvt VII.

Kalendis Februarij ſubſequitur glorioſus Epiſcopus & Martyr Ignatius,qui cum leonibus pingitur,quia pro Martyrio Chriſti ad huiuſmodi beſtias damnatus eſt. de quibus paulò ante ad Epiſt. 12 Romanos ſcripſerat: Frumentum Chriſti ſum: dentibus beſtiarum molar, vt panis mundus inueniar. Quam eius ſententiam citant Irenæus lib. 5. cap. vlt. Euſebius

ſebius lib. 3. hiſt. cap. 30. apud Rufinum, 36. Hieronymus de viris illuſtribus cap. 16. & Beda in 18. cap. Apocalypſis. Alicubi etiam in manu eius cor vidi: cui litteris aureis inſcriptum erat IESVS. Quæ pictura originem ſumſit ex recentiorum ſcriptis. Nam Aurea legenda ſic habet: Legitur quòd Beatus Ignatius, *Leg. 36.* inter tot tormentorum genera nunquam ab inuocatione nominis IESV CHRISTI ceſſabat. Quem cùm tortores inquirerent, cur hoc nomen toties replicaret, ait, Hoc nomen cordi meo inſcriptum habeo, & ideo ab eius inuocatione ceſſare non valeo. Poſt mortem igitur eius, illi qui audierant, volentes curioſiùs experiri, cor eius ab eius corpore auellunt, & illud ſciendentes per medium, totum cor eius inſcriptum hoc nomine Ieſus Chriſtus litteris aureis inueniunt. Vnde ex hoc plurimi crediderunt. Meminerunt eiuſdem Sequentia de nomine Ieſu, & ſanctus Thomas, licet paulò aliter, ſuper orationis Dominicæ primam petitionem.

Et Vincentius Beluacenſis lib. 10. cap. 157. Ego tamen putarim hanc ſententiam non eſſe ſolidam. Quod ſic colligo. Veteres qui diligentiſſimè citarunt Ignatij verbum, Frumentum Chriſti ſum: beſtiarum dentibus molar: non reticuiſſent ad

vnum

vnum omnes tam memorabile factum quod prædicti de nomine eius tradunt, ſi id eis cognitum fuiſſet: Cùm verò eis incognitum fuerit, veriſimilius eſt, quod per obſcurum aliquem ſit ſuppoſitum. Videtur autem mihi erroris cauſam præbuiſſe cognomen eius. Nam tituli epiſtolarum eius habent Ignatius, qui & theophorus, & Simeon Mataphraſtes dicit Traianũ dixiſſe: Tu ne es qui diceris deifer? Et quid ſibi vult illud deifer? Cui Martyr, Qui Chriſtum, inquit, circumfert in anima. Imperator autẽ, Tu ergo, inquit, Chriſtum in te ipſo circumfers? Certè
2.Cor.6. inquit. Scriptum eſt enim: Habitabo in eis & inambulabo. Intelligo autem eum theophorum dici, non proprio vocabulo ſed appellatiuo. Vnde idem ſanctum Ti-
Epiſt. 3. motheum vocat Chriſtophorum, ſiue Chriſtiferum Timotheum. Similiter Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi penultima. Sic Chriſtophori erimus, hoc eſt, Chriſtum ferentes, cum eius corpus & ſanguinem in membra noſtra accepe-
2.Pet.1. rimus, atque ita, vt Beatus Petrus dicit, diuinæ naturæ conſortes efficimur.

Verùm dum fortaſſis nimis exagito dictam ſententiam, nolo damnare picturã Ignatij habentis in corde nomen Ieſu, cùm ſciam hanc in templis, vt Mechliniæ apud Carmelitas, haberi: & ex verbis

Ignatij ad Traianum, vt nihil aliud ſit argumenti, tam mihi videatur cum corde huiuſmodi pingi poſſe, quàm pingitur cum vulnerato corde Auguſtinus, fortaſſis quia in Confeſſionibus alicubi dicit Chriſto, Vulneraſti cor meum charitate tua. *lib.9 c.2*

MARTIVS.

De pictura Thomæ Aquinatis.

CAPVT VIII.

MEnſe Martio primus occurrit Angelicus Doctor Thomas Aquinas. Is Calicem in manu habet, & corpus Dominicum; eo quòd compoſuerit officium, quo in feſto Corporis Chriſti vtitur Eccleſia.

2 Cur autem in quibuſdam Imaginibus ſubſcribatur, Bene ſcripſiſti de me Thoma: ratio obuia eſt ex lectione Romani Breuiarij, quia Neapoli cùm ad Imaginem Crucifixi vehementius oraret, hác vocem audiuit, Bene ſcripſiſti de me Thoma: quam ergo mercedem recipies? Cui ille, non aliam Domine, niſi te ipſum. Legitur etiam in iiſdem lectionibus, nunquam ſe lectioni aut deſcriptioni dediſſe, niſi poſt orationem. In difficultatibus locorũ ſacræ ſcripturæ ad orationẽ

ieiunium adhibuiſſe. Quin etiam ſodali ſuo fratri Reginaldo dicere ſolere, quidquid ſciret, non tam ſtudio aut labore ſuo peperiſſe, quàm diuinitus traditum accepiſſe. Quare mirum non eſt eum cerni in picturis radiatum cum inſpiratrice columba.

Explicatio picturarum Gregorij Pontificis.

Capvt IX.

Thomam ſequitur magnus ille Anglorum Apoſtolus, Gregorius Romanus Pontifex, qui non ineptè ſacrificans pingitur. Ipſe enim, * ſicut vniuerſalis tenet Eccleſia, normam & regulam officiorum, tam ſuper ſacrificio, quàm ſuper cæteris myſterijs prudenter inſtituit.

Innoc. 3. ſerm. de S. Greg & vita Greg. Cap. 22 de ordine Miſſæ.

Hoc eſt, vt idem clarioribus verbis Walafridi repetam, cùm creſcente religionis cultu creſceret orationum & officiorum Eccleſiæ compoſitio, multis ex ſumma ſcientia, & ex mediocri, & ex minima, quædam addentibus, Gregorius rationabilia quæque coadunans, ſeclusis nimijs, vel inconcinnis, compoſuit librũ Sacramentorum, ſiue Ordinationem Miſſarum, ſicut & conſecrationum & cantilenæ

cantilenæ diſciplinā. Eſt & altera ratio: ad quā ſolā reſpexiſſe crediderim Pictores, dum eum pingunt celebrantem coram Imagine paſſionis Domini; quæ pietas dici ſolet. Hortulus enim animæ in multis editionibus habet ante orationes coram Imagine pietatis, ipſam Beato Gregorio celebranti apparuiſſe: & Romæ, vt audio, apparitio iſta etiam vulgo notiſſima eſt. Vnde magna pietate frequentat hanc Imaginem: In qua etiam purgatorius ignis ad latus altaris ibidem appingitur. Quod pulcrè conuenit cum narratione Gregorij, de Iuſto monacho, quē ob occultatos tres aureos non ſolum Gregorius puniuit, tum morientem, prohibendo fratrū ad eum acceſſum; tum mortuum, dando ei cum prædictis aureis ſepulturam: ſed & diuina vltione in igne purgationis cruciatus eſt, donec mandante Gregorio pro eius abſolutione diebus triginta continuis, hoſtia ſalutaris eſt oblata.

Animaduerti præterea in Imaginibus ex Vrbe allatis, ibidem Gregorium depingi cum columba in humeris. Cùm enim libros ſuos dictaret, teſtatur Petrus Diaconus, ſe Spiritum ſanctum columbæ ſpecie in eius capite ſæpe vidiſſe: Vt habet lectio vi. Romani Breuiarij, quod ex decreto Concilij Tridētini habemus.

Idem habet Ioannes diaconus lib. vitæ Gregorij cap. 69. Imò quod antiquitatem picturæ commendat, addit ſequenti capite, hinc conſuetudinaliter Spiritum ſanctum depingi in ſpecie columbæ, ſuper caput ſcribentis Gregorij.

Patritius cur pingatur ſerpentes conculcans.

Capvt X.

Sed à Gregorio, quem Angli ſuæ gentis Apoſtolum vocant, ad vicinorum Hibernorum Apoſtolum tranſeamus. Eius natalis eſt die decima ſeptima Martij. Eſt autem S. Patritius. Qui cum ſerpentibus ad pedes depingitur, eo quod primus in Hibernia Chriſtum euangelizauerit in qua inſula nullum reptile videri ſolet: nullus ſerpens viuere ſolet. Nam ſæpe illuc de Britannia allati ſerpentes, mox vt proximante terris nauigio odore aëris illius attacti fuerint, intereunt: quin potius omnia pœnè quæ de eadem inſula ſunt, contra venenum valent. Hiberni præterea Catholici nō niſi meritis Apoſtoli ſui aſſcribunt, quòd Dominus Deus multorum venenatis moribus prouocatus, necdum

Beda hiſt. l. 1 c. 1

permittat

permittat in eorum inſula venenata viuere: quæ tamen eo ſæpe adferuntur ex Anglia, ab ijs qui hæreſis veneno lethaliter infecti ſunt, & hanc piam opinionem Hibernorum animis libenter eximerent. Legantur Iocelinus cap. 70. vitæ Patritij, & Giraldus Cambrenſis de mirabilibus Hiberniæ.

Gertrudis cur cum muribus pingatur.

CAPVT XI.

EOdem die concurrit natalis Gertrudis Belgicæ virginis celeberrimæ. Ei mures appinguntur. Cuius cauſam tradit legendæ tomus ſecundus, iam olim Coloniæ & Louanij excuſus. Sic enim habet: Notandum quod circa Imaginem ſanctæ Gertrudis ſolent mures & glires depingi. Hoc nihil aliud ſignificat, niſi quod ſancta virgo, diabolum, qui per tales beſtias, tenebras diligentes, deſignatur, ſuperauerit: & quod alios quoſcunque potuit, de tenebris ad claritatem æternæ lucis per ſuam ſanctam vitam & doctrinam reuocare laborauit. In quibus verbis parum probo, quod in muribus Gertrudis, tantum myſticam admittat ſignificationem? Quam ego quidem vt ſecundariã ample-

Idem habet Ioannes diaconus lib. vitæ Gregorij cap. 69. Imò quod antiquitatem picturæ commendat, addit ſequenti capite, hinc conſuetudinaliter Spiritum ſanctum depingi in ſpecie columbæ, ſuper caput ſcribentis Gregorij.

Patritius cur pingatur ſerpentes conculcans.

Capvt X.

Sed à Gregorio, quem Angli ſuæ gentis Apoſtolum vocant, ad vicinorum Hibernorum Apoſtolum tranſeamus. Eius natalis eſt die decima ſeptima Martij. Eſt autem S. Patritius. Qui cum ſerpentibus ad pedes depingitur, eo quod primus in Hibernia Chriſtum euangelizauerit in qua inſula nullum reptile videri ſolet: nullus ſerpens viuere ſolet. Nam ſæpe illuc de Britannia allati ſerpentes, mox vt proximante terris nauigio odore aëris illius attacti fuerint, intereunt: quin potius omnia pœnè quæ de eadem inſula ſunt, contra venenum valent. Hiberni præterea Catholici nō niſi meritis Apoſtoli ſui aſſcribunt, quòd Dominus Deus multorum venenatis moribus prouocatus, necdum

Beda hiſt. l. 1 c. 1

permittat

permittat in eorum inſula venenata viuere: quæ tamen eo ſæpe adferuntur ex Anglia, ab ijs qui hæreſis veneno lethaliter infecti ſunt, & hanc piam opinionem Hibernorum animis libenter eximerent. Legantur Iocelinus cap. 70. vitæ Patritij, & Giraldus Cambrenſis de mirabilibus Hiberniæ.

Gertrudis cur cum muribus pingatur.

Capvt XI.

EOdem die concurrit natalis Gertrudis Belgicæ virginis celeberrimæ. Ei mures appinguntur. Cuius cauſam tradit legendæ tomus ſecundus, iam olim Coloniæ & Louanij excuſus. Sic enim habet: Notandum quod circa Imaginem ſanctæ Gertrudis ſolent mures & glires depingi. Hoc nihil aliud ſignificat, niſi quod ſancta virgo, diabolum, qui per tales beſtias, tenebras diligentes, deſignatur, ſuperauerit: & quod alios quoſcunque potuit, de tenebris ad claritatem æternæ lucis per ſuam ſanctam vitam & doctrinam reuocare laborauit. In quibus verbis parum probo, quod in muribus Gertrudis, tantum myſticam admittat ſignificationem; Quam ego quidem vt ſecundariã ample-

ctor & veneror, puto tamen primariam eſſe aliam rationem quam à Canonicis Niuellenſibus accepi. Illi enim cùm ab eis peterem cauſam vſitatæ picturæ reſponderunt ſe à ſenioribus confratribus audiuiſſe, ex puteo, qui eſt in crypta Eccleſiæ, maiores ſolere aquã adferre, qua cùm aſpergerent domos ſuas & agros, liberabãtur à muribus. Sed nũc, addebat vnus eorum, refrigeſcente multorũ charitate, ſicut alibi, ſic & in noſtra Eccleſia, ceſſant miracula. Sæuijſſe autem ſæpius in agris peſtem muriũ omnia corrodentium; etiam ex miraculis diui Vrſmari à Folquino deſcriptis, & aliunde cognoſci poteſt. Meminit & Plinius lib. 10. hiſtoriæ c. 65. è Troade fugatos incolas murium agreſtium copia. Diodorus quoque lib. 3. c. 3. In Italia murium ſilueſtrium è terra prodeuntium multitudinem, plures ſolum patrium linquere coëgiſſe.

De picturis Ioſeph.

Capvt XII.

Poſt biduum occurrit natale Ioſephi, ſponſi deiparæ Virginis: quem pictores quidam peſſimè pingunt tamquam ſimplicem homuncionem, qui

vix quinque numerare poſſit. Per quorum inſcitiam etiam in vulgi prouerbium abijt, quòd hominem parum cordatum, aut induſtrium in agendis, Ioſephum agnominent. Quaſi verò talis præ omnibus alijs à Deo aſſumptus fuiſſet, vt eſſet cuſtos beatiſſimæ Virginis, & benedicti eius filij. A quibuſdam etiam pingitur in hiſtoria natiuitatis Domini, grandæuus ſenex, baculo præ ſenio innitens. Quam ſententiam amplectuntur Nicephorus Calliſtus, lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap. 7. & in carminibus ſuis Sannazarius, Scaliger, Nouidius: alijſque ſcriptores recentiores.

Quibus Ioannes Gerſon inter alia opponit manifeſtam ſcripturam: Habitabit iuuenis cum Virgine, & gaudebit ſpōſus ſuper ſponſam. Dominus autem Ioannes Heſſelius præceptor meus, prælegens 28. diſtinctionem quarti ſententiarum Magiſtri, ſic eos refutauit: Epiphanius in hæreſi Antidicomarianitarum, narrat fabulam, quod Ioſeph Mariam duxerit, cùm iam annum ſuæ viduitatis ageret fortaſſis octogeſimū, & amplius. Verùm nullo modo conueniſſet virum centenarium, & imbecillem ſenem, adhiberi Mariæ cuſtodem, cui fugiendum eſſet in Ægyptum, cum puero & matre eius: & inde redeundum. Nec *Hæreſ. 78.*

decebat eum aliorum filiorũ amore eſſe diſtractum, qui curam tantæ virginis, & prolis, eſſet geſturus. Confirmauit fabulã pictorum carnalitas, qui ex ſua libidine de Ioſeph iudicantes, putant non aliter eum ſe continere potuiſſe à virgine, niſi ſenex, & per ætatem prouectam impotẽs ad commixtionem fuiſſet, plurimum derogantes gratiæ Dei, quæ tam efficax eſſe poteſt in adoleſcentulis ipſis, atque in alîus ætatis hominibus. Credo igitur conformius eſſe Euangelicis litteris, ſi Ioſeph credatur fuiſſe iuuenis, fortis, & valens, qui potuerit induſtria & labore ætatis, virginem defendere: & vrgente periculo mox puerũ in Ægyptũ deferre, & reducere, ac ſuis laboribus nutrire. Certè incõtinentiæ ſuſpicione nõ caruiſſet Maria, ſi virum centenarium habuiſſet. Et vanus eſt carnalium timor. Facilìus continet, Deum timens iuuenis virgo, quàm impotens & libidini aſſuetus ſenex. Quantò magis autem hic Ioſeph, qui multò excellentior fuit Ioſeph filio Iacob? Non pauciores rationes habet Triſtandus de Leſcaigne presbyter. Qui in libellis quos de Maria conſcriptos dedicauit Ludouico Borbonio Cardinali, Archiepiſcopo Senonenſi, tractatum habet, in quo explicat omnes fere pictores delirare quod Ioſephum,

ſenem decrepitum pingant. Vrget enim diuina prouidentia datum eſſe virum Mariæ, vt nutritius eſſet pueri, & vt matri eſſet ſolatio. Ad vtrumque autem officium decrepitus fuiſſet inidoneus. Vrget & alias rationes deſponſationis, à Veteribus aſſignatas, ne grauida apparens infamaretur, ne tamquam adultera à Iudæis lapidaretur, vt Chriſti de Virgine Natiuitas diabolo occultaretur. Certè nec infamia ceſſaſſet, nec diabolus ſuſpicione caruiſſet, ſi fuiſſet decrepito, vel ſeni in coniugem tradita. Vrget, ex Chryſoſtomo, deſponſatam fuiſſe fabro, vt laboribuis ſuis nuptæ & filio victum ſuppeditare poſſet, quod ſenex facere nequiuiſſet. Pulcerrimè verò puer Ieſus Ioſepho appingitur ad manum. Hoc enim ſignificat quòd Chriſtus fuerit ſubditus Ioſepho patri ſuo. Patrem enim eum Lucas rectiſſimè *Luc. 2* appellat propter vinculum coniugij, vt *g. f. e.* annotatum eſt à Beato Auguſtino lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarum capite 1. & contra Fauſtum lib. 23. cap. 8. & lib. 1. de nuptijs, cap. 11. & lib. 5. contra Iulianum, cap. 9. Pertinuit Chriſtus iure coniugij ad Ioſeph, multò magis quàm filius viduæ pertinet ad ſecundum maritum. Qui viduam accipit, non contrahit cum ea, vt proles eius educet, ſed vt proles

ex ea ſibi acquirat. Ioſephi autem coniugium à Deo ordinatum fuit, vt Virgo Maria commodè ex ſeſe ſola gigneret Chriſtum, & per vtrumque educaretur.

c.5.c.9. Hoc coniugium Auguſtinus, contra Iulianum ſcribens, appellat coniugium ſecundum Euangelium. Nos etiam appellare poſſumus, cum Hieronymo, coniugium virginale ſiue virginum, quia vt ex virginali coniugio filius virgo naſceretur, etiam ipſum Ioſeph ſemper virginem fuiſſe, contra Heluidium, docet. Quod etiam ſignificari exiſtimo virente ramuſculo, quem in manibus geſtare depingitur: tametſi longè aliam iſtius picturæ rationem apocryphæ quædam hiſtoriæ adferant.

Significat etiam puerulus Ieſus, quem Ioſephus manu ducit, quod is tanti filij pater fuerit. Quæ res non paruæ dignitatis eſt: quia ex hoc vnicæ prolis bono, multo magis fuit exaltatus, quàm ſi ex Maria genuiſſet centum ſanctiſſimos reges. Porrò Ieſus, quando parentibus, vt diuinæ litteræ prædicant, erat ſubiectus, ſine dubio in perferendis etiam vnà cum ipſis laboribus, morigeram declara-

Cap.5. bat ſuam obedientiam, vt habet Baſilius

Marc.6. in Conſtitutionibus monaſticis. Hinc apud Marcum faber vocatur. Erubeſcant

ergo

ergo ad hanc picturam filij inobedientes, qui vitrico nec obediunt, nec eum patrem vocare dignantur.

Erubeſcant etiã qui de vana nobilitate glorantur. Chriſtus enim & faber & fabri filius eſſe voluit; vt omnem, inquit Auguſtinus, typhum carnalis nobilitatis exſtingueret. Quamquam enim nõnulli, aut dubitent, aut incertum eſſe dicant, qualis faber fuerit, lignarium tamen fuiſſe, omnis penè ſcholaſticorum conſeſſus aſſerit. Neque ab hac opinione diſcrepat, ait Sixtus Senenſis, vetuſtiſſima Eccleſiaſticæ picturæ conſuetudo. *De Catechiſ. rudib. c.22.*

Hactenus de Ioſepho: quibus adiungantur ea, quæ de ipſo notauimus l.2.c.30. *Lib. 6. annot. 63.*

Obſeruatio circa hiſtoriam Annunciationis Dominicæ.

Capvt XIII.

Nvnc ad hiſtoriam Annunciationis Domini tranſeamus. In qua lilium ſæpe appingitur: non quòd illo anni tempore lilia haberentur, aut quòd beata virgo apud ſe lilium habuerit aut acu pictum aut ex cera confectum: ſed ad ſignificandum puritatem & perpetuam ſanctæ ac Deiparæ Mariæ virginitatẽ; quæ ratione virginitatis & puriſſimæ vitæ

ſuæ, fuit velut liliũ inter ſpinas, Quo pertinet rythmus ille, quo inſignis Chriſti martyr Thomas Cãtuariẽſis delectatus fertur.

Gaude quia Deo plena,
Peperiſti ſine pœna,
Cum pudoris lilio,

Apud noſtrates autem lilium iſtud vſitatius in poculo depingitur; apud Italos frequentius ſceptri loco Gabrieli in manus datur. De hoc autem Archangelo Chryſoſtomus monet volitantem illum exprimi, non quòd Deus pennatos Angelos condiderit, ſed vt eum ex ſupremo domicilio, & cœleſti Collegio, ad terram & genus humanum deueniſſe intelligas. Eſt & aliud in pictura Annunciationis, diligentius excutiendum, quod ad hæreſim vergere videatur. De quo cùm difficultatem mouerimus libro ſecundo, non tamen diſſoluerimus, non inutile fuerit hic eam ijſdem pœnè verbis repetere, & repetitam diſcutere atq; examinare. Difficultas hæc eſt, Pingitur quibuſdam locis in hiſtoria Annunciationis & Incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti, corpuſculum quoddam humanum inter radios quos Spirituſſanctus diffundit, deſcendens ad vterum beatiſſimæ Virginis. Quæ pictura videtur præbere occaſionem, non periculoſi ſolum, ſed etiam hæretici erroris

Hom. 3. de incom. Dei nat.

Valentinus

Valentinus enim iam olim hæreticus eſt habitus ab Eccleſia, quia docuit Chriſtum corpus de cœlo attuliſſe, & per Mariam tamquam per tubum & fiſtulam tranſijſſe. Quo reſpiciens ſanctus Antoninus, titt. 8. tertiæ partis ſummæ hiſtorialis, hanc picturam graui cenſura damnauit. Reprehenſibiles, ait, ſunt etiam pictores cùm pingunt ea quæ ſunt contra fidem: cùm faciunt Trinitatis Imaginem vnam perſonam, cum tribus capitibus. Quod monſtrum eſt in rerum natura. Vel in Annunciatione Beatæ Virginis, paruulum puerum formatum, ſcilicet Ieſum, mitti in vterum Virginis, quaſi non eſſet de ſubſtantia Virginis corpus eius aſſumptum. In quem errorem impegit etiam Origenes, tractans illud Ioannis, 8. Non veni à meipſo: innuit enim animam Chriſti prius fuiſſe in cœlo beatã, deinde à patre miſſam in vterum Virginis. Cæterum à pictoribus noſtris per corpuſculum illud in hiſtoria Incarnationis Domini, non plus ſignificatur, quàm anima Chriſti, quæ non poteſt commodè aliter figurari. vnde ſic figurari ſolent animæ latronum, qui cum Chriſto ſunt: & anima Lazari in ſinu Abrahæ. Significat igitur hæc pictura Chriſtum Dominum ab initio conceptionis ſuæ animarũ

 fuiſſe

fuiſſe, anima non quidem è cœlo delapſa, ſed à Deo infuſa. Vel ſi non placet animam intelligere, ſignificare poteſt corpuſculum illud, ipſum Deum qui de cœlo deſcendit in vterum Virginis. Quamquam longè malim omitti, cùm etiam noſtro hoc ſæculo multi ſectarij, ac potiſſimum Anabaptiſtæ nefariè ſentiant Chriſti Domini corpus humanum non ex Maria Virgine natum, ſed ex patris ſubſtantia cœlitus allatum eſſe. Contra quos Petrus Caniſius per aliquot capita diſſerit lib. 3. de Deipara Virgine Maria, cap. 14. & ſeqq.

APRILIS.

De armatura equeſtri Sancti Georgij.

Capvt XIV.

Menſe ſequenti, cui ab aperiendo nomẽ eſt, natalem habet Ambroſius Mediolanẽſis Epiſcopus, die quarto. Sed quia Eccleſia tunc recolit aut paſſionem, aut reſurrectionem Domini Saluatoris, Romani natalem transferunt ad diem quo ordinatus eſt Epiſcopus, qui ſeptimus eſt menſe Decembri. Quos hac in parte ſequemur.

Sequitur itaque miles & martyr Georgius. De cuius pictura cùm aliqua ex antiqui-

antiquitatis monumentis ſint libro 2. allata, nonnulla tamen hic addenda ſunt, quæ ad explicationem armaturæ eius equeſtris pertineant. Hanc enim picturam in Eccleſijs ſuis non tantùm Latini, ſed & Græci Cretenſes, Corcyræi, & Veneti celebrant, vt ad poëtas Eccleſiaſticos annotatum eſt à litterato quidem, ſed corruptæ religionis ſcriptore, Georgio Fabricio. Qui ibidem adiungit in armatura equeſtri, & puella defenſa, & dracone Libyco interfecto, allegoriam venuſtam ineſſe, quæ explicata ſuauiſſimis verſibus ſit à Georgio Æmilio & Ioanne Stigelio. Sed nos prius de picturæ hiſtoria agamus, quæ allegoriæ eſt anteponenda. Cur cum dracone pingatur, de quo triumphum ducit, explicari poteſt ex encomijs martyris, quæ in menologio Simeonis metaphraſtis exſtant. In quibus legitur, Georgium plurimos ex draconis faucibus extraxiſſe, qui parem cum eo curſum tranſigentes, proprium ſanguinem Deo libarunt. E ſtatua quoque Apollinis, crucis ſigno dæmonem eieciſſe, quo eiecto Alexandra Imperatrix fidem ſuſcepit, & pro ea gladij ſententiam tulit. Et hæc ex hiſtoria deprompta ſunt. Pictores tamen minus periti Georgio adoleſcenti videntur potius teneram virgunculam, quàm Reginam coniugatam, appingere. Myſticè verò

Cap. 14.

verò & allegoricè per hanc picturam docemur, ab omnibus Chriſtiani nominis militibus laborandum eſſe, vt alios ad fidem trahant; & vt omnes fidei obedientes aduerſus hæreticorum & ceterorum barbarorum iniurias tueantur. Defendenda eſt in primis Eccleſia, quæ & regina, & virgo, & ſponſa eſt, cum ſponſo ſuo immaculato Agno, aduerſus diabolum, qui immanis & crudelis eſt draco. Hæc cura militis Georgij fuit: eandemque eſſe oportet omnium qui inſcripti ſunt in militarem ſiue equeſtrem ordinem. Nam & regulæ ſuæ ſtatutis, & oris ſui iureiurando, conſtringuntur, pro fide Catholica corpus audacter exponere: ſanctamque Eccleſiam eiuſq. miniſtros, à quibuſcumque graſſatoribus liberare.

Cap. 7. Quare placere non poteſt, quod in lib. 3. de ratione ſtudij Theologici legitur, Georgij confictam hiſtoriam, atque picturam, à ſanctis patribus propriè in hunc vſum excogitatam eſſe, vt doceat quomodo magiſtratus ciuilis gerere ſeſe debeat in iuuanda tuendaque Eccleſia, aduerſus draconem diabolum, qui ſine intermiſſione, & mille modis, inſidiatur Virgini Eccleſiæ, eiuſque ſponſo, Chriſto, Agno immaculato. Bona quidem eſt iſta doctrina, ſed ad eius ſignificationem confictam eſſe à ſanctis patribus Georgij

pictu-

picturam, nullus Catholicorum, niſi vehementer imprudens, dixerit. Et hæc contra Andream Hyperium dicta ſunt: Fortaſſis etiam contra carmina Æmilij & Stigelij, à Fabricio laudata. Neque enim ea legi, ſed non lecta meritò ſuſpecta habeo, eo quòd eorum auctores propter hæreſim ſunt à Cenſoribus Tridentinis in prima claſſe notati.

Marcus quare cum leone pingatur.

CAPVT XV.

SEd à milite Georgio ad Euangeliſtas tranſeamus, Marcum: cuius natalis eſt die 25. Aprilis, & Matthæum qui etiam Leui dicitur. Quorum prior cum leone pingitur, poſterior cum homine. Eius rei cauſſa eſt inquirenda. Et verò cum beato Auguſtino lib. 1. de conſenſu Euangeliſtarum, videntur probabilius aliquid attendiſſe, qui leonem in Matthæo, hominem in Marco, vitulum in Luca, aquilam in Ioanne, intellexerunt: quam illi qui hominem, Matthæo: aquilam, Marco; bouem, Lucæ; leonem, Ioanni tribuerunt. De principijs enim librorum quandam coniecturam capere voluerunt, non de tota Euangeliſtarum intentione, quæ magis fuerat perſcrutanda. *Cap. 6.* *Quod facit Irenæus lib. 3. c. 11.*

Dico

Dico igitur in explicandis quatuor animalibus, de quibus Ezechiel & Ioannes in ſacris litteris meminerunt locum habere quod Auguſtinus Ezichio ſcribit: In diuinorum eloquiorum authoribus, quibus noſtras intelligentias exercere Deo placuit, non ſolùm alius alio mouetur acutiùs, eorum qui Scripturas ſanctas non improbabiliter tractant, ſed etiam quilibet vnus eorum, aliquando minus, aliquãdo meliùs, intelligit. Quare quamuis beatum Auguſtinum hac in re Beda ac alij quidam; pictores tamen non minori probabilitate ſequuntur Hieronymi & Gregorij expoſitionem. Neque abſurdum eſt initia tantum attendere; cùm inde multi ſacri libri nomina ſua habeant: vt Geneſis, Exodus, Numeri, Ordo etiam Romanus iſta hunc in modum explicata habet in denunciatione ſcrutinij ad electos. Verba ſunt iſta; Filij chariſſimi, exponemus vobis quam rationem, & quam figuram vnuſquiſque in ſe teneat, & quare Matthæus in ſe figuram hominis habeat. Qui in initio ſuo nihil aliud agit, niſi natiuitatem Saluatoris pleno ordine generationis enarrat. Sic enim cœpit, Liber generationis IESV Chriſti filij Dauid. Videris quia non immeritò huic hominis aſſignata eſt perſona, quando ab hominis natiuitate initium comprehendit. Dein-

Ezec. 1. 10. Apoc. 4. Epiſt. 80

Bed. in Luc. & Apoc. Hier. in 1. Ezec. & Prolo. in Matt. Greg. homil. 4 in Ezech. Fol. 37.

de lecto

de lecto per diaconum initio ſancti Euangelij ſecundum Marcum, ſubdit presbyter: Marcus Euangeliſta Leonis gerens figuram, à ſolitudine incipit, dicens: Vox clamantis in deſerto: parate viam Domini.

Significantur etiam Euangeliſtæ per quatuor flumina. Quod pictura Nolanæ Eccleſiæ exprimebat: de qua Paulinus ſcribit;

Petram ſuperſtat ipſa petra Eccleſiæ: *Epiſt. 12*
De qua ſonorè quatuor fontes meant, *Epigr 10*
Euangeliſtæ, viua Chriſti flumina. *Cypr. ad Iubaian.*

Veneti Marci Imaginem, vrbis patroni, in vexilla retulêre, vt ſcribit Platina in Gregorio quarto.

MAIVS.

Iacobum non pingendum eſſe facie Chriſto ſimillimum.

CAPVT XVI.

KAlendis Maij occurrit Apoſtolus Iacobus Alphæi: quem pictores pingunt facie ſimillimum Chriſto. Quod cùm apud nullum grauem & fide dignum authorem legatur, non videtur in pictura, ſaltem à clero viriſque doctis ſequendum. Habet tamen probabilitatem aliquam,

quam,& originem ſuam, ex epiſtola quæ Ignatio. aſcribitur, in qua legitur ad Ioannem ſeniorem: ſimiliter & illum venerabilem Iacobum, qui cognominatur Iuſtus, quem referunt Chriſto Iesv ſimillimum facie, & vita, & modo conuerſationis, ac ſi eiuſdem vteri frater eſſet gemellus. Quem dicunt, ſi videro, video ipſum Iesvm ſecundum omnia corporis ſui lineamenta. Craſſius verò errant, qui talem in horto cum Chriſto pingunt Iacobum Zebedæi.

Epiſt.2.

De forma crucis Dominicæ.

Capvt XVII.

Tertius dies ob inuentionem ſanctæ Crucis ſacer eſt. Itaque de forma crucis nonnihil hoc loco diſſeramus.

Cuius enim figuræ formæve crux Dominica fuerit, à quibuſdam controuertitur. Quidam opinantur, diuo Hieronymo nitentes, eam eſſe figuram veram, quæ palo retro ſuperfigit ſtipitem, ad inſtar Græci tau. Alij verò rectum palum tranſuerſo ſupra medium illius traducto, ſic vt faſtigium recti pali ſuperiùs emineat, quaſique titulum Chriſti complectatur, veram Domini crucem repræſentare putant, authore Iuſtino Martyre. Cui

Aduerſus Tryphonem.

verum

verum illud myſticũ, quo typicus Agnus Paſchalis in lege veteri aſſabatur cõgruit & aſpirat, verum illum Paſchalem Agnũ in cruce torrendum adumbrans. Huic figuræ ſuffragatur vetuſtiſſimus vſus, orbe toto pingendæ fingendæque crucis paſſim vigens, accedentibus vbique ferè locorum antiquiſſimis Imaginibus, huic formæ aſtipulantibus. Profectò apud Ægyptios, ac veteres ante natiuitatem Chriſti, crux erat quadrangula, quam in ſuis illis Imaginibus ad captandũ cœli influxum, vt opinabantur, efficaciſſimam inueniebant, velut quatuor cœli cardines reſpicientes, ſcilicet, ortum, occaſum, meridiem, & ſeptemtrionem, vt tradit Platonicus ille Philoſophus, Ficinius, in libro de vita cœlitus comparanda; Vbi & inter cætera ſic ait: Ego verò quod de crucis excellẽtia fuit apud Ægyptios ante Chriſtũ, non tam muneris ſtellarũ fuiſſe arbitror, quam virtutis præſagium, quam à Chriſto fuerat acceptura. Probabile igitur eſt, vt præſagio conſonet euentus, crucem quoq; Domini non triangulam inſtar Græci tau, ſed quadrangulam fuiſſe, quia eleuatus à terra omnia ad ſe tracturus eſſet Chriſtus, ſtipitibus videlicet crucis, in quatuor terræ cœlique angulos porrectis. Sed cuiuſcunq; tandem figuræ crux Dominica fuerit, Abſit nobis vt ait.

Cap. 18.

Gal. 6.

quam,& originem ſuam, ex epiſtola quæ Ignatio aſſcribitur, in qua legitur ad Ioannem ſeniorem: ſimiliter & illum venerabilem Iacobum, qui cognominatur Iuſtus, quem referunt Chriſto Iesv ſimillimum facie, & vita, & modo conuerſationis, ac ſi eiuſdem vteri frater eſſet gemellus. Quem dicunt, ſi videro, video ipſum Iesvm ſecundum omnia corporis ſui lineamenta. Craſſius verò errant, qui talem in horto cum Chriſto pingunt Iacobum Zebedæi.

Epiſt. 2.

De forma crucis Dominicæ.

Capvt XVII.

Tertius dies ob inuentionem ſanctæ Crucis ſacer eſt. Itaque de forma crucis nonnihil hoc loco diſſeramus.

Cuius enim figuræ formæve crux Dominica fuerit, à quibuſdam controuertitur. Quidam opinantur, diuo Hieronymo nitentes, eam eſſe figuram veram, quæ palo retro ſuperfigit ſtipitem, ad inſtar Græci tau. Alij verò rectum palum tranſuerſo ſupra medium illius traducto, ſic vt faſtigium recti pali ſuperiùs emineat, quaſique titulum Chriſti complectatur, veram Domini crucem repræſentare putant, authore Iuſtino Martyre. Cui

Aduerſus Tryphonem.

verum

verum illud myſticũ, quo typicus Agnus Paſchalis in lege veteri aſſabatur cõgruit & aſpirat, verum illum Paſchalem Agnũ in cruce torrendum adumbrans. Huic figuræ ſuffragatur vetuſtiſſimus vſus, orbe toto pingendæ fingendæque crucis paſſim vigens, accedentibus vbique ferè locorum antiquiſſimis Imaginibus, huic formæ aſtipulantibus. Profectò apud Ægyptios, ac veteres ante natiuitatem Chriſti, crux erat quadrangula, quam in ſuis illis Imaginibus ad captandũ cœli influxum, vt opinabantur, efficaciſſimam inueniebant, velut quatuor cœli cardines reſpicientes, ſcilicet, ortum, occaſum, meridiem, & ſeptemtrionem, vt tradit Platonicus ille Philoſophus, Ficinius, in libro de vita cœlitus comparanda; Vbi & inter cætera ſic ait: Ego verò quod de crucis excellẽtia fuit apud Ægyptios ante Chriſtũ, non tam muneris ſtellarũ fuiſſe arbitror, quam virtutis præſagium, quam à Chriſto fuerat acceptura. Probabile igitur eſt, vt præſagio conſonet euentus, crucem quoq; Domini non triangulam inſtar Græci tau, ſed quadrangulam fuiſſe, quia eleuatus à terra omnia ad ſe tracturus eſſet Chriſtus, ſtipitibus videlicet crucis, in quatuor terræ cœlique angulos porrectis. Sed cuiuſcunq; tandem figuræ crux Dominica fuerit, Abſit nobis

Cap. 18.

Gal. 6.

vt ait.

vt ait Apoſtolus, gloriari niſi in cruce Domini noſtri Iesv Chriſti. Hæc de cruce D. Archiepiſcopus Fredericus à Tautenburg, in libro de Imaginibus cap. 3. Ad Hieronymi autem verba quæ obijciuntur facilis eſt reſponſio Tau ſimilitudinem quidem eſſe ligni crucis, vt ex ſcriptura, conſtat; ſed neque ex Hieronymo aut aliunde liquere, ipſum habere plenam ſimilitudinem crucis, cùm aliud hactenus ſit explicatum.

Bernardinus cur in manu ſolem geſſet, cum nomine Iesv.

Capvt XVIII.

Cap. 3.

TRanſeamus ad Bernardinum Confeſſorem, cuius natalis apud Minores die vigeſima Maij celebris eſt. Is paſſim depingitur gerens in manu nomen Iesv, inter radios ſolares. Quod inconuenienter fieri videtur, propter ea quæ primo capite huius libri ex Diuo Antonino attulimus. Sed vt ea ſeponamus, exſtat & alia picturæ illius explicatio: quam ex tomo 3. Surij ſubiungam. Erant igniti ſermones eius, & vita virtutibus illuſtris. In cuius argumentum ſolem in manu geſtans, pingi ſolet. Quod tamen etiam alia ratione contigiſſe videtur. Cùm enim

in quadam ampla ciuitate, tanto cum feruore ad populum concionaretur, vt homines compuncti tabulas luſorias & teſſeras confringerent & flammis abſumerent, indignatus faber qui eas tabulas conficere ſolebat, ad beatum virum acceſſit, conqueſtuſque eſt apud illum ſe iam ad inopiam deueniſſe. Sciſcitante Bernardino num aliud calleret artificium, illoque negante, Bernardinus circino circulum expreſſit, in eoque ſolem pinxit, & in medio ſolis ſacroſanctum nomen Iesv. Cuius, vt par erat præcipuus fuit venerator & cultor. Immò vt quidam affirmant, Romæ tam ſublimiter de illo dulciſſimo nomine concionatus eſt, vt quidam eius verba non capientes, hæreſim ei impingere voluerint: at poſtera die illo concionante, vt ſuperioris concionis veritas miraculo indicaretur, nomen Iesv in eiuſmodi forma, qualem eum pinxiſſe diximus, ſupra illum apparuit. Hanc igitur effigiem iuſſit illum fabrum deinceps ſua arte imitari. Fecit ille & diues effectus eſt. Exſtat autem ſancti Bernardini ſermo 49. de duodecim radijs nominis Iesv, in opere de Euangelio æterno.

Vrbanus

Vrbanus Pontifex quare cum vite pingatur.

Capvt XIX.

INtermedijs non multis diebus, occurrit natalis Vrbani Pontificis. Qui cur à vinitoribus colatur, & quare cũ vite & vuis pingatur, ſæpius à me quæſitũ eſt. Et pro clara reſolutione nihil eſt apud Damaſum, aut in geſtis Vrbani, vel Cæciliæ martyris hiſtoria, ſed inter hiſtorias quas manu ſua ſcripſit religioſus Pater Rubeæ Vallis, Antonius Geems Bruxellenſis, inueni quarto nonas Aprilis hiſtoriam ſancti Vrbani Epiſcopi Lingonenſis, qui quieſcit in Diuionenſi monaſterio in argentea capſa. Ea autem hiſtoria habet varia miracula ſancti Vrbani Lingonenſis, partim pro retentione, partim pro ereptione, vel recuperatione vinearum. Ex quo ſuſpicor per errorẽ ęquiuoci nominis, vinitores pro Vrbano Lingonenſi Epiſcopo colere Vrbanum Papam, quẽ in Kalendarijs inuenerunt. Indeque etiã error is picturã inuaſerit: ſimili enim errore molitores noſtri Louanienſes in Eccleſia S. Quintini celebrarunt feſtum S. Victoris velut patroni ſui, decimo die Octobris, quo die Xanthis paſſus eſt

S. Victor

S. Victor cum ſocijs: ſed admoniti à paſtore ſuo, colunt nunc Victorem Maſſilienſem, qui mola contritus eſt. Eius natalis eſt 21. Iulij. Quo etiam die eum celebrant Victorini, tum Pariſijs, tum in locis. Certè Ambroſius Nouidius Fraccus Ferentinas, in ſacris faſtis ad Paulum tertium, in quibus ferias opificum diligenter recenſet, ne meminit quidem feſti ſancti Vrbani: ſed Vinalia vetus feſtum habet in feſto ſancti Martini: & ferias vindemiatorum latè annotat in die ſancti Matthæi Apoſtoli. vbi inter cætera Apoſtolum ita alloquitur.

Lib. 9. *Crux in vaſca, ita lacū vocant, vuis depingitur dimidiatis.*

Ne ſis ingratus, Martinum, & te, inde vocabit:
Pinget & in multis nomina veſtra locis.
Dimidijſque acinis, nigroque alboque, notabit
Signa Dei: inq; aderis cura ſecunda dape.

Neque arbitror pictores noſtros accepiſſe hanc Vrbani picturam à Romanis. Quia quantum diligentia quorumdam cognoſcere potui, Romæ nulla exſtat eiuſcemodi Vrbani Imago, quamquam nec vlla fere alia. Nam in æde ſanctæ Cæciliæ caput tantum depictum eſt. In aula vero Pontificia quæ Conſtantini dicitur, ob Imperatoris hiſtoriam ibidem in parietibus depictam, eſt Imago eius, verum nullo ferè diſcrimine ab alijs aliquot Pontificibus. Cæterùm dum hæc apud doctos diſcutio, & eruēdæ veritatis

cauſſa

cauſſa exagito, nolo cuiquam anſam prębere, vt ea imprudenter effutiendo, vinitorum mentes turbet, atque offendat. Nam ſi commendandus ſit eis patronus dici poterit duos eis eſſe eiuſdem nominis patronos, vnum Vrbanum Epiſcopum, in Francia notiorem, qui circa vineas varia præſtitit miracula. Alterum verò Vrbanū, propter Pontificatum Vrbis Romæ, & celebre martyrium, per totum orbem Chriſtianum notiſſimum. Quem ſibi vtriuſque Alemanniæ, fortaſſis & aliarum aliquot prouinciarum vinitores in patronum & defenſorem elegerunt. Sed quid eos mouit? Suggeſſimus paulo ſuperius, fortaſſis per errorem vtrumque Vrbanum commiſceri. Sed id nondum reſoluimus, neque apud plebeios reſolui expedit. Quare videamus quid adferri poſſit ad defenſionem inueteratæ conſuetudinis. Primùm ſcribit Bonauentura, in fine cap. 5. beatum Franciſcum in eremo Vrbani, cùm naturæ ſuæ defectum ſentiret, & vinum deeſſet, aquam in vinum optimum conuertiſſe. Quod in illa eremo, propter honorem & meritum Vrbani, vnde nomen habet, factum eſſe præſumitur. Deinde cùm in primitiua Eccleſia agri venderentur, & pretium ad pedes Apoſtolorum poneretur, Vrbanus decretalem tulit, de fundis

Eccleſiæ

Eccleſiæ offerendis: quòd ex his quàm ex precio plus vtilitatis Eccleſiæ proueniat. Itaque non dubito, tum temporis am- pliſſima vineta ab ijs qui martyrium quotidie exſpectabant Eccleſiæ oblata eſſe, ad peragenda diuina myſteria, & ad cleri pauperumque intertentionem. Sed hæc fortaſſis longè petita videbuntur. Itaque addamus etiam populares rationes. Vinitores conſtanter aſſerunt & à maioribus ſuis accepiſſe ſe dicunt, Vrbanum inter vineas latitaſſe in rabie perſecutionis. Quod etſi in geſtis Cæciliæ, aut alibi non legerim; fortaſſis tamen in geſtis ipſius Vrbani per Metaphraſtem ſcriptis, ſed nondum editis, latet, aut ex ijs Italiæ, locis, in quibus latuit, cognoſci poteſt. Nam nec eremum Vrbani agnoſceremus, niſi eius Bonauentura meminiſſet. Quid igitur mirum eſt, ſi ab illo petatur vinearum conſeruatio, quem aliquando per vineas ſalutem obtinuiſſe corporalem, conſtans eſt opinio? Eſt & alia ratio. Germani pro vino duos dies exoptant ſerenos, vigeſimum quintum Ianuarij qui eſt conuerſionis ſancti Pauli, & proximum diem æſtatis qui Vrbano ſacer eſt. Hinc alicubi lætitiæ ſigna exhibent, ſi dies illi obtingant ſereni; triſtitiæ verò ſi ingrati. At verò maiores noſtri, tunc inuodare ſolent Paulum & Vrbanum. Vnde Vr-

bano in æſtate datus eſt palmes virens, quem in hyeme Paulo dare non potuerunt. Id poſtea in picturam tranſijt. Nunc pietas maiorum multum refrixit, vt non ſit mirum vineas multis iniurijs obnoxias fieri. Imo pietas auita apud quoſdam in turpiſſimum abuſum degenerauit: nondum, inquit Scenckius, locis quibuſdam abolitum eſt; vt, ſcilicet, diui Pauli ac ſancti Vrbani Imagines in profluentem proijciantur, ſi forſan eorum dies feſtiui inciderint in cœlum pluuium, aut fœdam tempeſtatem. Eodem pertinet quod Ioannes Bohemus Aubanus ſcripſit in libro de moribus gentium, agens de Franconia; In die inquit, ſancti Vrbani, vinitores in foro, aut alio publico loco menſam locant, mappis, fronde, & pluribus redolentibus herbis inſtruunt, deſuper ſtatuam beati Pontificis ſtatuentes; quam, ſi dies ſerenus eſt, largo vino coronant, & omni honore proſequuntur: ſi verò pluuius, id non ſolum non faciunt, ſed lutum in eam proijciunt & aqua immodica perfundunt.

De Ima. cap. 13.

Lib. 3. c. 15.

Legitur verò inter antiquas præfationes benedictio vuæ in die Sixti Papæ & martyris, hunc in modum: Intra quorum nos conſortium non æſtimator meriti, ſed veniæ quæſumus largitor admitte. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Bene-

dic Domine & hos fructus nouos vuæ, quos tu Domine per rorem cœli,& inundantiam pluuiarum,& temporum ſerenitatem ad maturitatem perducere es dignatus;& dediſti eos ad vſus noſtros cum gratiarum actione percipi, in nomine Domini noſtri Iesv Chriſti. Per quem hæc omnia ſemper bona creas. Hæc autem præfatio non fuit commoda frigidis regionibus, in quibus vuæ tardius maturescunt. Illæ verò an aliam habuerint benedictionem,à ſe in die Vrbani vſitatam, non eſt improbabile,etſi fortaſſis id difficulter, propter raritatem ſcribentium, doceri poſſit.

IVNIVS.

Ioannis Baptiſtæ picturæ, cum exuuijs, & agno.

Capvt XX.

Obſeruanda ſunt etiam nonnulla, de Ioannis Baptiſtæ, præcurſoris Domini, picturis. Et primum quidem;quod cum exuuijs depingatur, dependente etiam exuuiarum capite,ſiue pellis cameli, ſacræ Euangeliorum hiſtoriæ non ſatis conſonum videtur. Non enim Euangelia habent ipſum veſtitũ fuiſſe pelle,ſed Matthæus ſcribit; Ipſe autẽ habebat veſtimentum (&, vt Græca habent, ſuum Matth 3

*Marc.*1. veſtimentum) de pilis camelorum. Marcus verò: Et erat Ioannes veſtitus pilis cameli. Vtebatur ergo Ioannes veſte contextâ ex pilis camelorum: quæ vilis erat, & facilè parabilis. (Abundat enim ea regio camelis.) Deinde etiam auſteritati pœnitentiæ quam prædicabat valde conueniebat. Neque putandum eſt diuum Hieronymum eius eſſe ſententiæ, quæ modò improbata eſt, dum Lætæ ſcribit, Ioannem in typum pœnitentiæ prædicandæ tortuoſiſſimi animalis veſtiri exuuijs. Hoc enim de contextis exuuijs intelligendus eſt dixiſſe, vt neque à Scriptura ſacra, neque à ſeipſo diſſentiat. Commentans enim in tertium caput Matthęi, diligenter inculcat ab Euangeliſta ſcriptum eſſe veſtimentum eius fuiſſe de pilis.

Quod autem nonnulli depingant Baptiſtam cum capite ab exuuijs dependente, hoc plus quàm imperitè fit. Et fortaſſis corruptela hæc ortum ſuum habet ab altera pictura, quæ vetuſtati placuit: nec mihi minus placere potuit, cùm animaduerti. Pictura talis eſt, Ioannes digito monſtrat Agnum Dei: pedibus autem Herodem, quem moriendo deuicit, conculcat. Huiuſcemodi Imago exſtat Brugis in claustro Canonicorum diui Donatiani. Qua nullam putat eſſe Dñ. Pamelius in tota vrbe vetuſtiorem. Simi-

lem

Item obſeruaui etiam Gandaui, dum Cathedralis Eccleſiæ reliquias, & ſacra impoſitoria perluſtrarem. Itaque aſſeuerare nolim pictores caput Herodis, in caput cameli, aut neſcio cuius beſtiæ conuertiſſe. Vrgeo tamen eos, vt quod erroneum eſt corrigant: quod melius eſt amplectantur. Nec in pictura negligenda eſt zona, de qua Marcus, Et zona pellicea circa lumbos eius: ſiue, ſuos. Huius enim ſpeciatim fit mentio, quod gentibus illis in more erat, vt & nunc pleriſque eſt, precioſas geſtare zonas. vnde Prouerb. vltimo, ſcribitur: Sindonem fecit & vendidit, & cingulum tradidit Cananæo: id eſt, mercatori. Deinde quò vel ſic oſtenderetur Ioannem Heliæ fuiſſe ſimilem, qui 4. Regum 1. deſcribitur piloſus, & zona pellicea circa lumbos eius.

Pingitur etiam cum Agno, ſicut dictum eſt lib 2.c.11. Qui vt clariùs diſtinguatur à bruto agno, appingunt nonnulli ad caput aureolam, ſiue coronam Sanctorum: & in humeris vexillum crucis.

Quod etiam in Romana Eccleſia obſeruatur, dum Agnis Dei benedicit: Inter alia enim benedictionis verba, ſic loquitur Summus Pontifex: Te ſuppliciter deprecamur, vt noſtræ vocis exoratus officio, has cereas formas immaculatiſſimi *Cerimoniarum Rom. lib. 1. ſect. 7.*

Agni Imagine figuratas, bene † dicere, & per inuocationē tui ſancti nominis ſanctificare; digneris; vt per eius tactum & viſum, fideles inuitentur ad laudes: fragor grandinum, procella turbinum, impetus tempeſtatum, ventorum rabies, infeſta tonitrua temperentur: fugiant, atque tremiſcant maligni ſpiritus ante ſanctæ Crucis vexillum, quod in illis exſculptum eſt.

Horum agnorum meminerunt etiam Alcuinus & Amalarius, de diuinis officijs perantiqui ſcriptores.

Apud Græcos tamen cum agno non depingitur, propter canonem 82. Trullenſem, quo nonnulli arbitrantur eos ſugillare voluiſſe Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem. Vnde hac de re conſultus à me Dñ. Ioannes Cornutus Valencenenſis, qui annis aliquot Nicoſiæ Græco Archiepiſcopo in Cypro cohabitauit, per litteras ita reſpondit. Quid præ manibus loco agni habeat apud Græcos diuus Ioannes, & memini, & in quibuſdam à me varijs in locis adnotatis, ſcriptum inueni, manibus chartulam tenere, in qua Græco idiomate ſcripta ſunt hæc verba, Ego vox clamantis in deſerto, Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius.

Pictura

155

Picturæ quædam principum Apoſtolorum, Petri & Pauli.

CAPVT XXI.

SEquitur biſeſtus dies Principum Apoſtolorum Petri & Pauli. Quos pingunt pictores ad viuum, vt facile ex ſola facie cognoſci poſſint. In qua re vetuſtatem imitantur. Sic enim ſcribit S. Germanus patriarcha Conſtantinopolitanus in ſeptima ſynodo. In ſeptimo hiſtoriæ Eccleſiaſticę libro Euſebius ſcripſit ſe Apoſtolorum Petri & Pauli Imagines vidiſſe. Aſſerit autem ea ſpecie qua putantur fuiſſe. Item Ambroſius de Geruaſio & Protaſio: Tertia verò nocte, defecto ieiunijs corpore, non dormienti, ſed ſtupenti (Geruaſius & Protaſius) cum quadam mihi tertia apparuere perſona, quæ ſimilis eſſet beato Paulo, cuius vultum me pictura docuerat. Ac rurſus, Conſtantinus in edicto donationis ſuæ: Interrogare cœpimus eundem beatiſſimum Papam (Sylueſtrum) vtrum iſtorum Apoſtolorum Imagines expreſſas haberet, vt ex ipſa pictura diſceremus hos eſſe, quos reuelatio docuerat. Tunc idem venerabilis pater Imagines eorundem Apoſtolorũ per Diaconũ ſuum exhiberi

Euſ. c. 14

Chryſto. ad fratres per Italiã, 19. Iunij

In tom. 1. Conc.

N 4 præceptis

præcepti: quas dum aſpicerem, & eorum quos in ſomno videram figuratos in ipſis Imaginibus cognouiſſem vultus, ingenti clamore, coram omnibus ſatrapis meis, confeſſus ſum eos eſſe, quos in ſomno videram. Idem refert Adrianus primus in Synodo Nicena ſecundâ, actione ſecunda. Ambroſij verò citata verba allegat in
Tom. 3. Cōc. fol. 218. ſcripto de Imaginibus. De caluitie autem quam Petro appingunt, habemus teſtimonium Clementis. Hieronymus enim
Galat. 1 in epiſtolam ad Galatas, in illud: Veni Hieroſolymam, videre Petrum. Non vt oculos, ait, genas, vultumque eius aſpiceret, & vtrum frontem veſtiret coma, an, vt Clemens in periodis eius refert, caluitiem haberet in capite. Eſt & apud Claudianum carmen quod huius meminit:
In Iacobū Magiſtrum equitū. *Per cineres Pauli, per cani limina Petri.*
Cur autem beatus Petrus cum duabus clauibus regni cœlorum pingatur, notum eſt ex ſacroſanctis Euangelijs. Sed à quibuſdam forte obſeruatum non eſt, quod vna clauis, aurea pingatur; altera, argentea. Exempla multa exſtant in Eccleſijs Romanis, in portis aliquot ciuitatum Italiæ, & Romæ, & in inſignijs Pontificum. Per auream clauem, intelligo poteſtatem abſolutionis: per argenteam, excommunicationis: Hæc enim inferior eſt, illa dignior. Rectè etiam

etiam corona in vertice pingitur, cùm eam geſtauerit in memoriam paſſionis Dominicæ: vt eſt apud Bedam quinto libro, hiſtoriæ Anglorum: & pueruIo cuidam beatiſſimi Apoſtolorum principes dignati ſunt apparere, Petrus detonſus, vt clericus: Paulus barbam habens prolixam, vt eſt apud eundem, libro quarto cap. 14.

Cap. 21. Vide etiã Theoriã S. Germani cap. 14. non longè ab initio.

Annotatio in Crucifixionem Petri principis Apoſtolorum.

CAPVT XXII.

QVod autem attinet ad crucifixionem Petri, principis Apoſtolorum, nonnulli eum pingunt funibus cruci alligatum, moti fortaſſis verbis Christi, malè intellectis, Cum ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò non vis, Quod dixit, ſignificans quã morte clarificaturus eſſet Deum. Nos tamen longè præferimus clauos. Nam Chryſoſtomus, in encomio Petri & Pauli, apud Metaphraſtem, exclamat ad beatum Petrum, Beati claui, qui membra tua penetrarunt. Et infra, Sit mihi enſis Pauli pro corona, & claui Petri pro lychnitibus gemmis infixis in orbem diadematis.

Ioã. vlt.

Lect. 5. & 6. Quæ ſancti Doctoris verba annuè leguntur in Octaua Apoſtolorum, abs Romana Eccleſia. Rurſus, Diuus Auguſtinus ſermone 149. de tempore: Crucifixus eſt Petrus: expertus eſt clauos: expertus eſt cruciatus. Euthymius præterea ad vltimum caput Ioannis, Alius te clauis adſtringet, ac ducet ad mortem. Quibus conſentit Simeon Metaphraſtes in commentario de vita Petri & Pauli. Accedit huc veriſimile eſſe Romanis non alium fuiſſe crucifigendi modum quàm Iudæis, à quibus Chriſtus cum latronibus clauis eſt crucifixus. Teſtis Auguſtinus, ſcribens tractatu 36. in Ioannem; Pendentes in ligno crucifixi, clauis ad lignum pedibus manibuſque confixi producta morte necabantur. Hieronymus præterea ſignificanter dicit, Petrum cruci eſſe affixum: quod in clauos competere videtur. Quo etiam reſpexiſſe arbitror inter Hiſpanos Prudentium, ſcribentem de coronis, Hym. 12

Figitur ergo manus ſubter ——

Lib. 2. c. 2. Sic & Hegeſippus in hiſtoria excidij Ieroſolymitani, A perſecutoribus, ait, cruci adiudicatus, popoſcit vt inuerſis veſtigijs cruci affigeretur, quod indignus eſſet qui ſimili modo crucifigeretur, vt paſſus eſt Dei filius. Vbi notandum in primis verbum

bum (affigeretur.) Alligari enim non eſt affigi, niſi impropriè, vt in hiſtoria ſancti Andreæ vitio fortaſſis interpretis. Quomodo vice verſa impropriè ſcripſit Gregorius lib. 18. Moralium, In cruce claui manus pedeſque latronis ligauerunt. Aduerte deinde quod inuerſus voluerit cruci affigi, ne ſimili modo crucifigeretur quo Dei filius. Sanè ſi non fuiſſet clauis affixus, fuiſſet ſatis magna diſſimilitudo à crucifixione Chriſti. Et tamen Tertullianus, in lib. de præſcrip. hæret. ſcribit Romæ Petrum paſſioni Dominicæ adæquatum eſſe: ad illud, ni fallor, reſpiciens, quòd ad inſtar Chriſti Saluatoris, clauis ſit ad crucem affixus. Edidit contra pictores hac de re Iudocus Badius, anno 1518. libellum Petri Richardi, Pariſienſis Doctoris & ſancti Petri Trecenſis Canonici. In quo auctor ille non tantum auctoritate hiſtoriarum, & ſanctorum patrum, pictores premit, ſed etiam per reliquias. Vrget enim clauum diui Petri Chriſti fidelibus oſtendi Lemouicis, in Baſilica diui Martialis: ſe etiam alterum diui Petri clauum vidiſſe in Mortaing, cœnobio monalium, ordinis Ciſtercienſium, in diœceſi Abrincenſi. Denique accedunt ſculpturæ & picturæ. Romæ ad quatuor clauos in cruce pendet in tabernaculo lapideo

Cap. 23.

Vrbanus Pontifex quare cum vite pingatur.

Capvt XIX.

INtermedijs non multis diebus, occurrit natalis Vrbani Pontificis. Qui cur à vinitoribus colatur,& quare cũ vite & vuis pingatur, ſæpius à me quæſitũ eſt. Et pro clara reſolutione nihil eſt apud Damaſum,aut in geſtis Vrbani,vel Cæciliæ martyris hiſtoria, ſed inter hiſtorias quas manu ſua ſcripſit religioſus Pater Rubeæ Vallis, Antonius Geems Bruxellenſis,inueni quarto nonas Aprilis hiſtoriam ſancti Vrbani Epiſcopi Lingonenſis, qui quieſcit in Diuionenſi monaſterio in argentea capſa. Ea autem hiſtoria habet varia miracula ſancti Vrbani Lingonenſis, partim pro retentione, partim pro ereptione, vel recuperatione vinearum. Ex quo ſuſpicor per errorē ęquiuoci nominis, vinitores pro Vrbano Lingonenſi Epiſcopo colere Vrbanum Papam, quē in Kalendarijs inuenerunt. Indeque etiā error is picturā inuaſerit: ſimili enim errore molitores noſtri Louanienſes in Eccleſia S. Quintini celebrarunt feſtum S. Victoris velut patroni ſui, decimo die Octobris, quo die Xanthis paſſus eſt

S. Victor

S. Victor cum ſocijs: ſed admoniti à paſtore ſuo, colunt nunc Victorem Maſſilienſem, qui mola contritus eſt. Eius natalis eſt 21. Iulij. Quo etiam die eum celebrant Victorini, tum Pariſijs, tum in locis. Certè Ambroſius Nouidius Fraccus Ferentinas, in ſacris faſtis ad Paulum tertium, in quibus ferias opificum diligenter recenſet, ne meminit quidem feſti ſancti Vrbani: ſed Vinalia vetus feſtum habet in feſto ſancti Martini: & ferias vindemiatorum latè annotat in die ſancti Matthæi Apoſtoli. vbi inter cætera Apoſtolum ita alloquitur. *Lib. 9.*

Ne ſis ingratus, Martinum, & te, inde vocabit:
Pinget & in multis nomina veſtra locis.
Dimidijſque acinis, nigroque alboque, notabit
Signa Dei: inq; aderis cura ſecunda dape.

Crux in vaſca, ita lacũ vocant, vuis depingitur dimidiatis.

Neque arbitror pictores noſtros accepiſſe hanc Vrbani picturam à Romanis. Quia quantum diligentia quorumdam cognoſcere potui, Romæ nulla exſtat eiuſcemodi Vrbani Imago, quamquam nec vlla fere alia. Nam in æde ſanctæ Cæciliæ caput tantum depictum eſt. In aula vero Pontificia quæ Conſtantini dicitur, ob Imperatoris hiſtoriam ibidem in parietibus depictam, eſt Imago eius, verum nullo ferè diſcrimine ab alijs aliquot Pontificibus. Cæterùm dum hæc apud doctos diſcutio, & eruẽdæ veritatis

cauſſa

cauſſa exagito, nolo cuiquam anſam prębere, vt ea imprudenter effutiendo, vinitorum mentes turbet, atque offendat. Nam ſi commendandus ſit eis patronus dici poterit duos eis eſſe eiuſdem nominis patronos, vnum Vrbanum Epiſcopum, in Francia notiorem, qui circa vineas varia præſtitit miracula. Alterum verò Vrbanũ, propter Pontificatum Vrbis Romæ, & celebre martyrium, per totum orbem Chriſtianum notiſſimum. Quem ſibi vtriuſque Alemanniæ, fortaſſis & aliarum aliquot prouinciarum vinitores in patronum & defenſorem elegerunt. Sed quid eos mouit? Suggeſſimus paulo ſuperius, fortaſſis per errorem vtrumque Vrbanum commiſceri. Sed id nondum reſoluimus, neque apud plebeios reſolui expedit. Quare videamus quid adferri poſſit ad defenſionem inueteratæ conſuetudinis. Primùm ſcribit Bonauentura, in fine cap. 5. beatum Franciſcum in eremo Vrbani, cùm naturæ ſuæ defectum ſentiret, & vinum deeſſet, aquam in vinum optimum conuertiſſe. Quod in illa eremo, propter honorem & meritum Vrbani, vnde nomen habet, factum eſſe præſumitur. Deinde cùm in primitiua Eccleſia agri venderentur, & pretium ad pedes Apoſtolorum poneretur, Vrbanus decretalem tulit, de fundis

Eccleſiæ

152

Eccleſiæ offerendis: quòd ex his quàm ex precio plus vtilitatis Eccleſiæ proueniat. Itaque non dubito, tum temporis amplisſima vineta ab ijs qui martyriunt quotidie exſpectabant Eccleſiæ oblata eſſe, ad peragenda diuina myſteria, & ad cleri pauperumque intertentionem. Sed hæc fortaſſis longè petita videbuntur. Itaque addamus etiam populares rationes. Vinitores conſtanter aſſerunt & à maioribus ſuis accepiſſe ſe dicunt, Vrbanum inter vineas latitaſſe in rabie perſecutionis. Quod etſi in geſtis Cæciliæ, aut alibi non legerim, fortaſſis tamen in geſtis ipſius Vrbani per Metaphraſtem ſcriptis ſed nondum editis, latet, aut ex ijs Italiæ, locis, in quibus latuit, cognoſci poteſt. Nam nec eremum Vrbani agnoſceremus, niſi eius Bonauentura meminiſſet. Quid igitur mirum eſt, ſi ab illo petatur vinearum conſeruatio, quem aliquando per vineas ſalutem obtinuiſſe corporalem, conſtans eſt opinio? Eſt & alia ratio. Germani pro vino duos dies exoptat ſerenos, vigeſimum quintum Ianuarij qui eſt conuerſionis ſancti Pauli, & primum diem æſtatis qui Vrbano ſacer eſt. Hinc alicubi lætitiæ ſigna exhibent, ſi dies illi obtingant ſereni; triſtitiæ verò ſi ingrati. At verò maiores noſtri, tunc inuocare ſolent Paulum & Vrbanum. Vnde Vr-

bano in æſtate datus eſt palmes virens, quem in hyeme Paulo dare non potuerunt. Id poſtea in picturam tranſijt. Nunc pietas maiorum multum refrixit, vt non ſit mirum vineas multis iniurijs obnoxias fieri. Imo pietas auita apud quoſdam in turpiſſimum abuſum degenerauit:

De Ima. cap. 13. nondum, inquit Scenckius, locis quibuſdam abolitum eſt, vt, ſcilicet, diui Pauli ac ſancti Vrbani Imagines in profluentem proijciantur, ſi forſan eorum dies feſtiui inciderint in cœlum pluuium, aut fœdam tempeſtatem. Eodem pertinet

Lib. 3. c. 15. quod Ioannes Bohemus Aubanus ſcripſit in libro de moribus gentium, agens de Franconia: In die inquit, ſancti Vrbani, vinitores in foro, aut alio publico loco menſam locant, mappis, fronde, & pluribus redolentibus herbis inſtruunt, deſuper ſtatuam beati Pontificis ſtatuentes; quam, ſi dies ſerenus eſt, largo vino coronant, & omni honore proſequuntur: ſi verò pluuius, id non ſolum non faciunt, ſed lutum in eam proijciunt & aqua immodica perfundunt.

Legitur verò inter antiquas præfationes benedictio vuæ in die Sixti Papæ & martyris, hunc in modum: Intra quorum nos conſortium non æſtimator meriti, ſed veniæ quæſumus largitor admitte. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Benedic

dic Domine & hos fructus nouos vuæ, quos tu Domine per rorem cœli,& inundantiam pluuiarum,& temporum ſerenitatem ad maturitatem perducere es dignatus;& dediſti eos ad vſus noſtros cum gratiarum actione percipi, in nomine Domini noſtri IESV Chriſti. Per quem hæc omnia ſemper bona creas. Hæc autem præfatio non fuit commoda frigidis regionibus, in quibus vuæ tardius matureſcunt. Illæ verò an aliam habuerint benedictionem,à ſe in die Vrbani vſitatam, non eſt improbabile, etſi fortaſſis id difficulter, propter raritatem ſcribentium, doceri poſſit.

IVNIVS.

Ioannis Baptiſtæ picturæ, cum exuuijs & agno.

CAPVT XX.

OBſeruanda ſunt etiam nonnulla, de Ioannis Baptiſtæ, præcurſoris Domini, picturis. Et primum quidem;quod cum exuuijs depingatur, dependente etiam exuuiarum capite,ſiue pellis cameli, ſacræ Euangeliorum hiſtoriæ non ſatis conſonum videtur. Non enim Euangelia habent ipſum veſtitū fuiſſe pelle,ſed Matthæus ſcribit, Ipſe autē habebat veſtimentum (& , vt Græca habent, ſuum Matth 3

Marc. 1. veſtimentum) de pilis camelorum. Marcus verò: Et erat Ioannes veſtitus pilis cameli; Vtebatur ergo Ioannes veſte contextâ ex pilis camelorum: quæ vilis erat, & facilè parabilis. (Abundat enim ea regio camelis.) Deinde etiam auſteritati pœnitentiæ quam prædicabat valde conueniebat. Neque putandum eſt diuum Hieronymum eius eſſe ſententiæ, quæ modò improbata eſt, dum Lætæ ſcribit, Ioannem in typum pœnitentiæ prædicandæ tortuoſiſſimi animalis veſtiri exuuijs. Hoc enim de contextis exuuijs intelligendus eſt dixiſſe, vt neque à Scriptura ſacra, neque à ſeipſo diſſentiat. Commentans enim in tertium caput Matthęi, diligenter inculcat ab Euangeliſta ſcriptum eſſe veſtimentum eius fuiſſe de pilis.

Quod autem nonnulli depingant Baptiſtam cum capite ab exuuijs dependente, hoc plus quàm imperitè fit. Et fortaſſis corruptela hæc ortum ſuum habet ab altera pictura, quæ vetuſtati placuit: nec mihi minus placere potuit, cùm animaduerti. Pictura talis eſt, Ioannes digito mónſtrat Agnum Dei: pedibus autem Herodem, quem moriendo deuicit, conculcat. Huiuſcemodi Imago exſtat Brugis in claustro Canonicorum diui Donatiani: Qua nullam putat eſſe Dn. Pamelius in tota vrbe vetuſtiorem. Simi-

lem

Item obſeruaui etiam Gandaui, dum Cathedralis Eccleſiæ reliquias, & ſacra impoſitoria perluſtrarem. Itaque aſſeuerare nolim pictores caput Herodis, in caput cameli, aut neſcio cuius beſtiæ conuertiſſe. Vrgeo tamen eos, vt quod erroneum eſt corrigant: quod melius eſt amplectantur. Nec in pictura negligenda eſt zona, de qua Marcus, Et zona pellicea circa lumbos eius: ſiue, ſuos. Huius enim ſpeciatim fit mentio, quod gentibus illis in more erat, vt & nunc pleriſque eſt, precioſas geſtare zonas. vnde Prouerb. vltimo, ſcribitur: Sindonem fecit & vendidit, & cingulum tradidit Cananæo: id eſt, mercatori. Deinde quò vel ſic oſtenderetur Ioannem Heliæ fuiſſe ſimilem, qui 4. Regum 1. deſcribitur piloſus, & zona pellicea circa lumbos eius.

Pingitur etiam cum Agno, ſicut dictum eſt lib 2. c. 11. Qui vt clariùs diſtinguatur à bruto agno, appingunt nonnulli ad caput aureolam, ſiue coronam Sanctorum: & in humeris vexillum crucis.

Quod etiam in Romana Eccleſia obſeruatur, dum Agnis Dei benedicit: Inter alia enim benedictionis verba, ſic loquitur Summus Pontifex: Te ſuppliciter deprecamur, vt noſtræ vocis exoratus officio, has cereas formas immaculatiſſimi *Cerimoniarum Rom. lib. 1. ſect. 7.*

Agni Imagine figuratas, bene † dicere, & per inuocationẽ tui ſancti nominis ſanctificare; digneris; vt per eius tactum & viſum, fideles inuitentur ad laudes: fragor grandinum, procella turbinum, impetus tempeſtatum, ventorum rabies, infeſta tonitrua temperentur: fugiant, atque tremiſcant maligni ſpiritus ante ſanctæ Crucis vexillum, quod in illis exſculptum eſt.

Horum agnorum meminerunt etiam Alcuinus & Amalarius, de diuinis officijs perantiqui ſcriptores.

Apud Græcos tamen cum agno non depingitur, propter canonem 82. Trullenſem, quo nonnulli arbitrantur eos ſugillare voluiſſe Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem. Vnde hac de re conſultus à me Dñ. Ioannes Cornutus Valencenenſis, qui annis aliquot Nicoſiæ Græco Archiepiſcopo in Cypro cohabitauit, per litteras ita reſpondit. Quid præ manibus loco agni habeat apud Græcos diuus Ioannes, & memini, & in quibuſdam à me varijs in locis adnotatis, ſcriptum inueni, manibus chartulam tenere, in qua Græco idiomate ſcripta ſunt hæc verba, Ego vox clamantis in deſerto, Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius.

Pictura

155.

Pictura quadam principum Apoſtolorum, Petri & Pauli.

Capvt XXI.

Sequitur biſeſtus dies Principum Apoſtolorum Petri & Pauli. Quos pingunt pictores ad viuum, vt facile ex ſola facie cognoſci poſſint. In qua re vetuſtatem imitantur. Sic enim ſcribit S. Germanus patriarcha Conſtantinopolitanus in ſeptima ſynodo. In ſeptimo hiſtoriæ Eccleſiaſticę libro Euſebius ſcripſit ſe Apoſtolorum Petri & Pauli Imagines vidiſſe. Aſſerit autem ea ſpecie qua putantur fuiſſe. Item Ambroſius de Geruaſio & Protaſio: Tertia verò nocte, defecto ieiunijs corpore, non dormienti, ſed ſtupenti (Geruaſius & Protaſius) cum quadam mihi tertia apparuere perſona, quæ ſimilis eſſet beato Paulo, cuius vultum me pictura docuerat. Ac rurſus, Conſtantinus in edicto donationis ſuæ: Interrogare cœpimus eundem beatiſſimum Papam (Sylueſtrum) vtrum iſtorum Apoſtolorum Imagines expreſſas haberet, vt ex ipſa pictura diſceremus hos eſſe, quos reuelatio docuerat. Tunc idem venerabilis pater Imagines eorundem Apoſtolorũ per Diaconũ ſuum exhiberi

Euſ. c. 14

Chryſto. ad fratres per Italiã, 19. Iunij

In tom. 1. Conc.

 præcepit

præcepti: quas dum aſpicerem, & eorum quos in ſomno videram figuratos in ipſis Imaginibus cognouiſſem vultus, ingenti clamore, coram omnibus ſatrapis meis, confeſſus ſum eos eſſe, quos in ſomno videram. Idem refert Adrianus primus in Synodo Nicena ſecunda, actione ſecunda. Ambroſij verò citata verba allegat in ſcripto de Imaginibus. De caluitie autem quam Petro appingunt; habemus teſtimonium Clementis. Hieronymus enim in epiſtolam ad Galatas, in illud: Veni Hieroſolymam, videre Petrum. Non vt oculos, ait, genas, vultumque eius aſpiceret, & vtrum frontem veſtiret coma, an, vt Clemens in periodis eius refert, caluitiem haberet in capite. Eſt & apud Claudianum carmen quod huius meminit:

Tom. 3. Cōc. fol. 318.

Galat. 1

Per cineres Pauli, per cani limina Petri.

In Iacobū Magiſtrum equitū.

Cur autem beatus Petrus cum duabus clauibus regni cœlorum pingatur, notum eſt ex ſacroſanctis Euangelijs. Sed à quibuſdam forte obſeruatum non eſt, quod vna clauis, aurea pingatur; altera, argentea. Exempla multa exſtant in Eccleſijs Romanis, in portis aliquot ciuitatum Italiæ, & Romæ, & in inſignijs Pontificum. Per auream clauem, intelligo poteſtatem abſolutionis: per argenteam, excommunicationis: Hæc enim inferior eſt, illa dignior. Rectè etiam

etiam corona in vertice pingitur, cùm eam geſtauerit in memoriam paſſionis Dominicæ: vt eſt apud Bedam quinto libro, hiſtoriæ Anglorum: & puerulo cuidam beatiſſimi Apoſtolorum principes dignati ſunt apparere, Petrus detonſus, vt clericus: Paulus barbam habens prolixam, vt eſt apud eundem, libro quarto cap. 14.

Cap. 21. *Vide etiã Theoriã S. Germani cap. 14. non longè ab initio.*

Annotatio in Crucifixionem Petri principis Apoſtolorum.

Capvt XXII.

Qvod autem attinet ad crucifixionem Petri, principis Apoſtolorum, nonnulli eum pingunt funibus cruci alligatum, moti fortaſſis verbis Chriſti, malè intellectis, Cum ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò non vis, Quod dixit, ſignificans quã morte clarificaturus eſſet Deum. Nos tamen longè præferimus clauos. Nam Chryſoſtomus, in encomio Petri & Pauli, apud Metaphraſtem, exclamat ad beatum Petrum, Beati claui, qui membra tua penetrarunt. Et infra, Sit mihi enſis Pauli pro corona, & claui Petri pro lychnitibus gemmis infixis in orbem diadematis.

Ioã. vlt.

bum (affigeretur.) Alligari enim non eſt affigi, niſi impropriè, vt in hiſtoria ſancti Andreæ vitio fortaſſis interpretis. Quomodo vice verſa impropriè ſcripſit Gregorius lib. 18. Moralium, In cruce claui manus pedeſque latronis ligauerunt. Aduerte deinde quod inuerſus voluerit cruci affigi, ne ſimili modo crucifigeretur quo Dei filius. Sanè ſi non fuiſſet clauis affixus, fuiſſet ſatis magna diſſimilitudo à crucifixione Chriſti. Et tamen Tertullianus, in lib. de præſcrip. hæret. ſcribit Romæ Petrum paſſioni Dominicæ adæquatum eſſe: ad illud, ni fallor, reſpiciens, quòd ad inſtar Chriſti Saluatoris, clauis ſit ad crucem affixus. Edidit contra pictores hac de re Iudocus Badius, anno 1518. libellum Petri Richardi, Pariſienſis Doctoris & ſancti Petri Trecenſis Canonici. In quo auctor ille non tantum auctoritate hiſtoriarum, & ſanctorum patrum, pictores premit, ſed etiam per reliquias. Vrget enim clauum diui Petri Chriſti fidelibus oſtendi Lemouicis, in Baſilica diui Martialis: ſe etiam alterum diui Petri clauum vidiſſe in Mortaing, cœnobio monalium, ordinis Ciſtercienſium, in diœceſi Abrincenſi. Denique accedunt ſculpturæ & picturæ. Romæ ad quatuor clauos in cruce pendet in tabernaculo lapideo Cap. 23.

altaris ſui, vbi cum coapoſtolo Paulo quieſcit. Eandem ſculpturam, affabre elaboratã, habent valuæ æneæ eiuſdem Eccleſiæ, liberalitate Eugenij 4. erectæ. Similis pictura ſed antiquior viſitur in æde diuæ Mariæ, quę eſt in Capitolio, ad oſtiũ ſecundariũ. Quare demus Petrum ſecundum hiſtoriã conueniẽtius depingi clauis affixum: ob id tamen non reprehẽdamus eius in cruce ad funes pendentis Imaginem. Nam ſtudioſè quidam videntur obſeruaſſe, quod tum honoris; tum etiam maioris diſcriminis cauſſa, ſolum Saluatorem noſtrum depinxerint clauis affixũ. De alijs verò, vt de Petro, & latronibus ſatis eis fuit exprimere, quod in cruce ſint paſſi, malueruntque eis clauos adimere, nè eorum Imagines cum figura Saluatoris noſtri in cruce pendentis, à ſimplicioribus imperitè confunderentur. Certè maiores noſtros noluiſſe hîc exactos eſſe, ſatis indicat latronum crucifixio, quæ paſſim à manifeſta hiſtoria diſcrepat: tum etiam antiquæ quædam picturæ, tam Romæ, quàm alibi, in quibus Beatus Petrus funibus cruci appendet. Tales Romæ eſſe intellexi, in æde Mariæ tranſ-pontina, in ſancto ſanctorum Eccleſiæ Lateranenſis, & in ſacello Capitolino.

Annotatio

Annotatio in decollationem Pauli Doctoris gentium.

CAPVT. XXIII.

SImilis pœnè difficultas moueri poteſt de decollatione Pauli Apoſtoli, an videlicet depingi debeat ex eius gutture fluxus ſanguinis, an lactis. Apparet de ſanguine, quia apud Metaphraſtem exſtant Chryſoſtomi verba, Quiſnam locus tuum excepit ſanguinem, qui cruentauit quidem exteriorem tunicam barbari, qui te palo affixit; atram autem eius animæ veſtem, dealbauit modo inexplicabili. Quo etiam ſpectat, quod Hieronymus Caſtruccio ſcribit, Paulum Apoſtolum Neronis gladium cruentaſſe. In contrarium tamen eſt apud Auguſtinum, ſermo de ſanctis 25. apud Ambroſium 67. Qui etſi fortaſſe neutrius eorum ſit, eſt tamen vetuſti ſcriptoris. Idem habet Gregorius Turonenſis, Magni Gregorij æqualis, in libro de gloria martyrum. Sed fortaſſis vrgebis Gregorium Turonenſem, bonũ quidem eſſe & ſanctum hiſtoricum, qui tamen non ſatis comperta quædam de Apoſtolis conſcripſerit. In quibus locum habeat quod Helduinus in Areopagiticis Galeni ſcripſit; in præfatione de vita *Cap.* 29.

Dioniſij,

Dioniſij, Parcẽdum eſſe ſimplicitati viri religioſi, Gregorij Turonenſis Epiſcopi: qui multa (ſiue potius quædam) quam ſe veritas habeat æſtimans, non calliditatis aſtu, ſed benignitatis, ac ſimplicitatis voto, litteris commendauit.

Dicã igitur breuiter quæ ſit Romanæ Eccleſiæ hac in re conſuetudo. In octaua Apoſtolorum habet lectio ſexta, ex ſermone Ioannis Chryſoſtomi, Quiſnam locus tuũ ſanguinẽ excepit, lactis ſpecie, in eius qui te percuſſit tunica apparentẽ, qui animam illius barbari ſupra modum dulciorem reddens, fidelem effecit, cum ſocijs Occurrit autẽ mox difficultas. Sermonem iſtũ Romani Breuiarij, eſſe Ioannis Chryſoſtomi apud Metaphraſtẽ, apud quem contrarium legitur, vt in initio capitis citatũ eſt, interprete Gentiano Herueto. Locus ſanè perplexus, in quo diſcutiendo primum fluctuare cœpi, & mecũ diſputare, nũ alterutra lectio ſit illegittima, an verò Romani ſub finẽ ſextę lectionis, relictis Chryſoſtomi verbis, ponendã iudicarint ſententiã apud ſeſe receptiſſimam & indubitatam, & fortaſſis etiã picturis alicubi expreſſam. Sed periculoſæ ſunt coniecturæ. Itaque nodum retuli ad Ioannẽ Grauium Louanienſem, presbyterum Societatis Iesv, Romæ tunc agentem, vt is deſuper Romanos conſuleret,

quos

quos nihil temerè hîc feciſſe non dubitabam. Ab eo autem benignum & eruditũ reſponſum accepi: in codice Vaticano omnino ita inueniri, vt Gentianus Heruetus in tomis Aloyſij tranſtulerat, nulla lactis facta mentione. Non aliter in Græco, quàm in Latino legi, apud Simeonem Metaphraſtem, qui iuxta nomen ſuum quædam de ſuo ſæpius intermiſcuit. Verum autem & purum Chryſoſtomi ſermonem exſtare in peruetuſto codice variorum eius apud Illuſt. Cardinalem Sirletum, virum non minus affabili humanitate, quam eruditione, clarum. In eo autem libro ſermo allegatus eodem modo legitur, vt in Romano Breuiario, niſi quod librariorum errore ſcriptum videatur, ſuper modum, pro ſuper mel: Græca enim ſic habent, Ποῖος τόπος τὸ σοῦ ἐδέξατο αἷμα, τὸ γαλακτοειδὲς ὀφθὲν ἐν τῷ χιτῶνι τοῦ σε ἀσκολοπίσαντος, ὅπερ τὴν βαρβάρου αὐτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ μέλι γλυκάναι πίστον παρητκιύασαι γενέσθαι μετὰ τὸ σκυλαιρων. Animaduerſum eſt ab eodem Grauio lac profluere in decollatione, quæ exſtat Romæ in frõtiſpicio porticus diui Petri. Quod igitur à Beato Hieronymo ſcriptum eſt, Paulum Neronis gladium cruentaſſe, hoc de albo cruore accipi poteſt, vel quòd & cruor & lac ex collo eius profluxerint. Nã in martyrio Pauli, quod Lino Põtifici & mar-

& martyri inſcriptum eſt, legitur, de corpore Apoſtoli vnda lactis in veſtimenta militis exſiluiſſe, & poſtea ſanguis defluxiſſe.

Paulus quibus de cauſſis ſæpe à dextris Petri pingatur.

Capvt XXIV.

Reſtàt nunc quæſtio, dudum agitata, an Pauli Apoſtoli Imago rectè à dextris Petri collocetur. Hoc enim à priſca vetuſtate ad hæc vſque tempora obſeruatum eſt in Apoſtolicarum litterarum ſigillis, & in Pontificio ſacello. Alibi etiam in picturis, & marmoribus, in ſæpius obſeruare licet. Vt igitur hanc quæſtionem, qua poſſim breuitate, expediam: Conſtat in primis Petrum rectè Paulo præponi. Hoc enim à diuerſis Pontificibus obſeruatum fuit, & etiamnum hodie obſeruatur in Romana moneta. Idemque perſpicuum fit ex antiquiſſima tabula, Conſtantini, vt aiunt, tempore depicta, quam ipſius Diui Petri Baſilicæ Canonici diligenter cuſtodiunt. Exſtantque pro hac pictura diuerſæ rationes, quarum nonnullas refert Mucantius: plures verò Paris Craſſus, olim Piſaurienſis Epiſcopus, & cerimoniarum præfectus,

præfectus, decimo Leoni ſcribens: Quod verò è contra Paulus Petro, qui dignior eſt, aliquoties præponatur, perquam abſurdum videretur, niſi in eius defenſionem pulcerrima occurrerent argumenta. Quæ ſeptem referemus ex erudiſſimo tractatu, quem de Imaginibus Petri & Pauli, ad Gregoriũ XIII. ſcripſit Franciſcus Mucantius Romanus I. C. & Cerimoniarum magiſter. Neque tamen putandum foret priſcis illis patribus rationem defuiſſe, etiam ſi illi à nobis ignoraretur. Nam & in rebus maioris momenti, vt in Eccleſiaſticis traditionibus, deſunt nobis aliquando liquidæ rationes: in quibus locum habet quod ſub finem Eccleſiaſticæ Hierarchiæ ſcribit Sanctus Dionyſius: Non noſtra ſcientia diuina omnia circumſcribi, multáque eorum quæ à nobis ignorantur, cauſas habere Deo digniſſimas quas nos quidẽ ignoremus, cognitas autem habeant nobis ſuperiores ordines.

Sed ad rationes veniamus, quarum prima ab antiquitate ſumitur. Hanc primo loco vrget Petrus Damianus, Cardinalis, Epiſcopus Oſtienſis, qui ante annos 500. ſcripſit Deſiderio abbati, Occurrit mihi, quod ipſe à me quæſtione propoſita ſæpenumero requiſiſti, cur videlicet in Imaginibus picturarum per vniuer-

In epiſt. MS. & apud Mucãt.

vniuerſas Romæ adiacentes prouincias, Petrus, qui primus eſt, ad ſiniſtram, coapoſtolus autem eius Paulus, conſtituatur ad dextram cùm iuxta vulgarem ſenſum hoc rerum ordo depoſcat, vt Petrus qui Senatus Apoſtolici Princeps eſt, dextrum Domini latus, Paulus verò qui minor eſt, ſiniſtrum iure poſſideat. Sed durum eſt valdè vt opinemur quia tam egregium, tamque famoſum Apoſtolicæ diſpoſitionis ordinem, inconſultè atque inconſideratè, deuota Deo ac religioſa vetuſtas admiſerit. Neque enim credendum eſt, vt Conſtantinus Imp. imo Papa Siluester, totque poſt eos Principes & ſacerdotes, in Eccleſiaſticæ diſciplinæ cura peruigiles, atque ſolertes, hunc ordinē tantorum Principum negligendū ducerent, ſi increpatione aliqua dignum exiſtimarent. II. ratio. Quia Benjamin Latinè ſonat, filiū dextræ. Cōſtat autē Paulū non tantū de tribu Bējamin fuiſſe, ſed & ipsū Benjamin poſtremum inter filios Iacob, Pauli typum geſſiſſe. Itaque rectè Paulus, filius dexteræ, à dextera collocatur, cui Deus dexteræ ſuę virtutem, plus quodammodo quàm alijs eſt impartitus: quique contra gentes per fortem dexteram dimicauit. III. ratio. Quia dextera ſignificat vitam cœleſtem: ſiniſtra autem temporalem.

Vnde

Vnde non immeritò dexter locus Paulo tribuitur, qui viuens adhuc ad cœleſtia raptus eſt. Vbi arcana audiuit, quæ non licet hominibus loqui, & ad Apoſtolatū vocatus eſt, Deo iā glorificato. IIII. ratio. Quia Petrus potiſſimum fuit Apoſtolus circumciſionis, Paulus autem gentiū: quę relicta ſynagoga ad dexterā Dei ponēdæ ſunt. V. ratio. Per Petrum, præſens actiua vita figuratur: ideoque ei cōpetit ſiniſtrū latus, quo actualis vita exprimitur. Has quinque rationes tradit Mucantius, ex epiſtola Petri Damiani, ad Deſiderium abbatem. Mediam autem ſiue tertiā, tradunt etiam Innocentius 3. ſermone de Euangeliſtis, Thomas in 1. ad Galatas, Guilelmus Durantes lib. 7. Rationalis cap. 44. & alij. Sequentes verò duas ſuperaddit Mucantius. VI. ratio. Petrus à ſiniſtris collocatur, vt inde documentum ſumamus, ſummum Pontificem humilitate decoratum eſſe oportere, ſicut ipſe Petrus fuit. Vnde iſtud arbitror obſeruari in altari ſacelli Pontificij. VII. ratio. Dū Paulus Petro præponitur, ſignificari poteſt hos Apoſtolos eſſe æquales meritis: quodque nihil debeamus de ipſis ſentire diuerſum, quos & electio pares, & labor ſimiles, & finis fecit æquales. Nam & ſcriptura æqualitatem inter Filium & Patrem ſignificat, dum filium aſſerit ad dexteram

dexteram Patris ſedere. Igitur.

Biſſenos inter proceres duo lumina, per quos
Roma potens magni ſuſtinet orbis onus.
Seu dextra, læuaque ſedent, par gloria vtrique,
Par honor & laus eſt: ſtat bene quiſque loco.

Part.3. Conſi.2. Neb.c.3. loc. Script. Addit Catanæus lib. de gloria mundi, ex Antonio Nebriſſenſi, Grammatico, Petrum in ſiniſtro collocari, quia læua pars pro digniori apud antiquos eſt habita. Quod aſſumptum Mucantius non tantum negat, ſed etiam doctè refutat. Quod verò Centuriones Magdeburgenſes aſſerunt, Paulum aliquando à dextra depictum eſſe à veteribus, vt ſignificarent Petrum cæteris Apoſtolis non eſſe ſuperiorem, ſed parem, hoc commentum eſſe, & nouitium, & hæreticum, nullus Catholicorum dubitare poteſt, apud quos Apoſtolicæ Sedis primatus à Petri Apoſtoli temporibus hactenus refulſit, & fulgere non deſinet. Quo ſpectat etiam quod nonnulli hæretici omnibus Apoſtolis in picturis tribuant claues regni cœlorum, quos Eccleſia peculiariter Petro tribuit.

IVLIVS.

Maria Magdalena abſque veſtium pompa pingatur.

Caput XXV.

SEquitur Iulius Menſis, ſiue Quinctilis, & in eo natalis Mariæ Magdalenę. Hanc autem pœnituiſſe veſtitu non exprimunt Euangeliſtæ, ſed non eſt dubium quin tam perfectæ pœnitentiæ exemplar, etiam habitum induerit qui pœnitentem decebat. Ideoque indecenter à pictoribus pingitur cum pompa veſtium, pœnitentiam agens, aut crucem prouolutis genibus amplectens. Canit enim de ipſa Eccleſia, Regnum mundi, & omnem ornatum ſæculi contempſi, propter amorem Domini mei Ieſu Chriſti. Neque impudicè pingenda eſt, vt peccatrix, ſed pudicè. Quod à multis contra inſolentiam pictorum eſt notatum. Pulcrè Petrus Bacherius, in Homilijs, Malim, ait, Suſannā pingi ac delineari ingemiſcentem, ac lacrymis infuſam ad cœlum attollentē oculos, quàm ſeminudam ad lauacri aquas ſe ſtygmate perungentē. Maiores enim tum faces ac ſcintillas ſubdet ad imitandum. Quod & cæteris diuitum Imaginibus intelligi velim. Quis enim non videt, Reſp. S.

vtiliorem

lum beneficium ſit idonea. Nos quidem non negamus Iacobum & Ioannem tunc pueros fuiſſe phraſi ſacræ Scripturæ, ſed puritate & ſimplicitate, non autẽ ætate. Quomodo de Dauid, qui mortuus eſt ſenex, & plenus dierum in Euangelio legitur, Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui. *Luc. 1.*

Chriſtophori pictura multipliciter diſtutitur.

Caput XXVII.

Plura dicenda ſunt de Chriſtophoro martyre, cuius natalis eundem diem incidit. Et in primis ſolent eum paſſim pingere in aulis ædium, & in templis, vt facilè conſpici poſſet. Imò audio in Alemannia multis locis depictum eſſe extra templum, circa ingreſſum, aut in exteriore templi pariete. Huius autem cauſam indicant quibuſdam locis ſubſcripta carmina, qualia ſunt:

Chriſtophori ſancti ſpeciem quicunque tuetur,
Iſta nempe die non morte mala morietur.

Verùm cum aliàs diximus iſtud vanum eſſe, meritò rectiùs facere cenſentur, qui alio decenti loco eius Imaginẽ ſtatuunt, vt ex loco non poſſit huius vani erroris occaſio doſumi. *Lib. 2. cap. 36.*

Rurſus,

Rurſus, pictores pingentes in humeris Chriſtophori Chriſtum, & alia quædam ei appingentes, reſpexerunt ad id quod *Leg. 95.* Legenda aurea habet, eremitam quendam ei dixiſſe: Cùm proceræ ſtaturæ ſis, & fortis viribus, ſi iuxta fluuium cum reſideres, & cunctos traduceres, regi Chriſto, cui ſerui deſideras, plurimùm gratum eſſet, & ſpero quòd ibidem ſe tibi manifeſtaret. Deinde multa plauſibiliter addit, quod puerum Chriſtum in humeris portauerit, & miratus ſit eius pondus, dixeritque fluuium tranſgreſſus: In magno periculo puer me poſuiſti, & adeò ponderaſti, quòd ſi totum mundum ſuper me habuiſſem, vix maiora pondera perſenſiſſem. Ad quem puer: Ne mireris Chriſtophore, quia non ſolùm ſuper te totum mundum habuiſti, ſed & illum, qui creauit mundum, tuis humeris baiulaſti. Sed an hæc ſint certa, neſcio. Hoc ſcio, quòd aureæ Legendæ author præmittat, vt in quibuſdam geſtis ſuis legitur: & quòd nihil tale habeat hiſtoria eius manuſcripta, cuius pars in Eccleſijs legitur. Itaque pictura hæc exprimens, etſi numeranda ſit inter eas, quæ probabiles ſunt ſimplici populo: apud doctos tamen aut parum, aut nihil probabilitatis habet: ac proinde ab iſtis non eſt extendenda. Principale tamen videlicet Imago Chriſtophori

cum

cum Chriſto in humeris, videtur mihi à doctis extendi poſſe, aliò tamen referendo ſignificationem, vt dicatur Chriſtum in humeris portare, ad ſignicandũ, quod ſicut nomine, ſic & re, fuerit verus Chriſtophorus, ſiue Chriſtiferus. Sicut enim Agnes, quia ſecundum nomen ſuum Agna, id eſt, caſta, erat, cum Agno apparuit: ideoque etiam cum Agno pingitur: eum in modum Chriſtophorus non ſolùm in ſuo pectore Chriſtũ portauit: ſed, vt Martyrologia habẽt, *9. Cal. Aug.* Niceta & Aquilina eius prædicatione ad Chriſtum ſunt conuerſæ. Imò, ſi rectè *Leg. 95.* citetur in Aurea legenda; Ambroſij in Præfatione, verba ſunt, Chriſtophoro tantæ virtutis cumulum & doctrinæ gratiam Domine contuliſti, vt 48. millia hominum de Gentilitatis errore ad Chriſtiani dogmatis cultum coruſcantibus miraculis reuocauerit. Quid igitur mirum eſt ab eo in picturis portari Chriſtum, qui ſecũdum nomen ſuũ Chriſtum multis modis portauit. De tranſlatione porrò per mare, & alijs, quæ appingũtur, ſcribit Wicelius nullam ſyllabam legi. Et *In hagiologio.* tamen iam pridem ea excuſata ſunt ab Hieronymo Vida, Cremonenſi poëta. Is enim non inelegantem ſcripſit hymnum Chriſtophoro Martyri, hunc in modum.

O *Chriſto-*

Chriſtophore, infixum quòd eum vſque in corde gerebas,

Pictores Chriſtum dant tibi ferre humeris:

Quem geſtans quoniam multa es perpeſſus amara,

Te pedibus faciunt ire per alta mari.

Id quia non poteras, niſi vaſti corporis vſu,

Dant membra immanis quanta gigantis erãt,

Vt te non capiant, quamuis ingentia templa,

Cogeris & rigidas ſub Ioue ferre hiemes.

Omnia quòd victor ſuperàſti dura, virentem

Dant manibus palmam, quâ regis altus iter.

Quod potis ars tibi dat, nequeat cùm fingere vera.

Accipe cuncta bono tu bonus iſta animo.

Quod ſi aſſumas hæc longè petita eſſe, non inficior. Sed memineris aliter tractandam eſſe obſcuram & raram picturam: aliter Imaginem vbique notiſſimam. Et vt non facilè huiuſmodi damnanda eſt, ſic potius benignè eam interpretandam eſſe: quamuis non niſi longè petita expoſitione id fieri poſſit. Sed hæc hactenus.

Abſit autem vt hinc ſuſpicemur Chriſtophori picturam tantum eſſe hominis Chriſtiani Imaginem ſeu ſchema: nullum autem fuiſſe eo nomine martyrem. In quem errorẽ præceps ruit Philippus Melanchthon, cuius in apologia Cõfeſſionis Auguſtanæ hæc ſunt verba, Chriſtophorum

165

rum pinxit aliquis vir prudens, vt ſignificaret per allegoriam, magnum oportere animi robur eſſe in his qui ferrent Chriſtum, hoc eſt, qui docerent Euangelium aut confiterentur, quia neceſſe ſit ſubire maxima pericula. Deinde ſtolidi Monachi apud populum docuerunt inuocare Chriſtophorũ, quaſi talis Poliphemus aliquãdo exſtitiſſet. Maiori cũ modeſtia, et ſi pari ferè errores ſcriptũ reliquerunt Cẽturiatores, Chriſtophorus Eunuchus, ab eremita quodã iuſſus eſt migrare ad fluuiũ, ac per eum, quia ingenti eſſet ſtatura, peregrinantes trãſportare, &c. Hæc narratio peruulgata eſt, ſed quam hiſtoriam nos eſſe non affirmamus: cogitationem tamen pij alicuius eſſe hominis putamus de Eccleſia. Quæ omnia magnam haberent probabilitatem, niſi aliunde erroris ſui conuincerẽtur. Nam vt geſta ea omittamus, quæ paſſim in antiquis exſtãt Eccleſiarum Breuiarijs, &, vt prætereamus Nicephori Calliſti teſtimonium, qui eum ſub Decio martyrem factum prodit: nónne Francia tempore Remig'j ſui Apoſtoli, Habuit Eccleſiam ſancti Chriſtophori mártyris? Habuit. Teſtis eſt enim eius rei locuples Hincmarus Epiſcopus Remenſis. Et in Germania laudatur à Rothgero, Brunó, Colonienſis Archiepiſcopus, Ottonis Imperatoris

Cent. 4. cap. 12.

Lib. 5. cap. 27.

Oẞ. 11.

frater, quòd Chriſtophori pretioſas reliquias, ad ſuæ Eccleſiæ ſedem, vnico ambitu attraxerit. Quid quod inter eoſdem Germanos, & nomẽ eius à multis ſæculis in Litanijs fuerit lectũ? repéritur enim in Litania Francòfurti reperta, quam in vſu Eccleſiarum tempore Ludouici Pij fuiſſe; qui eam perleget ambigere non poterit. Habuit & Italia anno 743. baſilicã Beati Chriſtophori ad quinquageſimum à Rauenna lapidem. De qua Sigonius, libro tertio de regno Italiæ, mentionem ingerit: & iam antea monaſterium ſancti Chriſtophori: cuius Gregorius primus meminit. In Græcia porrò fuiſſe oratorium & monaſterium Chriſtophori martyris, cognoſcitur ex hiſtoria Theodori, Siceorum Archimandritę à Georgio eius diſcipulo deſcripta. Quæ exſtat in tomis, ſecundo hiſtoriarum, & tertio Conciliorum, apud Suriũ. His verò teſtimonijs quæ ex quatuor diſtinctis & celeberrimis orbis Chriſtiani prouincijs, à nobis nòn longa obſeruatione ſunt annotata, non dubito quin, maiori diligentia adhibita, plura ſuperaddi poterunt. Itaque concludimus Chriſtophori picturam non eſſe cogitationem pij alicuius hominis de Eccleſia, aut typum docentis vel confitentis Euangelium, vt ab aduerſarijs eſt annotatum; ſed eſſe veri martyris, qui

Wicel. in exercitat. pietatis.

Lib. 8 I. epiſt. 33.

qui fortiter & conſtanter Chriſtum in tormentis confeſſus eſt, veram Imaginem, cui tamen per allegoriam, quam Vidæ carminibus explicuimus, non paucà ſunt admixta. In eadem explicanda non inelegans eſt Laurentius Xereſanus, in libris quos reſtituit de ratione ſtudij Theologici, quamquam per imprudentiam (quæ facilè obrepit in hæreticorum ſcriptis purgandis, dum illi lenocinijs verborum ſua molliter & plauſibiliter dicunt) ſcriptum reliquerit, confictam Chriſtophori picturam adumbrare Euágelij præconem. Neque enim hæc verba Catholici ſunt ſcriptoris, ſed hæretici, in quibus latens venenum à Theologo opus recognoſcente non eſt animaduerſum. Verba apud eum hæc ſunt, In declamationibus exponetur quid ſibi velint picturæ, & confictæ quædam hiſtoriæ, veluti pictura Chriſtophori, quæ adumbrat Euangelij præconem, qui dum Chriſtum extollit & circumfert viſendum, cognoſcendumque omnibus, periclitatur in procellis & fluctibus huius mundi, atque à malis hominibus tamquã monſtris, ac beluis marinis, vndique infeſtatur: ſed tamen indefeſsè reſpectans ad lucernam verbi Dei, quam ſancti patres, Prophetæ & Apoſtoli, de Eccleſia prodeuntes accenſam oſtentant ac *Lib. 3. c. 7.*

protrudunt, nixus præterea ſpe iucūdiſſimorum fructuum in poſterum, vel poſt hanc vitam recipiendorū (quos baculus supernè virens & florens promittit) & contentus tenui ſorte, victu nimirum, & veſtitu (teſtantur id in pera panis & piſciculus, vili parabiles, item veſtis curta, & minimè lacinioſa) tandem ad littus & ſtationem contendit, vbi quiete & gloria æterna cum Chriſto, quem geſtauit, fruetur. Hæc apud Xereſanum leguntur, & ad explicandas allegoricas Chriſtophori picturas multum conducunt. Sed quæ iam inculcata ſunt, pertinent ad martyrem Chriſtophorum: nec tolerandum arbitror, quod ab hæreticis trahantur ad adumbrandum Euangelij præconem, quaſi tota hiſtoria martyris Chriſtophori, velut fabula & figmentum; ſit reijcienda.

Viderit etiam Ioannes Humæus, cùm in eundem lapidem, ſibi per ſuæ gentis ſpurios ſcriptores poſitum, incautus offenderit, qui allegoriam de ſancto Chriſtophoro, Chriſtiano & Catholico quidem ſpiritu conſcripſit: duriùs tamen eam tractat, & nimis in aduerſariorum partes propendere videtur, dum inter alia ſcribit,

Hæc ſub Chriſtophori monſtrauit Imagine, quiſquis

Figmenti

167

Figmenti extiterit primus mortalibus auctor,
Cumque nihil fidei contra pia fabula dicat,
Sub quouis ſanè tolerari iudice quibit.

De familia Sanctæ Annæ depicta.

CAPVT XXVIII.

SEquēti die multis in locis celebris eſt diuæ Annæ, auiæ Saluatoris noſtri memoria. Cuius pictura cum tribus Marijs, & tribus maritis, & filiarum prolibus, deſumpta eſt ex hiſtoria quæ vulgo probabilis eſt. Tres enim Marias & totidem maritos defendunt Petrus Sutor Carthuſianus in libro de triplici connubio Annæ, & Natalis Beda contra Fabrum. Sed qui hanc hiſtoriam inter recentiores collegerunt, indſcant ſe magis ſecutos eſſe probabilem quandam ipſorum iudicio è ſacra ſcriptura & ſcriptoribus coniecturam, quàm ſolidam à maioribus acceptam traditionem. Docti verò, quædam ex eis, tanquam manifeſtè erronea, aut incerta, reijciunt, vt quòd tertius maritus dictus ſit Salome, & filia eius Maria Salome: & nepotes eius ac conſobrini Domini, Iacobus & Ioannes: cùm ex Euangelio clarè conſtet Salome nomen eſſe matris Zebedæorum: & Iacobus Alphæi dictus ſit frater

Domini,id eſt, cognatus, ad diſtinctionē Iacobi Zebedæi. Rurſus, Mariā matrem Iacobi, Simônis, & Iudæ, Apoſtolorum, malunt quidam dictam eſſe ſororem matris Domini (ſicut Ioſeph dictus eſt pater Domini, & ſicut fratrum vxores dici ſolent ſorores) quia fuit vxor Cleophæ, quē fratrē fuiſſe Ioſephi habet ex Hegeſippo Euſebius libro 3. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. Sententiam itaque de vnica Annæ filia, tanquam probabiliorem amplectuntur, Euthymius Zigabonus Græcus vetuſtus auctor, in decimum nonum Ioannis, Cornelius Ianſſenius cap. 143. in Concordiam Euangelicam, Petrus Caniſius lib. de Maria cap. 4. Melchior Canus lib. 11. in locis Theologicis cap. 5. Iudocus Clichthoueus, Iacobus Faber Stapulenſis in libris de tribus Annis & vna, & alij nonnulli: Quibus ex damnatis auctoribus, qui à fide naufragarunt, accedit Henricus Cornelius Agrippa, in libro quem conſcripſit, quamuis nimis licenter, de Beatiſſimæ Annæ monogamia ac vnico puerperio, Quare, non eſt apud Doctos certum & euidens omnino, an B. Anna duos maritos habuerit: minùs verò certum, an tres habuerit coniuges, & ex eis tres filias. Cùm ergo non expediat vt docti in pictura certis apertè incerta miſ-

Cap. 11. ſed 10. Ruffini.

ant,

ceant, ſufficiat eis, ſi placet pingere Beatam Annam cum filia & Saluatore, & ſi velint, cum Ioachim & Ioſeph. Reliqua verò in Imaginibus poſitis & in ponendis à plebe, ipſi tolerent, quamdiu legitima poteſtas ea non improbat.

Martha cum aſpergillo cur ſculpatur.

Capvt XXIX.

Eodem menſe colunt Romani natalem Marthæ: quæ pingitur cum aſpergillo, & aqua benedicta. Cuius cauſſam tradit Clichthoueus. Cùm, ait, in Aquenſi adhuc territorio diuerſaretur, erat ſuper Rhodanum fluuium inter Arelatem & Auenionem draco immenſæ molis, interdum ſub aquis latitans, & aliquando ſuper terram gradiens, qui & nauibus naufragium plerumque intulit, & viatoribus exitium. Rogata autem Beata Martha, crucis ſigno illi oſtenſo, & aqua benedicta in illum reſperſa, manſuetum & innoxium reddidit. Quod cernens populus lanceis & lapidibus mox draconem peremit. Hoc autem miraculum repræſentatur per effigiationem Imaginis ſanctæ Marthæ fieri ſolitam. *Homil. de Martha.*

AVGVSTVS.

Laurentij Imago quàm conuenienter nummis imprimatur.

Capvt XXX.

SVnt autem, vt ad Auguſtum menſem tranſeamus, quædam picturæ ex hiſtorijs ſatis notæ. Qualis eſt Dominici Patriarchæ Prædicatorum, cum catulo qui faculam ardentem gerit: Laurentij archidiaconi cum craticula. Sed quædam ſunt quæ aliunde egeant obſeruatione, ac illuſtratione. Exempli gratia, paucis notum eſt quod antiquitus Roma, Bononia, & Viterbum, Laurentij Imaginem ſolent monetæ imprimere, vt habet Deſiderius Langobardorum Rex in ſuo edicto quod Viterbinis tulit, & à Ioanne Annio Viterbenſi annotationibus eſt illuſtratum. Quale aliquid etiam Leander refert in Italia ſua. Hoc autem maiores feciſſe puto, vt tanti viri exemplo diſceremus pecunias diſpergere & dare pauperibus.

Pictura

169

Pictura Claræ cum Euchariſtia.

CAPVT XXXI.

FOrtaſſis porrò offendet quoſdam quod Clara pingatur cum Euchariſtia in manu: cauſſa patet ex eius hiſtoria, quam iubente Alexandro quarto, qui eam ſanctorum catalogo inſcripſit, Anonymus author conſcripſit. Capite enim 14. ait, Clara cùm Saraceni, qui ſanguinem ſitiunt Chriſtianum, & omne nephas impudentiùs audent, Aſſiſium irruiſſent, & intra clauſtrum virginum confluerent, iubet ſe infirmam duci ad hoſtes, præcedente eam capſa argentea intra ebur incluſa, in qua ſacroſanctum corpus deuotione ſeruabatur, & prece fuſa liberationem impetrauit, & cœnobij, & ciuitatis. Item cap. 18. In graui infirmitate filabat delicatiſſimos pannos, de quibus vltra quinquaginta paria corporalium faciens, & ea ſericis, vel purpureis thecis includens, per plana & montana Aſſiſij varijs Eccleſijs deſtinauit.

Ex his ſatis apparet, quantam animi deuotionem Clara erga ſacramentum Euchariſtiæ exhibuerit. Sic etiam Beatus Cherubinus Spoletinus ordinis Minorũ, Aſſiſij ſepultus, cum hoſtia & calice pin-

gitur, quia erga venerabile Sacramentum fuit deuotiſſimus.

Aſſumptio Beatæ Mariae, *quomodo pingenda.*

Capvt XXXII.

AD mediũ menſis occurrit celebritas Aſſumptionis ſanctiſſimæ Deiparæ Virginis. In quà, quod ei dum moritur, itẽ dum ſepelitur. Apoſtoli omnes, præter Thomam, adeſſe pingantur, referendum videtur inter eas picturas quæ populari pietate vniuerſaliter receptæ ſunt: non abſque teſtimonio multorum Græcorum, & aliquot Latinorũm. Cui picturæ abſit, vt refragari velim, cùm ſciam vulgatam hanc hiſtoriam, Ioannis Damaſceni verbis annuè legi in reſtituto Romanæ Eccleſiæ Breuiario. Opinatur autem Ioannes Eckius Mariam obdormientem, ſeu è vita migrantem, non eſſe pingendam habitu morientis. Loquens enim de collecta diei, Veneranda nobis Domine huius diei feſtiuitas opem conferat ſempiternam, in qua ſancta Dei genitrix mortem ſubijt temporalem, nec tamen mortis nexibus deprimi potuit: ſic ſcribit: Collectam aiunt feciſſe Gregorium: & ſecundũ hanc, ſine dolore

dolore mortua eſt. Non igitur pingi illa debet habitu & facie ægrotantis. Iudocus verò Clichthoueus in libro, de Aſſumptione Mariæ, paulò vlteriùs progreditur. Sic enim habet cap. 6. Tam fuit à dolore carnis extranea, quàm à corruptione fuerat aliena. Crediderim eam non decubuiſſe lecto more ægrotantium, & qui morbo preſſi claudunt hanc vitam (cum venia pictorum & ſculptorum) cùm neque infirmitate vexata credi potius debeat, neque debilitate proſtrata, ſed flexis reuerenter genibus, & ſublatis in cœlum manibus inter orandum acceptiſſimum Deo ſpiritum commendaſſe: quemadmodum Paulum primum eremitam obijſſe tradit Hieronymus.

At poſtquam Maria aſſumpta eſt in cœlum, Regina cœlorum facta, ei quoq; reginalem ſtatuam erigendam eſſe putauit Eccleſia in modum de quo ſcribitur in Apocalypſi, vbi diuus Ioannes vidit reginam hanc amictam ſole: & lunam ſub pedibus eius: in capite geſtantem coronam ſtellarum duodecim. Eſt enim coronata Maria nouem chororum Angelicorum priuilegio: ſimul & trium ordinum prærogatiua dotata, ſcilicet, Virginum, Martyrum & Confeſſorum. Hæc quoque eſt illa regina, de qua Dauid ait: Aſtitit regina à dextris tuis, circũamicta

Fred. de Imag. c. 7.

Apoc. 12

Pſal. 44.

Poſt ſermones de Aſſūpt. varietate, ſcilicet donorum cœleſtium. Locum hunc Apocalypſis de B. Maria explicant, Auguſtinus initio 4. tract. de Symb. ad Cathecumenos, & Bernardus integro ſermone. Et quamuis alij de Eccleſia interpretentur, rectè tamen citatis locis, & in Eccléſiarum picturis per eminentiã Deiparæ applicatur, quæ etiam ipſa figurã in ſe ſanctæ Eccleſiæ demõſtrauit. Nec incongruè angeli pinguntur circa effigiẽ ſuperbenedictæ Virginis, vbi ad cœlũ aſſumitur, quaſi admirabundè, dicẽ-
Cant, 3. tes: Quæ eſt iſta quę aſcendit per deſertũ, ſicut virgula fumi, ex aromatibus mirrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarij? Non enim putandum eſt Angelorum occurſus, & miniſteria defuiſſe, quando mater Domini ad cœlos aſſumpta eſt, ſuper omnes choros Angelorum
De excellentia Virginis cap. 8. exaltanda. Imò crediderim, cum Anſelmo, omnes illius patriæ ciues adfuiſſe in aduentu matris Domini ſui. Romæ verò vbi hæc pictura in diuerſis Eccleſijs viſitur, obſeruauit, mihiq; cõmunicauit Ioãnes Grauius, adiungi Chriſtum, qui glorioſiſſimam Virginem matrem ſuam manibus defert in cœlum: eam quoq; picturam per Alemanniam frequentari. Ad quæ etiam à nonnullis adaptatur illud
Cap. 3. Abacum, Super excelſa mea deducet me victor, in pſalmis canentem. Chriſtus enim

enim victor eſt diaboli, mortis & inferni. Rurſus quod in libris Regum legitur, Surrexit Rex in occurſum matris, adorauitq; eam: & ſedit ſuper thronum ſuum: poſituſque eſt thronus matri regis, quæ ſedit ad dexteram eius. Et apud Hieronymum legitur in tractatu de Aſſumptione beatæ MARIÆ, Creditur quod Saluator omnium, ipſe, quantum datur intelligi, per ſe totus feſtinus occurrit, & cum gaudio eam ſecum in throno collocauit. Aliàs autem quomodo impleuiſſe creditur, quod in lege ipſe præcepit, Honora patrem tuum & matrem tuam? Addit Conradus Brunus, in libro de Imaginibus: Eadem quoque mater Domini aſſumpta in cœlum, rectè ita pingetur, vt à ſuperbenedicta Trinitate tanquam Regina Cœlorum, coronetur.

3. Reg. 2.

In append. operum.

Cur Mariæ ſub pedibus ſerpens pingatur.

CAPVT XXXIII.

HVc etiam pertinet Deiparæ Virginis, & Dominę noſtræ pictura, cum diabolo, aut dracone ſub pedibus. Ipſa eſt enim quæ Euæ maledictionem abſtulit, & maxima gloria diabolum vicit. De quo occurrit illud Eſaiæ: In die illa viſitabit Dominus in gladio ſuo duro, & grandi,

Eſa. 27.

grandi, & forti, ſuper Leuiathan, ſerpentem, vectem, & ſuper Leuiathan ſerpentem tortuoſum. Pingitur autem nigro colore, turpis, & tenebroſus, ſicut decet amatorem turpitudinis, & principem tenebrarum figurari. Dum verò eum à Deipara virgine conteri video, in mentem reuoco quod in initio Pentateuchi habe-
Gen. 3. tur, Inimicitias ponam inter te & mulierem: & ſemen tuum & ſemen illius: ipſa conteret caput tuum.

Lib. 2. antiqui. belgic. De ſacrif. Miſſæ. Scribit præterea Richardus à Waſſebourch, Archidiaconus Virdunenſis, & ex eo Antonius Demochares, Pulchronium Epiſcopum Verdunenſem ſancti Lupi diſcipulum, interfuiſſe Concilio Chalcedonenſi ſexcentorum & triginta Epiſcoporum, in quo ordinatum eſt, in Eccleſijs cantari debere hoc eulogium, Gaude Maria virgo, cunctas hæreſes ſola interemiſti. Addit, eum Eccleſiam ſanctæ Mariæ conſtruxiſſe; in qua Imaginem beatæ Mariæ appoſuit, in qua ſerpens ſub pedibus eius pingitur, ſignificans hæreticos & aduerſarios eius condemnatos, in Concilio Chalcedonenſi, cui interfuerat. Pulcrè Bernardus in homilia de duodecim ſtellis, Totius, ait, ſtultitiæ Princeps, qui verè mutatus vt luna ſapientiam perdidit in decore ſuo ſub Mariæ pedibus conculcatus & contritus,

miſeram

miſeram patitur ſeruitutem. Nimirum, ipſa eſt quondam à Deo promiſſa mulier, ſerpentis antiqui caput virtutis pede contritura: cuius planè calcaneo in multis verſutijs inſidiatus eſt, ſed ſine cauſſa. Sola enim contriuit vniuerſam hæreticam prauitatem. Alius non de ſubſtantia carnis ſuæ Chriſtum edidiſſe dogmatizabat: alius paruulum non peperiſſe ſed reperiſſe, ſibilabat: alius Dei matrem audire non ſuſtinens, magnum illud nomen theotocos impijſſimè ſugillabat: ſed contriti ſunt inſidiatores, conculcati ſupplantatores, confutati derogatores, & beatam eam dicunt omnes generationes. Denique & continuò per Herodem draco inſidiatus eſt parienti, vt naſcentem excipiens filium deuoraret, quòd inimicitiæ eſſent inter ſemen mulieris & ſemen draconis.

Quomodo autem ipſa Deipara Virgo Maria, ex ſanctorum, veterumque ſcriptorum ſententia, non tantùm ſerpentem, ſed & ſemen eius, vniuerſam hæreticam prauitatem, contriuerit, doctè & eleganter contra Sectariorum calumnias aſſerit Petrus Caniſius, Societatis Iesv Theologus, in libro quinto, de Maria. *Cap. 9.*

Tituta

Pictura ſanctæ Helenæ.

Capvt XXXIIII.

DEcima octaua die natalem habet Helena, multarum Eccleſiarum fundatrix. Quæ pingenda eſt mulier grandæua, alacris, fortis, magnanima, procera, crucem portans intra vlnas. Iniuriam illi faciunt qui pingunt eam cum corona regali, fuit enim Auguſta. Porrò quod Conſtantini magni mariti eius ſtatua, altera manu globum cum infixa cruce contineat, ſymbolum eſt orbem terrarum ei per crucem ſubiectum eſſe. Quod Nicephorus Calliſtus ad Andronicum Palæologum ſeniorem ſcribit in initio Eccleſiaſticæ hiſtoriæ.

De Imaginibus ſancti Bartholomæi.

Capvt XXXV.

SVnt & quædam de ſancto Apoſtolo Bartholomæo obſeruãda. Hunc enim quidam velut nobilem depingũt in cœna dominica, & alibi. Quod deſumptum eſt ex verbis dæmonis apud Pſeudoabdiam: vbi & plura de Bartholomæo mentitur, quod angeli non permittant eum eſurire, aut

aut fatigari: quodq; purpura & gemmis veſtiatur. Quis credat Apoſtolum, dum poſt acceptum S. ſanctum Apoſtolica legatione fungebatur, noluiſſe purpuream veſtem ob nobilitatem ſuam deponere? & quod propterea (vt quidam maiori temeritate addunt) debuerit propria ſua pelle excoriari? Chriſtus dicit: Confiteor *Luc. 10.* tibi Pater Domine Cœli & terræ, quod *1. Cor. 1.* abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudẽtibus, & reuelaſti ea paruulis, & Petrus Apoſtolorum primus nomine omnium: Ecce nos reliquimus omnia & ſecuti ſumus te: quid ergo erit nobis? *Mat. 19.* Atqui abſurdum eſt omnino, quod Doctor humilitatis & contemptus, veſtitu contrarium docere videretur. Quare valeat obſcurũ figmentum de veſtitu purpureo Bartholomæi tempore Apoſtolatus eius. Valeãt etiam libri decem de Apoſtolici certaminis hiſtória, qui ex Germania nuper prodiêre, titulo Abdiæ, Oporinis typis excuſi: quos vt fide indignos Paulus Papa quartus inter ſcripta à ſe damnata reiecit. *Sixtus lib. 2. Bibliotheca ſãcta.* Nimium verò craſsè & laſciuè depingitur alicubi Bartholomæus totus excoriatus velut monſtrum quoddam, & vir ſylueſtris, gerens in baculo cutem ſuam, quaſi ſic, vt quidam ineptiſſimè nugantur, Romam cucurriſſet.

Nec multùm ab hac pictura diſtat, quod

quod Michaël Angelus Romæ in ſecretiori ſacello Pontificio, quod Xiſti quarti dicitur. Bartholomæum in extremo iudicio pinxerit, cutem ſuam manu geſtantem.

De picturis ſancti Auguſtini.

Capvt XXXVI.

Circa Auguſtinum etiam, præcipuum Eccleſiæ Doctorem, calamus nonnihil eſt exſerendus, quòd picturas quaſdam habeat controuerſas. Primùm quęrunt nonnulli, cur pingatur cor ſuum manu geſtans. Dicam quod obſeruaui. Cùm alios exhortatus ſit ad cor Deo offerendum; non dubium eſt, quin optimus Eccleſiaſtes verbo & opere docere volens, cor ſuum Deo obtulerit. *De diuerſis ſerm. 2.* Audi, inquit, quid tibi dicat ex ore ſapientiæ charitas, Da mihi fili cor tuum. *Prou. 23.* Da mihi, inquit. Quid? Fili cor tuum. Malè erat, quando à te erat: per nugas enim & amores laſciuos, pernicioſoſque trahebaris. Da mihi, inquit, cor tuum. Sit mihi, & non perit tibi. Recentiores autem non ſolum cum corde pingunt, ſed cum corde iaculis transfixo. Cui picturæ occaſionem videtur dediſſe quod idem ait lib. 9. *Cap. 2.* Confeſſionum, Sagittaueras tu cor noſtrum charitate tua, & geſtabamus verba

tua

 174

tua transfixa viſceribus. Alicubi ad pedes eius inuenias puerum, qui è mari in paruum puteum conetur omnem aquam colligere. Quod deſumptum videtur ex epiſtola decima ſeptima, quæ in appendice ad ſecundum tomum Diui Auguſtini, inſcribitur diui Auguſtini ad Cyrillum Hieroſolymitanum Epiſcopum, de admirandis Hieronymi præconijs. Habet enim ea Hieronymum in die & hora exitus ſui apparuiſſe Auguſtino Hippone, in cellula ſua auidè cogitanti, qualis ineſſet animabus beatorum, qui cum Chriſto gaudent, gloriæ & lætitiarum quantitas. Atque hac occaſione Auguſtino dixiſſe: Auguſtine, Auguſtine, quid quæris? Putâſne breui immittere vaſculo mare totum? Potius totũ mare in arctiſſimo clauderetur vaſculo, quàm gaudiorum & gloriæ, quibus beatorum animæ ſine fine potiuntur, minorem intelligeres particulam, niſi vt ego, experientia docereris. Deinde ſubdit author: Pluribus itaque horis illa glorioſiſſima anima ibidem mecum manens, Trinitatis ſanctiſſimæ vnitatem, & vnitatis Trinitatem, Filij à Patre generationem, Spiritus ſancti à Patre & Filio proceſſionem, Angelicas hierarchias & ordines, & eorundem ſpirituum myſteria, beatarum etiam animarum gaudia, & alia vtilia, & grauia

humanis

humanis intellectibus, quàm ſubtiliter, quàm euidenter, quàm mirabiliter, & delectabiliter mihi patefecerit auido, ſi omnium hominum linguis loquerer, non explicarem ſermone. Hæc plauſibilia quidem ſunt, ſed quorum primus author eſt barbarus impoſtor, qui de laudibus Hieronymi litteras confixit Auguſtini ad Cyrillum, & Cyrilli ad S. Auguſtinum: in quibus non ſolum multa manifeſtiſſimè de Hieronymo mentitur: ſed etiã hæreſiarcham vocat Sabianum quẽdam, quia in Chriſto duas aſſerebat voluntates: & Hieronymum dicit epiſtolam ſuper huius erroris deſtructione paulò ante ſuum obitum edidiſſe. Quo quid ineptius? Quidque à Catholico doctore magis alienum? Quis autem credat, quod humilis doctor Auguſtinus hæc diſſimulaſſet? qui lib. 22. de ciuitate Dei, docet miracula certa non eſſe celanda: quique libros, quos de Trinitate conſcripſit quindecim, ita concludit: Domine Deus vnus, Deus Trinitas, quæcunque dixi in his libris de tuo, agnoſcant & tui: ſi quæ de meo, & tu ignoſce, & tui. Amen. Neque hac de re ſileret Poſſidius Calamæ ciuitatis Epiſcopus, in eo libro, quo præceptoris ſui Auguſtini vitam grauiſſimè conſcripſit: quique ab eo didicit miracula certa celanda non eſſe. Alij quidam recen-

recentiores, ſicut falſitas facilè variat, paulò aliter narrant: puerum videlicet IESVM ei apparuiſſe, dum meditaretur libros de Trinitate: & quod puer è mari omnem aquam colligere conabatur in paruum puteum. Addit Iacobus Philippus Bergomenſis, quod hæc dicantur cõtigiſſe ad Liburnum, portum Piſanorum.

Sed vtút hæc referantur, magis plauſibilia ſunt rudi populo, quàm veritati innixa. Vnde huiuſmodi picturam, quæ non eſt celebris in Eccleſia, tolerandam quidem puto à clero, vbi poſita eſt, nullo autem modo extendendam.

Eſt etiam agitata aliquando controuerſia de nigra diui Auguſtini cucullà. Pro qua Ambroſius Choriolanus, Romanus, Generalis Auguſtinenſium, in eorundem defenſorio ad Sixtum 4. In prima, ait, Eccleſia Chriſtianorum, ſcilicet S. Ioannis Laterani: in capella D. Papæ in ſuo palatio: in Eccleſia ſancti Petri de Roma: in Eccleſia D. Mariæ Maioris de Roma: In Eccleſia ſanctæ Sophiæ Conſtantinopolis: in Epiſcopatu Lucano, Piſano, Florentino, Senenſi, atque Papiẽſi; Imagines ſancti Auguſtini cum cuculla nigra, atque ſcapulare apertè videntur, &c. Addit eandem Imaginem ante annos 400. erectam eſſe Mediolani ſuper *Cap. 2. auctoritate 11.* *Cap. 8.*

portam

portam Cumanam, cùm ſanctus Caldinus ciuitatis muros inſtaurari fecit: & anno abhinc 393. Venetijs ad S. Marcum. Hæc ille. Similiaque fertur antea congeſſiſſe Paulus Bergomenſis. Sed vterque aduerſarium habuit Euſebium Conradum Mediolanenſem, ex auctoritate Capituli ſui Lateranenſis, qui multa congeſſit, vt euincat Auguſtinum non fuiſſe ordinis eremitici, nec geſtaſſe, vt Eremitani Auguſtinenſes, cucullam nigram. Picturis autem, quas ipſi poſuerunt, opponit alias picturas, Romæ & Mediolani conſpicuas. Similiter Iacobus Wimphelingus, ex aduerſo vrget multis in locis, vt Romæ in ſanctæ Mariæ maioris baſilica digniſſima, Imagines ſancti Auguſtini videri ſub Canonici ſpecie. His accedit quod Ioannes Mamburnus Bruxellenſis, in libro quem ſui ordinis venatorium inſcripſit, multum premat Auguſtinenſes eremitanos hæc defendētes. Quibus præter dictum Euſebium, ſanctum quoque Antoninum, & alios obijcit Theologos, & Iuriſconſultos: Imo & rationes ex Poſſidio & Auguſtino petitas. Sed his puto nunc non refragari doctos Auguſtinenſes. Nemo tamen dicat, quod aliquando factum eſt, Ergo mendax, deteſtabilis, & execranda eſt dicta pictura. Aliud enim eſt mendacem eſſe picturam, aliud

De integritate. c. 32.

Anton. p. 2. de ſpiritu ſuperbiæ

aliud rudem. Nam ſi Auguſtinus pingatur cum habitu,non quem geſſit,ſed quo eum Auguſtinenſes veſtire cupiunt, quia patronum eum habent, hîc ruditas; & ſimplicitas admitti poteſt, quam ego tolerare malim, quàm turbare; ſed mendacium non agnoſco. Verùm alios qui putarunt ſermones ad fratres in eremo, Auguſtini eſſe, aſſeres cucullam ei nigram dediſſe in picturis, vt ſignificarent eum ſic veſtitum fuiſſe. Putarunt hoc illi, ideoque picturæ ſuæ ſignificationem erroneam habuerunt. Sed leuis hîc fuit error, vt non debeat vocari deteſtabile & execrandum mendacium. Noſtra autem ſententia ex ſuperioribus intelligitur; rudem eſſe eam picturam, & nobis minus placere: ſi tamen cōmodè tolli non poſſit, nos corrigere malle ſignificationem,imo etiam eam diſſimulare, quàm infirmiores lædere. Et hæc ſic à nobis dicta accipiantur, vt neque verbis ipſi contendere velimus, neque vlli cauſſam contendendi præbere. Nam in chronicis ordinis ſancti Auguſtini,quæ Onuphrius inchoauit, & Signinus Epiſcopus perficit Ioſephus Pamphilus, annotatum eſt anno 1484. Xiſtum quartum præcepiſſe ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, ne fiat contentio, & diſputatio inter Auguſtinianos & Canonicos Regulares de

portam Cumanam, cùm ſanctus Caldinus ciuitatis muros inſtaurari fecit: & anno abhinc 393. Venetijs ad S. Marcum. Hæc ille. Similia que ferrur antea congeſſiſſe Paulus Bergomenſis. Sed vterque aduerſarium habuit Euſebium Conradum Mediolanenſem, ex auctoritate Capituli ſui Lateranenſis, qui multa congeſſit, vt euincat Auguſtinum non fuiſſe ordinis eremitici, nec geſtaſſe, vt Eremitani Auguſtinenſes, cucullam nigram. Picturis autem, quas ipſi poſuerunt, opponit alias picturas, Romæ & Mediolani conſpicuas. Similiter Iacobus Wimphelingus, ex aduerſo vrget multis in locis, vt Romæ in ſanctæ Mariæ maioris baſilica digniſſima, Imagines ſancti Auguſtini videri ſub Canonici ſpecie. His accedit quod Ioannes Mamburnus Bruxellenſis, in libro quem ſui ordinis venatorium inſcripſit, multum premat Auguſtinenſes eremitanos hæc defendẽtes. Quibus præter dictum Euſebium, ſanctum quoque Antoninum, & alios obijcit Theologos, & Iuriſconſultos: Imo & rationes ex Poſſidio & Auguſtino petitas. Sed his puto nunc non refragari doctos Auguſtinenſes. Nemo tamen dicat, quod aliquando factum eſt, Ergo mendax, deteſtabilis, & execranda eſt dicta pictura. Aliud enim eſt mendacem eſſe picturam, aliud

De integritate, c. 32.

Anton. p. 2. de ſpiritu ſuperbia

aliud rudem. Nam ſi Auguſtinus pingatur cum habitu,non quem geſſit,ſed quo eum Auguſtinenſes veſtire cupiunt, quia patronum eum habent, hîc ruditas, & ſimplicitas admitti poteſt, quam ego tolerare malim, quàm turbare; ſed mendacium non agnoſco. Verùm alios qui putarunt ſermones ad fratres in eremo, Auguſtini eſſe, aſſeres cucullam ei nigram dediſſe in picturis, vt ſignificarent eum ſic veſtitum fuiſſe. Putarunt hoc illi, ideoque picturæ ſuæ ſignificationem erroneam habuerunt. Sed leuis hîc fuit error, vt non debeat vocari deteſtabile & execrandum mendacium. Noſtra autem ſententia ex ſuperioribus intelligitur; rudem eſſe eam picturam, & nobis minus placere: ſi tamen cõmodè tolli non poſſit, nos corrigere malle ſignificationem,imo etiam eam diſſimulare, quàm infirmiores lædere. Et hæc ſic à nobis dicta accipiantur, vt neque verbis ipſi contendere velimus, neque vlli cauſſam contendendi præbere. Nam in chronicis ordinis ſancti Auguſtini,quæ Onuphrius inchoauit, & Signinus Epiſcopus perficit Ioſephus Pamphilus, annotatum eſt anno 1484. Xiſtum quartum præcepiſſe ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, ne fiat contentio, & diſputatio inter Auguſtinianos & Canonicos Regulares, de

habitu ſancti Auguſtini, & ſub qua figura debeat depingi. Bullam addit exſtare in Camera Apoſtolica, libro ſexcenteſimo, nonageſimo ſecundo, folio 307. Quod ſi Xiſtus omnibus diſputationem & contentionem inhibuiſſet, non incidiſſet Wimphelingus in eam difficultatem, de

l. 2. ep. 42. qua ad Matthæum Herbonum ſcribit Ioannes Trithemius, Iacobus Wimphelingus, ait, Argentinæ eſt, grauem à fratribus Eremitis diui Auguſtini ſuſtinens perſecutionem, propterea quòd in quodam opere ſuo, de integritate prænotato,

Cap. 31. & 32. ſcripſit ipſum Auguſtinum non exſtitiſſe Monachum ſiue cucullatum. Compatior homini pœnè vltra vires moleſtiam ferenti, cuius nobile ingenium iam ſeneſcentis ad iurgia compellitur Iuriſtarum. Nam in propria perſona illum citari ad Sedem Apoſtolicam curarunt. Cuius Apologiam in centum verſiculis editam, cum litteris meis ad te miſi.

SEPTEMBER.

Ægidij pictura examinatur.

Capvt XXXVII.

IN Septembri, ipſis Kalendis occurrit Ægidius Athenienſis. Qui cur cum ceruâ pingatur, notum eſt ex hiſtoria, & tertia lectione Romani Breuiarij. Pingi-

cur

tur etiam Carolo Martello manus impoſitionem, ſiue abſolutionem tribuens: aut vt aliæ habent picturæ, Angelus nunciat Carolo remiſſionem peccatorum, adiecto etiam carmine,

Ægidij merito Caroli peccata dimitto.

Quod quidam hoc modo explicant, Angelo reuelante ad preces Ægidij dimiſſum eſſe regi Francorum facinus magnum quod nulli auſus fuerit confiteri, ſi tamen deinceps ab illo deſiſteret. Sed hęc expoſitio impia eſt: ſacræ ſcripturæ & Eccleſiaſticæ traditioni contraria, quę ſacramentalem exigunt abſolutionē. Abutuntur & hæretici quidam hac pictura, qui ex ea aſſerunt falsò dici Carolum Martellum apud inferos pœnas ſacrilegij dependere, quia ex opibus templorum commilitonibus mercedem laborum dabat. Nos itaque dicimus per dictam Diui Ægidij picturam, non plus rudi populo ingeri, quàm quòd Martellus merito S. Ægidij acceperit propoſitum firmum confitendi peccatum ſuum, à quo ante abhorrebat, parum memor dicti Sapientis: Eſt confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio adducens gloriam & gratiam: aut quod Martello ſuffecerit abſolutionem peccati ſui petere, Deo, merito S. Ægidij remittente ei grauē pœnitentiā, quam alioqui perſoluere debuiſſet. *Eccleſ. 4.*

Imagines Diui Adriani.

Capvt XXXVIII.

CVm Natiuitate B. Mariæ concurrit memoria Adriani martyris. Qui cum incude pingitur, quia manus ei ſuper incudem abſciſſa eſt: ſimiliter & pedes inciſi. Vxorque ſancta Natalia, quæ eum fortiſſimè ad martyrium animabat, non ſolùm præſens eſſe volebat, tempore ſupplicij; ſed & manum & pedes ſancti mariti ſuper incudem ponebat, & tenebat. Cur leo ei adiungatur nuſquam legi, nec monaſterium ſancti Adriani in Gerardimonte habet rationem. Quare ad myſticam rationem confugio, quod ſcilicet leonino animo perſecutionem ſuperarit, donec alia ratio ſuppetat.

Imagines ſancti Michaëlis Archangeli.

Capvt XXXIX.

Hom. 18. MIchaël Archangelus cum libra pingitur, vt ſimplices, inquit Eckius, intelligant eum poteſtatem habere animas hominum ſuſcipiendi, eorumque merita ponderare, Quod quidem non ita intelligendum eſt, quaſi ij conſequantur

vitam

vitam æternam, in quibus bona opera præponderant malis: illi verò diabolo relinquantur, in quibus mala bonis præpōderant. Quale quid habere videtur incerti ſcriptoris ſermo, in appēdice tomi 10. Auguſtini. *Serm. 59* Hæc enim abſurdiſſimè dicerentur, cùm nihil coinquinatum introire poſſit in regnum cœlorum: & qui offenderit in vno factus ſit omnium reus. Sed ſignificatur hac pictura quod debeamus depoſuiſſe omne pondus & circumſtans nos peccatum, vt ſignifer ſanctus Michaël repræſentet nos in lucem ſanctam, quæ olim Abrahæ, & ſemini eius promiſſa eſt. Significatur quod in æquitate erit iudicium de nobis. Sæpius enim in ſcriptura inculcatur, quod Deus iudicabit orbem in æquitate. Sed & ſtateræ huius mentio fit in Scriptura ſacra, Daniëlis quinto, Appenſus es in ſtatera & inuentus es minus habens. Iob capite 31. Apprehendit me in ſtatera iuſta, & ſciat Deus ſimplicitatem meam. Qua phraſi etiam Patres vtuntur. Dionyſius Areopagita capite 4. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ, diuinis lancibus vitam ſuam ſubijcit. Beatus Auguſtinus, in ſermo. de temp. barbarico, Interroget ſe vnaquæque anima, & videat ſi iniuſtè patitur, proferatur ſtatera iuſtitiæ. Appingunt etiam nonnulli ad lancem, in qua eſt anima dia-

bolum eam deprimentem. Quo ſignificatur, quod ipſe ſit calumniator, & accuſator fratrum, & rigidus exactor omnium eorum quæ malè egimus. Celebrior eſt autem Michaëlis contra diabolum pugnantis pictura. Factum eſt enim prælium magnum in cœlo: Michaël & Angeli eius præliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & angeli eius: & non valuerunt, neque locus inuentus eſt eorũ amplius in cœlo: Et proiectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui vocatur diabolus & ſatanas, qui ſeducit vniuerſum orbem: & proiectus eſt in terrã, & angeli eius cum illo miſſi ſunt. Et audiui vocẽ magnam in cœlo dicẽtem, Nunc facta eſt ſalus, & virtus, & regnum Dei noſtri, & poteſtas Chriſti eius, quia proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat illos ante conſpectum Dei noſtri die ac nocte. Iſte eſt cœleſtis militiæ princeps, qui olim pugnauit contra principem regni Perſarum, pro populo Dei. Nunc autem Eccleſiæ Dei protector habetur. Vnde & Archangelus dicitur, non quod ſit de ordine Archangelorum, ſed quia omnium Angelorum caput, & dux eſt. Cur autem proceres Franciæ hanc Imaginem geſtent ad aureum collare, explicat Claudius Paradinus in Symbolis Heroicis. Memorabilis, ait, belli

Apoc. 12

Iud. 8.

euentus

euentus Gallicanis heroibus decus conciliauit: & ei, quem ſancti Michaëlis ordinem nuncupant, auctore Ludouico vndecimo Galliarum rege, dignitatem peperit, anno 1469 Ad aureum collare dependet aurea Imago ſancti Michaëlis pectus inſigniens. Sumptum id, adeoque deinceps ſancitum in ſingulos reges ab illuſtri, vt aiunt miraculo, ſeu viſo diui Michaëlis, in prælio ad pontem Aurelianæ ciuitatis, vrbem à dira oppugnatione Anglorum liberantis. *Hiſtor. Virg. Aurel.*

De pictura Angelorum, & cur ſtatuæ eorum ad altaria ponantur.

CAPVT XL.

CÆterùm feſtum Michaëlis non eſt vnius Michaëlis, ſed ſimul omnium Angelorum. Quare de Angelorum pictura aliquanto plura ſunt conſideranda. Pulcrè de eis Conradus Brunus in libro de Imaginibus, cap. 6. Iam igitur quales olim ab hominibus viſæ ſunt Imagines cœleſtium ſpirituum, tales & hactenus ſancta mater Eccleſia ad eruditionem ſimplicium, non quidẽ temerè & nouo, aut ab hominibus nuper ficto, ſed vetuſtiſſimo & à ſimplici illa ac multiformi Sapientia Dei, per Spiritũ ſanctũ tradito

 exemplo,

exemplo, depingere conſueuit. Quod infinita per ambitum totius orbis Chriſti Imaginum ſanctorum Angelorum exempla demonſtrant: quibus nimirum Angeli in forma humana, vt quæ inter omnes homini magis perceptibilis eſt, iuuenes, aſpectu fulgenti, veſtitu candido induti, diſcalceati, zonis circa pectus & lumbos præcincti, lapidibus precioſis ornati, & duabus alis pennati, & ſuffulti, nubibus circumdati, inſtrumenta Dei, vel iræ, vt gladium: vel miſericordiæ, vt crucem & alia paſſionis Dominicæ inſignia in manibus geſtantes, hominum conſpectui exhibentur. Quorum omnium myſticam ſignificationem tractat dictus Brunus

Catech. Paroch. cap. 6. 7. 8. & 9. libri de Imaginibus. Humana ſpecies eis affingitur, vt intelligant fideles quàm propenſi ſint in humanum genus, & quàm parati ad miniſteria Do-

Hebr. 1. mini exſequenda. Omnes enim adminiſtratorij ſpiritus ſunt, propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis. Alæ eandem promptitudinem miniſterij ſignificant, quam non ſolum exhibent Deo ſuo & noſtro, ſed & nobis quantumcunque miſeris homuncionibus, potiſſimum tamen Deum timentibus. De his enim peculia-

Pſal 30. riter dictum eſt, Angelis ſuis mandauit

Pſal. 33. de te, vt cuſtodiant te in omnibus tuis. Item: Immittet, ſiue, vt Hebraica habent,

caſtra metabitur, Angelus Domini in circuitu timentium eum. Thuribula eorum ſignificant quòd orationes noſtras Domino offerant, & recitent: vt eſt apud Tobiam. Cui conſonat illud Apocalypſis: Et alius Angelus venit, & ſtetit ante altare, habens thuribulum aureum, quod eſt ante thronum Dei. Et aſcendit fumus incenſorum de orationibus Sanctorum omnium, de manu Angeli coram Deo. In thuribulo autem, noſtris orationibus, vt eæ gratiores ſint, adiungit proculdubio eorum charitas & ſuas. Sicut nos edocet primum caput Zachariæ. Obſeruandum eſt etiam cur Eccleſia libenter in columnis altarium Angelos ſtatuat, nempe vt ſignificet tremendis illis myſterijs Angelicos ſpiritus coram & præſentes aſſiſtere. Non enim dubites ait Ambroſius, aſſiſtere angelum quando Chriſtus aſſiſtit, Chriſtus immolatur. Similia habent Gregorius Magnus lib. 4. Dial. cap. 58. Bernardus Sermone de vitio ingratitudinis, & Innocentius tertius libro ſecundo de ſacro altaris myſterio cap. 24. Chryſoſtomi verò os aureum frequenter admodum hæc inculcauit. Cuius loca diligentiſſimè citauit Claudius Eſpencæus, libro 1. de adoratione Euchariſtiæ, cap. 4. Citat enim homiliam 1. in Eſaiam, vigeſimam-primam in

Tob. 3. & 12.
Apoc. 8.
In 1. cap. Luca.

Acta, ſermonem de Eucharistia in encænijs, Homiliam vigeſimam-ſextam ad Corinthios & trigeſimam-ſextam, ſexageſimam primam ad populum Antiochenum, tertiam & decimam-quartam ad Epheſios, quadrageſimam-quintam in Ioannem, decimam-quintam ad Hebræos, tertiam contra Anomæos, & librum ſextum de ſacerdotio. Aſſiſtunt autem vt ex Patrum verbis colligitur, nobiſcum & pro nobis orantes. Itaque excutiamus à nobis omnem irreuerentiam & teporem, dum in Imaginibus contemplamur, quanta reuerentia Angelicæ poteſtates in altaribus conſpectui diuinæ Maieſtatis aſſiſtant, & ſimul apud eandem pro nobis intercedant.

Sanctorum Angelorum picturæ plenius explicantur.

Capvt XLI.

Verùm, vt plenius aliquanto de picturis Angelorum agam, adſcribam quę Petro Thyno præſide de ijſdem Moguntiæ in Collegio Societatis Iesv diſputata, ac anno 1582. ibidem excuſa ſunt, in fine diſputationis de apparitionibus ſpirituum. In bonorum Angelorum Imaginibus, & exterior forma, & corporis

poris habitus, & cum eis coniuncta, aduertenda ſunt. Forma duplex eſt, quoniam aut integro perfectoque corpore depinguntur, aut ſolo, & quidem alato capite figurantur: vtrobique verò ſpeciē humanam referunt, fulgentique adſpectu & liberali atque adoleſcentis forma animos intuentium ad ſe rapiunt. Habitus corporis quandoque omnino nullus eſt, vt cùm ſine veſtibus nudi exhibentur, quandoque ipſis dignus. Et hic nunc militaris eſt, & ad pugnandum accommodatus, nunc qui pacis ſit argumentum, vt cum veſtitu candido induti, zonis circa pectus & lumbos præcincti, lapidibus pretioſis ornati, duabus alis pennati, & nubibus circumdati; ſed tamen diſcalceati conſpiciuntur. Coniuncta cum his ſunt gladius verſatilis, crux, flagella, cithara, aliaque cùm Dominicæ Paſſionis, tum muſica inſtrumēta; virga item regia, bilibris, thuribula, & his ſimilia. Omnibus his occaſionem dedit partim ſcriptura, quæ ipſos hoc ferè modo apparuiſſe demonſtrat, partim totius antiquitatis conſenſus: partim ratio quæ vel ornatum in his quærit vel mentem inſtituit, & cōfirmat. Perfectæ ipſorum formæ auctoritatem identidem dant ſacræ Litteræ, quæ quotieſcunque ſpiritus illos oculis noſtris objiciunt, ſub humana &

quidem perfecta, apparuiſſe multis argumentis inſinuant: Sed & perfectam habuiſſe ſpeciem videntur, quos in ipſo templi ſacrario aſſeruari voluit Deus: & quos ex lignis oliuarum fabrefactos atq; auro tectos in medio interioris templi conſtituit Salomon. Imperfecta forma ex ſola videtur ratione pendere. Docet non membra in Angelis eſſe quærenda, ne ipſos corpora ſuſpicaremur: ſed duplici virtute excellere: vi ſcilicet intelligendi, cuius argumentum caput eſt; & promptitudine quàm celerrimè diuina mandata exſequendi, quod quidam in alis obſeruant. Sed & alarum leuitas Dionyſio ſignificat, quod terreni corporis ſarcina liberi, toti abſque admixtione vel pondere ad cœleſtia ferantur, & in diuinarum rerum contemplatione iugiter occupentur. Fulgentem adſpectum obſeruatum eſſe in ipſis apparitionibus, trepidatio illorum quibus ſe exhibuere demonſtrat. Sed & ratio eundem poſtulare videtur, ſiquidem in illorum ſocietatem aſſumendi, fulgebunt ſicut ſplendor firmamenti, & beatus Auguſtinus non alio quàm fulgenti adſpectu Gabriëlem ad Virginem ſalutandam ingreſſum eſſe apertè fatetur. Iuuenilis ætatis plurima argumenta præbet Scriptura, quæ iuuenes vocat. Sed & officiorum ratio, & vitæ conditio hanc

Exod. 25
3. *Reg.* 6.

De Cœl. Hier. c. 5

Ser. 14. *de Nat. Dom.*

hanc poſtulare videbantur. Vitæ quidem conditio, nè tempore putares ſeneſcere & ætate conſumi: officiorum verò ratio, nè ſi infantis aut ſenis perſonam referrent, ad munia ſua exſequendum iudicarentur inepti. Nuditas in hominibus verecundiam parit: in Angelis virtutis argumentum eſt, ſanctitatis, inquam, caſtitatis, immortalitatis atque innocentiæ. Quibus etiam primi illi parentes veſtiti, nec ipſa nuditate confundebantur, cùm non eſſet in corpore cui verecundia deberetur: nec quidquam putabant velandum, quia nihil ſentiebant refrenandum. *2. Math cap. 2.*
In habitu militari Angelum proponit hiſtoria Machabæorum. Apparuit, inquit, præcedens eos eques in veſte candida, armis aureis, haſtam vibrans. Simili modo iam olim ante annos octingentos & eo amplius depictum fuiſſe poſſumus animaduertere, qui Aſſyriorum centum octuaginta quinq; millia vna nocte trucidauit; quam ex cera fuſilem picturam, pietate plenã, ſe vidiſſe teſtatur & amaſſe Beatus Chryſoſtomus. Veſtitus candidus, & innocentiæ & gaudij ſignum eſt: quocirca & angeli hoc ipſo vitæ ſuæ integritatem teſtantur: atque item gaudium, quod tum ipſi habuerunt, tum homines concipere oportebat, ſi quando in hoc habitu conſpecturi ſunt. Neque tamẽ ita candidum

candidum eis habitum tribuimus, vt quemcumque alium damnemus. Seuerũ quemdam hæreſiarcham arguit Ioannes Gabalôn Epiſcopus, quòd putauerit non decere angelos purpureas ſed albas veſtes. Ignorat, inquit, ſanctis poteſtatibus non eſſe curæ quo veſtitu veſtiantur. Et candido quidem habitu non quocumque, ſed ſacerdotali pinguntur, quia ſcilicet ſacerdotum quaſi munus ſubeunt, quando & pro nobis preces fundunt, & noſtram cauſſam apud Deum agunt, & hominum ſalutem varijs rationibus & modis promouent. Zona qua præcincti hominibus apparent, expeditos & aptos ad miniſteria exſequenda declarat: ſed & continentiæ atque caſtitatis eſt argumentum, quæ quia nõ corporis ſolùm, verùm etiam mentis inuenitur in angelis, fit vt circa pectus & circa lumbos præcincti conſpiciantur. Lapidum & pretioſarum gemmarum ornatus, partim ex ipſa antiquitate, ſed tamen ex ratione præcipuè videtur eſſe profectus. Et hæc quidem gemmæ non parum faciebant ad ornatũ, ſed tamen variarũ quoque virtutum ſplẽdorem teſtabantur, non ſecus atq; duodecim illæ quatuor ordinibus diſtinctæ, ſacerdotẽ ſummũ ſui officij cõmonefaciebant. Nẽpe vt pauca de pluribus aſſignemus, Sapphirus cærulei coloris, ipſorum caſtitatis

Greg lib. 28. moraliũ c. 8.

Exod. 28

caſtitatis argumẽtum eſt: Chryſtallus, qui vt habet Baſilius, cum aëre contendit, & ei ſimilis in perſpicuitate videtur, puriſſimæ ſubſtantiæ. Hyacinthus rubens, cœleſtis conuerſationis: Smaragdus viridiſſimus, virentis ſemper & nunquam deficientis naturæ. Alarum iam olim meminit Chryſoſtomus, monetque Gabriẽlem volitantem à pictoribus delineari, nobiſque repræſentari, non quod Deus illum pennatum condiderit; ſed ob ſublimes & excelſas naturæ vires: atque vt illum è ſupremo domicilio & cœleſti Collegio ad terram noſtra cauſſa deueniſſe gratis animis reputemus. Nubibus plerumque circumdantur vel quia in cœlis eorum propria eſt ſedes, vel quod Dei in nubibus aliquando perſonam ſuſtinuerunt, vel quia ſicut ſolis ſplendor ad humanum adſpectum per interpoſitas nubes transfertur, ita lux diuinæ veritatis, quam illi reuerenter ſuſpiciunt, in mortales pro cuiuſque captu ſecunda deriuatione transfunditur. Diſcalceati figurantur. Nam ſic Patriarchis olim apparuiſſe credi poteſt. Sed & Dei miniſtros hoc modo mitti familiare eſt, quẽadmodum docent exempla Eſaiæ, Moſis, Apoſtolorum. Accedit, quod ſanctos viros, quorum ſtudium eſt in terris angelicam vitã viuere, calceis abſtinuiſſe legamus.

In Hexam. Hom. 2.

Ioſ. 20. Ex. 3. Matth. 10.

legamus. Denique hoc ſignificatur, eos qui commune cum angelis officium habent, ſolutos eſſe debere à prauis affectibus, vt facilius ſpirituale iter aggrediantur. Inſtrumenta quoque ſanctis ſpiritibus ars pictorum affinxit. Illa verò partim Dei vel iram, vel miſericordiam vel iuſtitiam ad mentem nobis reuocant: partim Angelorum teſtantur auctoritatem, officium & vitæ conditionem. Paſſionis inſignia teſtes ſunt diuinæ miſericordiæ; gladius verſatilis, iræ; iuſtitiæ, libra, cum qua ſanctus Michaël pingitur. Ipſorum verò poteſtatem declarant virga regia, officium, tuba; conditionem, inſtrumenta muſica. Omnibus his auctoritatem Sacræ Litteræ dare videntur. Videbimus ſignum filij hominis, in illo die, vtique Angelorum miniſterio deferri. Poſtquam eiectus Paradiſo fuit primus parens, conſtitutus eſt Cherub, qui gladio flammeo atque verſatili aditum ad ipſum prohiberet. Appenſus in ſtatera Balthaſar dicitur, & inuentus minus habere. Virga vſus eſt angelus, qui Gedeoni auctor fuit belli contra Madian ſuſcipiendi. Tuba canet qui à quatuor mundi partibus mortales ad ſtudiorum ſuorum fructus percipiendos euocabit. Inſtrumenta muſica inſignem voluptatem qua perpetuò perfunduntur ſignificant. Et

thuribula

thuribula illis tribuuntur, vt intelligamus noſtras Deo preces offerre. Et in columnis altarium conſtituuntur, vt ſignificetur tremendis Miſſę ſacrificij præſentes aſſiſtere, quemadmodum egregiè declarant, Ambroſius, Chryſoſtomus, & Innocentius tertius.

De picturis Sancti Hieronymi.

Capvt XLII.

Claudit ſeptimum menſem Hieronymus presbyter. Cuius pœnitentis *Hier.*
pictura ſumpta eſt ex epiſtola ipſius ad *Euſtoch.*
Euſtochium, in qua ſic ait: O quoties ego *de cuſto-*
ipſe in eremo conſtitutus, & in illa vaſta *dia virg.*
ſolitudine, quæ exuſta ſolis ardoribus horridum monachis præbebat habitaculum, putabam me Romanis intereſſe delicijs. Sedebam ſolus, quia amaritudine repletus eram. Horrebant ſacco membra deformia, & ſqualida cutis ſitum Æthiopicæ carnis obduxerat. Quotidie lacrymæ, quotidie gemitus: & ſi quando repugnantem ſomnus imminens oppreſſiſſet, nuda humo vix oſſa hærentia collidebam. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum, tali me carcere ipſe damnaueram, ſcorpionum tantum ſocius & ferarum, ſæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora ieiunijs, & mens deſiderijs

æſtuabat in frigido corpore: & ante hominem ſuum iam carne præmortua, ſola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio deſtitutus, ad Ieſu iacebam pedes, rogabam lacrymis, crine tergebam,& repugnantem carnem hebdomadarũ inedia ſubiugabam. Non depudeſco infidelitatis meæ: quin potius plango me non eſſe, quod fuerim. Memini me clamãtem diem crebrò iunxiſſe cum nocte, nec priùs à pectoris ceſſaſſe verberibus, quàm rediret Domino increpante tranquillitas. Ipſam quoque cellulam meam quaſi cogitationum mearum conſciam pertimeſcebam, & mihimet iratus & rigidus, ſolus deſerta penetrabam. Sicubi concaua vallium, aſpera montium, rupium prærupta cernebam: ibi meæ orationis locus: ibi illud miſerrimæ carnis ergaſtulum, &, vt ipſe mihi teſtis eſt Dominus, poſt multas lacrymas, poſt cœlo inhærentes oculos, nonnunquam videbar mihi intereſſe agminibus Angelorum. Si autem hoc ſuſtinent illi qui exeſo corpore ſolis cogitationibus oppugnantur, quid patitur puella quæ delicijs fruitur? Pictores autem de ſuo adijciunt lapidem, quo pectus tondit. Eidem inter ſtudia verſanti libenter appingunt candelam, quia ad lucernulam furtiuis noctium horis quædam dictauit,

etiam in ſenectute ſua. Vnde eidem Euſtochio ſcribit. Accedit ad dictandi difficultatem, quod caligantibus oculis ſenectute, & aliquid ſuſtinentibus beati Iſaac, ad nocturnum lumen nequaquam valeamus Hebræorum volumina relegere: qui etiam ad ſolis dieique fulgorem litterarum nobis paruitate cæcantur. Appingunt etiam Imaginem crucis, & caluariam, ſiue mortui hominis caput, quia frequens fuit in meditatione crucis & mortis atque iudicij. Quod autem ad locum & ſitum eius attinet inter quatuor doctores, ſicut parum refert; an in Litanijs, iuxta recentiorum quorundam † obſeruationem, præponatur Ambroſio & Auguſtino: an verò iuxta vetuſtiorem obſeruationem poſtponatur: ſic etiam parum intereſt, an inter doctores quatuor Eccleſiæ, ſecundo loco pingatur, an quarto. Cùm poſterius vetuſtati magis ſit conſonum, vt notum eſt, ex Hieronymo & Auguſtino. Priùs verò magis conuenit cum conſuetudine noſtri temporis, quo Cardinales presbyteri & diaconi ante Epiſcopos locum obtinent.

Præfat. lib. 7. in Ezech. 185

Statuta Carthuſ

Hier. ad Euagriū & epiſt. 14 apud Auguſt.

Hic iam quæras, cur vt Cardinalis & cum leone pingatur, cùm Marianus Victorius nullam faciat eius rei mentionem, qui tamen vitam ex eius ſcriptis fideliter

Auguſt. 2. contra Iul. cap. vlt.

fideliter collectam, primus edidit? Reſpondeo, Si ſint fictitia, aut fabuloſa, aut minus certa, quod nunc non diſcutio, ad quæ pictores dum ita pingunt reſpexerunt, corrigatur ſignificatio. Significet Cardinalitius veſtitus Beatum Hieronymum id officij habuiſſe apud Damaſum Pontificem, quod nunc habent Illuſt.mi
Epiſt.11 DD. Cardinales. Sic enim de ſeipſo ſcribit in epiſtola ad Ageruchiã. Ante annos plurimos, cũ in charaſticis Eccleſijs iuuarẽ Damaſum, Romanæ vrbis Epiſcopũ: & Orientis atque Occidentis Synodicis Conſultationibus reſponderem. Nec du-
Cap.21. bito quin huc reſpexerit auctor Micrologi, quando Hieronymum vocat presbyterum Cardinalem ſanctæ Romæ Eccleſiæ, qui ſub Beato Damaſo Eccleſiaſticis inſtitutis diligentiſſimè inuigilauit. Et eodem referenda eſt docta diſputatio de Hieronymi Cardinalatu, quam Cornelius Scultingus Theologus Colonienſis conſcripſit. Significet leo quòd ſeceſſerit in vaſtam Syriæ ſolitudinem: vbi quadriennium in lectione diuinorum librorum, cœleſtiſque beatitudinis contemplatione, conſumpſit, aſſidua ſe abſtinentia, vi lacrymarum & corporis afflictione diſcrucians. Leonem enim Beatus Hieronymus Marco tribuit, qui Euãgelium ſuum à ſolitudine incipit. Cui

etiam congruit, quod ordo Romanus habet in ſcrutinio ad electos: Marcus Euangeliſtà leonis gerens figuram, à ſolitudine incipit, dicens: Vox clamantis in deſerto. Sanè de Macario ſcribit Ruffinus, libro vndecimo, quod leænæ ſpeluncam habuerit apud ſuam cellulam. Et ipſe Hieronymus teſtis eſt, mortuo Paulo Thebæo, Principe eremiticæ vitæ, duos leones ex interioris eremi parte currentes, ei humi pedibus locum ſepulcri ſcalpſiſſe. *Pag 37.* *Cap.4.*

OCTOBRIS.

De Sancti Franciſci ſtigmatibus.

Capvt XLIII.

FRanciſcus Patriarcha & fundator ordinis Minorum notiſſima de cauſa pingitur cum ſtigmatibus. Eam enim & Bonauentura habet cap. 13. vitæ S. Franciſci, & continua traditio ad nos tranſmiſit, multique oculati teſtes, inter quos & Romani Pontifices & continua traditio ad nos tranſmiſerunt.

Apud eundem verò Bonauenturam in miraculo 3. poſt mortem, habetur duplex miraculum circa Imaginem Sancti Franciſci. Cùm enim matrona quædam doleret in depicta quam habebat Imagine

Franciſci, ſacra illa ſtigmatum ſigna deeſſe, die quadam apparuerunt ſigna illa mirifica in pictura, ſicut in alijs ipſius ſancti Imaginibus pingi ſolent. Subintrauit poſtmodum cor mulieris dubitatio noxia, ne ſic fuiſſet Imago à principio conſignata. At Dei virtus ne primum contemneret miraculum, addidit & ſecundum. Continuò namque diſparentibus ſignis nudata priuilegio Imago remanſit, vt per ſequens ſignum fieret probatio præcedentis.

Cæterum vt fulgorem noui & ſanctiſſimi ordinis, inuidi quorumdam oculi ferre non potuerunt, ſic etiam ſacra ſtigmata Franciſci, & calumniam, & grauiſſimam pertulêre iniuriam. Fuerunt enim in regnis Caſtellæ & Legionis religioſi & ſæculares, qui in Imaginibus ſtigmata hæc paſſim deleuerunt, iniungendo pictoribus nè deinceps ea depingerent. Quorum inſaniam Alexander 4. compeſcuit litteris datis ad omnes vtriuſq; regni Epiſcopos. Poſtea cum multorum etiam offendiculo nonnulli Paulum Apôſtolũ Doctorem gentium, & Catharinam Senenſem, ſororem ordinis ſancti Dominici, cum impreſſione ſtigmatum depinxerunt. Et de Paulo occaſionem ſumpſerunt, quia ſcribit ſe portare ſtigmata Domini Ieſu in corpore ſuo. Sed

Exſtat in firmamento Ord. Minorũ.

Galat. 6

is error facilè repreſſus eſt. Circa Catharinam autem multi pertinaces fuerunt, contra Apoſtolica ſcripta excuſationem aliquam prætexentes. Vnde Sixtus 4. pluribus litteris & ſub pœna excommunicationis, prohibuit, ne præterquam Franciſci, vllius Sancti aut Sanctæ, beati aut beatæ (his enim vocibus vtitur) Imago cum ſtigmatibus habeatur, abſque ſpeciali conſenſu Sedis Apoſtolicæ. Vrget autem Sixtus, nec in proceſſu, nec in canonizationis littera de ſtigmatibus Catharinæ legi, vbi maximè oportebat, priuilegij illius mentionem fieri. *In firmamẽto.*

Cur Dionyſius Areopagita caput manu geſtet.

CAPVT XLIIII.

PAucis intercurrẽtibus diebus occurrit natalis Dionyſij Areopagitæ, Pariſiorum primi Epiſcopi, qui pingitur caput ſuum manibus portans. Nam ad declaranda martyris, & Galliarum primi ſacerdotis, merita glorioſa, Beatiſſimi Dionyſij ſe cadauer erexit, ſanctaque manu caput, à corpore dolabra lictoris truncatum, Angelico ductu greſſum regente, & luce cœleſti circumfulgente, pendulis cœpit brachijs vectitare. Et

facta

facta eſt comes multitudo cœleſtis exercitus exanimi eius corpori, caput proprium ab ipſo monte, vbi fuerat decollatus, per duo ferè millia deportanti, vſque ad locum, in quo nunc Dei diſpoſitione, & ſua electione, requieſcit humatum. Hactenus Hilduinus Abbas S. Dionyſij: qui martyrium eius annis ab hinc plus minus octingentis, ad Ludouicum Imperatorem grauiter conſcripſit, & ex vetuſtiſſimis authoribus fideliter collegit: potiſſimũ tamē ex conſcriptione Visbij: qui fuit oculatus martyrij teſtis. Et hæc geſtatio capitis tam celebriter nota fuit in Eccleſia, vt Græci authores eius quoque meminerint: veluti Simeon Metaphraſtes, & alius vetuſtus ſcriptor, à Perionio cum operibus Dioniſij tranſlatus. Quare non debuit Ioannes Oecolampadius hanc geſtationem velut anilem fabulam deridere. Verba eius aſſcribam, quia ex eius, aut potius ex Chryſoſtomi verbis, non imperitè deſumi poteſt ſecundaria ratio huius picturæ S Dionyſij. Citat imprimis verba Chryſoſtomi à ſe tranſlata. Etenim ſicut milites vulnera, quæ in prælijs ſibi inflicta regi monſtrantes, fidentes loquuntur, ita & illi in manibus abſecta capita geſtantes, & in medium adferentes, quæque voluerint apud regem cœlorum impetrare poſſunt.

Homilia in Iuuẽtinũ & Maximum.

Deinde

Deinde in hæc verba Chryſoſtomi ſic commentatur: Hæc pro ſimpliciorum captu craſſiùs dicta ſunt. Sicut & de matre Chriſti dicimus, quòd vbera monſtret Filio: & de Chriſto, quòd vulnera Patri oſtentet. Neque enim tam craſſa ſpectacula ſunt in cœlo. Hanc cauſſam ſuſpicor, quare apud Lutetiam D. Dionyſius, & apud Maguntiacum Albanus martyr depicti, videantur capita geſtare in manibus. Neque enim facilè mihi perſuaſerit quiſpiam anilem fabulam, quòd decollati tantum itineris confecerint. Sancti capita geſtantes ferme in hunc modum tacitè loqui mihi videntur, Videte capita noſtra. Charitas veſtra nos coëgit vt hæc deſecari voluerimus. Ecce capita noſtra in manibus noſtris ſunt: neque capillus capitis perit: & ſimilia. Hactenus Oecolampadius, tradens ſecundarias aliquot rationes cur S. Dionyſius pingatur geſtans caput ſuum: errans tamen, vt dixi, grauiſſimè, quòd primariam rationem velut anilem fabulã reijciat. Quo etiam ſpectat marginalis notatio ad abbatem Vrſpergenſem: Nota animas in manibus habere. Hinc picturæ diuorum aliquot, quibus nec vita chara fuit amore Chriſti.

Iud. 12.
1 reg. 19 & 28.
Iob 13.
Pſal. 118

De pictura Quintini & Wolfgangi.

Capvt XLV.

Octobrem claudunt natales Quintini martyris, & Wolfgangi Epiſcopi: Prior in quibuſdam noſtratibus Eccleſijs, & in pluribus Franciæ depingitur diaconus. Quod obiter noto, quia dum pictores ex Imaginibus, vt Baſilius loquitur, Imagines depingunt, tradunt aliquando poſteritati, quod hiſtoriæ ſcriptor omiſit. De Epiſcopo verò Wolfgango exſtant hi verſus in libro de monaſterijs Germaniæ:

Homil. 19.

Wolfgangum quoties diuum veneranda vetuſtas
Pinxit, ita hunc pinxit geſtaret vt ipſe ſecurim
Dextra, ſed læua templum cum turre decorum.
Hac pictura equidem voluit nihil ipſa vetuſtas
Significare aliud, quàm quod paſtoris honeſti
Pontificiſq; pij, ſummum eſt ſuper omnia munus.
Is ſemper templum debet geſtare, ſibiq́ue
Commiſſum populum doctrina paſcere ſana,
Nec curas alias animo geſtare priores;
Deinde ſecuri etiam ſordes reſecare pudendas:
Quidquid & arboribus teneris plantiſq; nocere
In vita poſſet, ſtudio delebit eodem.

NOVEM-

NOVEMBER.

De numero & pictura Coronatorum martyrum.

Capvt XLVI.

Coronatorum porrò quatuor feſtũ incidit in Octauas omnium Sanctorum: ſimul etiam quinque martyrum, Claudij Nicoſtrati, Symphoriani, Caſtorij, atque Simplicij. Sed circa hos ſanctos duplex eſt ſculptorum & cæmẽtariorum quorumdam error. Vnus quod ſuos patronos vocent quatuor coronatos, cùm ſint quinque prædicti, à quatuor coronatis diuerſi, vt ex Geſtis & Breuiarijs conſtat. Quare ſi moleſtius plebeis foret quinque martyrum nomina exprimere, vocent patronos ſuos aut coronatos aut quinque coronatos: non autem falsò quatuor coronatos. Alter error ex dictis dependet. Pingunt enim quatuor coronatos cum inſtrumentis ſculptorum & cæmentariorum, cùm ea forent quinque prædictis martyribus applicanda. Itaque qui in errore verſantur, eundem vt nimis manifeſtum agnoſcant & corrigant.

Pictura Martini veſtem ſcindentis.

Capvt XLVII.

A Coronatis ad Martinum, ſanctiſſimum Epiſcopum, trãſeamus, cuius chlamydem diuidentis pictura, non ſolum Ambianis, vbi eam diuiſit, celebris eſt, ſed per totum orbem Chriſtianum. Factum autem illud deſcribit ſanctus Seuerus Sulpicius. Quodam tempore cùm iam nihil præter arma & ſimplicem militiæ veſtem haberet, media hyeme, quæ ſolito aſperior inhorruerat, adeò vt pleroſque vis algoris extingueret, obuium habuit in porta Ambianenſis ciuitatis pauperem nudum. Qui cùm prætereuntes vt ſui mi ſererentur, oraret, omneſque miſerum præterirent, intellexit vir Deo plenus ſibi illum, alijs miſericordiam non præſtantibus, reſeruari. Quid tamẽ ageret? Nihil præter chlamydem, qua indutus erat, habebat. Iam enim reliqua in opus ſimile conſumpſerat. Accepto itaq; ferro quo accinctus erat, mediam diuidit, partemque eius pauperi tribuit: reliqua rurſus induitur. Interea de circunſtantibus ridere nonnulli, quia deformis eſſet, & truncatus habitu videretur. Multi tamẽ quibus erat mens ſanior, altiùs gemere, qui ſimile nihil feciſſent, cũ

Initio vitæ.

vtique

vtique plus habentes veſtire pauperem ſine ſua nuditate potuiſſent. Nocte igitur inſecuta cùm ſe ſopori dediſſet, vidit Chriſtum chlamydis ſuæ, qua pauperem texerat, parte veſtitum. Intueri diligentiſſimè Dominum, veſtemque quam dederat iubetur agnoſcere. Mox ad Angelorũ circunſtantium multitudinẽ audiuit Ieſum clara voce dicentem: Martinus adhuc catechumenus hac me veſte cõtexit. Verè memor Dominus dictorum ſuorum, qui ante prædixerat: Quamdiu feciſtis hæc vni ex minimis iſtis, mihi feciſtis, ſe in paupere profeſſus eſt veſtitum fuiſſe: & ad hoc confirmandum tam boni operis teſtimonium, in eodem ſe habitu, quem pauper acceperat, dignatus eſt oſtendere. *Matth. 25.*

Succinctùs idem narrat ſanctus Fortunatus. *Lib. 10. carminum variorum.*

Ambianis tremulum cernens Martinus egenum
Dimidiæ chlamydis mox ope membra tegit.
Sed coram Angelicis turmis ſe hanc nocte ſilente
Pauperis in ſpecie Chriſtus habere refert.

Pictura Elizabeth cum tribus coronis.

CAPVT XLVIII.

DIe decima nona natalem habet Eliſabeth Regis Hungarorũ filia, Xenodochiorum & pauperum amantiſſima.

Hæc pingitur cum tribus coronis, vt ſignificetur vitam ſanctiſſimè tranſegiſſe in ſtatu virginali, maritali & viduali. Quomodo hanc picturam explicat Iodocus Clichthouæus integro ſermone, quem vnicum edidit de natali huius ſan-
Cap, 45. ctiſſimæ viduæ. In quo pro themate aſſumit illud Eccleſiaſtici, Corona aurea ſuper caput eius.

In Picturam præſentationis beatæ Mariæ.

CAPVT XLIX.

IN Præſentationis autem beatæ Mariæ Imagine, certum eſt quod principaliter per eam ſignificatur: videlicet, beatiſſimam Virginem vouiſſe virginitatem:
Lucæ 2. Sicut ex eius verbis, Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco; multi annotauerunt: vt Auguſtinus in libro de ſancta virginitate, cap. 4. Gregorius Niſſenus in homilia de Chriſti natiuitate: Beda in Lucam: Bernardus homilia 4. ſuper Miſſus eſt: & in ſermone ſuper, Signum magnum apparuit in cœlo: & Hugo de ſancto Victore, cap. 1. de perpetua virginitate Mariæ. Conantur etiam nonnulli exprimere ex libello de ortu beatæ Mariæ, qui eſt apud Hieronymum, quod triennis abſque ductu aſcenderit per quindecim gradus templi.

Verùm

Verùm quæ dicuntur de quindecim gradibus templi, planè incerta eſſe annotauit Reuerendiſſimus D. Ianſenius in Pſalmum 119. Neque omnino certum eſt an triennis fuerit præſentata: quamuis hoc paulò plus probabilitatis habeat ex Græcis aliquot ſcriptoribus, apud Metaphraſtem. Quibus adde Nicephorum lib. 1. cap. 7.

De Beatæ Catharinæ Imagine.

CAPVT L.

DE ſanctiſſima porrò Dei martyre Catharina, notum eſt quòd pingatur patrem pedibus ſuis conterens, quia de eo per martyrium triumphauit. Sed vulgò perſuaſum eſt eum eſſe Maxentium Romanorum Imperatorem: cùm docti viri aſſerant Maxentium Imp. nunquam Alexandriæ tyrannidem exercuiſſe. Ideo Romanum Breuiarium patrem quidem Maxentium vocat, ſed nulla tituli dignitate addita. Quare ego potius laudarim patrem non depingi vt Imperatorem, quàm ex vulgi opinione Romani Imperij Auguſtum.

De cruce ſancti Andreæ.

Capvt LI.

MEnſe Nouẽbri poſtremus eſt ſanctus Andreas, vocatione inter Apoſtolos primus: cuius crux religioſiſſimè aſſeruatur ad ſanctum Victorem. Ex qua conſtat nonnihil in eius pictura aberrare domum Burgundicam, quod tamen cum bona eius venia dictum ſit: Robertus enim Cænalis, Epiſcopus Arboricenſis, in libris de re Gallica ob hanc diſcrepantiam aliquoties notat Burgundiæ Principes inſigne ſuum crucis, falsò appellare diui Andreæ, vbi interſectio fit ad angulos partim obliquos, partim acutos: cùm crux Andreæ ad ſanctum Victorem Maſſiliæ eandem cum cruce Christi figuram habeat. Lignum enim ligno affixum eſt ad angulos rectos.

DECEMBER.

De malleo ſancti Eligij, & calice ſanctæ Barbaræ.

Capvt LII.

MEnſe Decembri qui Alemannis dicitur menſis Christi; ipſis Kalendis occurit Eligius Epiſcopus, qui cum

cum malleo pingitur, quia fuit aurifaber ante Epiſcopatum, & inter cætera bonorum inſignia multa Sanctorum auro argentoque & gemmis fabricauit ſepulcra: quæ recenſet S. Audoënus lib. 1. vitæ eius. Pridie autem nonas apud *Cap.32.* multos celebris eſt Barbara. Quæ pingitur aliquando cum calice & corpore Domini in manu. Conſtat enim eam multis ſuccurriſſe, ne abſque viatico, ſine ſacramento Corporis Domini diſcederent. Vſitatius cum turri pingitur & tribus feneſtris, notiſſima de cauſſa. Nec ineptè nonnulli, vt vtrumque exprimant, ad oſtium turris calicem cum corpore Domini pingunt. Quid autem hic ſit vitandum, potiſſimum ijs qui ſceleratè viuunt, dictum eſt lib. 2. ex decretis ſynodi *Cap.36.* Cameracenſis.

De picturis ſancti Nicolai.

Capvt LIII.

INtra triduum ſequitur feſtũ Nicolai. Qui pingitur cum tribus pueris, ſed tam obſcurè, vt vix ſciam, quonam referenda ſit ea pictura. Tres iuuenes milites naufragium paſſos à ſententia iudicis liberauit, qui eos ob furtum iniuſtè ad necem damnauerat: tunc enim temporis Leges furtum non puniebant necé.

Tres filias proſtituendas ſua clancularia munificentia in pudicitia conſeruauit. Tres militiæ principes, apud Conſtantinum falsò accuſatos eripuit à pernicioſo iugulatu. Fertur etiam à plebeis, mulieré quamdam veſperi tres pueros occidiſſe, & in vaſe pro ſalitis carnibus repoſuiſſe, eoſque demum à Nicolao reſuſcitatos eſſe. En quatuor ternaria. Sed ad quod eorum pictores reſpexerint, nondum exprimere valeo. In proſa de ſancto Nicolao legitur; Vas in mari merſum patri redditur, cum filio. Et huc eos reſpexiſſe non dubito, ad ſignificandum quod ſanctus Nicolaus ſit patronus nautarum & naufragantium, qui eius adhuc viuentis & abſentis auxilium inuocauerunt. Sed cur tres pinguntur in vaſe, cùm vnius tantùm filij mentio fiat?. Longè itaque præfero alteram Nicolai picturam quæ Romæ eſt, & per Italiam alibi. Habet in vna manu pedum, in altera librum, & ſuper eum tres maſſas auri, quibus filiarũ trium pudicitiam conſeruauit. Quam etiam picturam videre licet in nummis quibuſdam expreſſam. Eandemque nonnulli obſeruarunt vſitatam eſſe in inſula Corfu, quæ Nicolaum ſumma cum veneratione colit. Agnoſcit eandem Germania. Ioannes enim Keiſersbergenſis, ſermones ſuos de vita monaſtica, quos ad

ſorores

ſorores Sancti Nicolai in vndis Argentinæ habuit, anno 1496. hunc in modum exorſus eſt. Sãctus Nicolaus (cuius hodie dies feſtus agitur, per totam Chriſtianitatem, præcipuè autem in hoc, & in alijs locis, vbi patronus eſt) depingi ſolet cum tribus pomis aureis, & hoc ob notiſſimam æleemoſynam, quam fecit in pauperem patrem triũ filiarum quas proſtituere deliberauerat, quatenus inde ſibi victum acquirerent. Fuit & tertia Nicolai pictura abſque mitra, apud Italos. Sic enim ſcribit in ſanctorum catalogo Petrus Equilinus: Fertur beatum Nicolaum iam ſenem Concilio Niceno interfuiſſe: & ſe quemdam Arianum fidei zelo maxillam percuſſiſſe: ob idque à Concilio mitra & pallio priuatũ exſtitiſſe. Propter quod vt plurimũ ſine mitra pingitur. Sed dum aliquando Miſſam beatæ Virginis, cuius erat deuotus in Pontificalibus celebraret, & priuationem mitræ ac pallij defleret, quaſi zelo nimio fidei ablata, ecce cũctis videntibus duo angeli eidem aſtiterunt, quorum vnus mitram, alius pallium, ſibi diuinitus reſtituerunt. Verùm nihil tale habet hiſtoria à Ioanne diacono ſcripta; nec Petrus Equilinus affirmat, ſed ferri dicit. Quare non immeritò poſterioribus Italis ea pictura diſplicuit.

Cur Ambroſius cum flagello pingatur.

Capvt LIIII.

PRoximè apud Romanos ſequitur feſtum Ambroſij. Quem beatus Vincentius prædicator notat in Lombardia cum flagello pingi, propter ingenuam loquendi libertatem, qua nec Theodoſio Imperatori pepercit. Quæ narratio nota eſt ex hiſtorijs Eccleſiaſticis, Theodoriti & aliorum. Addi poteſt ſecunda ratio, quia quod Doctorem fidei decuit, Arianam perfidiam expulit ex Italia. Eſt & tertia ratio, eaque, vt apparet, primaria, quod Mediolanenſes ipſo inuocato ad Parabiagum victoriam ſint adepti, anno Domini 1338. Ex quo tempore religioſa ciuitas, haud immemor accepti beneficij, Diuum Ambroſium cum flagello depictum in æternam eius rei memoriam habere voluit. Vt habet Lectio tertia Ambroſianæ Eccleſiæ, in feſto S. Ambroſij pro victoria, quod eſt 21. die Februarij menſis. Apiarium, ſiue aluearium, nonnulli ad pedes appingunt, Propter miraculum examinis apum. Quod Paulinus refert initio vitæ eius.

De picturâ Conceptionis B. MARIAE.

CAPVT LV.

OCtauo die ſequitur celebritas Conceptionis Beatæ MARIÆ. Quam ex oſculo conceptam eſſe fabuloſum eſt & obſcurum quorundam figmentum. Vnde memini me legiſſe apud Robertum de Licio, Epiſcopum Aquinatem acrem reprehenſionem Imaginis, in qua Anna & Ioachim ſub aurea porta ſe mutuò oſculantur, cum ſubſcripta rubrica, Taliter concepta eſt beata MARIA. Videntur mihi huius erroris occaſionem deſumpſiſſe ex apocrypho libro, qui inſcribitur Proteuangelium D. Iacobi, in quo ſic habet impreſſum in Germania exemplar. Et ſtabat Anna in porta, viditque Ioachim venientem cum gregibus ſuis, & accurrens appenſa eſt à collo eius, dicens: Nunc cognoſco quod Dominus Deus benedixit mihi vehementer, quia quæ eram ſterilis, in vtero habebo, vbi ipſi videntur mihi, pro (habebo) legiſſe (habeo.) Hoc aut ſimile quid eos reſpexiſſe putarim. Vnde S. Epiphanius, Tametſi enim hiſtoria Mariæ, & traditiones habent, quod dictum eſt patri ipſius Ioachim in deſerto, Vxor tua concepit: tamen

Serm. 4. de laud. ſanct.

Hær. 79. contra Collyridianos.

men non quòd ſine coniugio hoc factũ, neque ſine ſemine viri, ſed futurum Angelus miſſus præuaticinatus eſt, vt ne qua hæſitatio fieret, propter id quod iam ex Deo ordinatum eſt, & à Deo promiſſum.

Porrò ſicut Canticorum liber rectè applicatur beatæ Virgini, ſic etiam ſuauis adinuentionis eſt ea Virginis Imago, in qua ei appinguntur, ſol, ſtella, luna, porta cœli, lilium inter ſpinas, ſpeculum ſine macula, hortus concluſus, fons ſignatus, Ciuitas Dei, & ſimilia, aſſcriptis etiam verbis: Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te: electa vt ſol: pulchra vt luna: ſtellá maris: porta cœli: ſicut lilium inter ſpinas, &c.

De ſitu ſancti Thomæ inter duodecim Apoſtolos.

Capvt LVI.

Natalitia feſta quinto die antecedit Thomas Apoſtolus Iesv Chriſti. Quem pictores quidam in ordine Apoſtolorum inter vltimos ponunt: cùm Marc. 3. ponatur octauo loco: Matth. 10. Luc. 6. ſeptimo: In Actis verò ſexto. Et ſimiliter in Canone Miſſæ, vbi legitur Petri, Pauli, Andreæ, Iacobi, Ioannis, Thomæ. Non facerem autem huius ſitus mentio-

mentionem, niſi putarem pictores ex prauo quodam iudicio minorem exiſtimationem habere de ſancto Thoma, quia de reſurrectione Chriſti dubitauit. Vnde etiam nonnulli ſatis contemptibiliter & irreuerenter dicere ſolent, Tu es de progenie ſancti Thomæ, quando aliquem notare volunt tarditatis in credendo: cùm in omni honore habendi ſint Apoſtoli, tanquam patres, columnæ, & fundamenta orbis terrarum; & dum præcipuos Apoſtolos cecidiſſe legimus, cogitandum ſit id propter noſtram inſtructionem Dominum permiſiſſe. Vnde Gregorius ait, Plus nobis Thomæ infidelitas ad fidem, quàm fides credentium diſcipulorum, profuit. Eſt & aliud quod ſanctus Anthoninus ſic reprehendit in parte 3. tit. 8. Nec etiam laudandi ſunt pictores cùm apocrypha pingunt, vt obſtetrices in partu Virginis: & Thoma Apoſtolo cingulum ſuum à Virgine MARIA in Aſſumptione ſua propter dubitationem dimiſſum: & huiuſmodi.

Ioan. 20. *Hom. 26. Euang.* *Cap. 4. §. 11.*

De pictura Natiuitatis Chriſti.

CAPVT LVII.

SEquitur ſolennitas Natiuitatis Domini noſtri IESV Christi. Circa quam multa

multa notanda eſſent, niſi præcipua quæque iam antea explicaſſemus. De puerperio enim Mariæ exſtat libro ſecundo caput. Senium Ioſeph attigimus libro eodẽ capite 30. prolixius de eodem libro tertio cap. 12. Nuditatem laſciuam circa infantem IESVM vitandum eſſe, explicuimus ſubſequenti cap 31 libri ſecundi. Quæ quòd dicta ſint non repetemus, ſed eis pauca ſubijciemus. Et in primis notat Petrus Richardus in libro de paſſione Petri Apoſtoli, pictores quoſdam contra hiſtoricam veritatem obſtetricem diuæ Virginis amiſſis manibus pingere, cùm non habuerit obſtetricem.

De boue autem & aſino circa præſepe Domini, Eraſmus ad hymnum Prudentij in Natalem Domini, A priſcis vſque ſæculis, inquit, manauit ad nos pictura, quæ IESV præſepi addit bouem & aſinum. Quod tamen in ſacris litteris non eſt apertè proditum: ſed occaſio ſumpta videtur ex Iſaiæ Propheria, quæ dicit: Cognouit bos poſſeſſorem, & aſinus præſepe Domini. Hæc Eraſmus. Allegari etiam ſolet ex Abacuc, iuxta Septuaginta duos interpretes, In medio duorum animalium cognoſceris. Sed hæc nonnulli tantùm myſticè intelligunt. Quare ad apertam ſcripturam refero, quod Bonauentura ſcribit, de boue & aſino circa præ-

Iſa. 1. *Cap. 3.* *In 2. Lucæ.*

ſepe

 196

ſæpe Domini, non haberi auctoritatem, niſi antiquitatem picturæ, quæ vocatur ſcriptura laicorum. Habuit denique Natiuitas Domini noſtri aureum præſepium Conſtantinopoli, de quo Chryſoſtomus; O ſi mihi liceret videre illud præſepe in quo Dominus iacuit. Nunc nos Chriſtiani, quaſi pro honore tulimus luteum, & poſuimus argenteum: ſed mihi pretioſius illud eſt quod ablatum eſt. Non condemno eos qui honoris cauſa fecerunt. Neque enim illos condemno qui in templo fecerunt vaſa aurea, ſed admiror Dominum. Qui Creator eſt mundi, non inter aurum & argentum, ſed in luto naſcitur. *Homil. 2 in Lucã.*

De pictura Ioannis Euangeliſtæ.

CAPVT LVIII.

PEnultimo loco dicendum eſt de Ioãne Euangeliſta. Quem etiam Romani imberbem pingunt: apud quos tamen eorum more, cum barbis cernuntur, Auguſtinus, Hieronymus, Ambroſius, Franciſcus, & alij ſancti. Huius igitur picturæ dandæ ſunt rationes. Neque enim vnam, ſed plures collegit Petrus Sutor, Carthuſianus Pariſienſis. In libro de triplici connubio diuæ Annæ, cap. 5. Dicimus, inquit, aduer-

aduerſarium inaniter pictores vellicare quod Ioannem iuuenem, imberbem, & inelegantem, depingere ſoleant. Siquidem pictores ipſi in hac parte potius laudandi ſunt, quippe qui depingant prudenter, aptè, & accommodatè, Ioannem iuuenem & imberbem; partim propter ætatem, quia adoleſcens erat tempore cœnæ: partim propter perpetuam virginitatem: partim denique ad proponendum iuuenibus exemplū, vt inſtar Ioannis florem iuuentutis Chriſto conſecrare, & diuinis obſequijs ſeipſos dedere ſtudeant. Calicem in manu habet, partim propter Verbum Chriſti, Calicem meum bibetis, Matthæi cap. 20. partim etiam,

Cap. 74. quia, vt ſanctus Iſidorus ſcribit in libro de partibus noui teſtamenti, bibens letiferum hauſtum, non ſolum euaſit periculum, ſed eodem proſtratos poculo in vitę

Cap. 22. reparauit ſtatum. Quo etiam pertinet, quod in Soliloquijs apud Auguſtinum legitur: Pro tua dulcedine guſtanda, veneni poculum intrepidus Ioannes potauit. Quodque Albertus Caſtellanus in Sacerdotali Romano habeat, benedictionem vini contra venenum, in feſto ſancti Ioannis Euangeliſtæ vſitatam. Quod autem non debeat puer pingi apud matrem ſuam, à Chriſto petentem quod neſcie-

Lib. 3. cap. 26. bat, ad natalem ſancti Iacobi fratris eius

nota-

notauimus. Quidam etiam pingunt eum ſponſum in nuptijs habitis in Cana oppido Galilææ. Quod quam parum nobis probetur quarto libro dicemus. Cap. 20.

De pictura Sabini Epiſcopi Spoletini.

CAPVT LIX.

Die trigeſima, vltimi menſis natalis eſt Spoleti, ſancti Sabini Epiſcopi. De quo memorabile eſt quod referam ex Paulo Diacono Langobardorum hiſtorico. Lib. 4. c. 5. Ariulphus, dux Spoleti gentilis, in bello Camerino contra Romanos, vidit quendam ſtrenuè pugnantem, & clypeo ſuo aduerſæ partis ictus à ſe auertentem. Peracto prælio rogauit ſuos, quis præ alijs fortius bellaſſet. Reſponderunt ſe illic nullum fortius bellantem, quàm ipſum ducem, vidiſſe. Ille ait, Certè multò per omnia me meliorẽ ibi aliũ vidi. Cumque dux adueniſſet prope baſilicã Sabini, interrogabat, cuius illa tã ampla domus eſſet. Reſponſumq; eſt ei à viris fidelibus, Sabinum ibi martyrem quieſcere: quem Chriſtiani, quoties in bello contra hoſtes irent, præſidium haberent: ac eum propterea in auxilium vocarent. Ariulphus adhuc gentilis reſpondit; Et poteſt fieri, vt homo mortuus aliquod viuentibus auxi-

auxilium præſtet? Qui cùm hoc dixiſſet, equo deſiliens baſilicam conſpecturus intrauit, alijſque orantibus, ipſe picturas mirari cœpit, cùmque figuram martyris Sabini depictam vidiſſet, mox cum iuramento affirmauit, talem omnino eum virum, à quo in bello protegebatur, formam, habitumque habuiſſe. Ad huiuſmodi triumphum reſpexit Mediolanenſis Eccleſia, quando ob victoriam Parabiagi obtentam merito Ambroſij patroni ſui, eum in perpetuam rei memoriam cum flagello deinceps depinxit. Eòdem pertinet quod Mechlinienſes Lambertum Leodienſem Epiſcopum & martyrem ſuum vero Apoſtolum, peculiariter depingant, cum militari habitu ſub Epiſcopali, & gladio in manu, quia eius meritó Danos à ſeſe fugatos agnoſcunt.

FINIS.

DE

DE SACRARVM IMAGINVM HISTORIA.

LIBER QVARTVS.

De vultu Chriſti.

CAPVT I.

POſtquam abſoluimus duodecim anni menſes, reſtat vt poſtremo libro quædam notemus ad feſta mobilia, & communia ſanctorum. Qua in re auſpicabimur ab ipſo Saluatore noſtro. In formanda igitur facie Chriſti, pictor operam dabit vt ipſam ſpecioſam faciat. Nam viſu gratioſiſſimus fuiſſe traditur Chriſtus, vt Ioannes Chryſoſtomus teſtatur, Homilia 28. in Matthæum, &, ſicut Hieronymus ſcribit, fulgor ipſe & maieſtas diuinitatis occultæ etiam in humana facie relucebat, meminit eiuſdem ſplendoris Damaſcenus, lib. 4. de fide, cap. 17. Longè autem eſt pulcerrima ipſius forma nunc in cœlis, vt in quem Angeli etiam proſpicere deſiderant. Ac tali etiam poſt reſurrectionem fuit in terris. Nam ſi iuſti fulgebunt ſicut ſol, in regno patris ſui: quanto

Hier. in 9. Matt.
1. Pet. 1.
Mat. 13.

quanto maior claritas Chriſti fuit, cùm reſurrexit? Sed quæ ab oculis diſcipulorũ abſcondita fuiſſe, potius, quàm defuiſſe credenda eſt. de quo legatur apud Cyprianum ſermo de Reſurrectione Domini. Vide etiam Chryſoſtomum, Homilia 86. in Ioannem ad illud: Manifeſtauit ſe iterum diſcipulis.

Eſa. 55. At in paſſione ſua non habuit ſpeciem neque decorem. Vnde Deipara ad Chriſtum patientem apud Gregorium:

O lepidiſſimum aſpectum, ô deſideratam
Venuſtatem ineffabilem, quæ excellit totum genus hominum:
Imago non picta, non picti item exemplaris,
Vt nunc tetro es aſpectu! nequeo ferre, dum contemplor te.

Idem præterea num indicet Romæ Venerabilis Vultus Domini, ſcire velim ab ijs qui eum attentiùs aut propinquiùs aſpexerunt. De quo Catharinus ait: Et nos *Cath. de Imagin.* Romæ vultum ſanctum, quem Veronicam vocant, in templo beati Petri adoramus, & veneramur.

De vultu Chriſti ſancto qui Romæ aſſeruatur.

Capvt II.

Sed quia de vultus Chriſti pictura diſſero, mentioque incidit Imaginis quæ

quæ Romę percelebris eſt, cuiuſq; exemplar paſſim habetur, Paulo amplius de ea dicere conemur. Si igitur quæras vnde Imaginem hanc Roma habeat, putarim ex noua Roma, ſiue Conſtantinopoli allatam eſſe. Fuit enim Imago Chriſti in mantili impreſſa, primum Edeſſæ, deinde Conſtantinopoli valde celebris. Nam feſtum huius Imaginis ſic annotatur in Græcorum menis, Menſe Auguſto, die decima ſexta, deportatio ab vrbe Edeſſa non manufactæ Imaginis Domini noſtri IESV Chriſti. Neque quemquam turbet quod Græci ferè dicant Imaginem hanc Abagaro Toparchæ miſſam eſſe à Chriſto; Romani verò aſſerant eam linteo Veronicę impreſſam eſſe, cùm crucem ſuam baiularet. Fatetur namque Conſtantinus Imp. cognomento Porphyrogenitus, in tempore & circumſtantijs huius non manufactę Imaginis aliquam eſſe ſententiarum diuerſitatem, ſed in eo quod præcipuum eſt omnes conſentire. In eo, ait, quod præcipuum eſt in hac re omnes conſentiunt, & confitentur ex facie dominica admirabiliter in linteo fuiſſe formam expreſſam: in nonnullà autē rei circumſtantia, ſeu in tempore differunt. Quod quidem nihil lædit veritatem, ſeu prius factum ſit ſeu poſterius. Iſta itaque varietas Græcorum à Latinis non *Ad diem 16. Auguſti.*

lædit

lædit præcipuam veritatem Imaginis. Nunquam enim dubitatum eſt quin ſit vultus Chriſti, ab ipſo Chriſto linteo impreſſus. Quem etiam conteſtatis claruiſſe miraculis, qui volet, animaduertet ex ijs, quæ de hac diuina Imagine ſcripta leguntur, tam in ſeptima Synodo, & Eccleſiaſtica hiſtoria Euagrij, quàm apud Metaphraſtem in oratione Conſtantini Porphyrogeniti. Pulcrè ſanè Archidiaconus Pamelius, Effigies Chriſti, quam Veronicæ in ſudario dediſſe traditio eſt, etiam num exſtat, tanta in veneratione, vt de illa dubitare poſthac, non modò miracula non permittant, ſed nec adſpectus ipſe. Cuius interim fit mentio olim apud Albericum in ſuo dictionario ante annos ſubhinc fere trecentos, anno Domini 1350. & exſtat in Bibliotheca Vaticana eius Imaginis Romam ſub Tiberio aduectæ hiſtoria grauiter conſcripta & antiquiſſimis characteribus, quam totam ſe perlegiſſe mihi retulit chariſſimus Theologus Thomas Stapletonus Anglus.

In c. 12. Apolog. Tertull.

Annotatio ad hiſtoriam Chriſti in horti exiſtentis.

Capvt III.

Circa Paſſionem autem Domini Saluatoris, dum non pauca notanda occur-

occurrunt, exordiar ab hiſtoria eius orantis in horto. Quidam enim hæreſiarcha grauiter traducit pictores noſtros, velut profanos, eo quòd adducti illis verbis, Tranſeat à me calix iſte, calicem depingant eius formæ, quo in ſacrificio Miſſæ vtimur. Vult enim ποτήριον eo loci non calicem, ſed poculum transferri, & ex Hebræorum idiotiſmo, ſignificare, iram Dei, & ſupplicium pro peccatis noſtris, ac proinde ad execrandum Antichriſti ſacrificium, vt impurus ille loquitur, non pertinere. Cui paucis verbis reſpondeo, nullum tam rudem eſſe inter pictores, qui putet Chriſtum locutum eſſe de calice ſacro, quo in ſacrificio miſſæ vtimur. Sed quia Chriſtus Dominus, figurata locutione, petijt calicem, ſiue paſſionis ſuæ poculum à ſe tranſire, idem pictores, figuram in pictura ſeruantes, exprimunt. Maluerunt autem illam formam calicis vel poculi aſſumere, quę poſtea ad ſolos vſus ſacrificij tranſijt, eo quòd Chriſtus non vulgare poculum biberit, ſed ſacroſanctum. Sacroſancta enim fuit eius paſſio, in qua ſeipſum pro nobis Deo patri hoſtiam obtulit. Vnde & interpres videtur prætuliſſe nomen calicis, quòd hæc vox auguſtius & ſacratius quid ſignificet, ex vſurpatione Chriſtianorum, quamquam ex Grammatica

Beza in 26. Matth.

ſignificatione ſynonyma ſit cum poculo. A maioribus autem accepimus, vt ex picturis conſtat antiquioribus, Angelum calicem in manu ſua geſtaſſe. Quo ſignificatur quod petenti, vt calix tranſiret, Angelus apparuerit confortans eum. Sunt autem qui imperitiſſimè depingunt Iacobum, in horto cum Chriſto exiſtentem, ipſi Chriſto ſimillimum. Cuius erroris fontem tractauimus lib. 3. cap. 16.

In picturam Crucifixionis Chriſti.

Capvt IV.

DEſcendamus autem ad Saluatoris noſtri crucifixionem. Circa quam primum notetur omnino incertum eſſe an ſit cruci affixus ante, an poſt erectionem, ideoq; non referre vtro modo iſtud exprimatur, cùm in huiuſcemodi, locum habeat illud Poëtæ,

Pictoribus, atque Poëtis,
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

Vulgatior tamen eſt ſententia Franciſci Fabricij, Ruremundani, medici Aquiſgranenſis, qui Gregorium Theologum in Chriſto patiente hoc modo tranſtulit:

Feri ilico (vt canes venatici,)
Apparitores inſilire, ſternere,

Longique

Longiq́ſ ſummo ſtipitis faſtigio
Corpus ſupinum, veſtibus nudum omnibus,
Imponere, ac clauis pedes trabalibus
Affigere: hinc per alterum orthogonicos
Connexum ei lignum trahentes brachia,
Vtrimque palmam vtramque clauo ferreo
Firmare, ſublimemq́ſ in æthera tollere.

Notanter autem dico hanc ſententiam eſſe Franciſci Fabricij: qui paulò liberior fuit in transferendo. Nam ipſe Gregorius, eiuſque tragœdiæ alij interpretes, Claudius videlicet Roilletus, Gabriël Tarraconenſis, & Sebaſtianus Tigurinus, manifeſtè habent Chriſtum Cruci affixum eſſe poſt erectionem. Neque etiam Græcè habetur pedes clauis, aut clauis trabalibus, affixos eſſe: ſed tantum,

πόδεις δὲ καθήλωσαν ἐν πηκτῷ ξύλῳ.

Poſtmodum autem meminit ipſe Nazianzenus Ioſephi deponentis Chriſtum ex ligno τρισήλῳ, hoc eſt ex ligno cum tribus clauis.

Crucifixus eſt autem (ac proinde pingi debet) dorſo verſus Hieruſalem & Orientem, facie reſpiciēs ad Occidentem, dextera ad Aquilonem, ſiniſtra ad Meridiem, vt docet Sedulius & Beda in Lucam ſcribens, & Damaſcenus lib. 4. cap. 13. Quaſi poſitione etiam aſcendit, oculos ſuos ad occidentem vertens, & ſuper

Sedul. lib 4. Beda cap. 93. tom. 3.

Romanam Eccleſiam in occidente poſitam: ad quam Petrum & Paulum, præcipuos Apoſtolos erat miſſurus, & vbi pactum cum Petro initum erat cuſtoditurus. Quod Ioannes Heſſelius & Petrus Montanus, Dominicæ paſſionis interpretes, inculcant.

Nudum etiam crucifixum eſſe Chriſtum, quales naſcimur, ijdem & multi alij in Paſſionem Domini ſcribentes, diligenter annotarunt. Hinc non ſolum in Græcis Eccleſijs Chriſtũ in cruce pendere cum veſtibus; ſed etiam apud noſtrates in multis antiquis imaginibus, ſimpliciores quidam multũ Euangelio contrariũ mirantur. Nam à doctis in Hannonia viris intellexi multos iſthic eſſe qui rideant Louanienſes, apud quos in primaria Eccleſia, & in ipſo paſtoralis officij altari, veneranda Imago crucifixi Chriſti, quæ in publicis proceſſionibus, arduas ob cauſſas indictis, ex auito & religioſo more, à duobus ſacerdotibus circumfertur, veſtita cernitur: mirarique vehemēter iſtud non corrigi in tam celebri ſtudiorum, ſiue (vt eſt Iudicum 1.) litterarũ ciuitate: ſed ij non legerunt quod Gregorius Turonenſis ſcribit, in libro de
Cap. 22. gloria Martyrum: eſſe apud Narbonenſem vrbem in Eccleſia ſeniore, quæ Geneſij Martyris reliquijs plaudit, picturam,

 202
ram, quæ Dominum noſtrum quaſi præcinctum linteo indicat crucifixum. Quæ pictura, dum aſſiduè cerneretur à populis, apparuit cuidam Baſilio presbytero per viſũ perſona terribilis dicens: Omnes vos obtecti eſtis varijs indumentis, & me iugiter nudum aſpicitis. Vade quantocius, & cooperi me veſtimento: & tege linteo picturam illam, in qua crucifixus appareo. Sicut ergo veſtis Chriſto reſurgenti, aut ad iudicium venienti, appingitur: & ſicut linteamina habent, qui ibidem ex ſepulcris ſuis reſurgentes pingũtur, ſic etiam Saluator noſter in cruce pendens, propter noſtram in præſenti vita miſeriam, qui in Adam innocentiam perdidimus, nõ pingitur omnino nudus, ſicut cruci ab ijs quos Pſalmiſta canes vocat, eſt affixus; ſed pingitur aut veſtitus, aut cinctus linteo. Poſtremum eſt nunc frequentius, partim quia huiuſcemodi Imago magis videtur excitare deuotionem mentis, quàm altera Chriſti in cruce veſtiti: partim verò quia nonnulli putant Chriſtum in cruce linteo tectum fuiſſe. Quod tamen magis opinantur, quàm ſciũt: & diuerſimodè etiã narrant. Brigitta enim lib. 4. reuelationum, Mox, ait, iuſſus veſtes ponit, paruumque linteũ verendis prætexit. Dialogus verò quidam qui inſcribitur Mariæ, & Anſelmi, de

Pſal. 21.

Cap. 70.

Paſſione Domini, & ſolenniter intermiſceri ſolet prædicationi Dominicæ Paſſionis: vt annorat Dionyſius à Richel, Carthuſianus, ſic habet, loquente Maria, Panniculum capitis mei circumligaui lumbis eius. Franciſcus poſtremò Polygranus,(vt reliquas opiniones omittam) Nudus Crucifixus eſt Chriſtus: quamquam pium opinor credere obſequio alicuius velata pudenda: tum quod natura etiam horreat hoc facinus, tum quòd Chriſtus ipſe in cuius erat voluntate quod pateretur, coram caſtiſſima matre, alijſque ſanctis mulieribus, non credēdus eſt inuelatus voluiſſe apparere: tum demum quod erat in cruce ſummus pontifex & hoſtia.

De Paſſione Domini artic. 14

Exod. 28. g.

De forma crucis Chriſti.

Capvt V.

D. Lindanus Panoplia l. 4. c. 97.

Variæ ſunt autem crucis ſpecies. Eſt enim quæ litera Tau effigiatur: eſt, quæ ſtipite caput attollit, Chriſti quaſi titulum complexa: eſt, quæ decuſſata crucem exprimit, quam vulgo Burgundicam, ſiue D. Andreæ, appellant. Eſt præterea quæ Ieroſolymitana: eſt, quæ Hiſpanica, dicitur. Verùm inter tam varias niſi vna verè eſt Chriſti crux, atque vna tantum eſt Chriſti Domini inſigne

atque

atque tropæum. de qua in præſens quæritur. Sunt qui eam putent veram Dominicæ crucis figuram quæ palo recto tranſuerſum non infigit; ſed ſuperfigit, ſtipitem, quod Græcum Tau ad viuum; ſicut & Samaritanum, antiquumque Hebraicum T, exprimit: quod liquere arbitrantur ex Hieronymi verbis. In antiquis Hebræorum litteris, quibus vſque hodie vtuntur Samaritani, extrema Tau litera crucis habet ſimilitudinem, quæ in Chriſtianorum frontibus pingitur, & frequenti manus inſcriptione ſignatur. Alij verò arbitrantur in litera Tau non plenam eſſe ſimilitudinem crucis Chriſti, ſed eam quadrangularem fuiſſe. Pro qua ſententia diximus nonnulla Capite 17. lib. præcedentis. Quibus nunc addo eandem eſſe ſententiam Irenæi & Auguſtini. Irenæus enim, Ipſe habitus crucis, inquit, fines & ſummitates habet quinque: duos in longitudinem, & duos in latitudine, & vnum in medio, vbi requieſcit qui clauis affigitur. Beatus verò Auguſtinus non ſolùm meminit quatuor finium crucis Chriſti, id quod ab ipſo tranſuerſo ligno ſurſum verſus eminet latitudinem vocando, ſed etiam myſterium iſtarum quatuor partium explicat. Citatis enim Apoſtoli verbis: Vt poſſitis comprehendere

D. Thom de erudit princ. lib. 1. c. 53.

In Ezech cap. 9.

Lib. 2. cap. 42.

Epheſ. 3.

hendere cum omnibus Sanctis, quæ ſit latitudo, & longitudo, & ſublimitas, & profundum: ſubdit ad Paulinam ſcribẽs: Ego hæc verba Apoſtoli Pauli ſic intelligere ſoleo. In latitudine, bona opera charitatis: In longitudine, perſeuerantiã in bonis vſque in finem: In altitudine, ſpem cœleſtium præmiorum: in profundo, inſcrutabilia iudicia Dei, vnde iſta gratia Dei in homines venit. Et hunc intellectum coaptare etiam ſacramento crucis. Similia habet epiſtola centeſimadecima nona, capite decimo-quarto: in Pſalmum centeſimum-nonum, concione prima; de Sanctis, ſermone decimo-nono; libro ſecundo de Trinitate, capite 42.

Epiſt. 112. cap. 13.

De numero clauorum Chriſti.

Capvt VI.

Porrò quod ad clauos attinet, paſſim habentur multæ veteres Imagines Chriſti crucifixi quatuor clauis: quales etiam Louanij, & paſſim alibi non paucas exſtare frequenter obſeruaui. Sed & Iacobus Pamelius, ad Gregorij Magni Sacramentorum librum, annotauit, ad ea canonis Miſſæ verba, Te igitur clementiſſime Pater, ſicut plerique codices habent hanc litteram T, loco crucis Dominicæ:

In Liturgicis tom. 2.

nicæ: ita etiam quoſdam habere hoc ipſo ſigno T, effigiẽ Saluatoris, quatuor clauis affixam. Meminerunt & alij nonnulli quatuor clauorum.

Habet enim ſermo de Paſſione Domini apud Cyprianum, clauis ſacros pedes Chriſti terebratos fuiſſe. Gregorius quoque Turonenſis, de gloria Martyrum cap. 6. Vnum ex quatuor clauis deponi iubet in pelago: & Innocentius tertius, ſermone de vno Martyre. Quatuor claui ſũt quatuor principales virtutes. Gabriël Biel, ſermone de exaltatione Crucis: Quatuor claui, quatuor ſunt cardinales virtutes, quibus debemus nos cum Chriſto cruci affigere. Brigitta lib. 4. reuelationum, cap. 70. Et ecce malleus, & quatuor claui. & in extrauagantibus reuelatione 51. Pedes deorſum tracti, & duobus clauis perfoſſi non habebant aliud ſuſtentaculum niſi clauos. Secuti ſunt autem iſti non hiſtoriam, ſed coniecturam, quæ eis videbatur magis probabilis, quãque etiam tunc picturæ, vt credo, exprimebant. Cùm enim duo pedes non poſſint commodè ligno affigi vno clauo, probabiliùs eis viſum eſt Saluatorem noſtrum quatuor clauis crucifixũ eſſe. Quibus etiam accedit, quod S. Bonauentura ſcribat Franciſcum in manibus & pedibus habuiſſe ſigna clauorum capitibus *Cap. 13.*

rotundis & nigris in interiori parte manuum, & ſuperiori pedum, apparentibus: & acuminibus exiſtentibus ex aduerſo Huc pertinent etiã Reuerendiſſimi Dñ. Wilhelmi Lindani verba. Is enim citato Panopliæ cap. ſic habet: Chriſtum

Cap. 97. Dominum vna noſtri cauſa crucifixum, non tribus fuiſſe clauis fixum, vti hodie vulgo habent Imagines, ſed quatuor, verius crediderim, non ex vetuſtiſſimis tantum Louanij, Pariſijs, & per Germaniam Imaginibus, ſed tabellis etiam antiquiſſimis in Græcia pridem fabrefactis, quod inſcriptiones Dominici tituli, & θεοτόκε, & Ιωαν θεολόγε, aliaque arguebant:

Vide Fauorinũ. vti noſtrum Muſæum iſtiuſmodi nonnullis emblematibus inſtructum demõſtrat. Huc quoque faciat & ille in Pſalmos Cõmentarius, qui D. Hieronymi nomine circumfertur. Hæc Lindanus. Audio etiã Romæ & Ieroſolymis, in primaria Caluariæ Eccleſia, cruces eſſe cum quatuor clauis. Eas quoq; videre licet in Græcorum horologijs. Non ſunt igitur veteres illæ Imagines reprehendendæ. Sed nec reprehendendo, quod Chriſtus nunc cõſtanter tribus clauis cruci affigatur: cùm enim, vt Gabriël Biel in Paſſionẽ annotauit, incertũ ſit, vtrũ duobus clauis an vno, pedes Chriſti ſint affixi, parũ refert vtro modo pingatur. Vnde etiam vetuſtiſſimæ

picturæ

205
picturę vtrũq; modũ exprimunt. Nec dubito quin ſententia de tribus clauis ſuam etiã habeat probabilitatẽ quodq; non temerè in poſterioribus omnibus picturis quartus relinquatur. In quam ſententiam paulò ante Gregorij Theologi teſtimoniũ attulimus. De clauis hoc addo, quod olim in honore fuerint, ſicut ſatis ſuperq; expreſſit D. Ambroſius, orationẽ, de obitu Theodoſij habens, Iudæos Chriſti æmulos induxit loquentes: Ecce & clauus in honore eſt: & quem ad mortem impreſſimus, remedium ſalutis eſt, atq, inuiſibili quadam poteſtate dęmones torquet. Clauum crucis eius diademati ſuo præferunt Imperatores. Quare mirari non oportet ſi ſimplicium pietas erga Domini clauos peculiari deuotione afficiatur. *Sub finẽ.*

Porrò ſuſtentaculi illius, quod in vetuſtiſſimis Imaginibus Chriſti pedibus ſupponitur, meminiſſe videtur martyr Irenæus, dum meminit quinque finium crucis Chriſti, duorum in longitudine: duorum in latitudine: & vnius in medio, vbi requieſcit qui clauis affigitur. Clarius verò eiuſdem meminit Gregorius Turonenſis, in libro de gloria martyrum: Claui Dominici, inquit, duo affixi erant in palmis, & duo in plantis. Sed quæritur, cur plantæ affixæ ſint, quæ in cruce ſancta dependere viſæ ſunt potius, *Lib. 1. cap. 24.* *Cap. 6.*

quàm ſtare? Sed in ſtipite erecto foramen factum manifeſtum eſt. Pes quoque paruulæ tabulæ in hoc foramine inſertus eſt: ſuper hanc verò tabulam tanquam ſtantis hominis ſacræ affixæ ſunt plantæ.

De corona Chriſti in cruce pendentis.

CAPVT VII.

CORONAM porrò ſpineam in capite habet Imago Chriſti in cruce pendentis, vt ſignificetur in ea pendere ſpinis paulò ante coronatus verus Rex Iudæorum, id eſt, noſter: Alij enim dicunt ſe Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed ſunt Synagoga Sathanæ, inquit Ioannes. Quod etiam quantum ad regnum attinet, titulus ſignificabat: in quo propterea Eccleſia gloriatur ponens eum cùm cruce in templis: nam intelligit myſterium, cur petentibus Iudæis titulum mutari, reſpõſum ſit: Quod ſcripſi, ſcripſi † Significare etiam poteſt ſpinea corona, in capite Chriſti ad crucem affixi, quod eam in patibulo pendens habuerit. Hoc enim licet omnino certum non ſit, tamen multum probabile eſt, cùm id habeant, Chriſtus patiens Gregorij cognomento Theologi, & oratio Gregorio Magno aſſcripta. O Domine Ieſu Chriſte adoro te in cruce penden-

Apoc. 2.

† De quo Aug. in Ioan. tract. 117.

Orat 1. de Paſſione Domini.

206

pendentem, & coronam ſpineam in capite geſtantem, Tertullianus quoque videtur eò reſpexiſſe, dum in libro contra Iudæos ſcribit, Inhærens cornibus crucis. Corona ſpinea in capite eius circundata.

At verò de alia corona loquitur S. Paulinus in Epigrammatibus, quæ picturis aſſcripſit Baſilicæ Nolanæ, vbi ait: *Epiſt. 12.*

Cerne coronatam Domini, ſuper atria Chriſti,
Stare crucem,

Sequentibus autem verbis ſeipſum explicat; addit enim:

duro ſpondentem celſa labori
Præmia: tolle crucem, qui vis auferre coronam.

Fuiſſe autem huiuſcemodi coronam ex floribus contextam, indicat aliud ibidem Epigramma:

Ardua florifera crux cingitur orbe coronæ,
Et Domini fuſo tincta cruore rubet.
Quæq; ſuper ſignum reſident cæleſte columbæ,
Simplicibus produnt regna patêre Dei.

Vbi præter hanc coronam florigeram, nota etiam Paulini ætate depictam fuiſſe crucem Chriſti rubentem fuſo cruore Domini. Veteres autem quædam Imagines non habent in capite Chriſti coronam: aliquæ habent regalem coronam. Qualem perantiquam & grandē Niuellæ vidi ad ſanctam Gertrudem refectam & renouatam anno 1428. Hæc autē pictura

paulò clariùs exprimere voluerunt quod Saluator noſter non ſit tantum metaphorica aut philoſophica locutione Rex, ſed verus Rex, & Rex regum Do-
Apoc.19 minus Dominantium, cuius regni non
Luc.1. erit finis.

Vrgent autem nonnulli, errare pictores dum coronam ſpineam pingunt, cranium penetraſſe & cerebrum Chriſti,
Ioan.19 eo quòd Scriptura habeat, Os non comminuetis ex eo. Sed fortaſſis Prophetia
De co- hæc eo non eſt extendenda, Nam à Ter-
ron mil. tulliano qui Apoſtolorum temporibus
ſub finē. vicinus fuit, ſcriptum eſt, ſpinis coronæ tempora Domini & fœdata eſſe, & lancinata.

De lapſu Deiparæ Virginis ſub cruce. Item de pictura Eccleſiæ & ſynagogæ ſub eadem cruce.

Capvt VIII.

De Simone Cyrenæo portante crucem poſt Ieſum diximus lib. 2. cap. Vbi & alia quædam huc pertinentia retulimus. Quare transeamus ad Saluatoris noſtri benedictam matrem. Eam quidam ſub cruce pingunt deliquium patientem, aut in terram corruētem, iuxta illud Re-
l.4.c.70 uelationum ſanctæ Brigittæ: Tunc ego

exinanita

exinanita corrui in terram. Sed plerique alij improbāt hanc picturā, cùm Ioannes dicat: Stabat iuxta crucē Ieſu mater eius. Stabat, inquit pater Guardianus Petrus *Ioan.19* Montanus, corpore, quæ ſtabat corde per fidem (quæ non vacillauit in ea, ſicut in Apoſtolis) & per virilem conſtantiam firmato: ſtabat, nihil impotentis animi præ ſe ferens, nec in terram labens, nec capillos lacerans, neque pectus tundens: ſtabat, etiam pro ſalute humani generis, *In Luca* ait Ambroſius, mori parata. Et Iudocus *23.* Clichthoueus in homilia de ſtatione Virginis iuxta crucem: Verum ſtabas optima mater iuxta crucem filij tui, non ſolùm corpore, ſed & mentis conſtantia: neque vllum immodeſtiæ ſignum vultu prodebas: dolor planè tuus animo conceptus, exteriùs non innotuit geſtibus, aut motu, niſi pallentis vultus triſtitia, & vberrimis lacrymis. Lege contra iſtud deliquium ſi placet tractatum Thomæ Caietani, de ſpaſmo beatæ Mariæ Virginis, qui eſt inter opuſcula eius poſtremus, tomo 2. His accedunt Matthæi Galeni *Catech.* verba, Quis ferat, inquit, pictorum, vel *17.* quorundam malè feriatorum hominum penè dixerim impietatem, qui vulſiſſe comas, caput defœdaſſe, pectus contudiſſe, collapſam, ſpaſmū paſſam, & tantū non exanimatam, alieniſq; fultā brachijs, vt quam-

vt quamlibet è vulgo matrem propo-
Ex 82. in fine. nunt? Quanto grauius eſt Ambroſij talibus verbis prolatum teſtimonium, Maria, nec minor quàm Chriſti matrem decebat, fugientibus Apoſtolis, ante crucem ſtabat, & pijs ſpectabat oculis filij
† pro ſpectabat, frequens Aug. ſui vulnera, quia † exſpectabat non pignoris mortem ſed mundi ſalutem. Lege eundem Ambroſium de inſtitutione virginis, cap 7. Pulcrè denique S. Anſelmus: Inter tot preſſuras filij ſui, conſtanter ipſa ſola ſtabat, in fide firma, & pulcrè ſtabat, vt decet pudicitiam virginalem; non ſe laniabat in tanta amaritudine, nõ maledicebat, non murmurabat, nec vindictam hoſtium à Deo petebat, ſed ſtabat diſciplinata, verecunda, Virgo patientiſſima, lacrymis plena, doloribus immerſa. Quod autem de ſitu Mariæ ſub Cruce in Mariali annotauit Bernardinus Buſtius, id magis inter opiniones referendum eſt, quàm ſolido nitatur fundamen-
Serm. 6. parte 3. R. to. Refert parte tertia beatam Mariam iuxta crucem depingi debere ad ſiniſtrã Chriſti, ſtabat enim ad aquilonem orans pro peccatoribus, non autem ad dexteram, vt putat: citando Ale-
Pſal. 141 xandrum de Hales in Pſalmos & illud Pſalmi: Conſiderabam ad dexteram, & videbam, & non erat qui cognoſceret me.

Eſt &

Eſt & aliud, à multis non animaduerſum, diligenter tamen à beato Thoma notatum in opuſculo de ſacramento altaris. Scribit enim in locis quibuſdam à dexteris crucifixi depingi puellam, hilari vultu, pulcra facie & coronatam, quæ Eccleſiam deſignat, & ſanguinem Domini reuerenter in calice ſuſcipit. Quia fidelis anima, cor mundum vulneribus Chriſti applicans, ſanguinem eius ſpiritualiter, cum omni deuotione, ſumit. Vnde lumen & cordis gaudium, & æternæ gloriæ coronam, acquirit. A ſiniſtris autem pingitur ſynagoga oculis panno ligatis, triſti facie, inclinans caput: & corona decidente, quæ ipſum ſanguinem fundit, & fuſum contemnit. In quo figuratur, quod hæc & omnis mortaliter peccans, tria bona perdit, lumen gratiæ, gaudium cõſcientiæ, & coronam gloriæ. Hinc dicitur Threnorum quinto: Væ nobis quia peccauimus; ideo obtenebrati ſunt oculi noſtri: mœſtum factum eſt cor noſtrum: cecidit corona capitis noſtri. Et quia in mentionem picturarum Eccleſiæ incidimus, placet ea adijcere, quæ huc ſpectantia à Georgio Wicelio ſunt obſeruata. Vidit is Wormatiæ ad templi primarij fores typum raræ antiquitatis, reginam veluti triumphantem, & iumento quadricipiti lætam inſidentem, ad terrorem.

Opuſc. 58. cap. 31.

208

In exercit piet.

terrorem partis aduerſariæ viuaciter effigiatam. Hanc autem reginam Eccleſiam eſſe Catholicam dubitari non poteſt, quia quatuor illa capita, & correſpondentes pedes, exprimebant notiſſimo per orbem typo, & iam olim ab Ezechiele deſcripto, quatuor Euangeliſtas. Addit deinde Wicelius, ſanctã abbatiſſam Hildegardim, ad quam Epiſtolarum immẽſa vis ſcripta eſt, & ad quam audiendam ac videndã S. Bernardus ex Gallijs iter fecit, dictaſſe in Apocalypſim ingens volumen adiunctis miris Imaginibus, inter quas Eccleſia, forma reginæ picturata, liberali perſtat vultu, cum inſcriptione, Me oportet concipere, & parere. Vidit & Fuldæ in vetuſtiſſimo aulæo inter Prophetas & Apoſtolos eam conſiſtentem, tamquam reginam in veſtitu deaurato, gemmeoque pectorali inſigniter exornatam, habentem in ſcheda ſcriptum, Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi. Meminit denique ſe Wirceburgi multis antea annis, vidiſſe ſculpturam tam Eccleſiæ quàm ſynagogæ, ligneam, in Eccleſia Teutoniſtarum. De qua alibi mentionem fecerit.

Latronem bonum à dextris Chriſti ponendum.

CAPVT IX.

PRorſus verò ad opiniones refero, quod Adrianus Iunius Hornenſis, velit bonum latronem à ſiniſtris Chriſti pependiſſe. Sic enim ſcribit ad Dominum præſidem Viglium, in Anaſtauroſi, ſiue Paſſione Seruatoris.

Dexter latro conuitijs,
Diriſq; Chriſtum lancinat.
Pacem ſiniſter expetit,
Atque inuenit facillimè.
Palmis decuſſatis Iacob *Geneſ. 48.*
Heredij ſic ius dedit
E liberis læuo.

Habent quidē, Hieronymus in 31. Ieremiæ, & Damaſcenus li. 4. de orthodoxa fide, cap. 12. quod Iacob benedicendo filijs Ioſeph, manibus cancellatis, ſignum crucis expreſſerit: ſed dum vterque dicit eum filijs benedixiſſe, apertè indicant filios iſtos non fuiſſe typum latronū, cum alter tantùm latronum à Chriſto benedictionem acceperit. Quorum verò typus vterq; fuerit, apertè indicant Hieronymi verba in 31. Ieremiæ, Ephraim, ait, in typo eſſe potiſſimùm populi de gentibus congregati, *Damaſc. Hieron. to. 5.*

congregati, Scriptura teſtatur: Fuit enim poſterior filius Ioſeph & ſurripuit primogenita Manaſſe, qui natura primitiuus erat: ſed in myſterio Crucis decuſſatis manibus, qui ſtabat ad ſiniſtrā Iacob, dextræ manus eius ſuſcepit benedictionem. Et qui ſteterat ad dextram, ſiniſtra benedictus, in ſecundum redactus eſt gradum: & quomodo Iacob Eſau, ſic Ephraim Manaſſe rapuit primogenita.

Quod ſi de latronum ſitu & vetuſtate aliquid ſit obſeruandum, non ſolum Nicodemi apocryphum Euangelium habet, bonum latronem, qui ibi Diſmas dicitur, tametſi legatur alibi,

Diſmas damnatur, Giſtas ad aſtra leuatur,

à dextris pependiſſe: ſed grauiſſimi authores, Auguſtinus & Leo, annotarunt Chriſtum cum latronibus pendentem figuram expreſſiſſe iudicij extremi, in quo Chriſtus iudex bonos conſtituet à dextris: malos à ſiniſtris. Auguſtinus in 7. *Tract. 31 tom. 9.* cap. Ioan. Ipſa crux ſi attendas tribunal fuit: in medio enim, iudice conſtituto, vnus latro qui credidit liberatur: alter, qui inſultauit, damnatus eſt. Iam ſignificabat quod facturus eſt de viuis & mortuis, alios poſiturus ad dextram, alios ad ſiniſtram. Nihil ergo medium erit. Similis ille latro futuris ad ſiniſtram, ſimilis

alter

alter futuris ad dextram. Leo quoque ter ſanctus: Ieſus Chriſtus, ait, filius Dei cruci, quam etiam ipſe geſtarat, affixus eſt, duobus latronibus vno ad dextram ipſius, alio ad ſiniſtram ſimiliter crucifixis: vt etiam in ipſa patibuli ſpecie mõſtraretur illa quæ in iudicio ipſius omniũ hominum eſt facienda diſcretio, cùm & ſaluandorum figuram fides credentis latronis exprimeret, & damnandorum formam blaſphemantis impietas prænotaret. *Serm. 4. de Paſſione Domini.* 210

Sed & alij veterum, latronem bonum à dextris pependiſſe agnoſcunt: inter quos mihi inpræſentiarum occurrunt, Cœleſtinus Pontifex epiſt. 2. Hieronymus in Matthæum; Rabanus lib. 2. de inſtitutione clericorum, cap. 30. & ſanctus Hilarius, qui vltimo canone in Matthæũ, in dextro latrone omnes fideles intelligit; in ſiniſtro verò, omnes infideles. Denique Radulphus etiã Ardentius, qui ſermone de inuentione Crucis, dum tractat, Mihi abſit gloriari niſi in cruce Domini, Eſt, ait, crux ſiniſtri latronis qui pro peccatis ſuis inuitus patitur, nec emendatur: in qua non eſt vnde glorietur. Eſt & crux dextri latronis &c. Nec diſſimiliter Auguſtinus, in ſermone de Paſſione Domini, per dextrum latronem intelligit figurari eos qui ob iuſtitiam

patiuntur: & per ſiniſtrum ſpeudomartyres, qui abſque charitate patiuntur. Itaque hi, & qui plures obſeruari poterunt, conſtanter præſupponunt bonum latronem à dextris pependiſſe.

De clauis latronum.

Capvt X.

Dictos autem latrones, clauis fuiſſe crucibus affixos, non tantum aſſerunt, Auguſtinus tractatu 37. in Ioannem, Chryſoſtomus homilia de cruce & latrone, Gregorius 18. Moralium libro, cap. 23. Alcimus Auitus in fine libri tertij, alijque nonnulli. Sed & idem notum
Ruf. l. 10 c. 7. Ambr. de obitu Theodoſ. Paullinus ep. 11
eſt ex Ruffino & cæteris, qui de inuentione ſanctæ crucis ſcribunt. Qui etiam aſſerunt patibula hæc eiuſdem omnino formæ fuiſſe cum patibulo Saluatoris noſtri. Cum quibus Italiæ picturas conuenire intelligo. Pictores noſtrates fere eos funibus in diuerſæ formæ patibulis ligant. Quod maioribus placuiſſe videtur, vt latronum picturæ & ſtatuæ, cum Chriſto crucifixo non facilè confundantur.

Cur

Cur nonnulli ſub cruce pingant Adæ caluariam.

Capvt XI.

HAbet verò probabilitatē, quod nōnulli pingant ſub cruce Chriſti caluariā ſiue craniū, quod Adæ eſſe notauit Albertus Magnus ad 23. caput Lucæ. Adam enim ſub cruce ſepultum eſſe, receptiſſima fuit apud veteres ſententia. Quam Paula & Euſtochiū, in epiſtola ad Marcellā, narrant tanquam habitantium ore celebratam. Eamdem habet ſermo de reſurrectione Chriſti apud Cyprianū, & qui ibidē à Domino Pamelio citati, Epiphanius, Origenes, Athanaſius Ambroſius, Chryſoſtomus, Theophylactus. Euthymius, & Auguſtinus. His adde Baſilium in cap. 5. Iſaiæ, & apud Metaphraſtem, vitam Theodoſij. *Epiſt. 16* *11. Ianuarij.*

Hieronymus quidem in 27. Matthæi reijcit hanc ſententiā, quia Ioſuæ 14. habetur Adā maximum ſitū eſſe in Hebron, ſed in 5. ad Epheſios ad illud, Surge qui dormis: hæc vtrum vera ſint, necne, lectoris arbitrio derelinquit: fortè quia aduertit locum ex Ioſue allatum non conuincere. De quo Melchior Canus locorum Theologicorum, lib. 11. *Cap. 5. ad 8.*

Porrò

Porrò non eſt neceſſarium per caluariam depictam, Adami cranium intelligere, ſed ſuffecerit per eam intellexiſſe

Ioan. 19. quod Euangeliſtæ exprimunt, Chriſtum

Mar. 15. crucifixum eſſe in loco qui Hebraicè dicitur Golgotha, quod eſt interpretatum, caluariæ locus. Quamquam quibuſdam in locis non caluaria, ſed ipſe Adam, ſub cruce per quam ſaluatus eſt pingitur procumbens. Qua etiam ratione inter patres quos Chriſtus è limbo deducit; primo loco non malè exprimitur. Ipſe enim ſaluatus eſt; quod multi veteres contra ſuorum temporum hæreſes annotarunt. Sapientia illum qui primus formatus eſt à Deo, pater orbis terrarum, cùm ſolus eſſet creatus, cuſtodiuit, & eduxit eum à delicto ſuo: & dedit illi virtutem continendi omnia. Et Chriſtus deſcendens ad infernum, in ſanguine teſtamenti ſui eduxit eum de lacu. Conſpicitur etiam ad quaſdam crucifixi Chriſti Imagines, in inferiori parte, depictus agnus, vt is meditationem iniiciat, Chriſtum eſſe agnũ Dei, qui in cruce tulit peccata mundi. Quod in veteribus crucis Imaginibus, quæ à Carolo magno in quibuſdam Cathedralibus Francorum Eccleſijs erectæ ſunt, animaduertiſſe ſe ſcribit Contius in

De conſec. d. 3. notis ad Gratianum.

In Chri-

212

In Chriſtum de cruce depoſitum obſerua- tiones: & erronea pictura Ferentinatum, qui Chriſtum mortuum eſſe negabant.

CAPVT XII.

CHriſtum autem de cruce depoſitum aliqui depingunt abſque omni plaga & liuore: ſed hoc non eſt ſolidum. Deſumptum eſt verò ex libello qui inſcribitur apud Dionyſium Dialogus Mariæ & Anſelmi: inter opera autem Anſelmi inſcribitur Anſelmus de Paſſione Domini. In eo Dialogo dicit Maria: Poſt depoſitionem filij mei à cruce, & ante ſepulturam, glorificatus eſt filius meus, ita quòd nulla plaga, aut liuor, in corpore eius apparuerit, præter quinque vulnerum cicatrices. Hunc libellum Dominus Dionyſius Carthuſianus examinat, tractans de Paſſione Domini: ſed modeſtiæ cauſa non fert eius cenſuram. *Articulo 14.*

Popularis autem pietas delectatur depoſitione Chriſti in ſinum matris: de quo non pauca habet Poëſis Gregorij Theologi. Et huc pertinet illud Bernardi, ex perſona glorioſæ matris: Amplectar brachijs, & depoſitum de cruce oſculabor filium, Deum & Dominum meum. De eodem *Serm. 2. ſuper Euang. Stabat iuxta crucē.*

eodem tractatum ſcripſit Hemericus de Campo, Doctor Theologus Louanienſis, quem inſcripſit, De Imagine Chriſti de cruce depoſiti, & in ſinu matris funerali linteo inuoluti: ſed ex eo nihil allego, quia titulum tantum vidi in catalogo opuſculorum eius. Viguit autem aliquãdo error inter Ferentinates, vt in Chriſto negarent animam creatam, ſed vices eius aſſererent diuinitatem ſuppleuiſſe, nec in cruce mortuum, ſed viuum permanſiſſe aſſerebant. Quare dum eum in cruce pingebant, apertis oculis effigiabant, vt & hodie Viterbi in quibuſdam imaginibus Ferentia eo allatis, videre eſt. Contra quos, Viterbenſes fidei zelo moti, cùm ſæpius de errore moniti obedire nollent, graui obſidione contumaces cinxerunt, cinctos expugnauerunt, & occidione ferè deleuerunt. Et dignitates Eccleſiaſticas Pontificis permiſſu ad ſe tranſtulerunt.

Leander in Italia, libro de Tuſcia.

Annotatio in picturis Reſurrectionis Chriſti.

Capvt XIII.

Vt autem ad Chriſti Reſurrectionẽ tranſeamus, circa eam in primis obſeruandum eſt, quod Iudocus Clichthoueus

ueus notauit, ſermone primo in diem Paſchæ: Clauſo exijt ſepulcro, ſicut & ianuis clauſis intrauit ad diſcipulos: neque credendũ eſt pictoribus qui pingunt Dominum amoto lapide exire de ſepulcro: ſicut & cuſtodes pingunt dormientes, quos veriſimilius eſt tunc fuiſſe vigiles, alias non potuiſſent eſſe teſtes factæ reſurrectionis, ſicut fuerũt apud Phariſæos. Hæc autẽ ex hiſtoria Euangelica clariora ſunt, quàm vt probatione egeant. Quare admonitionẽ feciſſe ſatis ſit. Ipſum autẽ ſepulcrũ, ex quo Dominus deuicta morte reſurrexit, quomodo ſit pingendum, docet libellus Adamanni, de locis ſanctis ſcriptus: qui eſt apud Bedã, lib. 5. hiſtoriæ gentis ſuæ cap. 17. Ceterũ Deipara Maria non numeratur ab vllo Euangeliſtarum inter mulieres quæ ibant ad Chriſtũ vngendum: quare nec in pictura eis eſt adijcienda. Sicut annotatũ eſt in libro de Paſſione Domini apud Bernardũ. In quo legitur: Maria, quæ ſola benedicta eſt in mulieribus, ſola per illud triſte ſabbatum ſtetit in fide, & ſaluata fuit Eccleſia in ipſa ſola: propter quod aptiſſimè tota Eccleſia in laudẽ & gloriã eiuſdem Virginis diẽ ſabbati per totius ãni circulũ celebrare cõſueuit. Verè & ſingulariter benedictus palmes, qui à ſua vite nullo potuit timore præcidi. Abſciſſi ſunt viri, qui dicũt: Nos *Cap. 2.*

autem ſperabamus, quòd ipſe redempturus eſſet Iſraël. Abſciſſæ ſunt mulieres: quæ quamuis piè præueniunt mortuo humanitatis ſeruitium exhibere, tamen illum reſurrecturum nequaquam credebant. Et fortaſſe propterea (quod tamen non aſſerendo dico, ne videar nouas aſſertiones introducere) illa mater quæ plus habuit pietatis, cum alijs ad vngendum non venit corpus Chriſti ſepultum; quia fruſtra putabat eum vngi, quem reſurrecturum ſciebat.

Plerique autem recentiorum arbitrantur Chriſtum Dominum primò apparuiſſe matri ſuæ, ideoque inter apparitiones hanc primo loco ponunt, cùm tamen clarè innuere videatur Scriptura, quòd in conſolationem omnium pœnitentium ſe primò oſtenderit Magdalenę, *Marc. 16.* dicente Marco Euangeliſta: Surgens autem mane prima Sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptem dæmonia. Rupertus tamen Tuitienſis Abbas, reſpondens huic ſcripturæ, alteram opinionem probabiliter tuetur, in libro ſeptimo de diuinis officijs: Et auctor theſauri noui multo plures adfert rationes, in ſermone diei Paſchatis. Quã *Caniſius de Maria l. 4. cap. 26. .5.f.1.* etiam pater Ignatius Loiola in exercitijs ſui ordinis amplectitur. Sed ex vetuſtis ſcriptoribus allegantur in hanc ſententiam,

tiam, ex latinis, Ambroſius, Sedulius, Anſelmus; ex Græcis, Gręgorius Nyſſenus, & Simeon Metaphraſtes. Quare nulla ratione popularis pietas hic reprehendenda, aut turbanda eſt, ſed potius cum modeſtia, quæ Chriſtianos decet, defendenda.

De pictura Aſcenſionis Chriſti.

CAPVT XIIII.

QVadrageſimo die ſequitur Aſcenſio Chriſti Saluatoris. Quam rememorat ait Gulielmus Mimatenſis Epiſcopus, Imago Saluatoris in ſcalarum aſcenſu depicta: ſed quia metaphora ea vtcumque rudis eſt, cùm commodè ſignificatiùs & elegantiùs Chriſti Aſcenſio depingi poſſit eo modo, quo nunc paſſim pingitur, non mirum, ſi ea Imago extra vſum ſit. Pulcrè autem Chriſto in cœlum aſcendenti appinguntur Angeli, de quibus Dauid, Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium, Dominus in eis, in Sinai, in ſancto: Aſcendiſti in altum, cepiſti captiuitatem. In quem locũ cùm D. Heſſelius prælegeret tertiam diſtinctionem lib. 2. ſententiarum, ita eius verba excepi. Hic Propheta de Chriſti Aſcenſione in Cœlum agit. Et eſt ſenſus:

I. ratio cap. 3.

Pſal. 67.

Non fuit Chriſtus in cœlum aſcendens inglorius, aut ſine honore, ſed cum magno honore, gloria & triumpho, aſcendit: Habuit currus multos, multumque magnificos, innumerabiles ſcilicet Angelorum exercitus. Dominus in eis in Sinai,
Deut. 33 in ſancto. Vult dicere, Quod ſicut olim Deus multis ſtipatus Angelorum militibus deſcendit in montem Sinai, populo ſuo legem daturus, ita etiam aſcendit Chriſtus in cœlum. Appellat autem Dauid Angelos ſæpe currus, quia Deus illis vtitur ad bellandum, & triumphandum, ſicut Reges in bellis, & triūphis magnificis curribus vtebantur: quomodo etiam de Elizeo legitur: Ecce mons plenus equorum & curruum igneorum, in circuitu Elizei; Qui vtique Angeli erant.
4. Reg. 6. Diligenter autem diuus Auguſtinus in hunc Pſalmum 67. notauit, Myriadem conſtare ex decem millibus, & illam vocem hîc poni. Currus Dei decem millibus multiplex: Myriades lætantium, &c. Omnes erant in ſumma lætitia.

Luca 24 Aſcendens porrò Chriſtus benedixit
Lindanus Apolog. to. 3. c. 46. Apoſtolis manibus ſuis eleuatis: Quod fecit, aut ritu Aaronico extenſis ſuper ipſos palmis, vti Iudaici ſacerdotes hodie
Leuit. 9. d. temerè benedicunt: aut ritu Chriſtiano, quo Epiſcopi benedicunt. Poſterius, tanquam probabilius exprimunt pictores.
3. Reg. 8. f.

Chri-

Chriſtum autem Dominum ſacra ſua veſtigia in loco aſcenſionis impreſſa reliquiſſe, non ſolùm habet ſanctus Paulinus Nolæ Epiſcopus, ſed idem refert Beda presbyter lib. 5. hiſtoriæ ſuæ, ex oculato loci teſte, Adamanno presbytero. Colligitur autem ex dictis pedum veſtigijs, Saluatorem ad cœlum aſcendiſſe tergo verſus Ieruſalem, facie verſus Occidenté. Ad idem Damaſcenus citat verba Angelorum: Hic Iesvs, qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. Nam, vt ipſe Dominus dixit, Quemadmodum fulgur egreditur ab Oriente, & paret vſque ad Occidentem, ſic erit aduentus filij hominis. Et hæc pro pictura Aſcenſionis Chriſti, qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad Orientem.

Epiſt. 11 *Cap. 18.* *Lib. 4. cap. 13.* *Act. 1.* *Mat. 24.* *Pſal. 67.*

Annotatio in Pentecoſtes, ſeu Spiritusſancti feſtum.

Capvt XV.

IN Pentecoſtes hiſtoria appingunt pictores columbam: non vt ſignificetur Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſcendiſſe in tali ſpecie: ſed quia aliàs in eiuſcemodi ſpecie apparuit: & quia per columbam pulchrè deſignantur operationes

Matt. 3.

Spiritus ſancti. Columba enim animal eſt, quod præ omnibus volatilibus cœli, homines amat, & contubernale eſt, ac manſuetum: innocenſque & fœcundum, & domeſticum: quod verſatur, quieſcit, & habitat in domibus noſtris. Hæc
Chryſoſt hom. 2. de Pentecoſte. Chryſoſtomus. Poſſentque ex ſacra Scriptura & Patribus multò plures colligi rationes, ob quas Spiritus ſanctus co-
Act. 2. lumbæ conuenienter aſſimiletur. Verba
T. B. in 2. Act. autem Euangeliſtæ, Et cùm complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes pariter in eodem loco: hæreſiarcha quidam libenter, ratiunculis aliquot adhibitis, traheret ad ſolos Apoſtolos: ſed cùm ex ijs non plus concludat quàm ſe opinari mane cùm Apoſtoli ſoli eſſent geſta eſſe, quæ Lucas commemorat initio 2. capitis in Actis: nos opinionem illam & adinuentionem, quam maiores noſtri & ſancti Patres ignorauerunt, libenter ipſi relinquamus, & paululum intueamur, anne antecedentia & conſequentia concordem maiorum noſtrorum ſententiam nobis commendent. Apoſtoli, quibus Saluator conueſcens præceperat ne ab
Act. 1. Hieroſolymis diſcederent, ſed exſpectarent Spiritum ſanctum non poſt multos
Luca 24 dies: cùm introijſſent (Hieroſolymam,) in cœnaculum aſcenderunt, vbi manebant perſeuerantes vnanimiter in oratione

tione cum mulieribus, & MARIA matre IESV, & fratribus eius. In diebus illis exſurgens. Petrus in medio fratrum, fere centum viginti, dixit oportere impleri Scripturam, quam prædixit Spiritus ſanctus per os Dauid de Iuda, Epiſcopatum eius accipiat alter. Et ſtatuerunt duos, Ioſeph, & Matthiam. Et orantes dederunt ſortes eis, & cecidit ſors ſuper Matthiã. Et cùm complerentur dies Pentecoſtes (hoc eſt, cùm iam adeſſet dies quinquageſimus à reſurrectione & Paſchate Christi) erant in eodẽ loco pariter (ſiue, vt ſignificantiùs eſt Græcè, vnanimiter) omnes. Non additur Apoſtoli: ſed, Omnes; videlicet vnanimes in oratione, vnanimes in exſpectatione Spiritus ſancti, quoadu[s]que induerentur virtute eius ex alto: vna[nim]es propter hanc exſpectationem in gaudio magno, quamuis nubes Dominum eleuatum ſuſcepiſſet ab oculis diſcipulo[ru]m: vnanimes poſtremò in ſuauiſſimo colloquio de tempore promiſſi paracleti. Veriſimile eſt autem, dum vnanimiter orabant & meditabantur, eis ſic Dominum aperuiſſe ſenſum, vt intelligerent iam iam mittendum eſſe Spiritum ſanctum, die videlicet quinquageſimo à Paſchate & Reſurrectione Domini, eò quòd Pentecoſte Iudæorum typus fuerit huius lætiſſimæ, quam exſpecta- *Pſa. 108*

bant miſſionis. Sequitur, Et factus eſt repentè de cœlo ſonus tanquam aduenientis ſpiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant ſedentes. Nota, repletam eſſe totam domum vbi erant ſedentes. Et apparuerūt illis diſpertitæ linguę tanquam ignis; ſeditque ſuper ſingulos eorū, & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto. Non igitur coarctemus hanc hiſtoriā ad ſolos Apoſtolos. Nam & Petrus ſubiungit, Non, ſicut vos æſtimatis, hi ebrij ſunt, cùm ſit hora diei tertia, ſed hoc eſt quòd dictum eſt per Prophetam Ioël, Super ſeruos meos, & ſuper ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo. Subiungit prædictus hæréſiarcha ridiculè facere eos, qui cùm hanc hiſtoriam pingunt, ſolent Mariā matrem Domini in medio Apoſtolorū collocare, nimirum vt Apoſtolici eam collegij principem faciant: quod ſanctiſſimæ illi Virgini nuſquam in mentem venit. Cui reſpondeo, quòd hæretici libenter obſcurēt gloriā ſanctiſſimę Virginis, nón tam proprio quā ſerpentis illius inſtinctu, qui vt vidit ſe proiectū in terram, perſecutus eſt mulierem, quæ maſculum à quo deuictus eſt, peperit, vt illius dicti veritas probaretur: Inimicitias ponam inter te & mulierem. At verò Catholici libenter cū Damaſceno dicunt, eam verè honoratam

Chryſoſt hom. 4. in Acta.
Ioël. 2. g.
Apoc. 12
Geneſ. 3
Damaſc lib. 3. c. 12.

ſupra omnem creaturam: cum Chryſoſtomo prædicant eam honoratiorẽ Cherubim, & incomparabiliterglorioſiorem Seraphim; cum Germano Epiſcopo eam quauis viſibili & inuiſibili creatura ſuperiorem reputant: cum Eccleſia denique, exaltatam canunt ſuper choros Angelorum. Hoc enim, habet Bernardus, mihi de illa cantat Eccleſia, & me eadem docuit decãtare. Hac de cauſſa pictores tam alibi, quàm in hiſtoria Pentecoſtes, libenter Mariã honoratiori loco depingunt: tum etiam quia non dubitant quin Apoſtoli maxima in reuerentia beatiſſimam Deiparã habuerint. Quid enim nobilius Dei matre, quid ſplẽdidius ea quã ſplendor elegit? Hinc Lucas Euangeliſta cùm dixiſſet, Apoſtoli omnes erant perſeuerantes vnanimiter in oratione cum mulieribus: honoris gratia adiecit, & Maria matre Iesv: perinde loquens, etſi Maria non eſſet mulier, ſed plus quàm mulier. Omnes enim Apoſtoli eam velut matrem reuerebantur, memores vltimæ voluntatis Domini ſui, qui vni eorum dixerat, Ecce mater tua. Qui etiam ob id eám accepit in ſua: hoc eſt, in Apoſtolicum collegium; in quo nemo aliquid ſuum eſſe dicebat. In eo autem collegio humilem Virginem nihil ſibi principatus aut regiminis vendicaſſe,

Chryſ. in Liturgia. *Act. 4. Syn. 7.* *Epiſt. 174.* *Amb l. 2 de virg.* *Act. 1.* *Ioã. 19.* *Aug. tra 119. in Io.*

colligit ex Scripturis ſanctus præſul Epi-
Hæreſ. 79. phanius, ſcribens contra Collyridianos Mariæ offerentes.

De pictura Trinitatis ſacroſanctæ.

Capvt XVI.

OCtauo die poſt Pentecoſtem, feſtiuitas eſt ſacroſanctæ & glorioſæ Trinitatis. De cuius picturis duo capita ſcripſimus lib. 2. Quibus hîc pauca adijciemus. Occurrit enim, quod eo in loco non notauimus, famoſa & iniuria illa pictura, qua Coſroës Rex Diuinę Maieſtati illuſit. Quam ex Caroli Sigonij ſecundo
An. 615. libro de regno Italiæ adferemus. Coſroïs Regis ductu, inquit, Perſæ, cum ingenti armatorum numero Iudæam ingreſſi, Ieroſolymis captis, nonaginta millia Chriſtianorum occiderunt: atque inde abeuntes Zachariam Patriarcham captiuum adduxerunt, & ligna Dominicæ crucis abſportarunt. Adijciunt etiam, qui rituales libros compoſuerunt, Coſroëm vt ſanctiſſimæ Trinitati in contumeliam Chriſtianorum illuderet, domum cœlo ſimilem in Perſide conſtruxiſſe atque à dextra parte, crucem: à læua, gallum: in medio ſemetipſum ſtatuiſſe, ac ſe patrem eſſe, qui medius inter Filium & Spiritum

ſanctum ſederet, dixiſſe. Hæc Sigonius. Sed tanta blaſphemia impunita non remanſit. Legimus enim annuè, die decima quarta Septembris, crucem quatuordecim annis poſtquam venerat in poteſtatem Perſarum, receptam eſſe, & Ieroſolymam ſolenni celebritate relatam, Coſdroa per filium necato. Præterea conſuluit me litteris, ex Antuerpia ſcriptis, doctus quidem Paſtor, de Imagine Trinitatis Eccleſiæ ſuæ data, num erigenda eſſet, eò quòd in ſinu Patris exprimeret nudum & mortuũ corpus Chriſti, tranſuerſim poſitum; & brachijs Patris hinc inde ſuſtentatum. Cui in primis reſpondendum fuit, deciſionem ab Ordinario petendam eſſe, cùm Synodi Tridentinæ decretum ſit, Nemini licere vllo in loco, vel Eccleſia, etiam quomodolibet exẽpta vllam inſolitam ponere, vel ponendam curare Imaginem, niſi ab Epiſcopo approbata fuerit. Deinde adieci, me eam Imaginem non probare, tum quia in Eccleſia Dei inuſitata eſt, tum quia Chriſtus nuſquam in ſpecie mortui corporis appáruiſſe legitur, etſi ſciam diuinitatem eius à corpore mortuo ſeparatam non fuiſſe. Seſſ. 25.

In ſe-

In feſtum Corporis Chriſti, picturarum obſeruatio.

CAPVT XVII.

IN cœnæ porrò Dominicæ pictura quidam negligunt pingere panes azymos. Quod autem in communione Apoſtolorum plerumq; pingantur tredecim fragmenta, ſiue partes panis azymi, vna videlicet in manu Domini, & duodecim in paropſide: hoc fit ad ſignificandum quod in vltima cœna Dominus Saluator corporis ſui Sacramentũ diſtribuerit, & ſibi † ipſi, & omnibus Apoſtolis, etiam Iudæ, de quo multa dici poſſent: ſed huic loco ſufficiat, quod hac in re ſequantur probabilem ſententiam, quam inter alios tuetur ſanctus Thomas in 3. parte Sũmæ, quæſtione octuageſima prima. Pingunt etiam pictores ſæpe vnum Apoſtolorum velut nobilem, Bartholomeum videlicet, quod alibi refutauimus. Sicuti & laſciuiã pictorum, qui Petrum malunt tanquam potorem exprimere, quàm deuotum, & religioſum cœnæ Dominicæ conuiuam. Quia verò ſacroſancta Euchariſtia non tantùm eſt corpus Domini: ſed etiam eiuſdem figura, exemplar antitypum, ac proinde etiam Imago; hoc præterea annoto,

† Chryſoſt. homil 83. in Mat. &c. Hier. q 2 ad Hedib. Turr. in l. 3. cap. 14. Lib. 3. Lib. 2.

noto, tam antiquum eſſe vſum rotundi panis, qui in corpus Domini, conſecratur, vt eius etiam meminerit ſanctus Epiphanius in Ancorato. Et videmus, inquit, quod non æquale eſt, neque ſimile, non Imagini in carne, non inuiſibili Deitati, non lineamentis membrorum. Hoc eſt enim rotundæ formæ. Quamuis autem in azymis panibus conſecrandis, quos imperiti hoſtias, alij Miſſæ panes vocant, plerumque Chriſti crucifixi pictura exprimatur, hoc tamen non vbique ſeruatur. Sed aliquando exprimitur ſolùm Maria cum prole, aut Aſſumptio MARIÆ, aut Reſurrectio, vel Aſcenſio Chriſti, aut miſſio Spiritus ſancti. Quam varietatem etiam apud maiores noſtros fuiſſe, ex hiſtoria venerabilis Euchariſtię quæ Amſtelredami in loco ſacro, ſacratiſſimam habet memoriam, agnoſci poteſt: cuius compendium natalibus Belgij inſerui ad diem decimam ſextam Martij. Pendet pręterea ſupra altare Euchariſtia, in antiquis quibuſdam Eccleſijs, vetuſtiſſimo more, quem etiam Baſilium obſeruaſſe, in vita eius annotat S. Amphilochius. Appendebat enim Euchariſtiam in columba ex auro puro.

Heſſel. de Euch. ver. c. 54.

To. 1. hiſt. Surij.

Denique mirari non oportet cur Angelos ferę ſtatuamus circa tremendum Euchariſtiæ Sacramentum. Huius

enim

enim typus præceſſit in Cherubim, qui vultibus intuebantur perpetuò propiciatorium, ad ſignificandum Angelos ſemper intueri Chriſtum propitiatorem noſtrum, tanquam Deum ſuum, ſemperque deſiderare vt propiciationem noſtri perficiat. Qua de re conſule Cõmentarium
1. Pet. 1. Dñi Heſſelij ad illud Petri: In quem deſiderant Angeli proſpicere. Erant autem illis Imagines Cherubim, ex vtraque parte oraculi, quæ ſcientiam Dei velatam ſacerdotibus & miniſtris eius templi deſignabant. Addit autem Catharinus, quod opinionibus annumero, per duos illos Cherubim, Chriſtum & matrem deſignatos eſſe. Creditur enim, addit, traditione acceptum, illos Cherubim fuiſſe humanę formæ; ſed alterum marem, alterum verò fœmellam: ſponſum ac ſponſam, puerum ac puellam.

De ludis qui ſpeciem quandam Imaginum habent, in quibuſdam anni ſolennitatibus.

CAPVT XVIII.

IAm & ludi ſpeciem quandam Imaginum habent, & ſæpe pios fidelium affectus, magis quàm oratio ipſa, commouent. Et ad hunc ſanè modum adhibitis

Imaginibus quarumdam Euangelicarum hiſtoriarum ſpectacula certis anni temporibus exhiberi ſolent. Quale eſt quod in die Dominica Palmarum pueri inducta Imagine Saluatoris aſino inſidentis, laudem Domino cantant, ramos arborũ proijciunt, & veſtimenta ſua in viã proſternunt. Quod item in Sabbatho Paſchę poſt medium noctis preſbyter Imaginem crucifixi ex ſepulcro recipiens, templum circuit, & portas eiuſdem clauſas pulſat, dicens; Attollite portas principes veſtras, *Pſal. 23.* & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ: ac interrogante eo qui in portis excubat: Quis eſt iſte Rex gloriæ? Preſbyter rurſus reſpondet, Dominus fortis & potens in prælio: Dominus virtutum ipſe eſt Rex glorię. Similiter quod in die Reſurrectionis Dominicæ manè poſt matutinas preces, Angeli in candidis veſtibus, in ſepulchro ſedentes, adueniẽtes mulieres ac plorantes interrogant, dicentes: Quem quæritis mulieres in hoc tumulo, plorantes? Non eſt hîc quẽ quæritis, ſed euntes citò, nunciate diſcipulis eius: Venite & videte locum vbi poſitus erat Dominus. Et quod eodem die Imago Domini, vexillum victoriæ geſtantis, in publica proceſſione circumfertur, & in altari populo ſpectanda locatur. Item, quod in Die Aſcẽſionis Domini populo

ſpectante

ſpectante in medio templi Imago Domini ſurſum ducitur, & in cœlum aſſumi oſtenditur. Interim circa Imaginem ipſam Domini, imaguncul is alatis angelorum, candelas ardentes in manibus geſtantibus, ſurſum & deorſum volitantibus, ac ſacerdote aliquo cantante, Aſcendo ad Patrem meum, & patrem veſtrum: & clero ſuccinente, Deum meum, & Deum veſtrum: ſubſequente hymno, Feſtum nunc celebre: & reſponſorio, Ite in orbem, &c. Et quod in die Pentecoſtes Imago columbæ in medio templi ſupernè dimittitur, & mox cum ea ignis decidit cum ſonitu aliquo, qualis bombardarum eſſe ſolet, ſacerdote canente, Accipite Spiritum ſanctum, &c. Quorum remiſeritis peccata, &c. & clero ſuccinẽte, Apparuerunt Apoſtolis diſpartitæ linguæ, &c. Quibus nimirum, alijſque id genus ſpectaculis, ijſce præſertim quæ paſſionem Domini repræſentãt, nihil aliud agitur, quàm vt hiſtoriæ ſacræ ijs qui ob ignorantiã literarũ eas legere nõ poſſunt, exhibitis etiam ſpectaculis demonſtrentur. Et hæc hactenus de ludis ex Conrado Bruno, Cancellario Landeſlutenſi apud Bauaros, in libro de Imaginibus, cap. 17.

Ioã. 20.

Habes huiuſmodi ſpectaculorum defenſionem in apologetico ad Germanos Wilhelmi Lindani Reuerendiſſ. Ruræ-

mondenſis Eccl. Epiſcopi, vbi inter cætera ait: Quid enim ſunt aliud ſpectacula *To. 3.*
iſta, quam viuæ laicorum hiſtoriæ? quibus *c. 55.*
multò efficaciùs humanus mouetur affectus, quàm ſi idem priuatim legeret, aut ab alio lectum publicè audiat. An enim ad ſeriam Chriſtiano homini pœnitentiam perſuadendam & agendam, cupidéque ſuſcipiendam, aliquid valeat efficaciùs, quàm quod maiores noſtri aliquot locis initio Quadrageſimæ viuam Adæ pœnitentis voluere peccatoribus Adæ peccatoris æmulis Imaginem exhibere? Fuit enim hoc moris publici non paucis in locis: Cuius clara veſtigia etiamnum noſtrâ ætate perdurare in Eccleſia Halberſtadienſi, quæ eſt in Saxonibus, teſtatur beatus Rhenanus in admonitione de Tertulliani dogmatis. *Sub fine Tertull.*

Annotatio in picturis fugæ Chriſti in Ægyptum.

CAPVT XIX.

VT etiam circa Euangelicas hiſtorias aliquid annotemus. Quòd in fuga Chriſti ad Ægyptũ appingatur caſus idoli, deſumptum eſt ex illo Iſaiæ: Ecce Dominus aſcendet ſuper nubẽ leuem, & ingredietur Ægyptum, & cõmouebuntur *Iſa. 19.*
ſimu-

ſimulacra Ægypti à facie eius. Hunc enim locum ad Idolorum lapſum referunt Cyrillus Alexandrinus in Iſaiam, Anſelmus in 2. Matthæi, Sozomenus lib. 2. hiſt. cap. 20. Quem etiam ſequitur Nicephorus Calliſtus.

In Nuptijs Canæ, nec Ioannem pingendum ſponſum: nec Magdalenam ſponſam.

CAPVT XX.

IN Nuptijs Canæ ſunt qui Mariam Magdalenam ſponſam pingunt, & Ioannem Apoſtolum ſponſum. Prius,
Tit. 6. cuius mentio eſt apud beatum Antoninũ
21 ſumma. omnino reijcio, velut obſcurum figmentum, Poſterius verò de Ioanne à multis aſſeritur ſcholaſticis, & recentioribus auctoribus. Sed infirma eſſe eorum argumenta paucis ſubijciam. Allegant vel Hieronymi nomine, vel Auguſtini, id quod in incerti, licet vetuſti, ſcriptoris præfatione legitur, Hic eſt Ioannes Euãgeliſta, quem de nuptijs, volentem nubere, vocauit Deus. Deinde addunt, Bedã habere, ad verba, Tu me ſequere: Tradunt hiſtoriæ quòd eum de nuptijs volentem nubere vocauerit. Hæc duo habent argumenta. Verùm neutro loco aſ-

ſeritur,

ſeritur, Ioannem de nuptijs in Cana vocatum eſſe, aut de nuptijs cùm eſſet ſponſus; ſed nubere volentem vocatum eſſe de nuptijs. Igitur iſtud non contigit in Cana, quia ibi Chriſtus, nuptijs & interfuit & benedixit. Itaque hinc Synodus Epheſina, alijque Patres, nuptias defendunt, contra multorum hæreticorum colluuiem, qui nuptias damnarunt. Dico igitur nullum diſcipulorũ Chriſti ſponſum fuiſſe in Cana, ſed ipſos cum Chriſto ad illas nuptias vocatos eſſe. Cum Auguſtino dico, Ioannem nullas expertum eſſe nuptias: & cũ Epiphanio, Ioannem fuiſſe virginem, nec nuptias contraxiſſe. Neque aſſerere auſim Ioannem vnquam nubere volentem vocatum eſſe de nuptijs. Beda tantùm habet, Tradunt hiſtoriæ, non ex propria ſententia loquitur, ſed refert quod legerat, vel in iam dicta Græci præfatione; vel in apocryphis Apoſtolorum hiſtorijs, quas titulo Abdię excuſas habemus. Vbi confingitur Ioannes ter à nuptijs reuocatus. Quaſi non fuerit ſingularis virgo, ſed lubricus aliquando procus, cui Chriſtus virginem matrem moriturus commendauit. Maioris momenti videtur, quod docti nonnulli vrgeant Hieronymum eiuſdem eſſe ſententiæ, libro primo contra Iouinianum. Quibus reſpondeo, me id negare.

De bon. coniug. c. 21.

Hæreſ. 58.

Verba

Verba eius agnoſco: Petrus Apoſtolus eſt, & Ioannes Apoſtolus, maritus & virgo. Sed ſenſus eſt: Maritus, Petrus; & virgo, Ioannes. Comparat enim eo loci Petrum qui vxorem habuerat, & Ioannem, quem fides Chriſti virginem inuenit, & qui virgo permanſit. Et enumerat multa priuilegia, quæ Ioannes præ Petro habuit, quia virgo permanſit.

In his nuptijs pictores pro ſua deuotione pingunt Chriſtum & Deiparatam, loco honoratiori. Nec malè etiam pinguntur ſedentes ad menſam, ſicut & in hiſtoria Magdalenæ vngentis Chriſtum: Quod enim tunc paulò aliter fiebat, hoc hîc more nunc vulgato exprimitur. Tunc erat vſus tricliniorum, in quibus mulieribus exceptis, quæ ſedere ſolent, cubantes epulabantur, & cœnabant. Vnde nuptijs in Cana Galilææ præerat architriclinus. Qui autem antiquitatis amans vetuſtum vſum tricliniorum ſcire cupit, legat Annotationes Guilielmi Philandri Caſtillionij in Vitruuij de Architectura ſextum librum cap. 5. & Petrum Ciacconum in libello de hac re ſcripto.

De diabolo Chriſtum tentante.

Capvt XXI.

Verùm ex nuptijs ad Quadrageſimam tranſeamus, cuius Dominica

prima, proponit Eccleſia diabolū, Chriſtum Dominum tentantem. Is autem quòd ſe libenter transfiguret in angelum lucis, acceſſit ad Dominum veriſimiliter ſub ſpecie boni viri. Hac de cauſſa cùm Henricus Agrippa eum alicubi depictū vidiſſet cum cuculla, velut monachum, aut eremitam in eo libro quem vanè *Cap. 25.* conſcripſit de vanitate ſcientiarum, gauiſus eſt plurimū reperiſſe ſe in pictura, quod in ſacris litteris inuenire nō potuerat, diabolū ſcilicet fuiſſe primū cucullæ authorem. Hanc autem talem argumētatiunculam, cuius infirmitatem etiā pueri agnoſcunt, contra Catholicos iactare *Ioan 8.* eum non puduit; quia ſpiritum habuit il- *Apoc. 12* lius angeli, qui ſubiacet pedibus S. Michaëlis: quē Scriptura ſacra vocat patrem mendacij, & calumniatorē, & fratrū accuſatorem: quiq; tam temerariè mendax eſt, vt etiam ipſum Dominum maieſtatis *Lege Li-* tentās ſi filius Dei eſſet, auſus fuerit per- *rineſem* uertere Scripturam, de omni iuſtō dictā. *cap. 37.* Dixit enim: Si Filius Dei es, mitte te *38.* deorſum. Scriptū eſt enim, Quia Angelis ſuis mādabit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Omiſit verò verba intermedia, quę aduertebat propoſito ſuo omnino cōtraria. Nam poſt illa verba,* Mādauit de te: ** Man-* ſequitur, vt cuſtodiant te in omnibus vijs *dabit.* tuis.

tuis. Deinde tacuit verſum ſequentem, qui contra eum dictus eſt Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. O diabole: in tui & tuorum confuſionem cantat Eccleſia quotidie hunc Pſalmum nonageſimum in quo Deus ad ſe confugienti promittit Angelorum cuſtodiam.

Quare habitantes in adiutorio Altiſſimi; & in protectione Dei cœli, qui nos liberat à laqueo venantium, & à verbo aſpero, non mouemur ijs quæ peruertendo ſenſum ſacrarum Scripturarum, aut etiam picturarum, opponunt mēbra tua, membris Chriſti; perfidi, fidelibus; ſacrilegi, religioſis; hæretici poſtremò, Catholicis: neque miramur ſi tui miniſtri, operarij ſubdoli, transfigurent ſe velut miniſtros iuſtitiæ. Sed, ſcimus eos ſæpe tam obtuſos eſſe, vt cùm ſe putant transfiguratos eſſe in miniſtros iuſtitiæ, tunc inſipientia eorū omnibus manifeſta fiat. Quod ſi Agrippa, ſepoſitis mendacijs, quę contra ſectas monaſticas, vt ipſe loquitur collegit, monaſticam vitam experiri voluiſſet, atque in ea ſe religiosè exercere, non potuiſſet aliud de monachis dicere, quàm quod à ſancto Ephrem dictum, tota laudat Eccleſia: Paradiſus, ait Ephrem, fructibus lætitiæ ac varijs floribus plenus, multitudo eſt monachorum,

2. Tim. 3

Cap. 62.

De compūctione cordis. ca. 2.

tum, in id ipſum adornata in dilectione Dei. Quaſi fons bonus, & aquis exundantibus multitudinem arborum irrigans, multitudo eſt monachorum, in id ipſum Pſalmorum cantus lacrymis irrigantium. Sicut ciuitas murata & munitionibus circumſepta, multitudo eſt monachorum, in id ipſum alterutrum conſpirantes in dilectione Dei. Diadema contextum lapidibus precioſis & ſplendidis margaritis, multitudo eſt monachorum, in id ipſum in omne opus bonum ornata. Nauis repleta regalibus opibus, multitudo eſt monachorum, in id ipſum plena Domini charitate. Oliua ſpecioſa ac fertilis, multitudo eſt monachorum, in id ipſum confirmata in dilectione Dei. Imago regalis habens admirabilem hiſtoriam ex omnibus electis coloribus, & florum varietate depicta, multitudo eſt monachorum in id ipſum diuerſis virtutibus adornata. Caſtra ſanctorum Angelorum multitudo eſt monachorum, habitans in id ipſum, mentem ſuam ſemper habentes ad Deum. Hæc & alia Ephrem Eremita Syrus. Vani autem ſunt omnes homines, (& vanè de vanitate ſcribunt) in quibus non ſubeſt ſcientia Dei. Cucullæ vſus fuit apud Ægyptios illos monachos, de quibus Eſaias Propheta prędixerat: Cognoſcetur Dominus *Sap. 13.* *Caſſianus de inſtitutis mo-*

 ab Ægy-

nachorum, cap. 4. ab Ægypto,& cognoſcent Ægyptij Dominum in die illa, & colent eum in hoſtijs,& muneribus:& vota vouebunt Domino,& ſoluent. *Eſai.19. d.*

Lib. 2. Diximus autem aliàs, parum referre, an diabolus pingatur lapides manu deferens,an digito monſtrans.

De Imagine myſteriorũ Paſſionis Domini.

Capvt XXII.

Tempore autem Quadrageſimalium dierum,quando altaria teguntur, in multis Eccleſijs ante ſummum altare, & quædam alia, obuia eſt Imago de myſterijs Pàſſionis Domini, Quæ vnde originem ſuam acceperit, deſcribit Ioannes Franciſcus Picus, Mirandulæ Dominus, & Concordię Comes in Heroico carmine de myſterijs Dominicæ crucis nuper in Germaniam delapſis, quod ſcripſit ad Maximilianum Auguſtum, Romanorum Regem. Vbi inter alia legitur, *In acroſticho.*

Sanguinolenta crucis,clari memoranda triumphi
Effigies latè ſpectatur: ſpongia, flagra,
Viſuntur: tunica inconſutilis intima, claui
Cernuntur multo madefacti ſanguine: telum,
Quod ſacram ſæuo diſcreuerat impete coſtam,
Pingitur: excubitor criſta ſpectabilis ales,
Tergeminiq́ micant tali, quos inclyta Chriſti
Iecerat innocui ſortitus tegmina miles.
Non ignota cano; Cæſar monſtrauit, & ipſi

 Vidi-

Vidimus: innumeros prompſit Germania teſtes,
Quâ Rhenus tenui Rhetis ex Alpibus orſu
Funditur & maior ſuppoſitis influit aruis.

Quia autem hac Imagine Deus homines ad pœnitentiam prouocare voluit, ideo mox valdè conuenienter in diebus pœnitentiæ eſt in Eccleſiæ picturis populo propoſita.

In hiſtoriam Lazari & diuitis epulonis, depictam, obſeruatio.

CAPVT XXIII.

CVm principe dæmoniorum partem ſuam in æternum retinet infelix ille diues epulo, qui prodigus fuit, tametſi vulgo vocetur, *die rijcke vreck*, diues auarus. Circa quam narrationem quæri poteſt an Lazarus in leproſarijs rectè pingatur cum ſcuto, & corona Sanctorum: quam ſolùm appingendam eſſe diximus ijs quos Eccleſia Sanctos habet: ſiue an rectè Imagini eius adijciatur, Sancte Lazare, ora pro nobis. Sepoſita omni contradictione, aut refutatione (quæ longior foret) verborum Theophilacti, qui de has narratione auſus fuit ſcribere, Parabola eſt hæc, & non, vt quidam opinati ſunt, hiſtoria: reſpondeo eſſe quidem parabolam. Vnde multæ Eccleſiæ, inter quas etiam Romana, præmittunt huic Euangelio: In illo tempore dixit IESVS diſci-

In Luc. 16.

Feria 6. poſt Reminiſc.

21. De diſcipulis ſuis parabolam hanc: ſed addo
Ciuit. ſimul eſſe veram hiſtoriam, ſecundum
Dei, cap. Auguſtinum, Ambroſium, Chryſoſto-
10. & mum, Gregorium, & alios. Ab his co-
epiſt. 99. lumnis difficilè auellor, inquit Bernar-
Greg. Hom. 40 dus, loquens tantùm de Ambroſio &
Alios, in Auguſtino. His accedant Ambr. Cathari-
16. Lu. ni contra Caietanum verba: Ipſe Lazarus
Ber. epiſt. 77. tanquam Domini voce canonizatus, vbi-
que terrarum vt ſanctus Dei celebratur,
& colitur, & eius nomine pauperes San-
cti Lazari dicuntur, qui vlceribus fœdati
Cap. 4. ſunt. Sed hac de re plura lege apud Fe-
uardentium in annotationibus ad quar-
tum librum Irenæi. Addam etiam aliqua
de inferni Imagine, quod communis in-
terpres eum in inferno ſepultum eſſe
Cap. 13. ſcribat. Iob infernum, vt habet Brunus,
Iob 10. deſcribit, vt ſit terra tenebroſa, & operta
mortis caligine: terra miſeriæ & tenebra-
rum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo,
Ezec. 33 ſed ſempiternus horror inhabitat. Prop-
terea Ezechiel lacum appellat. Portraue-
runt, inquit, confuſionem ſuam cum his
Eſa. 5. qui deſcenderunt in lacum. Alius pro-
pheta os immenſum tribuit inferno:
Propterea, inquit, dilatauit infernus ani-
mam ſuam, & aperuit os ſuum abſq; vllo
termino. Et ad hanc formam Eccleſia de-
pingere ſolet infernum, nempe immaniſ-
ſimæ beluæ os in immenſum dilatatum,
& in

& in eo vbique erumpentem caligino-ſum ignem, & flammas ita obſcuras excutientem, vt tenebras & vmbram magis, quàm lucem in his intueri liceat.

De pictura extremi iudicij.

CAPVT XXIIII.

VT autem inferni inexplicabiles pœnas, de quo iam egimus, euitemus, clangat in auribus noſtris tuba extremi tremendi iudicij, vbi vnuſquiſque recipiet ſecundum opera ſua. In hoc iudicio arcus cui Dominus inſidet, deſumptus eſt ex Ezechielis verbis. Et ſuper ſimilitudinem throni ſimiliter quaſi aſpectus hominis deſuper. Et vidi quaſi ſpeciem electri velut aſpectum ignis intrinſecus per circuitum eius à lumbis eius & deſuper: & à lumbis eius vſque deorſum vidi quaſi ſpeciem ignis ſplendentis in circuitu, velut aſpectum arcus, cùm fuerit in nube in die pluuiæ. Hic erat aſpectus ſplendoris per gyrum: hæc viſio ſimilitudinis Domini. In quem locum pulcrè Gregorius: Arcum omnipotens Deus inter ſe & homines inſigno poſuit, vt vltrà mundum diluuio non deleret, dicés: Arcum meum ponam in nubibus, & erit ſignum fœderis inter me & inter terram. Cumque obduxero nubibus cœlum, apparebit arcus meus in nubibus, & recor- *Ezec. 1 g* *Hom 8. Ezech.* *Gen. 9.*

dabor fœderis mei vobiſcum. Vnde & in arcu eodem color aquæ & ignis ſimul oſtenditur: quia & ex parte eſt cæruleus, & ex parte rubicundus, vt vtriuſque iudicij teſtis ſit, vnius videlicet faciendi, & alterius facti.

Appingunt verò nonnulli genua flectentes Mariam & Baptiſtam. Quod à multis reprehenditur, inter quos Clichthoueus. Sic enim ſcribit in ſeptimum fidei articulum. Neque tunc Beata Virgo Maria genua flectet ante Iudicē, oſtendens illi vbera ad rogandum pro peccatoribus: neque beatus Ioannes Baptiſta tunc etiam procumbet ad genua, vt intercedat pro hominibus, quemadmodū pictores depingunt formam iudicij. Sed & beata Virgo, & beatus Ioannes tunc aſſidebunt ſupremo iudici, vt etiam iudicent mundum tanquam aſſeſſores. Tunc enim amplius miſericordiæ non erit locus, ſicut nunc, ſed ſolummodo iuſtitiæ. Poſſent tamen quædam in huius picturæ excuſationem adferri, non incommodæ rationes, nempe quod Maria & Baptiſta, & reliqui ſancti tunc gratias acturi ſint Chriſto pro aduentu regni eius, & pro alijs innumeris acceptis beneficijs.

Itē, quod tunc Sācti rogabunt pro quibuſdā, vt det illis Dñs inuenire miſericordiā in illa die & hora extrema: non autē

2.Tim. 1

quaſi

quaſi dãnati ſaluandi eſſent, quod Origenes voluit. Rurſus, pictura hæc ſignificare poteſt, quod neq; Maria, neq; Ioannes, orans pro dãnatis exaudiretur, ac poſtremò, homines etiã tam perfectos tremere iuſtitiã Iudicis. Sanè cum pictura de qua agitur & cũ ſecunda quã dedi ratione, nõ malè conuenit quod Prudentius ſcribit claudens hymnũ decimũ περὶ στεφανῶν.

Vellem ſiniſter inter hœdorum greges
Vt ſum futurus, eminus dignoſcerer,
Atque hoc precante diceret rex optimus,
Romanus orat: transfer hunc hœdum mihi:
Sit dexter agnus: induatur vellere.

Etſi verò hæc in dictæ picturæ defenſionẽ à nobis prolata ſint, longè tamen præfero alias picturas in quibus Maria & Baptiſta non cernuntur genubus prouolutis. Quod autẽ ad reſurgentes attinet, examinent picturarũ Eccleſiaſticarũ ſtudioſi, an ne expediret nullos in infantili & puerili, aut ſenili ætate depingi, ſed in iuuenili & perfecta. Modeſtus eſt hac in parte, ex ſuo more D. Auguſtinus Reſurgent, ait, omnes tã magni corpore, quàm vel erant, vel futuri erant in iuuenili ætate. Quãuis nihil obeſſet etiã, ſi erit infantilis vel ſenilis corporis forma: vbi nec mentis nec ipſius corporis vlla remanebit infirmitas. Vnde etiam ſi quis in vllo corporis modo, in quo defunctus eſt, re- *Lib. 22. Ciuit. Dei cap. 16.*

ſurrecturũ vnũquéq; contendit, non eſt cũ illo laborioſa cõtradictione pugnãdũ.

In picturam Moſis & decalogi, notatio.

Capvt XXV.

DVorum autẽ ratio habebitur in illo extremo iudicio, miſericordiæ & pręceptorũ. Tãti enim faciet iudex Chriſtus opera miſericordiæ, quod quæ facta erunt pauperibus miſeris, & afflictis, etiã minimo fratri, ſibi facta eſſe, coram toto mundo atteſtabitur. Ad cuius expreſſiorẽ ſignificationẽ quidam eos quibus opera miſericordię exhibentur in ſpecie Chriſti depingũt. Exigetur etiã exacta ratio pręceptorũ Decalogi, quæ Moſes in duabus tabulis à Deo accepit. Vnde de Moſe & eius tabulis quędã addemus. Aloyſius Lipomanus, doctiſſimus Epiſcopus in Catena ad 34. caput Exodi, Non habetur, inquit, in contextu Hebraico, faciẽ Moſis fuiſſe cornutã, ſed radiantẽ, &c. Ex hoc ergo poteſt emendari praua vulgi conſuetudo, qui duobus cornibus pingunt Moſẽ. Non enim cornua è fronte egrediebantur: ſed & frons, & naſus, & os, & mentum, radiabant. Rident itaque nos & execrantur Iudæi, quoties Moſem in noſtris templis cornuta facie depictũ aſpiciunt, quaſi nos eũ diabolũ quendã, vt ipſi ſtultè interpretantur, eſſe putemus. De eodem

Idẽ ante Aloyſiũ notauit Augu. Steuchus, Epiſcopus Chiſamenſis, ad eũdẽ locum.

eodem ſanctus Thomas ad illud Apoſto- 1.Cor.3.
li: Quod ſi miniſtratio mortis litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita vt non poſſent intendere filij Iſraël in faciē Moiſi propter gloriā vultus eius. Sic habent verba eius: Apoſtolus argumentatur ex hoc quod habetur Exodi 34. Vbi littera noſtra habet quod Moſes habebat faciem cornutā, ita quod non poſſent, &c. Alia littera habet faciem ſplendidam, quod melius dicitur. Non enim intelligendum eſt eum habuiſſe cornua ad litteram, ſicut quidam eum pingunt: ſed dicitur cornuta propter radios, qui videbantur eſſe quaſi cornua.

Quod ad tabulas eius attinet, rectiſſimè pictores, ſententiam ſequentes quæ in Eccleſia † celebris eſt, in priori tabula † Catec. Paroch.
ponunt tria præcepta Deum concernentia: in altera reliqua ſeptem. De quo Auguſtinus quæſtione 71. ſuper Exodum, & Concione 1. in Pſalmum 32. Scio ſectarios qui contradictionibus gaudent, dum initio Geuſiani Antuerpiam ingreſſi tumultuabantur, non ſolùm contra Catholicos, ſed & contra ſe mutuò de harum tabularum pictura, acriter verbis contendiſſe. Verùm euanuerunt ibidem eorum cogitationes. Quare, nec referendo, nec refutando, eorum pugnantes contradictiones attingam.

De communi Sanctorum pictura.

Capvt XXVI.

RÉſtant cõmunes ſanctorũ picturæ. Et primùm pinguntur cũ corona in capite, quia perceperunt immarceſcibilẽ coronã gloriæ, & vitæ: quam repromiſit
1. Pet. 5. Deus diligentibus ſe. Lumen additur, &
Iacob. 1. radij quidã ignei è capitibus eorũ in mo-
Apoc. 2. dũ circuli vndequaq; emicantes, iuxta il-
Matt. 5. lud, Vos eſtis lux mundi. Pulcrè in ratio-
Lib. 1. rationalis cap. 3. nali ſuo Durantus, Omnes Sancti pingũtur coronati. Iuſti enim accipient regnũ
Sap. 5. decoris, & diadema ſpeciei, de manu Domini. Corona autẽ huiuſmodi depingitur, in forma ſcuti rotundi, quia ſancti
Pſal. 5. Dei protectione diuina fruuntur. Vnde cantant gratulabundi, Domine vt ſcuto bonæ voluntatis coronaſti nos. In dictũ autẽ pſalmi locũ ſic cõmentatur ſanctus Thomas Aquinas, Innuit Pſalmiſta, quod voluntas Dei bona eſt ſicut ſcutũ contra omnia mala, 2. Reg. cap. 23. Dominus ſcutũ & robur meũ. Vel eſt hic vt ſcutũ protegens: in patria verò vt ſcutum coronans. Conſuetudo nãq; fuit Romanis antiquis vti ſcutis rotundis, & in illis habebant ſpem victoriæ, vel quando triumphabãt, illomet ſcuto vtebantur vt corona. Et inde ſancti pinguntur cum ſcuto rotundo in capite, quia de hoſtibus adepti trium-

phum, ſcutum rotundum ad inſtar Romanorum gerunt in capite pro corona.

Verumtamen Chriſti corona per crucis figurã à coronis Sanctorũ diſtinguitur. In Italia tamen & potiſſimũ Romæ, (quod etiã in imaginibus inde allatis obſeruaui) Deo Patri appingitur ſcutũ triãgulare, quod ſignificat fidẽ ſanctæ Trinitatis, vt interpretatur ad pſalmũ quintum Anonymus pſalterij interpres. Animaduertendũ eſt etiã quod huiuſmodi corona nemini debeat appingi, niſi ijs quos Eccleſia canonizauit, ſiue coronauit, hoc eſt, ijs, quos Eccleſia habet pro sãctis. Pingũtur palmæ in manibus propter illud Apocalypſis, & palmę in manib^9 eorũ, & illud pſalmiſtę: Iuſtus vt palma florebit. Significãt autẽ palmæ victoriã. Hinc eſt, ait Durantus, qui floruit an. 1286 quod qui de Ieroſolymis veniunt, palmas in manibus ferunt, in ſignũ quod illi regi militarunt qui Ieroſolymis cũ palmis honorificè receptus eſt: & poſtmodũ ibidẽ cũ diabolo pugnans victor extitit: & cœli palatiũ cũ Angelis triũphans intrauit. Cõmodè etiã per palmã & alia quædã intelliguntur. Eraſmus enim exponens Pſalmũ, Beatus vir, Palmeta, inquit, Martyribus tribuũntur, quòd hæc arbor perpetuò vireat, & omniũ ſola impoſito onere ſurſum nitatur, & fructum ferat longè ſuauiſ-

Apoc 7.
Pſal 91.
Tom 5.

In 29. Iob 10.4. & in Pſal. 61. tom. 8. ſuauiſſimum. Sanctus Auguſtinus attẽdit quoque palmæ celſitudinem & rectitudinem: quodq; radicem aſperam habet in terra, ſed comam pulcram ſub cœlo.

De communi Apoſtolorum pictura.

Capvt XXVII.

Lib. 1. c. 3 Patriarchæ & Prophetę pinguntur, vt notat Guillielmus Durantus, cũ rotulis in manibus, nẽpe quia ante aduentũ Chriſti fides figuratiuè oſtendebatur, & quoad multa ad ſe implicita erat. Apoſtolorũ verò chorũ in tẽplis frequentem eſſe non eſt mirũ: nã iſtud præfiguratum fuit. *3. Reg. 7. 2. Par. 4. a.* Vnde author catenæ in Geneſim, Salomon in mari æneo poſuit duodecim boues. Si tunc licuit duodecim boues ſculpere, cùm magis eſſet de idololatria timendum, cur non licebit 12. Apoſtolos pingere, quorum illi duodecim boues figurã gerebant? & Beda de tẽplo Salomonis, *Cap. 15.* Si licuit duodecim boues facere, qui mare ſuperpoſitũ ferentes quatuor mũdi plagas terni reſpicerent: quid prohibet Apoſtolos depingere, viua, vt ita dixerim, præ oculis omnium pictura?

Pinguntur autẽ Apoſtoli ſimplici habitu palliati Palliũ enim quale fuerit ſatis patet, vt poſt Rhenanũ Pamelius annotauit, tũ ex picturis ſculpturiſq; ſuperioris veſtis Apoſtolorũ Chriſti, quæ etiamnũ

exſtant, tũ ex libro Tertulliani de pallio, qui cùm Chriſtianus factus reprehenderetur, quòd toga reiecta pallio veſtiretur, pallij ſimplicitatẽ & facilitatẽ commendauit, quòd vnico circumiectu corpus operiat, nec artifice ſit opus qui rugas formet, & inde deducat in tibias, addens quod togę plus læſerunt Remp. quã loricæ, & è contrario pallio nihil aliud curæ ſit, quàm ne curet. Poſtremò, pro defenſione ſimplicitatis Chriſtianorum, docet non modò Philoſophiã, ſed etiam artes alias pallio veſtiri. Pinguntur quoq; Apoſtoli à nõnullis nudipedes: quod docti etiã quidã videntur probare. Sanctus enim Bonauentura habet epiſtolam de eo quod Chriſtus & Apoſtoli & diſcipuli eius inceſſerint diſcalceati. Sic Greg. Nazianzenus oratione 1. de pace, inter exercitia monachorũ ponit pedes nudos, Apoſtoliciſq; ſimiles. Et Conradus Brunus c. 6. Legimus viros ſãctos ab vſu calceorũ abſtinuiſſe, quod de Iacobo Apoſtolo tradit Epiphanius, & proculdubio idẽ etiã cæteri Apoſtoli ſeruarunt, Chriſti præceptum ſequentes. Quòd eſt apud Matthæũ, Nolite poſſidere aurum, neque argentũ, neque pecuniã in zonis veſtris, non perã in via, neq; duas tunicas, neque calceamenta: Verùm Marcus veluti præcauere volẽs, ne quod Matthæus ſcripſit, malè

To. 1. opuſculorum. Fol. 300.

Hær. 78.

Mat. 10.

D. Ianſenius Concordia, cap. 55.

Marc. 6.

malè intelligeretur, ſcripſit ſandalia Apoſtolis conceſſa. Sed calceatos, ait, ſandalijs: Rectè igitur dicitur cum Auguſtino, ea calceamenta Matth. & Lucæ 10. prohibita fuiſſe, quæ totum pedem tegerent: ſandalia verò conceſſa, quæ plantam quidem pedis defenderent ab occurrentibus viæ incommodis, verùm ſuperiorẽ pedis partẽ ſinerent nudam. Huiuſmodi enim calceamenti genus vocari ſandalia & ſoleas, indicat Auguſtinus. Quia ergo Chriſtus & Apoſtoli, vt eſt veriſimile, pro more illius regionis maximè à pauperibus recepto vtebantur ſandalijs: noluit Dominus ſuos iam profecturos mutare ſandalia, &, quemadmodũ itinerantes ibi facere ſolebant, calceamenta aſſumere, quę totum defenderent pedem. De
Matt. 3. Chriſto dicit Baptiſta: Fortior me eſt, cu-
Marc. 1. ius non ſum dignus portare calceamẽta: Cuius non ſum dignus procumbens ſoluere corrigiam calceamentorum eius.
Act. 12. Petro dicit Angelus, Calcea te caligas tuas: vbi Græcè eſt ſandalia. Ad Epheſ. 6. dicit Apoſtolus, State calceati pedes in præparationem Euangelij pacis. Quare non eſt veriſimile Apoſtolos omnino nudis pedibus inceſſiſſe; ſed nudis pedibus inceſſiſſe: hoc eſt, vſos eſſe ſãdalijs, & non calceis, Nam & Tertullianus in libro de pallio, ſignificat calceos totum

tegere

regere pedē, ac ſuo tempore Chriſtianos ferè ſine calceis inceſſiſſe nudis pedibus, aſſerēs parum virile eſſe calceos geſtare.

Iacobus, frater Domini, & Ieroſolymorum Epiſcopus, non eſt pingēdus extra numerum duodecim Apoſtolorum.

Capvt XXVIII.

Præterea, ſi quis vellet Iacobum, fratrem Domini, & Ieroſolymorum Epiſcopū, qui fuit à Iudæis de tēplo præcipitatus, eijcere de numero duodecim Apoſtolorū, diſtinguendo ab eo Iacobū Alphæi: is quidem magna videretur niti, non ſolùm probabilitate, ſed etiam certitudine: potiſſimùm ſi omnia in vnum colligeret, quæ pro hac opinione habent doctorum quorundam libri, qui noſtra ætate conſcripti ſunt. Quare ſi quis, his motus, in picturis vellet Iacobum fratrē Domini conſtituere quidem Apoſtolum, ſed extra numerum duodecim, is meritò compeſceretur authoritate Epiſcopi, iuxta decretum Concilij Tridentini. Eſt enim hæc ſententia non ſolùm contraria receptiſſimæ vbique ſententiæ, & omniū Eccleſiarum officijs, ſed etiam Euſebio, & Hieronymo. Ac, vt paucis dicam, arbitror omnino hanc ſententiam ex nullo ſanctorum Patrum & Doctorum Eccleſiæ poſſe ſuſtineri.

Bouius in Cle. Conſtit. lib. 2. cap. 59. Victorius in Hier. epiſt. 62. tom. 2. Adam in 1. ad Gal. & c. Euſ. lib. 2. c. 1. Hier. cōtra Heluid. & ad Gal.

Obijciunt S. Clementē lib.1. recognitionū, & in conſtitutionibus Apoſtolicis lib.2.cap.59. lib.6. c.14. & alibi. Quibus reſpondeo quòd allegent Clementē corruptū, etiā iiſdē locis. Nam ibidē in recognitionibus, manifeſto errore dicitur: Poſt quem Barnabas, qui & Matthias. Libro 6. verò conſtitutionum cap.14. annumeratur Apoſtolis in vnū conuenientibus Iacobus Zebedæi, qui multò ante decollatus erat. Si alleges ſynopſim S. Dorothei, quæ Iacobū fratrē Domini ponit poſt Apoſtolos inter diſcipulos: Reſpondeo, libellum hunc vertiſſe & emiſiſſe Wolfgangū Muſculum, qui, vt Catholicis notū eſt, in vertendo fuit parū ſyncerus. Dico etiā eū apocryphū eſſe, ac proinde martyri Dorotheo non eſſe tribuendum. Inter Apoſtolos enim recenſet tantum vnū Iacobū, filiū videlicet Zebedæi: tres ponit inter eos Simones, Petrū, Apoſtolorū coryphæū: Zelotē Brettaniæ crucifixum, & alium Simonē Iudā ſub Traiano ætatis 120. cruci alligatū, in Oſtracina ciuitate Ægypti. Quid autem his inſulſius? cùm Matth.10. capite: Marc.3. Luc.6. & Act.1. ac in Canone Miſſæ, iā clarè recenſeantur in duodenario Apoſtolorum numero, duo Iacobi: & non tres, ſed duo tantùm Simones. Secutus eſt autē in hac re apocryphū Euangeliū Hebraicum, ſecundum

cundũ Matthæũ, quo Ebionitæ vſi ſunt: & ſic habet apud Epiphaniũ: Ingreſſuſq; eſt IESVS in domũ Simonis, appellati Petri, & aperto ore ſuo, pręteriens ſtagnum Tiberiadis, dixit: Elegi Ioannem & Iacobũ, filios Zebedęi, & Simonẽ, & Andreã, & Philippũ, & Bartholomæũ, & Iudã, & Thadæum, & Thomã, & Simonẽ Zelotẽ, & Iudã Iſcariotẽ: & te Matthæũ ſedentẽ in telonio vocaui, & ſecutus es me. Vos igitur volo eſſe duodecim Apoſtolos in teſtimoniũ Iſraël. Valeat igitur obſcurus ille author, qui tã apertè indicat ſe duodenariũ Apoſtolorũ numerũ ignoraſſe. *Hær. 30. quæ eſt Ebionitarum.*
Vt autem non mireris Clementẽ hac in parte corruptũ eſſe, memineris ex eodem Epiphanij loco, in circuitionibus Petri à Clemente ſcriptis, Ebionẽ omni nequitia refertũ multa corrupiſſe, & pauca verã reliquiſſe. Contra huiuſmodi ergo opinatores, quorũ etiã Hieronymus meminit in 17. Eſaiæ, retineamus, quod Beda ſcribit in 1. cap. Act. Putant quidam duos fuiſſe Apoſtolos, Iacobi vocabulo nuncupatos, Iacobũ videlicet Zebedęi, & Iacobũ Alphæi: tertiũ verò Iacobũ fratrem Domini, non Apoſtolũ fuiſſe, ſed Epiſcopũ Hieroſolymorũ. Quod nequaquã verũ eſt, ſed iuxta Euangeliorũ fidẽ, eundem Iacobũ filiũ Alphæi Apoſtolũ Hieroſolymis præfuiſſe ſciendum eſt, qui frater *Tom. 5.*

 Domini

Domini dictus eſt. Sed hæc tractando, video me nimium euagari: & tamen necdum omnem difficultatem de Iacobis abſoluiſſe.

Vnicum adhuc addo Victorium Reatinum, qui cum huius fuerit opinionis, in epiſt. 62. Hieronymi ſcribens, in indice tamen ſex tomorũ, priorem ſententiam retractauit. Erat, inquit, quorundam opinio, inter quos Nicephorus Calixtus eſt, tres fuiſſe Iacobos. Primum Zebedæi filium: ſecundum Alphæi: ambos ex duodecim Apoſtolos: Tertiũ deinde cognomento Iuſtũ, fratrem Domini dictũ, extra numerũ duodecim, & ita decimũ-tertiũ Apoſtolũ. Quã opinionẽ hic Hieronymus refert. Alia tamen, ac verior Eccleſiæ ſententia eſt, quæ duos tantùm Iacobos agnoſcit, maiorẽ Zebedæi filium, cui Iulij 25. diem feſtũ agit: minorẽ, fratrẽ Domini, cuius natalem vnà cum Philippi natali celebrat, die primo menſis Maij. De tertio autem nuſquam meminit. Quã ſententiam Hieronymus in libro contra Heluidium multis defendit, aſſerẽs duos tantùm fuiſſe Iacobos, non tres.

De communi Epiſcoporum pictura.

Capvt XXIX.

Tranſeamus ab Apoſtolis ad Epiſcopos. Qui ſolent pingi & ſculpi ſedentes,

dentes, per quod iudiciariam eorũ poteſtatẽ intelligo. Pinguntur etiã manu eleuata, vt apparet ad benedicendum, aut ad prædicandum. Atque omnino arbitror, ſi non vtrumque, ſaltem alterutrũ, per hãc manus eleuationẽ ſignificari. Mitra Epiſcopalis quid ſignificet, indicãt verba quæ in conſecratione dicuntur: Imponimus Domine capiti huius antiſtitis & agoniſtæ tui, galeã munitionis & ſalutis, quatenus decorata facie, & armato capite, cornibus vtriuſq; teſtamenti terribilis appareat aduerſarijs veritatis, & te ei largiẽte gratiã, impugnator eorũ robuſtus exiſtat. Quare mitra in capite ſancti Epiſcopi ſignificat quod in hoc laudabiliter ſe viuẽs exercuerit. Baculus, ſiue pedũ, ſignificat eius officium, & onus paſtorale, Sic enim dicitur Epiſcopo, Accipe baculum paſtoralis officij, & ſis in corrigendis vitijs piè ſæuiẽs: iudiciũ ſine ira tenens, in fouendis virtutibus auditorum animos demulcens: in tranquillitate ſeueritatis cẽſuram non deferẽs. Abbati verò dicitur, Accipe baculũ paſtoralis officij, quẽ præferas cateruæ tibi cõmiſſæ, vt ſis in corrigendis vitijs piè ſæuiens: & cùm iratus fueris, miſericordiæ memoreris. Hinc in octaua Synodo cùm Photius baculo innixus ingrederetur, Marinus Vicarius Romanus iuſſit eũ auferri, dicẽs: Baculus *Act. 7.*

ſignum eſt dignitatis paſtoralis, quod hic habere nullatenus debet, quia lupus eſt & non paſtor. Habet itaque Epiſcopale pedum ſuperiùs vncum ad trahendum, & inferiùs aculeum ad vrgendum: quoniam in vtroque ſtrenuum ſe debet exhibere.

Inde verſiculi facti,

In baculi forma, præſul datur hac tibi norma,
Attrahe per primum, medio rege, pūge per imum.
Attrahe peccantes, age iuſtos, punge vagantes.
Attrahe, ſuſtenta, ſtimula; vaga, morbida, lenta.

Dictis addo, quod baculo Epiſcopali non ſit addendū ſudariū ſiue orariū: ſed Abbatiali. Per hoc enim diſtinguitur ab Epiſcopali. Itē, quod baculus Archiepiſcopi non habet ſuperiùs vncū, ſed crucē: Patriarchę autē, habet ſuperiùs duplicem crucē: Supremo Patriarchæ ſiue Romano Pontifici, quidā dant pedū cū triplici cruce, ad redarguendū eorū cœcā, & diuturnā ambitionē, qui ſe contra Romanā Eccleſiā, omniū matrē, erexerunt, volendo patriarcham Conſtantinopolis, quæ tunc noua quoque Roma dicebatur, vniuerſalis patriarchæ titulo inſigniri, & eiuſdē omnino poteſtatis eſſe cū veteris Romæ Pontifice. Annuli ſignificationem habent quoq; conſecrationis verba, dum dicitur: Accipe annulum, fidei ſcilicet ſignaculū, quatenus ſponſam Dei, ſanctam videlicet Eccleſiā, intemerata fide ornatus

tus illibatè cuſtodias. Sicut ergo reges ijs quibus in vita dederunt aureũ vellus, iterum poſt mortè, ſi rectè ſe geſſerint, idẽ dant in teſtimoniũ bonæ vitæ: ita Eccleſia Epiſcopos quos in numero Sanctorũ habet, ijſdẽ ornat ornamentis pontificalibus, quibus in hac vita ornati fuerunt, ad ſignificandũ quod laudabiliter ſe geſſerint in omnibus ijs, quæ per ea ornamenta ſignificantur, & quorũ in vita per ea admonebantur. Quod igitur Poſſidius ſcribit Diuum Auguſtinũ nunquã annulum geſtaſſe, interpretor, extra diuinum officium eum nunquã fuiſſe annulatum. *Cap 24.*

De communi Doctorum, & Confeſſorum.

Capvt XXX.

Doctores & Confeſſores habent etiam ſua inſignia, quę illis à ſanctis patribus ex diuinis ſcripturis tribuuntur. Quorum multa Gregorius in Ezechielẽ cõmemorat. Ego omniũ maximè ſplendorem & lucem illis conuenire arbitror, ac propterea non ineptè ſtellæ vel radij luminis eorum imaginibus appinguntur: Iuxta illud Prophetæ, Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. *Brunus cap 16. Homil. 21. & 22. Daniel. 12.*

De corona virginum.

Capvt XXXI.

Brunus cap. 16. Virginum imaginibus coronam ex floribus conſertã imponimus, quia & virginitatis eſt florem carpere, & ex eo fauum & mel componere, de quo dicitur, Fauus diſtillans labia tua ſponſa: Cant 4. mel & lac ſub lingua tua. Cyprianus etiã virginitatem ipſam florem appellat, in tractatu ad Demetrianum.

Concluſio operis.

Capvt XXXII.

Poſtremò, vt me cum alijs breui admonitione exhorter, vtamur imaginibus ad eruditionẽ, & compunctionẽ. Non malè exclamat quidam Catechiſtes: Galen. cath 60. Obſecro quis eſt qui dum intrat templũ, ac cernit effigiẽ diui Petri, cogitat claues ingerere ſacramentaliũ clauiũ recordationẽ? Nec minus eleganter Ioſephus, in libro de Machabæis: Si poſſit in picturã aliquã manus humana deſcribere, & victorũ omniũ pœnarũ genus in poſterum ceris, vt geſtum conſtitit, explicare, ſine lachrymis nemo tranſiret: omnis multido conflueret, ſuffragarentur plurimi & multa videretur donaſſe, qui in gloriam ſummi Dei, talia ſtratagemata depinxiſſet. Et ſi quis ſculpendi artifex, hanc figuram

ram aſpectu miſerabilem, ſepulcro intriuerit, aut ædibus illocauerit, ab omni terra peſte eſſet alienus, æternaq́; felicitate indubiè frueretur. Quæ tamen poſtrema verba commodè ſunt accipienda. Nam meminiſſe nos oportet, quod ex ſancto Amphilochio citat Epiphani⁹ in ſeptima Synodo, Curæ nobis ſit virtutes bonorũ virorum eligere, & operum illorum meminiſſe, & politiam illorum imitari. Ipſis enim templa fabricari, aut imaginem illorum in tabulis circumferri, contemnẽdo interim illorum virtutes, haud quaquam laudabile eſt. Nemo enim laudauerit virum quem videt virtutes ſanctorum auerſantem & quotidie illorum imaginẽ circumferentem, aut templa illis ædificantem, aut vaſa comparantem illis: ſui ipſius autem templum diuinis virtutibus non ornantem. Multas cruces in ædicula figurare, & præcepta Dei contemnere, imitationiſque paſſionis illius obliuiſci, extrema demẽtia eſt. Sine operibus enim fides mortua eſt. Sic & ſanctus Ephrem, Vis eſſe templum Dei caſtum, ſanctum, & immaculatum? fac habeas illius imaginem in corde tuo iugiter. Dei verò illam Imaginem intelligo, quę per bona opera, videlicet, ieiunia, continentiam, rectè facta, vigilias, orationeſque purè ac iugiter pingitur. Pictus es ergo, Ambroſio teſte,

Serm. de virginitate.

l. 6. hex.

teſte, ô homo, & pictus à Domino Deo tuo Bonum habes artificem atque pictorem. Noli bonam delere picturam, non fuco, ſed veritate fulgentem: non cera expreſſam, ſed gratia.

Huc accedit & illud Chryſoſtomi, Opulenti qui cupiditate pecuniarum inſaniunt, aſſiduè veſtes ſuas, ne tineis corrodantur excutiunt: tu verò quum obliuio, omnibus tineis peior ac maior peſtis, animam tuam deuoret, non accedes ad libros, non excuties tineas, non ordinabis animā tuam, non aſpicies continuè imaginem virtutis, nec membra eius, & caput conſiderabis? Habet enim certè caput & membra, omni muliere formoſa multo venuſtiora, ac pulchriora. Quod igitur caput virtutis eſt? Humilitas certè, & reliqua apud Ioannem Chryſoſtomum Hom. 48. in 13. Matthæi. Qui etiam Hom. 13. in priorem ad Corinthios Epiſtolam, explicat Paulum perfectam Chriſti imaginem eum imitando in ſe depinxiſſe. Quod & nobis concedat Deus, qui eſt benedictus in ſæcula. Amen.

FINIS.

DVACI,
Ex Typographia Petri Avroi, Typographi Iurati, ſub Pelicano aureo, Anno *1617.*

1470553

LEGATORIA E RESTAURO LIBRI

Francesco Armano s.r.l.

B.N. XLIX. A. 58 2005

VOLUME RESTAURATO CON I SEGUENTI TRATTAMENTI:

◊ Smontaggio totale;

◊ Pulitura a secco;

◊ Spianamento;

◊ Lavaggio;

◊ Deacidificazione con soluzione di carbonato di calcio;

◊ Ricollatura;

◊ Restauro totale con carta Giapponese della Ditta TREDI Commerciale di Roma:

◊ Cucitura a pieno punto con 2 nervi

◊ in Spago;

◊ Capitelli Bicolori su Spago;

◊ Nuova legatura in Pergamena;

◊ Titolo ms. sul dorso a inchiostro.

VIA DON GIUSEPPE MOROSINI, 2/4 - 80010 QUARTO (NA)
TEL. 081.8060724 - restlibro@libero.it